3 1761 04686118 3

VELUT ARBOR ÆVO

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

MULTICULTURAL HISTORY SOCIETY OF ONTARIO

וויכטיג פאר אָווענד־שולען

עס איז ערשיענען פון דרוק

דער יידיש־לעהרער

פון מ. קרינסקי.

ערשטער טייל.

פיערטע אויסגעבעסערטע אויסגאבע

פיבעל א פאלשטענדיגער קורס צום ערלערנען לעזען און שרייבען יידיש און העברעאיש, מיט פיעל אילוסטראציעס.

חרעסטאמאטיע פיעל ערצעהלונגען, בעשרייבונגען און לידער פון די בעסטע יידישע שריפטשטעלער, און נאָטען.

בריעפענשטעלער מוסטערן פון אלערליי בריעף, וואס ווערען אפט בענוצט אין לעבען.

פרייז 40 קאפ׳. פארטע 8 קאפ.

פאר אבאָנענטען פון „ראמאנצייטונג" פריי פארטע.

פערלאג „ביכער־פאר־אלע", ווארשע, דלוגע 11.—טעלעפאן 87-30.

ליטעראטור-וויסענשאפט.

אין צוויי טייל

פערפאסט פון א. ב. ראזענשטיין, רעדאגירט דורך מ. קרינסקי.

די ליטעראטור-וויסענשאפט גיעט א פאלקאמענעם בעגריף וועגען די אלגעמיינע ליטעראטור בכלל און יידישע בפרט. זי בעטראכט יעדע ליטעראטור-פארם בעזונדער און ערקלערט איהר בעגריף און איגהאלט, לויט די פערשידענע מוסטערן פון די בעסטע יידישע שריפטשטעלער.

די ליטעראטור-וויסענשאפט איז דעריבער אונגעהויער נוצליך פאר יעדען, וואס וויל זיך בעקענען מיט דער שענער ליטעראטור און אלע איהרע פארמען, בכדי צו זיין אימשטאנד זעלבסטשטענדיג אבצושעצען דעם ווערט פון יעדען ליטעראַרישען ווערק.

די ליטעראטור-וויסענשאפט איז געשריבען אין א לייכטער אנציהענדער שפראך און ענטהאלט א גאנצע זאמלונג ווערק פון די בעסטע יידישע שריפטשטעלער.

די ליטעראטור-וויסענשאפט קאן דעריבער דיענען אי אלס לעזע-בוך, אי אלס לעהר-בוך אין שוהל און הויז צום אויסלערנען שרייבען מיט א ריינעם, גוטען ליטעראַרישען סטיל.

פארלויפיג איז ארויס פון דרוק דער ערשטער טייל.

פרייז 40 קאפ. פארטע 8 קאפ.

די אבאנענטען פון „ראמאנצייטונג“, וועלכע שרייבען אויס דירעקט פון רעדאקציע, האבען פרייע פארטע.

עס דרוקט זיך און אין גיכען

ווערט ערשיינען דער צווייטער טייל.

פערלאג „ביבליאָטעק־פֿאר־אַלע“ ווארשע, דלוגע 11.

טעלעפאן 87-90.

פֿערשטאַנד, פֿערשטאַנד, דו מײַן,
דו קלעהר און טראַכט דעריבער!

11.

וואָס שאַרלאַטאַנען ראַטען דיר
נים העהר, אַ קראַנקע וועלט!
דו גיבּסט דײַן איר צו האַשיש'ען,
זײַן וואָרט איז פֿעסטגעשטעלט.

צוברעך די קיטען, רײַס די שטריק
און לאָז די ליעבע פֿרײַ:
דאָס איז אַ מיטעל אויסגעפּרובט
צו שמערצען אַלערלײַ.

12.

פֿאַר מיר איז נאָך אַ צווײַפֿעל.
ווער ווערט איז מעהר, ווער־מינדערווערט
איך האָב געזעהען טײַוואָנים.
האָם רײַטען אויפ'ן טוגענד־פֿערד.

און זאָגענדיג דעם אמת,
און אלץ בעטראַכטענדיג גענוי;
פֿערדאָרבענהײַט און טוגענד —
אלץ אײַנס! עס רעדט זיך נאָר אַזוי.

קומט מיט וויין!
קומט מיט לוסט!
מיט לידער,
שענע, פרעהליכע,
פון דער פולער ברוסט
און זינגט און טרינקט:
פון אָרון דערהייב איך מיין גריי־גראָהען קאָפּ
און הוליע מיט איך מיט, פערלאפט און גאלאָפּ
אין ווילדען טאנץ
פון טוידט און לעבען.

9.

דו גערהסט אויף מיר, אָ, ראָד פון הימעל,
ניט הערען וועסטו קלאָגען מיך,
ווי קנעכט דערשלאָגענע גערדריקטע,
פון נויט געשטיקטע!
איך געה אויף דיר, אָ, ראָד פון הימעל,
דער ריעז ער וועט צושלאָגען דיך.

10.

אָט איז א טיעפער ענין,
א קשיא, ניט פון אָרט צו ריהרען;
וואָס איז שולמית טאליע? —
א גאָרניט קאָן מען זאָגען,
אזוי דין און פיין און לייכט
און עפּים איז זי דאָך?
קאָנטראסטען צוויי, א „יאָ" צוזאם, מיט „ניין",
ווי איז דאס מעגליך?
ווי קאָן דאָס זיין? —

6.

איך פֿיהר קען רופֿט ניט מער, —
ווער דאָס זי צונגעוכען!
איך ווער קען זיין ניט מער, —
וואו איז זי הונגערנדיגען!

פֿון פֿרישען פֿריהלינגס-הויך
איז מעהר קין שפּור געבליבען,
פֿערניכטעט איז די ליבע,
פֿערוועלקט — די שענע בלומען.

עס שיינט די נאַכטיגאַל,
און שמאַר און וועהרק איז אַכטונג,
אַהן ליעבע איז די וועלט,
און נאָר די בייזע ברומען,

נאָר קראַנקען שטרעבט ווילך, —
נאָכט נאָר איז אייבענטראַכטען — —
און איז א וועלט פֿאַר זיי,
פֿאַר וועלכער נישט דאָס פֿרייען!

7.

אך, יענע בלויע קריסטאל־הימלען
זיי קוקען נאַרישבײַ איצט מיר,
איך לאך פֿון זיי, פֿון וועלכע שפּילטען,
און קוקה אין בייט, כמען קונד, פֿאַר דיר.

8.

ניט קומט צו מײַן לויה
מיט ברידערן און נשמות
קומט מיט בקלשר!

וואָס בּריהען, גליהען, בּרענען,
בּין איך בּײַ זיך,
בּײַ מיר צו הויז, —
איז מיך צו קענען.

4.

ווילסט דו, שעהנע, מיט אַ מאָל
אונז ווײַזען עבּיג לעבּען,
בּעפֿעהל דעם מזרח־ווינד
דײַן שלײַער אויפֿצוהײַבּען.

5.

דער שטאַרקער, גרויסער גאָט
פֿון אונזער בּידנער וועלט
האָט אײַנגעפֿלאַנצט דײַן גײַסט
אין ערדישען געצעלט.

אומזיסט דאָס רײַסען־זיך,
דאָס שפּרינגען פֿון דער הויט;
ענטרינען וועסט דו ניט
פֿון ערדישען געצעלט.

געבּענשט זאָל זײַן דײַן האַרץ!
און זאָרג ניט וועגען זינד,
וואָס שפּראָצט און וואַקסט מיט דיר
אין ערדישען געצעלט.

און גלויבּ: די ערנסטע זינד,
און מאַטערען דאָס האַרץ,
און שטענדיג רײַסען־זיך
פֿון ערדישען געצעלט.

וואָס שולמית'ס *) אייגען גערעדן!

ס'איז אַ שאַנד פאַר ריידן! — !

האַפּיס איז געלויבט, דער אַלטער,

הענגט נאָך ווי פאַר צייטען.

„ביזט שיין נראה און אויס געוואָרען,

ס'קומט דער פּורים צום גריסען!" —

יונג איז דאָך פון האַרץ, דאָס היטעל,

הענגט נאָך ווי פאַר צייטען.

ריפט דער טרייער-גלאָק מיך געדרייען

איינעם וועג, און וויסען, —

כ'גערט און זינג און קוש מיט פּייער

הענגט נאָך, ווי פאַר צייטען.

2.

און דאָס דער טריבער קריסמער

קען רוהען אונז געבראַכט. —

מאָ קומט צו'ם שענק יעצט, ברודער,

און זינגט און טרינקט און לאַכט!

3.

איך בין ווי יענע בעטעלמעניש

סלמנדרא: — כ'רעב און פייער.

און נאָר דאָס פייער,

דאָס היטעל, היטעל,

איז מיר טהייער;

און נאָר אין פלאַמען

*) דער נאָמען שולמית שטאַמט פון פערסישען דיכטער, וואָס האָט דאָ, קענגאַנ, בעגינט מיט דעם ביבלישען נאָמען.

האַפיס*).

(אויסגעוועהלטע ליעדער).

1.

וואָס מײַן האַרץ טהוט מונטער קראַפּען?
וואָס דאָס זאָל בעדײַטען? —
יאָ, עס ליעגט דער אַלטער האַפיס
הײַנט נאָך, ווי פאַר צײַטען.

*) האַפיס, דער גרעסטער פערסישער דיכטער, האָט געלעבט פאַר 600 יאָהר. זײַן אייגענטליכער נאָמען איז מוחמעד-שעמס-עדין (וועהן פון גלויבען). האַפיס (דער בעוואָרער) איז א טיטעל, א צונאָמען; מ'מיינט דערמיט דעם בעוואָרער פון קאָראַן. וואָס איז א בקי אין איהם און געדענקט די מושלמאנישע תורה אויסעווענינ. האַפיס האָט פערבראַכט דעם גרעסטען טייל פון זײַן לעבען אין א קלויסטער, צווישען דערווישען (פערסישע מאָנאַכען), און נאָך הײַנט ווערט ער גערעכענט צווישען די הייליגע פון מאַחאָמעד'ס גלויבען. זײַנע ליעדער אָבער בעווײַזען, אז ער האָט געטראָגען א טיעפען האַס אין האַרצען צו די פרומע און הייליגע. ער האָט ליעב געהאַט און האָט בעזונגען מיט ענטציקונג דאָס לעבעדיגע לעבען. עס רעדט פון זײַנע ליעדער שפּאָט און פעראַכטונג צו די פערדרעהטע קעפּ וואָס האָבען פון גאָטס שענער וועלט געמאַכט א וויסטעניש און אַן'אָבקומעניש.

מיט זײַנע ליעדער איז געשעהן דאָס זעלבע, וואָס מיט אונזער שיר-השירים. די פרומע און הייליגע האָבען די ליעדער בעוואָרט, האָבען זיי פערהייליגט, נאָך דעם ווי מען האָט זיי אויסגעלעגט און אויסגעטײַטשט. האַפיס'עס ליעבע-ליעדער זענען געוואָרען משלים אויף טהעאָלאָגישע גריבלערײַען, מען האָט אין זיי געפונען אַלץ מעגליכע, אויסער, פערשטעהט זיך, זייער דיכטערישער וואָהרהײַט.

די איבערזעצונג איז געמאַכט לויט די דײַטשע זאַמלונג פון בוימער און פרעטענדיערט ניט אויף גענויאיגקײַט. עס איז מיר געלעגען דערין, איבערצוגעבען האַפיס'עס דיכטערישע פיזיאָנאָמיע, און צו בעקענען דעם לעזער מיט איינעם פון די גרעסטע וועלט-ליריקער.

און א הערליך ווייסעס איבעראַכען,
שראַף זיך, שראַף אזויגן;
וואכען בחוץ פאר דער ציוִילט.
וואכער, ארנציג קינדן!

וואָרום.

(פון הײַנע).

וואָרום ווערען די רויזען פערטרויערט און בלאַס,
צי ווייסט דו ניט, ליעבסטע, פאַרוואָס!
וואָרום וויינען די פייגעלעך מיט ציטערינג טרערען
און טויען די קווייטער אין גראָז!

וואָרום בריט ליכטיגסטען שיין פונם ווּבער
זינגען טרויעריג די פייגעל אזוי!
וואָרום שמעקען אין מויער די בלומער,
אינגאַנצען אין א בלאָטעלעכען מויו!

וואָרום איז מיר דער לעבעניגער שטראַל
אזוי מאָס, אזוי טונקעל געוואָרען,
אז עס דאַכט זיך: די ערדע וועלט
איז צו אנגעטאַן נאָר אין בענקשאַפט געוואָרען!

וואָרום קרענקט מיר דאָס האַרץ אָהן אַ'אויפהער
וואָרום פריער איך אין פרילינג פאַר פראַכט!—
א, זאָג מיר מײַן ליעבסטע, וואָרום דען וואָרום,
האָסט דו מיך פערגעסען, פערלאָזען!

אָדער לאַכסט דו נאַר
קינדיש, ווילד און פרייַ? —
. . . .
זייַ געזונד, מייַן קינד.
כ'ליעב דיך הייַ-וויַ-סייַ.

אַ וויעגעלידעל.

ס'לויפען, ס'יאָגען שוואַרצע וואָלקען,
ס'פייַפט און ברומט דער ווינד, —
פון סיביריען שיקט דייַן טאַטע
דיר אַ גרוס מייַן קינד!

נאָר דער ווינד, ער ברענגט אונז גרוסען
פון דעם קאַלטען לאַנד;
דאָרטען שטעהט ער אַ לאָפּאַטע
האַלט ער אין דער האַנד.

און ער גראָבט אַלץ טיעפער, טיעפער,
וואַרפט די ערד אַרויס,
ניט געוואָרגט דאָך! פאַר'ן שקר
גראָבט ער קברים אויס.

ניט דער ערשטער, ניט דער לעצטער
פאַלט ער אויפ'ן פעלד!
זאָרג ניט קינד מייַנס, דיך געבאָרען
האָט אַ גרויסער העלד.

„רינגס האָט די באַטן אונטער רינגס
פון שטויב פאַרשטייענס".

— אוי! די רינגס! — פאַרטראַכט איך זיך
אַוועק! א טאָרנע זאַך...
איך האָב די ליפּן אײַנגעקריצט,
און זײַן און רעד און לאַך.

און דערבײַ פאַלט די נאַכט שוין צו;
„וואָס האָט אַזוי איך פאַרטראַכט!"
איך האָב זיך איין: וואו בין איך דען!
און זאָג: א טעמע נאַכט.

○ ○
○

ניט איך דען פאַרשטיין,
וואָס עס איז טוט סוד,
צו בין פאַרזעצט קאָפּ
ביז איך אין פאַר דיר!

ניט איך דען פאַרשטיין,
וואָס בײַ דיר דערוועקט
מײַן פאַרפלײַצטער בליק,
ווען ער בלײַבט און פרעגט!

רעדט ער צו שטיל דען האַרץ,
אייער שרעקט ער דיך!
דאָס זו טונקלער, קינד,
און באַפרײַטס זיך!

ווי דער שטורעם, וויל איך לויפֿען
פֿריי און ווילד און אונגעשטערט,
אַלע פֿוילע, דאַרע בוימער
רייס איך גרוּיזאַם פֿון דער ערד.

אָהן רחמנות קעהר איך איבער
אַלץ וואָס איז פֿערפֿוילט און אַלט;
בליהען זאָל אין וואַקסען הויך
אַ געזונדטער פֿרישער וואַלד!

* *
*

איך קאָן אַ מעדעל זעהר אַ שענם,
איך זיץ ביי איהר גאָר גערן:
זי האָט אַ לאַנגען שוואַרצען צאָפּ,
אַ שבאָרען גלאַטען שטערן.

אַ מויל אַ קליינם, אַ פֿרישם, אַ רויטם,
וואָס עפֿענט זיך גאַנץ אָפֿט;
צוויי ברוסטען קליינע, און אַ האַרץ,
וואָס ציטערט, און האָפֿט.

ביי איהר אין שטוב איז אויפֿגערוימט,
דאָס בעט איז צוגעבעט...
מיר זיצען, רעדען שעהן־לאַנג —
איך ווייס נישט וואָס מען רעדט:

די ליפּען איהרע ריהרען זיך;
— וואָס האָט מאַרי געזאָגט? —

דער נביא.

דעם תהלים בוך

אין יעדן דער ווערטער פון זיין רייד,
דאָך שטעהט איהם דורך מיין שאַרפֿער בליק.
און זאָגט דער עולם וואָגט: „ס'איז נאַבי",
און דעם פֿערהוילט און פֿערשטעלט,
דאַן ווען איך גיעה און הימעל פֿרײַ
די לעבען זיין. און זעה און זאָג:
פֿאַיז מאָל! א וואָרטען נאָר פֿערשטערט
די ווינט ליכט פֿון אַנדער וועלט.

קום בלאָזט א ווינד. איך הער, איך הער:
קיין קלאַנג דער שטורם נאָר אַהער
צעקריכט ער באַהר דן שוואַרצע רוק
און טראָגט די ווערטער ווייט אַוועק.
דאָס ברויזט פֿאָרט! א רעגען דילט
בעשטענדיג מען זאָגט און מען געהילט...

° °
°

און עס צעקרעכט מיך, און עס רעכט מיך
צו דעם ברענגען, גרויסע וועלט.
וויא די אָרעמע בעטלער ווייסען,
וואו די מענש איז שטאַרק און קאַלט.

פון מיכה ו׳.

עס ציטערען טהורמען און וועראָן צעשטערט,
עס וואַקעלט זיך שכור די זינדיגע ערד.
און איהר אַ, צופריעדענע, רוהיגע לייט,
פערטאַנצט און פערהוליעט די ביטערע צייט!
און זעהט ניט וואָס ס'טהוט זיך, און ווייסט ניט וואָס שאַפט
אויף מאָרגען די רויהע, די אייזערנע קראַפט;
און ליעגט אייך בערוהיגט אויף בעטען פון ביין,
ערוואַכט נאָר צו'ם פרעסען, צו'ם זויפען דעם ויין.
אויך האַרפען, ווי דוד, פערשאַפט איהר אייך פיעל
די צייט צו פערטרייבען אין לוסטיגען שפיעל.
נאָר טאַנצען, נאָר הוליען, נאָר זויפען און פרעסען,
אין פרעמדען אין אייגענעם לעבען פערגעסען!

„נישט צו שטראָפען אייך האָט
„מיך געשיקט אונזער גאָט!—
„אייך וועט טרעפען זיין שטראָף,
„ווי אַ דונער אין שלאָף...
„נאָר בעפוילען מיך האָט
„דער אלמעכטיגער גאָט:
„אייך אין פנים צו שפייען,
„און די נאַסען צו שרייען:
„אוי, איך האַס און פעראַכט
אייער לעבען און פראַכט!...

מיט האַק
און פּאַק
און טראַגט וועקט מיר שטיל אוי!
און שראָגט די וועלט דך האָט און וואגר.
בריגג רודינג, האָרן! זײ קלאָר. פֿערשטאַנג!
אי-יו-קה און הא-הא-הא, אי-אי.

III.

מײן מקדש איז אַ ליעד פֿון ליעדער, —
אוי יאָ! עס איז אוי.
אַ קרוין אַ האָט, געמאַכט געליעדיך
און איינצן צווי — אוי-אוי!
הא-הא! די ראָבט און שטייבט;
אי-יו-קה! די ביסט מיט נייבט!
אודר בליק
ניעם גליק,
די קופט —
רעפֿריכט,
אודר מיודקים איז פֿריד-מאָרגן, מהיי —
ראָך שפּילט די יענט איף יוגנט'ס שיט!
די רודינג, האַרץ, און דאַך דיך איט!
אי-יו-קה און הא-הא-הא, אי-אי!

אוי וועה און חאַ־חאַ־חאַ, אוי־אוי.

(קאָפּלעטען).

I.

אַ־טאָטען איז דעם מענשענס לעבען, —
אוי יאָ! עס איז אַזוי.
ער יאָגט דאָס גליק און טרעפט דאַנעבען
און יאָגט און פּאַלט, אוי־אוי!
חאַ־חאַ! ער יאָגט און לויפט!
אוי־וועה! דאָס גליק אַנטלויפט!
די צייט
פערגעהט;
אַליין
בלייבט שטעהן
דער מענש און זעהט: דער קאָפּ איז גרוי!
ער פרעגט ערשטוינט: „וואו איז דער ציל?"
און לאַכט מיט גאַל: „דער סוף פון שפּיעל!"
אוי־וועה און חאַ־חאַ־האַ, אוי־אוי!

II.

די וועלט איז נאַריש און פערדאָרבען, —
אוי יאָ! עס איז אַזוי.
זי האָט פיעל האָב און גוטס ערוואָרבען
און נויט — נאָך מעהר, אוי־אוי!
האַ־חאַ! דאָס געלד בעגליקט!
אוי־וועה! די נויט דערשטיקט!
איך שעלט
די וועלט

○ ○
○

מיר בריינגט ניט קיין רוה
די פינסטערע נאַכט;
איך שטעה בייַ דעם פענסטער,
איך שטעה און איך טראַכט...

עס ציהט זיך דאָס פּײַנע,
געדריקט ווי א שלאַנג,
און פּריעסט זיך און נעמט זיך
זיין עביגען גאַנג.

עס סורמלען די חוילען
און טאַנצען אייזען...
עס ציהט זיך דאָס טונקעל
איך שטעה און איך טראַכט...

עס שלאָפט ניט דער שכן,
ער בעטעט און רופט...
א ווילדער בית-עלמן
קרעכצט אין דער לופט.

עס שטערען די בוימער
געדריקעט און קרום,
עס בראַנזען פעדראַרמען
סקעלעטען אַרום.

און פּרוצלינג, מיר דאַכט זיך,
איך האָב זיי דערקענט:
זיי האָב איך בעגראָבען
מיט אייגענע הענד...

— — — — — — — — — — — — —

* *
*

נו, קום שוין, פֿערלאָז שוין דיין צוכטהויז,
געפֿאַנגענעם קינד,
איך איל אין מיין וועג, דאָך בעפֿרייען
דיך וויל איך אצינד.

און קורץ איז מיין לעבען! ווי שאָטען
פֿערשוואונדען די טעג;
און יאָהרען פֿערפֿליהען ווי וואָלקען, —
און וויַיט איז מיין וועג.

און וויסט און מיט דערנער בעוואַקסען...
דאָך שרעק דיך נישט — קום!
און וויקעל די הענדעליך דיינע
אָן האלז מיר אַרום!

איך טראָג דיך מיט אָפֿענע אויגען,
מיט מעכטיגע הענד,
וואָס ברעכען, ווי שאַרבען, די ריזיגע
מויערען און ווענד.

עס טרינקט זיך און זינגט דיין נשמה
אין קאָמפֿאָרט און פּוץ!
נישט דאָ איז דיין אָרט, וואו עס בלאַנקט
און עס שפּיגעלט — דער שמוץ.

נישט דאָ איז דיין אָרט! אָ, דו האָסט נאָר
פֿערבלאָנזשעט צו זיי!
נו, קום שוין און זאָל שוין דיין ברוסט
בעוועגען זיך פֿריי!

די שטערן איז מיין מוח: נאָר יאָגנדיק אין נעכט
אָהן רוהע און אָהן טאָג, אָהן א ריטער און שטערן
מלחמה צו האַלטען מיט זיך נאָר אליין.
נישט זינגען און קלינגען בעגינט נישט צו ווערען.

ווי האַרצענס און ווי שטערנס פון נשמה אין מיר
א לייכט צו דערזעהן אין די פֿליגעל צוזאַמענשטעלען!
און אָנגעצינדען שטראַהל מהו איך בעטען ביי דיר,
די הימלישע זון פֿון די פֿינסטערע צייטען!

קום בלייבט אויפֿן רימעל פֿון שטערן
און בראַגושקעס, ווי איך אויף דער ערד,
א, פֿרעג מיך נישט - ווייניג איך מיר טרויריג.
איך ווייס נישט - וואס דיר איז בעשערט.

חלום ווינקען, וואו ס'בראַגט דיך דאָן מיר!
דו וועקסט דאָך, איך בראַגושע אַרום;
אוי, טונקער איז היינט אין די הימלען,
נישט דאָ מעהר די נעשפּילטע שיין!

מיר בראַגושען, ווי שאָף אָהן א פאַסטוך,
אין אַרבייטען וואַלדבאַר אַרום...
אַח, פֿרעג נישט קיין שאלות, מיין קינד, –
קום בראָנישקע היינט אַלץ אומזיסט!

* *
*

אשא עיני אל ההרים וכו׳.

(תהלים קכ״א).

טרויעריג שטעה איך אין דעם טהאָל.
וואו בעגראָבען ליעגט מיין גליק;
אויף די הויכע וויסטע בערגער
פאלט מיין טריבער שווערער בליק.

וואו אהין, אוי, זאָגט מיר בערגער,
פליעסט מיין לעבען טרויריג, שטיל?
אוי, די הויכע פעלזען, זאָגט מיר,
וואָס איך האָב און וואָס איך וויל?

און עס גלאָצען שטום די פעלזען
צו דעם הימעל, ווי פערקלערט,
אוי זיי קלערען טיעף און טראכטען,
וועגען תכלית פון דער ערד!

אַ תְּפִלָּה.

בעלייכט מיין נשמה, דו עבינעס ליכט.
און לאָז זי נישט אויסגעהן אין חשך אין שווערען,
מאָס האָט זיך צערלעגט אַזוי שווארץ און געריכט,
און האָט אויסגעלאָשען אין הימעל די שטערען.

זיצט ער דאָרט, און פילט ער דאָרט
מײַן האַרץ, מײַן שײנער נשמה!!

II.

זיצט ער טאָג און נאַכט בײַם גרוב
וויינט מײַן שיינער שטערן;
ווען איך אים שפּאַצירען דאָרטען
בײַם א מויערל נעהן.

דאָס ער מיך דערזעהן און שרײַט:
„האָ'ך געפֿונען!"
לויפֿט ער צו און שפּרינגט צו איהר
אין שיינערן אַרײַן;

קושט ער מיך און האַלזט ער מיך
נעמט ער מיך אַרום...
פֿרייד'ריג ליעבט דאָס האַרצעלע צו
און קלעהרט מײַן שיינער אַם!

פֿאַהרען מיר אין ים אַרײַן,
שוימט א שיף אונז אָן...
שוועבט אייער מײַן שיינער
פֿרײַלעך, אַרײַן.

שוועבען שוועבט ער טאָג און נאַכט
בײַם וואַנדערן יאָגען...
ווײַל ער האָט מײַן שיינער פֿערלאָזען,
און ער קושט נאָכען.

די פּערלאָזטע כּלה.

(פֿאָלקס מאָטיװ).

I.

ברעטליך קויף איך מיר פֿאַר געלד,
שלאָג איך זיי צוזאַמען,
בוי איך מיר אַ שיפֿעלע
צו פֿאָהרען איבער ים׳ען,

לאָז איך מיך אין װעג אַרײַן,
אין װעג אין װײַטען;
שפּרײַט איך מיר אַ זעגעל אויף,
אַ לאַנגען און אַ ברײַטען.

שפּרײַט איך מיר אַ זעגעל אויף,
בלאָזט איהם אויף דער װינד. —
װינד, דו װינד, מײַן שיפֿעל טראָג
צו יענעם ברעג געשװינד.

אויפ׳ן ברעג פֿון גרויסען ים
איז אַ שטאָדט פֿאַרהאַן
געהט זיך דאָרט שפּאַציערענדיג
אַ בלאָנדער יונגערמאַן.

רעדט און שמײַכעלט חנ׳ודיג,
לאַכט און זינגט אַ ליעד...

לִיעֶדֶער.

— וואָס קאָן איך דיר העלפען, בירגע ביטערע! וואָס שרייסט דו דען אזוי און בעטסט געוואַרטען אויס ביז צום זונטאָג! דו ביסט, דו ביסט אונזער איינציגער אויף דער וועלט! ווער? דאָ, ראַטעווע די וועלט איך. וואָס מיינע קינדער דאָרטען טראָגען בעט-לער! גאָט האָט זיי וועלט געשאַפען פאַר גרויסע, רייכע. געווארען און שטאַרקע ביטער, אזוי איז זיין הייליגער ווילען. און דאָס וויל קיינער איהם איז א ווינדער. אזוי איז גאָט'ס געבענטשט...

— ווינטער דו-האָב איך איינגעריכטען מיט בעט-געבעט בין איך, גיב מיר דו, אזוי האָט דער טאָג געזאָגט...

— דער טאָג האָט געזאָגט-דאָס זי געשפּילעט — דו היבסט האָבען עולם הבא...

און דערצעהלט האָט זי געקומען ביזן מיין וואַרצע.

אזוי, מיין פרייגד, ווערק איך און דאַר אָב און געה אוים. דאָרט! מיין ארבייטער נשמה איז, אז געדענקט בין איך, אז איך וויל שטאַרבען מיט א רוהיג געוויסען.

דאָס ביסעל איז שוין געוואָרען, ווי עס וואַרט זיך פער-טראַכט און דערמאָהנט זיך די יונגע יאָהרען, די יאָהרען פון גליק און האָפנונג, און פּלוצלונג ערוואַכט עס און טרינקט ביטער:

— עך איז דאָ! ער ביטערט! גאָט דו מיינער, העלפען מיר איך. העלפען! א שוואַרצע קראַנקהייט דורך אויף דאָס געשריי און באַלד פאַר די רוהע מיט אויגען געשלאָסען.

איך דיר דערצעהלט? יאָ, מײַן לאַגע איז געוואָרען ערגער פֿון טאָג צו טאָג. מײַנע צווײַגען האָבען אָנגעהויבען דאַרען, די בלעטער – וועלקען. איך האָב אָנגעהויבען צו קרענקען, צו טריקענען, איך בין געוואָרען בעז, אויפגערעגט; האָב געשריען, געשאָלטען, און ער האָט געטענה'ט דאָס זײַניגע: – וואָס שרײַסט דו, נאַרעלע? צי מײַן איך דען דיר שלעכטס צו טהון? דאַרפֿסט דאָך אַלײן פֿערשטעהן: מעהר צווײַגען, מעהר וואָרצלען, זעה נאָר ווי דיק, ווי גרויס איך בין! מײַנע צווײַגען האָבען זיך פֿערמעהרט, מוזען זיך אויך די וואָרצלען פֿערמעהרען, איך מוז זוכען חיונה פֿאַר אַלע. דיר גלויב מיר, האָב איך ליעב, זעהר ליעב...

אײנמאָל האָב איך אײַנגעדרעמעלט פֿאַר שוואַכקײַט, און ער האָט זיך צוגעגנב'עט און גענומען בויגען מײַנס אַ מיטעלסטען וואָרצעל. איך בין אויפגעוואַכט געוואָרען פֿון דעם אונגעהויערען שמערץ און האָב גענומען שרײַען צו'ם הימעל מיט אַ פֿערביטערט קול.

אויף מײַן געשריי איז געקומען צופֿליהען פּריאל, דער מלאך, וואָס האָט צושאַפֿען איבער אַלע פֿלאַנצען. דער מלאך האָט מיך אָנגעקוקט מיט זײַנע לויטערע אויגען, מיט גרויס רחמנות. „ליידער – האָט ער געזאָגט – קאָן איך גאָרנישט העלפֿען".

– גערעכט ביזט דו, אָרים, דאַר בוימעל נעבאַך! – האָט ער מיך געטרייסט – נאָר די וועלט פֿיהרט זיך אַזוי, און איך קאָן נישט ענדערען די פֿיהרונג פֿון דער וועלט.

דאָס ערשטע מאָל אין מײַן לעבען האָב איך אויסגעהערט אַזאַ טרייסט.

אַנ'אַנדער מאָל האָב איך פֿאַר גרויס פֿערביטערונג אָנגעהויבען צו וויינען מיט טרעהרען פֿאַר מײַן שכן:

– האָב רחמנות – האָב איך געבעטען – לאָז מיך לעבען! אָך, גאָט דו מײַנער! לעבען וויל איך, לעבען!

און ער האָט געענטפֿערט:

לעבן. זאָג איך דיר. פערלען שיטען זיך אים פֿון מויל.

ער האָט מיך איבערגעבעטן און איך האָב אים צוריקגעגעבן געטרייען אין פֿערבינדונג מיטן יאָרצייט אין אויבן. דאָך איך האָב נאָך ניט געוואוסט, אַז מיר וועלן דאַרפֿן אַרויסקוקן אויף מאָרגן. אַז וועט מיך קאָסטן געלט ביטערע. וואָס וועלן אַוועקגעבן אויף חתונה.

געווען ביז זיך זיין פֿערבן. ער שטעלט ווייטער אין געדרעמט רייטן אַ יאָרצייט מינגעס.

— וואָס הערסטו ווייטער? — פֿרעג איך זיין באַן. ער אָבער געפֿעלט מיר אָרן ווייך און ניט:

— גאָרניט, איך בין געהאַט יאָרט; אַז דער צייט מינער איז אייפֿגעבראָכן מיט אַ גאַנצער האָלבער אייל. קאָנסט זען, איך דו געבליבן מיר ניט. פֿערבינג, איך בעט דיך, אַוועקער דעם יאָרצייט אין אויבן. מיר זענען דאָך געווען חברים.

און ער ליבט מיך זעהר. ניט ער וויל מיר שיקלעכן ברוך, מיט אַמטן אייקטעטאַ, חלילה! אדרבא, ער האָט מיך זעהר ליעב.

— דערנאָך צונעמען — זאָגט ער — ווערען וואָס אַ מאָל ווענינגער איבעלען פֿינגער, ניטן דערצעהלער ווי דו האָסט. אַ מאַטעריאַליסטיש דיר. איך האָב אים געבעטן פֿאַר אַ גאַנג, וואָס דו ביזט מיין פֿרענד.

ער בעט ביי מיר פֿערצייהונג, וואָס ער באַלייטיגט מיך, נאָר איך האָב שוין אָנגעהויבן צו פֿירען, אַז ער ברויך קען פֿערצייהונג ניט צו בעטן און צו רעדן ווייטער, אַז ער איז שטאַרקער פֿאַר מיר, און איך — שוואַכער.

— קאָלב-פֿאָרם קראַנק זיך דאָס ביימעל און דערצעהלט דער מיטער — עפּעס מאָרגן וועגען בלאָזען. מען זאָגט, אַז דער פֿריה-ליבע איז נאָרענט. דעם אמת וויל איך דיר זאָגן, איך גלייב ניט, וואָס מען רעדט דאָרט... וויבאַלד דעם גרויסן טיש האָב

נישט געמאַכט דערפון. נאָר דער וועהטאָג האָט נישט אויפגע־הערט, נאָר נאָך גרעסער געוואָרען פון מינוט צו מינוט. עפּעס אַ שאַרפע הארטע זאַך דריקט און פּרעסט מײַן וואָרצעל און הערט נישט אויף. וואָס זאָל דאָס זײַן? עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז אײַנער פון די וואָרצלען פון אָט דעם בוים, וואָס שטעהט נעבען מיר, איז אַרײַן אין מײַן רשות און שטופּט מיך.

– וואָס ווילסט דו, מײַן שכן? – האָב איך איהם געפרעגט גאַנץ רוהיג.

אין אָנהויב האָט ער זיך געמאַכט נישט הערענדיג. נאָר אַז איך האָב שוין עטליכע מאָל געהאַט געפרעגט, האָט ער ערשט געענטפערט:

– אַהאַ דו ביזט דאָס, מײַן שכן! און איך האָב נישט גע־וואוסט. בײַנאַכט האָט גערעגענט, און די זון האָט הײַנט געשאָטען מיט ליכט – אַ פערגניגען! זעה נאָר די יונגע דאָ אונטער דיר – ווי שען זיי זענען! אויף מײַן עהרליך וואָרט, אַ פערגניגען צו זעהן ווי זיי שפּיעלען זיך. חאַ, האַ, חאַ!...

נישט ווילענדיג האָב איך בעטראַכט דאָס יונגע פּאָר און האָב געקליבען נחת.

נאָר דער וועהטאָג הערט נישט אויף. מײַן וואָרצעל ווערט געדריקט.

– וואָס ווילסט דו דען דאָ? – פרעג איך מײַן שכן.

– גאָרנישט, מײַן ליעבער חבר, ענטפערט ער מיר גוטער־הייד – מיר איז ענג, פערשטעהסט דו מיך. נאָכ'ן רעגען איז מײַנס אַ צווייג אויסגעוואַקסען מיט אַ גאַנץ צאָל... אַנ'אינטערעסאַנטער פאַל, נישט אמת? און איך מוז לענגער מאַכען מײַנע וואָרצלען. זײַ אַזוי גוט און פערבויג דײַן וואָרצעל אָן אַ זײַט. דו ביזט דאָך אַ גוטער חבר, איך קאָן דיר, טהו אַ טובה פאַר אַ שכן און אַ גוטען פרײַנד.

און רעדען קאָן ער, אַ געשליפענע צונג האָט ער, אַ טאַ־

רעגט. ווי האָב איך זיך געשפּילעט, ווי איז דאָרט דער שענער פּאַ.

אין פֿאַרנאַכט האָב איך דערזעהן פֿון דער ווייטען א יונג שען פּאָר קומט אַן. פֿערדעלעך, דאַכט זיך. זיי זעהען מיער גערייזט און האָבען געוואָלט וואו אבצורוהען זיך אין שאָטען.

מיין האַרץ האָט אַ ציטער געגעבען - פֿאַר פֿרייד. צו נישט זעהען זיי מיין שאָטען איינדרימלען. ביי מיר אַבריהען! א גרייבער־רעדוואַקענער בּין איך; גאָט דו מיינער, ווי שען, ווי קרעפֿטיגע פֿיס איך בּין!

און זיי זעהען נאָרנט ציגעקומען און געזעצט זיך אָפּרוהען אין מיין שאָטען!

מיין האָפֿנונג איז ערפֿילט געוואָרען. אביס בּין איך!

צווישען מיינע ציינגען האָט אַ פֿינגער געזונגען, פֿון אונטער מיר האָב איך געהערט אַ שטיל געריבעריי פֿון די פֿערדעלעך. פֿון דעם איינען האָט דאָס גליק געשטראַהלט, נאָר איך האָב די נישט מקנא געווען. אָ, ניין! דער גליקליכער איז נישט מקנא.

די זון האָט זיך נידעריגער אראָבגעלאָזט, דער הימעל איז בּלאָבּער געוואָרען מיט פּורפּור; מיין שאָטען איז אַרין לענגער געוואָרען, געצייכנט זיך איבער דער ערד און האָט זיך אריינגעלאָזט אין פֿליס האַרט... זעהט!

איצט וואַרפֿט מען דעם פּויס אַן. אריין וועלען זיי דאָ איינשלאָפֿען. צו וואָס פֿרעג איך. אבי נאָר צו בּאַאונרוהיגען!...

דאָס ביטער פֿערטראַכט זיך איבערהויפּט, שיינט א ווילען און דערצעהלט ווייטער:

איך בין גליקליך געווען. שפּעטער פֿון גליק בין איך געשמאַכטעט אין בּעטערס פֿון דיטבּרילען גענאַגען. פּויצלונג דערפֿיהל איך אַ דורךראַ אין אַ וואָרצעל. ,דאָס גראַבט זיך דאָס בלינדע בעשע־פֿעניס אין מיינע אין דער ערד' — האָב איך געטראַכט און נאָר זיך

אונגעדולדיג האָב איך געוואַרט אויף דעם טאָג, ווען איך וועל אויס קינד ווערען, איך וועל ווערען אַ גרויסער, געזונדער, דערוואַקסענער בוים, וואָס שפּרייט ווייט אויס זיינע צווייגען, וואָס פערשפּרייטען אַרום זיך אַ גרויסען געדיכטען שאָטען... אַ בוים בין איך אין מיינע בעסטע יאָהרען, איך וועל וואַקסען און וואַקסען, צונעהמען אין דער דיק און אין דער הויך; ווער עס וועט מיך זעהן, וועט זיך קווינקען מיט מיר, יעדער פערבייגעהענדער וועט זיך אָברוהען אין מיין שאָטען און וועט מיך בענשען...

די גוטע יונגע גליקליכע יאָהרען! — ליעביין און געליעבט זיין האָב איך געוואָלט...

עס בלאָזט אַ קאַלטער פייכטער ווינד. דאָס בוימעל גיט אַ ציטער און קאָרטשעט זיך איין פאַר קעלט.

— מיר איז קאַלט — קלאָגט עס זיך ווייטער — איך קאָן נישט פערשטעהן, צו וואָס טויגען די ווינדען? אַבי נאָר צו בעאונרוהיגען...

אַזוי — הייבט עס אָן צוריק צו דערצעהלען — איך האָב געחלום'ט און געהאָפט, און איך געדענק אַ שענעם וואַרעמען הייסען זומער־טאָג נאָך אַ רעגענדיגער נאַכט. די זון האָט מיך בעשאָטען מיט איהרע שטראַהלען, און מיינע וואָרצלען האָבען געזויגען די פייכטקייט פון דער ערד. גליקליך בין איך מיר געשטאַנען און געקוקט אויף מיין שאָטען, וואָס איז געלעגען אַרום מיר. די לופט איז געוועזען רוהיג, קיין ווינטעל האָט נישט געבלאָזען, און איך בין געשטאַנען און האָב געקוקט אויף מיינע צווייגען און מיינע בלעטער, וואָס זענען אויסגעמאָלט אויף דער ערד: „אָט האָב נחת געקליבען. דאָס אַלץ איז מיין, דאָס בין איך" — האָב איך געטראַכט. איך האָב אומישנע בעוועגט אַ צווייג און בין צופריעדען געוועזען צו זעהן, ווי באַלד האָט זיך אויך דער שאָטען אויף דער ערד בע־

דאָס בײטעל.

[illegible]

אויף דער גאַס הייבט זיך אָן צו ריהרען, עס רֶערוּעהען זיך מענשליכע פיגורען: אַלטע און יונגע, מענער און ווייבער אײַלען אין צוויי זייטען: די יונגע אין דער פאַבריק, און די אַלטע אין דער קירכע.

עס עפענען זיך די יידישע געוועלבער, דער שמש שלאָגט מיט'ן האַמער און וועקט דעם עולם דאַוונען. בעלי-מלאָכות מיט טלית און תּפלין אונטער'ן אָרעם אײַלען אין בית-המדרש אַרײַן.

נאָך אין אַ צייט אַרום האָט דער שטאָדט-זייגער אויסגעקלונגען 7 און האָט פערצעהלט, אַז באַלד וועט די זון זיך בעווייזען.

און פון אונטער די נידריגע הייזער איז אַרוֹיס די זון, רויט און פריש, און האָט צושוּקט אין אַלע זייטען ליכטיגע, דערקוויקענדיגע שטראַהלען, און די שטראַהלען האָבען דורכגעוועבט מיט מאָרגען-ליכט די לופט, און דורך די שויבען אין די שטובען אַרײַן געשלאָגען און געוועקט:

– שטעהט אויף מענשען, שטעהט אויף צו דינען זיך זעלבסט! הייליג איז דער מענש!

נאָר די שטראַהלען האָבען שוין קיינעם אין בעט נישט געטראָפען, מענשען דינען שוין לאַנג: ווער בײַ לײַטען ווער בײַ גאָט.

די זון האָט אַ בעזען בליק געוואָרפען אויף דער ערד און זיך בעהאַלטען אונטער אַ שווערען וואָלקען...

[illegible] ... [illegible] אין [illegible]
[illegible].

— [illegible] ... — [illegible].

[illegible] אין [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible]. און [illegible]
[illegible]:

— [illegible] ... [illegible] איך [illegible]! [illegible] איך [illegible]
[illegible]!

[illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] איך.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], אין
[illegible].

אין [illegible] [illegible] אין די [illegible], [illegible]
[illegible] אין די [illegible] אין [illegible]:

— [illegible] ... [illegible] ... [illegible] איך,
[illegible] איך [illegible] צו [illegible]!

[illegible] איז די [illegible] [illegible]
[illegible] און [illegible] איך.

שטאָדט־זייגער איז נישט איבערגעשראָקען. יעדעם פֿיערטער־שעה קלינגט ער אָן, און גיעט איבער דער נאַכט אַ קורצע לאַקאָנישע בעריכט, ווי שפּעט ס'איז, ווי לאַנג זי, די נאַכט, האָט נאָך צו הערשען איבער דער וועלט.

— קום... קום... עס האָט פֿיער געשלאָגען. נאָר די נאַכט, ווי זי וואָלט קיין זייגער־לשון נישט פֿערשטאַנען, און ווי זי וואָלט איבערגעצייגט געווען, אַז זי וועט אויף עביג הערשען — בלייבט ווידער שטיל, רוהיג און מאַיעסטעטיש.

מענשען שלאָפֿען שוין לאַנג מיט אַ פֿעסטען נאָך־האַלבען נאַכטיגען שלאָף, רוהען אויס די מידע ביינער און דעם דאַרען מוח יעדער איינער וואָס ער קאָן: דאָס יונגוואַרג ליעגט אויף האַלב צו־בראָכענע בעטלעך, צוגערוקט איינעם צו'ם אַנדערען, אום צו דער־וואַרעמען דעם קאַלטען גוף, און דאָס אַלטוואַרג ציטערט אויף די אָבגעקיהלטע אויבענס. אין די יידישע הייזער איז דער אויבען לעער, פֿאַר דאָס ליעגען צוזאַמענגעפּרעסט, ווי סחורה אין אַ קאַסטען איינגעפּאַקט, אין מאָדנע שלאָף־בענק, פֿערוויקעלטע הענטלעך און פֿיסלעך; עטליכע קליינע, בלייכע קינדערשע פּנים'ער קוקען אַרויס, און יאַרמעלקעס וואַרפֿען זיך דערנעבען אַרום. און אויף די אַרמע פּנים'ער, אין די בעטען און אויף די אויבען, אין יידישע און אין קריסטליכע הייזער, ליעגט אויסגעגאָסען עפּעס אַ מין צופֿריעדענהייט, און מיט די נעזער שנאָרכען זיי אויס אַ לויב־ליעד צו דעם גוטען דער־באַרמהאַרציגען בעשעפֿער, וואָס האָט בעשאַפֿען פֿאַר זיי אַזאַ מין גוטע נאַכט, אַזאַ מין זיסען שלאָף.

דער קליינער ווייזער פֿון שטאָדט־זייגער רוקט זיך אָב פֿון דער 4 און געהט נעהנטער צו דער 5. פֿון די טרעפּען פֿון אַ געוועלב הייבט זיך אויף דער מאַרק־וועכטער, געניצט אָב מיט אַ ברייט־אָפֿענעם מויל און געהט אַ היים שלאָפֿען. דער רוהיגער לופֿט צוריעדעהט אַ שרייענדיגער „קוקעריקו".

מען וועקט.

[illegible]

וויסען און גערעכטיגקייט, אזוי ווי דער ים־וואסער. די בלום וועט
דעמאלט איינגעפלאנצט ווערען אין מענשליכען ישוב, און מענשען
וועלען זי זעהן, און עביג פריש וועט זיין זייער ליעבע און דאנקונג
און גלויבען, און העליער וועט די זון לייכטען, און א וואלף מיט
א שעפס וועלען זיך פאשען צוזאמען, אזוי ווי ישעיהו בן אמוץ האט
נביאות געזאגט.

מען די קינדער ווייגט אין ווינקלען. און ווען ווערט טאָג די
קליינע שטעדטלעך און מאַרקפּלעצער ווערן ווידער לעבעדיג.

אַזוי ווערט דער טאָג, און די מיידלעך מיט די פֿאַרקויפֿערינען רופֿען
שרייען זיך און שרייען: „ווער וויל קויפֿען?"

נאָר בײַנאַכט ווערט ווידער שטיל די שטאָט. און אין אַלע ווינקלען
הערט מען שלאָפֿען אַלטע ווענט.

נאָר אין דעם גרויסן פּאַלאַץ, וואו וואוינט דער פֿון מורח-
הים איז ליכטיג ווער. בײַנאַכט ווען די וואַלד-בוימער בליען. אויפֿן
פֿענצטער ליגט דער שטערן. און זי שטייט אין אירען
ביידע הענט די נאַכט. דאָרטן שטייט דאָס גרויסע פֿענצטער:
און נאָר די זון וועקט די בוים, לאָזט זי איבער שוין גע-
מאַכט, פֿאַרגעסט אַלע טרערן און צער אויסגעלאָשן. אַלע שטערן
און אַלע ווינקלען, וואָס זי האָט געזען איז ווידער שטיל. און זי
געשלאָפֿען מיט גוטע פֿרישע חלומות, מיט אַ גוטן געדאַנק און
מיט גרויסע ליבע נאָך זי אַלײן צו לעבען איז ווידער ווער און
צו וויסן גוטע חלומות, גוטע לעבען און גליקען.

אַזוי גייט זי דורך איר וועג פֿון נאַכט צו טאָג. נאָר וואָס
געשעהט זי קומט צום אונטערגאַנג, אַלע שטערנער ווערן איר
חלומות און לעבען און גליקען, אַלע מיט איר פֿרייד זיך איר
אַלײן פֿאַרלוירן. און ווען זי דאָרט שטייט בײַם אונטערגאַנג, וואַרטעט
איר האַרץ צו דער בוים, וואָס נאָך זי איבער ווערט טאָג. און זי
פֿאַרלאָזט זיך פֿאַר בוים, און דער גרויסער ווערט דרויסן.—

דאָס איז דער וועג פֿון דער זון. פֿון חלומות געהט זי אויף
פֿיל פֿרייד געהט זי אונטער.

• •

•

פֿאַרטאָג אַבענד, אַ גאָלדענע בוים, גליקט דאָס!
און יעדע וואָס קומען אַצינד, ווען די וועלט וואָס פֿיל ווערן

און ער האָט געטראַכט און געטראַכט און איז מיעד געוואָ־
רען צוטראַכטען אַ נאָמען פאַר איהר, און ער האָט זיך צערבע־
זערט אויף דער קליינער בלום, וואָס טויג צו גאָרנישט און וואָס
מען קאָן פאַר איהר קיין נאָמען נישט געפינען. און געזאָגט מיט
כעס: „דו ביזט גאָרניט!“

אַזוי האָט אָדם הראשון געקלייקענט און געזינדיגט.

פון דעמאָלט אָן וואַקסט די בלום אויפ'ן שיפין שטיין. אַנ'־
עביגער טהוי דערפרישט איהרע בלעטער, און זי געניסט פון אַנ'־
עביגען פריהליג.

ווי זעהט אוים די בלום, און וואָס פאַר אַ געשטאַלט האָט
?. – ווער ווייס דאָס, ווער קאָן דאָס בעשרייבען!

יעדע נְשָׁמָה בעגגט צו איהר, יעדעס האַרץ לעכצט נאָך
איהר, און עס ווייס נישט, צו וואָס עס בעגגט און לעכצט.

עס שטאַרבט אַ דור. און עס שטעהט אויף אַ נייער דור, און
נאָר די בעסטע און שענסטע פון מענשליכען געשלעכט וויסען דאָס
און דערצעהלען עס זייערע קינדער, אַז ס'איז פאַראַן אַ געטליכע
בלום, וואָס קיינער האָט זי נישט געזעהן, און וואָס אַלע בענקען
צו איהר, זייט דער מענש האָט געגעסען פון עץ הַדַעַת און האָט
זיך פערזינדיגט.

* * *

פאַראַן אַ בלום, אַ געטליכע בלום, גלויבט דאָס!

יעדען פריה־מאָרגען, ווען עס עפענט זיך די טויערען פון
הימעל, קומען מַלְאָכִים מיט פייערדיגע ריטער און הייסען די זון
אַרויסגעהן לייכטען אויף דער וועלט. דעמאָלט ווייגט די זון ביטער
און וויל נישט. פאָלגען.

– אָה, ווי איבערדריסיג דאָס איז – ווייגט זי, – וואָס פאַר אַ
מאַטערניש דאָס איז, טאָג־טעגליך דורכצוגעהן דעם אייגענעם וועג!
יעדען טאָג צו שלעפען זיך פון מזרח צו מערב, צו הערען יעדען

די געטליכע בלום.

פאַראַן אַ בלום, אַ געטליכע בלום. גלויבט דאָס!

אויף מזרח זייט פון גרויסען ים, ווייט, ווייט פון דער ערד און פון אידען, וואָס לעבען אויף דער יבשה־קרעס אויס פון וואַסער אַנ׳אָרטער, דאָרטען, גרויסער שטיין, אָרט שטעקט זיך אין רוהיג איז אויס אידם אין שטיל, אזוי רוהיג און שטיל, ווי די ערשטע טאָג ווי זי איז בעשאַפען געוואָרען.

הויכעס דער שטורמישער איבערן ים, און די חיות ווייסען און שרייען — בלייבט דער פעלזען אליין רוהיג, עס שלאָגט ניט קיין כוואַליע, עס רוהט זיך דאָס וואַסער נישט פון אָרט דער בערגען ווייט פון דעם פעלז איז יעדער ים.

דאָרט, אויפ׳ן שפיץ פון דעם אלטען, האַרטען, גרויסען פעלזען דאָס וואַקסט אַן אָנגעפראַכטע שיינע בלום, די געטליכע בלום, און דעם ליכטיגן טאָג, ווען דער מענש איז באַגאַנגען די ערשטע זינד איז ער פאַרטריבען געוואָרען פון גן־עדן.

דערמאָלט, ווען גאָט האָט דעם מענש געשטראָפט פאַר דעם דאָר איבער דער גאַנצער וועלט און איבער אַלע דערבעריגע בעשעפעניסען, און איבער אַלע ביימער און גראָזען, איז דאָס אידם געקומען, ער זאָל יעדען באַזונדער געבען אַ נאָמען — דערמאָלט האָט דער מענש גערופען יעדען דער בלום, דערמאָנט דער געטליכער בלום.

אזוי האָט אדם הראשון געזאָגט ווען ער האָט בעטראַכט די בלום:

— וואָס פאַר אַ נאָמען זאָל איך דיר געבען, דו שיינסטע דאָך צו נאָמען, און קען מיר ניט טאָן מען דאָך פון דיר ניט האָבען.

מענטשען־בלוט, און אַז זײַנע אויערן האָבען דערהערט דאָס יאָ־מערן און יאָכצען – האָט געקאַפּעט אַ טרערע פֿון זײַנע ליכטיגע אויגען און איז געפֿאַלען אויף דעם גליק.

פֿון דעמאָלט אָן איז דאָס ליכטיגע גליק באַפֿלעקט געוואָרען.

מען דערצעהלט, אַז דער מלאך; וואָס איז מיעד און מאַט געוועזען פֿון זײַן לאַנגער נסיעה און פֿון דעם, וואָס זײַנע אויגען האָבען געזעהן אויף דער ערד – איז פֿאַרחלשט געוואָרען און דאָס גליק איז אַרויסגעפֿאַלען פֿון זײַן רעכטער האַנד.

יעדער בּאַרד בּײַם גערען. אַז דאָס בּראַכט יענעם דער מלאך דאָס גליק פֿאַר די מענטשן. און בּאַרד זאָגען די מענטשן זעטראַכט דאָס גליק איז דער גאַנצער וועלט.

— עס פֿירט אַבּיסל מיט גליק, — האָט מען געטראַכט, וואָס נאָר עס גלוסט זיך מענטשליכן בּאַלעבּער.

אונז שטייענדיג יעדער האָבּען אַנגעטאַפּט יעדען שפּאַציר און געגאַנגען בּאַשטאַנענדיג, ווי דער מלאך קומט אַליין נידעריגער און נעהענטער צו דער ערד.

ווי דער מלאך וואַרטעט דאָרטען און איז געקומען. אַז אין דעם אין דער נאַכט, אין דער אין דער שטאָט, וואו איז די מיטע, איז דעם אין דעם גראָדעס ווענט דער מלאך אַראָפּגעקומען צו דער ערד.

אַז ער איז אַנגעקומען דער בּעשטימטער טאָג, זענען זיי אַרומגעלאָפען בּשמחה פֿון אַלע זייטען איז דעם בּאַשטימטען אָרט.

עס האָט אָנגעהויבּען ווערען ליכט. נאָר דאָס אָנגעהויבּען איבּער דעם גאַנצען הימעל, קלאָר זיך, בּרייטען פֿלענט... עס איז געקומען דערצו, אַז מען האָט געזעהן זיך תּבנית איבּער מיט אַנדערן איז פֿייער מיט מלאכי...

אַלע מענשען האָבּען געבּליבּען איף דעם אָרט און דאָס זאָגען און דערצייל פֿון די גליקס און איבּערגעגאַנגען בּיז צום הימעל.

דער מלאך האָט דערזעהן פֿון ווייטען ווי די מענשען דרייען און פֿרייען איבּער דעם אַרומען, און פֿון דער הויך האָט ער געזעהן שרייען מיט די לעצטען כוחות:

שענקט אונז גליק! איך האָב גליק פֿאַר אַלע, פֿאַר אַלע.

נאָר זיי האָבּען נישט געהערט.

אַז דער מלאך איז געקומען נעהענטער צו דער ערד, אַז זיינען מיליאָנען איינציג האָבּען דערזעהן די דער־שטאַרקער גליקס און דאָס

דעם קאָמעט האָט עס זעהר פערדראָסען: „וואָס וויל דאָרט דער אַלטער מכשף פון מיר? וואָס ס'טייטש, אַ גנב בין איך, אַז מען זאָל פון מיר קיין אויג נישט אַראָבלאָזען? דער אָסטראָנאָם אָבער האָט דאָס זייניגע געטהון. דער קאָמעט איז נאָך מעהר בעז געוואָרען.

פלוצלונג פליהט צו צו איהם דער מלאך און פרעגט מיט זיין טרויעריג זאַנפטיגער שטימע:

— זאָגט מיר, זייט מוחל, רבי קאָמעט, ווייסט איהר נישט, וואו די ערד מיט איהרע אונגליקליכע מענשען געפינען זיך?

— אויף דער ערד מענשען? ענטפערט דער קאָמעט בעז — דאָרט זענען פאַרהאַנען נאָר אַלטע מכשפים און יונגע רוצחים.

— אך, די אָרימע מענשען! — האָט דער מלאך געזיפצט, — אלס, נעביך, פאַר גרויס אומגליק! נײן, רבי קאָמעט. בייזערן זיך טאָר מען נישט, פייגד האָבען איז אַן עבירה...

און דאָס גליק אין זיין רעכטער האַנד האָט געגלאַנצט און גע־בלישטשעט, אַז אַפילו דעם קאָמעט, קוקענדיג דערויף, איז ליב־טיג געוואָרען אין די אויגען, און לייכטער אויף דער טריבער מיזאַנטראָפישער נשמה.

וואו איז די ערד?

דער קאָמעט האָט איהם אָנגעוויזען מיט אַ לאַנגען דיקען שטראַהל, אויף דעם אָרט, וואו די ערד געפינט זיך.

— אַח, ווי וויים פון הימעל די ערד האָט פערבלאָנזשעט! האָט שטילערהייד געזיפצט דער מלאך — און אלס פאַר גרויס אונ־גליק!

און ער האָט זיך באַלד געלאָזט אין וועג אַריין.

אויף דער ערד דערוויילע האָט דער אַסטראָנאָם בעמערקט דעם מלאך, און געזעהן דורכ'ן שפּאַקטיוו אַ גלענצענדע זאַך אין זיין רעכטער האַנד, און אַזוי ווי אַ נביא האָט שוין לאַנג נביאות געזאָגט, אַז עס פליהט אַ מלאך מיט גליק, האָט זיך דער שטערנ־

[illegible] אין דעם [illegible]. [illegible]
[illegible], [illegible] אין [illegible] [illegible] מיט אירען
[illegible] [illegible]!

[illegible] אין דעם [illegible] א [illegible], א, [illegible], [illegible] אים [illegible] [illegible]!

און דאָס – אַ בראָך!

[illegible] איך [illegible], [illegible] איך [illegible] [illegible], [illegible], נאָר איך די [illegible], [illegible] אין [illegible] צו [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] אין [illegible].

– [illegible], [illegible], [illegible] איהר [illegible], וואָס די [illegible] מיט אירען [illegible] [illegible]?

– ניין.

און [illegible] [illegible], [illegible] מיט [illegible] [illegible].

די [illegible] [illegible] אין [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] אין [illegible] – [illegible] דאָס [illegible] [illegible] און [illegible] אַבראָך!

– וואָס [illegible] מיט דעם [illegible]! [illegible] די [illegible] [illegible]. –

[illegible] דאָס [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דאָס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] דאָס [illegible]; וואָס [illegible] נאָר [illegible] דאָס [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible] [illegible], דאָס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אים; [illegible] דאָס [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך [illegible] [illegible] [illegible], און [illegible] נאָר [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דאָס [illegible].

דאָס גליק.

(א מעשה).

אין אונבעגרענצטען וועלטאל, אין אונגעהייערען קאָסמאָס איז געפלויגען א מלאך.

שוין לאנגע לאנגע יאָהרען האָט ער זיינע פליגעל נישט צוזאמען גענומען; שוין לאנגע, לאנגע יאָהרען פליהט ער און פליהט אָהן אויפהער.

וואָס א זין, וואו א שטערען, וואו א פערבראָנזשעטער קאָמעט שטעלט ער זיך אָב און פרעגט: „זאָגט מיר, זייט מוחל, ווייסט איהר ניט, וואו די ערד געפינט זיך?“ און קוים דערהערט ער דעם ענטפער „ניין“, פליהט ער באלד ווייטער.

א שאָד א מינוט, איין איבעריגע סעקונדע!

שוין פאר גאָר-גאָר לאנגע יאָהרען האָט דער מלאך געהערט וועגען דער נויט פון די אומגליקליכע מענשען אויף דער ערד, וועגען דעם ווי שווער און ביטער עס לעבט זיך זיי — און זיין מלאכ'יש הארץ איז פול געוואָרען מיט רחמנות. דעמאָלס איז ער אנידערגעפאלען מיט א געוויין פאר'ן כסא-הכבוד און געבעטען פאר די מענשען דאָס גליק, און גאָט האָט זיין תפלה אָנגענומען, און באלד האָט ער איהם דאָס גליק איבערגעגעבען צו ברענגען עס צו די אומגליקליכע מענשען אויף דער ערד.

פון דעמאָלס אָן איז ער אראָב פון זיבעטען הימעל און בלאָנזשעט צווישען זונען. שטערען און קאָמעטען און זוכט זי — די ערד.

אין זיין רעכטער האנד האלט ער דאָס גליק. ריילט ביזווע-

דָאם גְליק.

פריערינג האט ער זיך געוואשט צו דער טיר. ער האט געציטערט אינפֿירשען. דערנאך אבער איז ער ברייק אונטער געפֿאלען אויף דעם פֿערדערקעסטען גלייזער און ער האט אבגעריסען די האנד פֿון דער קליאמקע.

ער האט זיך געזעצט אויפֿן בענקעל בײַ דעם טישער. אננע־הערנט דעם קאפּ אויף איין האנד. און ער האט זיך ביינט פֿער־טראכט, קוקענדיג אויף דעם צוטרענען פֿענסטער.

ער האט אנגעהויבען קלענער צו ווערען, האַלט די שפּרינ־גען. האט זיך געדאכט, ווענען געזען נאך קענערנישער, נאך האס־טיגער די פֿריהער; ער האט געוועזען, ווי דאס פֿרעמקע צאפּערט זיך, ער רייסט זיך, עס וויל ווייטער לעבען... „דט״ – האט ער געמורמעלט, – „עס האט קראפֿטין געפֿערדט״ און דערביי האבען בײַ אים אין מח ארומגעשוועבט הארבע געדאנקען: וואס וויל דאס פֿלעטער? וואס רייסט עס זיך?

ער האט די אויגען פֿערמאכט און אײַנגעהאַרכט זיך צו דעם צאפּלען, אים האט זיך געדאכט, אז ער שפּירט קעגען אַ פֿער־גינגען דערבי... פּלוצלינג האט ער שוין נארמשט געהערט און ער האט די אויגען געעפֿענט: ארום איז געווען שטאק־פֿינסטער; אויף דער קויט נאר איז נאך געבליבען א ווייסער רים, און א גלייבער ריך האט זיך ארייננעצויגען דורך דעם גרעזל...

„פֿערגאַנגען״ – האט ער ווי פֿון חלום ארויסגערעדט.

און אים האט זיך געדאכט, אז עמיץ רייסט אים אָפּ און אין אויער: „אויבייבט געצאפּעלט, אויבייבט זיך געמאַטערט!״...

אַז ער איז גליקליך... אמת ער פּלעגט זיך אויך אָפּט פֿאָרוואַרפֿען אַז ער עסט אויף זײַן טאָכטער'ס נדן... נאָר אין גאַנצען גליקליך קאָן דאָך קײן מענש נישט זײַן... און דאָ פּלוצלונג אַזאַ אונגערעכט אומגליק.

פֿון דער װאַרשטאַט אויף דער װאָלעװעד גאַס זענען דרײַ מעדלעך אַװעק... מען האָט געזאָגט, אַז מען האָט זײ אַװעקגעפֿירט... אײן רײַכערער פּאָטער פֿון די מעדלעך איז טאַקי נאָכגעפֿאָהרען און זײַן טאָכטער פֿון דער גרעניץ צוריקגעבראַכט, און שרה'לע האָט דורך איהר צו'ם פּאָטער בעפֿוילען, אַז „ער זאָל נישט זאָרגען, אַז איהר װעט גוט זײַן"...

דרײַ טעג און דרײַ נעכט געהט ער אַרום דערשלאָגען און מורמעלט פֿאַר זיך: „נישט זאָרגען! נישט זאָרגען" ער קאָן זיך אויף קײן פֿאַל נישט דערמאָנען די ריכטיגע בעדײַטונג פֿון דעם װאָרט. „זאָרגען... איך זאָל נישט זאָרגען?" ער חזר'ט עס איבער אַזוי הונדערט מאָל, רײַבט דערבײַ פֿעסט דעם שטערען און קאָן אַלײן קײן גרונד אין דעם װאָרט נישט געפֿינען.

שװאַך און שטומפּיג איז דעם אַלטענס קאָפּ אום פֿאָרצושטעלען זיך זײַן לעבען װײַטער אָהן איהר — עפּעס דאַכט זיך איהם, אַז פֿאַר איהם ליגט אַ פֿינסטערער טיעפֿער אָבגרונד, און ער מיט זײַנע שװאַכע מיעדע פֿיס שלעפּט זיך אַהין... שפּירט נאָר אַז מיט איהר איז פֿון איהם אַ האַלבע נשמה אַװעק. אַז ער איז האַלב טױדט געבליבען. . . . .

. . . .

דאָס לעמפּיל האָט אָנגעהױבען מעהר צו שפּרינגען, און די ציטעריגע ליכט האָט געשטאָכען דעם אַלטענ'ס אונאױסגעשלאָפֿענע אױגען, ער האָט זיך אומגעקעהרט מיט'ן געזיכט פֿון טיש און איז װילד דערשראָקען געבליבען: דער טאַנצענדער שאָטען האָט איהם גאָר צעמישט, איהם האָט זיך געדאַכט, אַז ער ברויך צו װיסען, װאָס דאָס איז אַזױנס, נאָר ער קאָן זיך נישט דערמאַנען... און

... זיך איינגעוויינט אַנאַרבעטן בײַ דעם שלאָפֿראָק, וואָס
... ר דאָרט ער איהם אין דאָגר אַרײַן ניכט געקענט.
... יהגען איהם טרייבט, וואָס איז דער וואָרזשער*) וויקס
ער האָט געאַכטן פֿאַר איהם ניכט קריגען... נאָר דער האָראָפּן,
דער האָראָפּן געדעט איהם איין. און ער... „אַי וואָס טויג מען!
וואָס טויג מען?" — האָט ער ווילד געוואָרשטקעט, און געריסן
געדרעגט דעם שלאָפֿראָק מיט די הענד.

פֿאַר 10 יאָהרען האָט איהם אויך אַ'אומגליק געטראָפֿען:
זיין ווייב איז איהם געשטאָרבען, נאָכדעם ווי זי האָט די מאַיע
מיט דעם איבריגען „ביסעל בעסער" פֿערדינסט, און ער איז פֿון
איינמאָל אַלאָמאָנס געוואָרען... נאָר דאָמאָלס איז ער ניכט
אַליין געבליבען; זיין ווייב האָט איהם אַ יתומה איבערגעלאָזט, אַן
איינציגעס קינד... און זי, די שרה'לע איז אַלייטס מערער
געוועזען, זי האָט אין אַ באַנדעקס וואָרטשטאַט אויף דער וואָלידער
גאַס פֿאַרדינסטער געדענט. און אין אַ פּאָר יאָהר נאָך דער מוטערס
טויט געקענט פֿערדינען 2. דערנאָך 3 און אויך 4 רובעל אַ
וואָך. שוין, די אַרבייט איז ניכט ווערר געווען, זי האָט
געאַרבייט בײַ שניק, 3 דאָס. פֿאַר אַ פּאָר הייזען געדונגען, און
געשלאָפֿט אין בײַ מאַנטעס שנידער! דאָך האָט די קליינע פֿאַבריק
געדונגען דעם קינדס-לעבעדיג... שרה'לע איז געווען אַ לעבעדיגע פֿריי-
דיגע מיידעל, און דער אַרבייטער האָט ניכט ווערען גוט געקריגען
בײַ דער נאַכט, ווען שרה'לע האָט געשלאָפֿען געקאָכט און דערבײַ
אַ פֿרייליך, ליבעס ליעדעל געזונגען, אָדער שבת נאָכ'ן עסען,
ווען זי שרה'לע זיך געבעט געקוקט, און מען האָט געטאַנצט:
דער אַרבייטער האָט זיך ניכט געקאָנט זאַט קוקען פֿון דעם אַרייס.
די זען שרה'לען טאַנצט, — זי האָט אַלץ קאָמאַנדירט, ער האָט צו-
געשטעלט פֿון דעם, און איהם האָט זיך ניכט ווערען געדאַכט.

*) דער וואָרזשער אַלמאַנאַך-באַק.

זײַן בלאָנדזשענדער בליק האָט זיך װידער אָנגעשלאָגען אין זײַן בעט.

זאָל ער זיך שלאָפֿען לעגען? ס'איז שוין לאַנג צײַט, עס דאַכט זיך, אַ שטיק נאָך האַלבער נאַכט. נאָר אַ שױדער ציהט דורך דעם אַלטענס גליעדער בײַ דעם געדאַנק פֿון לעגען זיך.

דרײַ נעכט נאָך אײנאַנדער װאַלגערט ער זיך אין זײַן בעט אַרום און קאָן קײן אויג נישט צו מאַכען. אוי, װי שרעקליך איז די לאַנגע, לאַנגע נאַכט פֿאַר דעם עלענדען, אײנזאַמען אַלטען אין זײַן בעט! זי ציהט זיך און ציהט זיך גאָר אָהן אויפֿהער; אומזיסט דרעהט ער זיך פֿון אײן זײַט אויף דער אַנדערער, אומזיסט קװעטשט ער מיט געװאַלד די אויגען, — עס שלאָפֿט זיך נישט, האָטש די אויגען ברעכען פֿאַר שלאָף.

דרײַ נעכט, דרײַ פֿינסטערע אומענדליכע נעכט האָט ער שוין דורכגעלעבט, צײַט דאָס אומגליק האָט איהם געטראָפֿען, צײַט זײַן אײנציגע טאָכטער איז אַװעק! אַװעק, גאָט װײס, װאו אַהין, אין די װײַטע, װײַטע לענדער... און מיט װעמען?! צו װאָס?!... נײן, דער אַלטער מח קאָן דאָס אַלץ נישט דורכקלערען, ער װײס נאָר, אַז ער איז געבליבען אַלײן, אײנער אַלײן אויף דער װעלט; ער שפּיערט נאָר, װי אַ שװערע לאַסט בײגט איהם מיט געװאַלד דאָס געזיכט מיט די אויגען צו דער ערד...

שטומפּיג, נאָר אומגעהויער איז דער װעהטאָג, װאָס קלעמט זײַן האַרץ די דרײַ טעג. נאָר די לעצטע נאַכט איז שרעקליכער, פֿינסטערער און אומענדליכער געװען װי די פֿריהערדיגע. ער איז עטליכע מאָל פֿון בעט אויפֿגעשטאַנען, געשלעפּט די פֿיס איבער די שטוב, מיעד געװאָרען און צוריק אין בעט אַרײַן, ביז־ביז גאָט האָט זיך דערבאַרעמט און אַ דינע מאָרגענשײַן האָט דורכגעשלאָגען דורך די שמוציגע שױבען, און ער האָט זיך אָנגעטהון און אַרויס „אויף דער גאַס“...

שרעקליך איז דער געדאַנק װעגען לעגען זיך אויפֿ'ן בעט.

ער נעמט אַב אײנעם טריט פֿון טישעל, טרעפּענדיג די פֿיס
און קראַטצענדיג מיט די נעגעלירטע שטיװעל אױף דער פּאָדלאָגע.
ער בלײבט פּרוצלינג שטעהן אין מיטען שטוב, װי ער װאָלט זיך
הערען דערמאַנען, װאָס ער װיל, צו װאָס ער איז פֿון טיש אַװעקגע-
גאַנגען; ער נעמט באַלד צוריק, נעמט זיך װידער רוקען דעם
שראַפּראַק איבער דעם טיש אַהין און אַהער, װי דער שראַפּראַק
װאָלט אים פֿערװײלען אין זײן אײנזאַמקײט.

ער נעמט אַרױס די גאַרטעל פֿון אונטער דער קראַפּע, רוקט
אױס דאָס שופֿלאַדעל, װיקעלט אַב א טײאַרצען פֿאַרעס, רײבט
אים איבער און פּרובט אים אָרגאַניזירען. נאָר די צװײ דאַרע
הענד ציטערען אײנע אַקעגען דער אַנדערער, און דער פֿאַרעס
דאַס זיך װי אײנגעשפּאַרט נאָר אין אײנעם צו געבען - ער װיל אײה
קען פֿאַר ניכט דורך.

ער פּרובט דאָס פֿידעל פֿון דעם קעמפּיל אַרױפֿצוציהען,
דאָס קעמפּיל האָט אָנגעהױבען שפּרינגען אַרױף און אַראָב, און
איבערגעגעבען די בעװעגונג דעם שאַטען, װאָס האָט גענומען װײזד
טאַנצען איבער דעם שטיבעל, דאָ אַרױפֿגעלאָפֿט זיך אױף ביז צום
באַלקען, דאָ זיך אַראָבגעלאָזט ביז צו דער פּאָדלאָגע.

ער האָט מיט ציטערדיגע הענד אױפֿגעהױבען דאָס לעמפּעל,
בעטראַכט א סעקונדע. דאָס לעמפּעל איז פּוסט, עס געהט אױס.

- „רמ״ - האָט זיך דורכגעדרענגט דורך זײנע בראָהען ליפּען
א׳אָנגעשטומטע קול, װי ער װאָלט איבערקרעכען זײן צושטאַנד.
און ער האָט דאָס לעמפּעל צוריקגעשטעלט אױף דעם טיש.

„װאָס פֿרום מען ז׳ האָט זיך אים פּרוצלינג א פֿראַגע אױס-
געפֿאָרמירט אין מוח.

„װאָס פֿרום מען ז׳ האָט ער זיך נאָך געפֿרעגט מיט זײנע
ליפּען, בעטראַכטענדיג דאָס צאַפּלענדיגע פֿלעמעלע; די ציטערדיגע
ליכט האָט געבלענדעט זײנע אױגען, און זײנע ברעמען האָבען זיך
בעװעגט נאָך יעדען שפּרינג פֿון דעם פֿײערל.

אין דער ענגער קעלער-שטוב ציטערט אַ שוואַכע ליכט, וואָס צעטראָגט זיך פון דעם האַלב צעבראָכענעם טישעל עפּעס ווי מוטה-ראָז, ווי שעמענדיג זיך. דאָס קליינע לעמפּיל רייכערט; דאָס גע-פּלאַצטע געלעכערטע גלעזעל איז פערקלעבט מיט ווייס פּאַפּיער, פון וועלכען עס צערעגט זיך איבער דעם שטיבעל אַ שוואַרצער שאָ-טען, וואָס בעדעקט אַ טייל פּאָדלאָגע און חאַפּט זיך אויך ביז אין דער מיט פון דער וואַנד אַרויף.

ביי דעם טישעל שטעהט איינגעבויגען אַן אַלטער דערשלאָגע-נער ייד און לאַטעט אַ שלאָפראָק. ער דרעהט איהם פון איין זייט אויף דער אַנדערער, רוקט איהם איבער דעם טיש אַהין און אַהער, און זיינע אַלטע, פערגאָסענע אויגען בעוועגען זיך נאָך זיינע הענד נאָך.

טיילמאָל בלייבט ער שטעהן, אָנהאַלטענדיג מיט ביידע הענד דעם שלאָפראָק, וואָס וויל זיך אַראָבגליטשען אויף דער ערד, ער דריקט איהם פעסט צו'ם טיש, און שטעהט אַזוי אַ ווייַלע.

האָט ער זיך פערטראַכט?

זיין בליק בלאָנדזשעט אַ ווייַלע איבער די לעדיגע פיער ווענד, שלאָגט זיך אָב אויף אַ סעקונדע אין זיין געל-אָבגעשיילטעם בעט, רוקט זיך איבער אויף דעם אַנדער בעט, און דאָ ווערט דער בלאָנ-דזשענדער בליק אָבגעהאַלטען, ווי מיט אַ מאַגנעט צוגעצויגען. די אויגען ווערען לענגער און ברייטער, און עפּעס אַ מעכטיגעס, נאָר בעהאַלטענעס געפיהל, דאַכט זיך, האָט אין די אַלטע אויגען אויפ-געבליצט; אַ פונק כעס, דאַכט זיך, האָט אַ בלישטש געטהון פון אונטער די לאַנגע ברעמען.

וויל דער אַלטער זיפצען און קאָן נישט?

אַלֵיין.

רב, אויך געשטאָרבען פֿאַר הונגער! אלין איינס, זאָג איך אייך...

נאָר היים ברוך דערהערענדיג, אַז ער האַלט ביי אפיקורסות האָט איהם איבערגעהאַקט און געזאָגט:

— נו, נו... מאַרגען, מאָרגען... און האָט זיך אויסגעדרעהט צו דער וואַנד.

– ביינקט אבער ניטט, ביינקט איך ניטט... האָט איהם חיים ברוך איבערגעבעטען און האָט זיך אין גאַנצען געשאָקעלט.

די זיגען געוואָרען שטיל, און האָבען זיך שטום אײַנגע־הערט אין די פערשיעדענע נגונים פון איהר קעלער־שטיבּען. און דער אונדערער שטוב האָט מען געדאַוונט בּיי „קאָפּן הקהל", בּיי וועלכען דער שטעכער הייס זיך אויי געגעבען, אז ביידע: חיים ברוך און דער רשיאק, האָבען זיך שיער ניט צעוויינט הייך אייפ'ן קיי. דאָס ניגעבער האָט אנגעהויבען צו צאַנקען און איז איינגעגאַנגען. הייכ'ן פענסטער האָט אדינגעזונגען א ביינע לידעל. דער ליטוויאק איז געלעגען אייפ'ן בעטעל. איהם האָט זיך געוואָרט אבישעצען, יעדענען, אז ער איז געבליבען איינען. ער האָט אין דער מינוט נאָר ווי פערגעסען זיין דאגה און האָט געטראַכט וועגען דעם ליטוויאק, וועגען דער רשיאטשקע מיט די קליינע רשיאַקלעך, וואָס געפֿינען זיך יעצט קיין און א פּעריאָרפען געגענד אין ליטא, און איהם איז א גרויס רחמנות אָנגעגאַנגען איף זיי.

צוריקקומענדיג האָט זיך דער ליטוויאק אנגערופען צו חיים ברוך מיט א קול, און וויללען ער את שין נים געוויין צו דער־קענען די פֿריהערדיגע רעדער.

– וואָס פאר א שענער מאנד אין דרויסען איז!

נאָר דערמאַנענדיג זיך, אז חיים ברוך איז א פאַנאַטיקער, אז ער פערשטעהט אודאי ניטט דאָס וואָרט „מאַנד", און מיטפיהלענ־דיג איהם און זיין ערגער, האָט ער צוגעגעבען:

– די לבנה דרעהט זיך אַרום און אַרום...

– יאָ, אודאי... האָט חיים ברוך צוגעבּרומט פון זיין געדאַנ־קען.

– אָב אויי, האָט געקרעכצט דער ליטוויאק, דערקענענדיג זיך איבּער'ן צימער – אז די געלד איז ניטט דאָ, איז ביטער, וואָס איך אבער... זיי יאָ פרייב, ווי ניטט פרייב – אַ'ן איינס זאָג איך איך, איהר מיינט, איך בין ניטט פרייד געוועזען? מען ווערט איז געוויינען א

די פּאַפּיראָסען אויף דער גאַס, האָט ער אַ סך מאָל דעם קאָפּ
אָראָבגעלאָזט און געווישט די פייכטע אויגען.

און אַט איז געקומען פּסח. געגעסען האָט חיים ברוך אין
עפּיס אַ נ'אָרימער רעסטאָראַציע, וואו מיט איהם האָבען געגעסען
אַ סך יונגע לייט, „אָרימע דייטשען“, טהייל מיט געגאָלטע בערד,
טהייל אָהן די היטלען. איהם איז געווען אומעטיג און טרויריג.
ער האָט מורא געהאַט, אַז ער זאָל אין מיטען דער הגדה נישט
וויינען. עפּיס איז דער גאַנצער סדר דורכגעגאַנגען וואָלגעדיג, גע-
דויערט אין גאַנצען אַ שעה, ער האָט פּאַר ענמות נפש נישט גע-
קאָנט עסען, און מיט אַ שטומען וועהטאָג האָט ער זיך געשרעפּט
אַ היים. ער האָט געפיהלט, אַז ער בדויך צו עמיצען אויסראַזען
זיין ביטער הארץ, און ער האָט זיך צוגעגרייט אנצופאַלען אויפ'ן
ליטוואק און איהם אויסזידלען. אין מח ביי איהם זענען שוין גע-
ווען גרייט אַ סך שילט ווערטער, זידלערייען, וואָס ער האָט נאָר
געדענקט.

נאָר אַריינקומענדיג אין צימער, איז ער געבליבען שטעהן
פערוואונדערט: דער ליטוואק איז געלעגען אויפ'ן בעט, די אויגען
זיינע זענען געווען פייכט, דאָס פּנים פערוויינט. ער האָט זיך פער-
שעמט און איינגעשטעקט דאָס פּנים אין קישען.

— וואָס איז אייך? — האָט חיים ברוך געפרעגט וויך.

— עט, נאַרנישט — האָט דער ליטוואק געענטפערט און גע-
וואָלט זיך בערוהיגען — אַזוי... עס בענקט זיך, פערשטעהט איהר,
אַ היים, צו ווייב און קינדער... עט, נאַרנישט...

— איהר האָט אַ ווייב און קינדער? — האָט זיך חיים ברוך
פערוואונדערט.

דער ליטוואַק האָט זיך, קענטיג, געפונען בעלייידיגט מיט
דער פראַגע, ער האָט אויך געברויכט זיך צו בייזערען, עמיצען
אויסזידלען און האָט געענטפערט בייז:

— וואָס דען מיינט איהר, איטשע מאיר?

קוים פֿריהער. ער האט שוין געטראַגען ריינען דעם ליטוויאַק איבערצייגען אינ'ן בקטיל, און האט זיך אויף איהם אנגעווארפען און געטשעפעט ווידער;

— ליטוויאַק חזיר! איך האב דיך ניט באדר געוויסט!! גע־ זייגט האט ער מיר געוואָרט אונגערעדט! זעקס רובל פאר זיין מיפֿה'נער קעסטעלע האט ער מיר געבריילט איבערצייגען! „גיט אב זאג איך אבי! איך האב ניט אויף דער הוצאה פ הצים! איהר הקרשון!"

— א ייגענס שרייט איהר, ר' חיים ברוך! וואס מיינט דאס שרייען! ווייס איך בעסער, ווילען מיר שמועסען... האט ער גע־ ענטפֿערט שטיל.

— גיט אב די זעקס רובל, זאג איך אבי! — נאר ביי חיים ברוך'ן איז ניטא אויס דער שפרינגער מאן, וואס ער האט גע־ וואָרט, כדי איבערצייגען דעם ליטוויאַק. אינגעהייך האט ער גע־ בודעט, אז דער ליטוויאַק האט, ווי ער, פערשפּילט זעקס רובל. און ער האט בעטראכטעט נאר דערמיט, וואס ער איז א פרעמדער יונגער, האט קיין ווייב און קינדער ניטא, און וועט צו פטר'ן ליטער נעהר צוזאמען מיט זיין איינענס.

— א פרעמדער פיינגעל! האט ער געשריגען — וואס שאדט דאס איהם, דעם אפיקורס, אז איך וועל ניט זיין אין דער היים פסח!! האט ער אריבערגעווארפען נעהר! וואס שאדט דאס איהם! ווייב און קינדער האט ער! א מכה האט ער, א קדחת, א...

דער ליטוויאַק האט איהם ניט איבערגעראקט, ער האט אין בייזען נאר ארונטערגעווארפען א פֿראַגע: „בייזערט איהר ניט, ר' חיים ברוך". חיים ברוך איז אם ענדע שטיל געווארען און האט זיך גע־ זונט, נאר געטראפען איז ער בעגנאנט ניט; בעטאג האט ער זיך ארומגעדרעהט ווי א שאטען, דאס בענקעניש האט געגאנגט ביים הארץ; איהם האט זיך געוואָרט צום ווייב, צו די קינדער, וואס ער האט פערלאזט תרשים ניט געזעהן, און שטענדיג מיט

אַנ'אויסרעד, אַז ער וויל אָנטהון נייַע שקאַרפּעטען, און איז אַהיים געגאַנגען, אומגעקוקט זיך אין שטוב, געוואַרט עפּיס, אַז עמיצער זאָל איהם זאָגען, און האָט שוין געוואָלט אַרויסגעהן. די טהיר האָט זיך געעפענט, און דער ליטוואַק איז אַרייַנגעקומען:

– וואָס טהוט איהר דאָ, ר' חיים ברוך? האָט ער געפרעגט פרעהליך און דרייסט.

– וואָס טהוט איהר דאָ? – האָט חיים ברוך איבערגעפרעגט.

– אַזוי, איך בין זיך געקומען, פערשטעהט איהר...

– ע – האָט חיים ברוך זיך געקריממט – נייַע שקאַרפּעטקעס...

און פון צעטיל האָט מען דערווייַל נישט גערעדט.

דאָס ציהען האָט געדויערט מעהר ווי צוואַנציג טעג, עס איז געוואָרען נעהנטער צו פסח. און מיט יעדען טאָג איז ביי חיים ברוך קלענער געוואָרען די אמונה אינ'ם געווינס, און גרעסער איז געוואָרען די שנאה צו'ם ליטוואַק.

„אַזאַ עוכר, אַזאַ פושע ישראל!“ פרעגט ער איהם שעלטען אין געדאַנק, נאָר גערעדט האָט ער נישט. דער ליטוואַק האָט אויך אויסגעזעהן צו זיין פערטראַכט און טרויעריג. יעדער פון זיי האָט געוואָלט שפּעטער צהיים קומען, כדי צו טרעפען שוין דעם אַנדערען, אפשר וועט ער איהם אַקעגען לייפען מיט אַ שמחה, מיט אַ מז"ט און אין דער היים זייַענדיג, האָט מען וועגען צעטעל פערשווייגען.

חיים ברוך איז געוואָרען בלאַסער אויפ'ן פנים, און איינגעהויקערט איז ער עפּיס געגאַנגען. ער האָט אַ היים געשריבען, אַז ער קאָן נישט קומען. ער האָט געוואָלט אויסגיסען זיין האַרץ פאַר חיה לאָה'ן אויפ'ן ליטוואַק, אַז ער האָט איהם אויסגענאַרט, נאָר עפּיס איז איהם שווער אָנגעקומען צו שרייבען וועגען דעם, און די שנאה צום ליטוואַק איז איהם געבליבען אין האַרץ און האָט גענאָגט.

אין דעם לעצטען טאָג פון ציהען איז חיים ברוך אַ היים גע-

נאָר הײַנט זיך איך תּוה אױף. אײנע װײַבער, אַ בראָכט אין אַ פּינגע, װאָס װעלן די פּשוטים בײַ׳ם אײַנען אין מאַנס פֿײַער. דערמאָנט זי חיים ברוך׳ן אין חזה ראה.

— אַגוּט מאָרגען אײַך, באָבוניו! — זאָגט דער לישיאַק דרײַסט אײַנהײַבענדיג די אײגען פֿון דאָבאָן, װאָס ער האָט געטיטען ליי װעג ביז דעם פּרץ װעגס פֿערטיג זײַן, און פּשוט איז נאָך געגאַנג מײַ קער געװען, אַז איהם איז שװער געװען צו לײַזן.

— אַגוּט מאָרגען, אַגוּט מאָרגען אײַך, װאָס זײַט איהר אַזױ פֿריה אױפֿגעשטאַנען? זאָגט תּגר. די האָבט אַ שײַגעץ און האָט נישט אָנגעצונדן.

— אַהאָ, נאַר! — רײַסט דער לישיאַק צו און מאַכט פֿײַער. „אַ שײנער מראָלט חיים ברוך, אַבער גאַנץ שיין און פֿאַרן אין דיעזער אײגען דעשיאַק. ער איז איהם מקנא, װאָס ער איז אַזױ האָבט צו זאָגען, זאָגט תּגרן „באָבוניו“... ער פֿיהרט זיך קעגען איהם שיאַך, אײנגעראָפּט און נישט דרײַסט. ער פֿאַרשטעהט נישט, װי אַזױ תּגר, אַ פֿרומער ייד, איז צו איהם אַזױ פֿרײַנדליך, בשעת די װײַבער, אַז ער איז אַן אַפּיקורס, דאַװענט נישט, און ער, חיים ברוך, איז אַ פֿרומער ייד...

„דאָס איז אַזאַ קליפּה“, בלײַבט בײַ איהם אין געדאַנק, און דערמאָנענדיג זיך, װאָס ס׳װאַרט אױף דעם דעשיאַק אױף יענער װעלט. פֿילט ער זיך גרױסער און קלענער פֿאַר איהם, אַז דאָס אַר [illegible] דען אײגען אין סדור אַרײַן מיט ערנסט און נאַחת, װי אַבינוּ [illegible] „אַט דאָ בין איך אַ תּקיף“.

[illegible] דאַכט זיך בײַ׳ם „אַגוּטמאָרגען“ נישט געהערט װיזען דעם צאָרן [illegible] װי די װאַרטען זיך געהאַט אָנגעשטױסען נישט צו דערזײַ [illegible] דעם, און די װײַבען אַרױס אױף דער גאַס.

[illegible] פֿון דעם װינקעל אין דער שאַנג דורך װי געװיקעלט, נישט [illegible] די געװיקעלט, פֿון אונטער האָט חיים ברוך שױן נישט געקאָנט אַרױסזעהן אין דער גאַס. ער האָט זיך געקאַכט

דער פּריה, איז ער גלייך אַראָב פון בעט און גענומען זיך אָנטהון. ווי יעדער מענש, וועלכען עס ערוואַרטעט עפּיס אַ שאַרפע ענדערונג אין זיין לעבען, איז ער געווען אויפגערעגט, און גרייט צו טהון. אין דרויסען האָט ערשט געטאָגט, און אין דעם קעלער, וואָס האָט געהאַט אַ קליין פענסטער אויפ'ן הויף אַרויף, איז נאָך אין גאַנצען טונקעל געווען. פון בעטיל האָט זיך אָנגערופען דער ליטוואַק:

— אַ שוואַרץ יאָהר, גאָרנישט געשלאָפען, עס איז שוין טאָג, וואָס?

און נישט בעקומענדיג קיין ענטפער, האָט ער געזאָגט:

— היינט, ווייסט איהר, ציהט מען. אַ-אָ אַ טעלעגראַם וועט קומען. ס'וועט אַרויס; פערשטעהט איהר? וואָס וועט איהר טהון מיט די געלד? איי, זאָגט אַ קאָרשט, צו'ם רבין וועט איהר פאָהרען מיט אַ פּדיון? האַ? איך וואָלט זיי געגעבען! אָט!

און מאַכענדיג אַ פּייג, האָט ער אויסגעשטרעקט די האַנד אין דער לופט.

חיים ברוך האָט שטאַרק מורא פאַר אַפּיקורסות, וואָס שטעלט זיך איהם פאָר ווי עפּיס אַ גרויס אונגליק, אַן אָנשטעקענדע קרענק, פאַר וועלכער מען מוז זיך היטען. ער ווייסט, אַז מען מוז שווייגען, ער וואַרפט אַ קרומען בליק אויפ'ן ליטוואַק, וואַשט זיך און נעמט לייגען טלית און תּפילין.

דער ליטוואַק חאַפּט זיך אויך אויף. זיינע צעשויבערטע האָר וואַרפען זיך אַרום אויפ'ן פּנים, ער איז נישט אויסגעשלאָפען, געניצט און קווענקעלט זיך, צוגעהענדיג צו'ם קראַן זיך וואַשען.

אין דער אַנדערער שטוב ברענט נאָך אַ לעמפּיל, און דער שוסטער, וואָס וואָהנט דאָרט קלאַפּט מיט'ן האַמער און פייפט עפּיס אַ ליעדעל.

— חנה! — האַקט ער אָב דאָס ליעדעל און וועקט דאָס ווייב — חנה, שטעה אויף, מאַך פייער.

ניט, באַוואָרעניש, זאָג איך אײַך. אַראָ־דאָן!—שרײַט ער און
רײַבט די הענד.

חיים ברוך שמײכלט, קוקט אײַן דעם ייִדישן בראָס פּנים,
אין די פֿינקלדיקע אויגן, און פֿרײדיקע זעט אַ צוטרויען צו
אים וואָס ער;

— איהר דאָס מיך ניט אײַנגעזאָגט? זאָגט די וואָרדיגעס.

— אַ ווײַסט איהר אַ שוטה! אַ גרויד, אַ גרויד! אַז איך גיב פֿון
מײַן בעסטערן יונגען קאַרבן און גיב אים דעם צוויי׳, דאָס ער
נאָר בענית! אַ גרויד, וואָס דאָס איז פֿאַר מענשן! בהמית איז
דאָס, פֿאַנאַטיקער בהמית, פֿאַנאַטיקער און נאַר!

חיים ברוך הערט אין דעם מוט. ער בעט זיך אױס אױף דער
ערד און דעקט זיך, ער וואַרטעט זיך נאָך דאַנג אײַן געלעגענער
און קען ניט אײַנשלאָפֿען. דער ליטוואַק לעשט אױס דאָס ליכט-
ביך און דעקט זיך אײַן בעט.

— וי דאָס איהר געזאָגט? פֿאַנאַטיקער?—פֿרעגט חיים ברוך
פֿון בעט. יעדעס וואָרט פֿון ליטוואַק, וואָס ער פֿערשטעהט ניט,
בעאונרוהיגט אים.

— פֿאַנאַטיקער האָב איך געזאָגט, איהר פֿערשטעהט?

— וואָס איז דאָס אַזעלכס?

— דאָס איז, פֿערשטעהט איהר מיך, ווערטער אויפֿגעבן אין
צוואַרונג, וואָס געהערן נאָרים...

— גוט!—ענטפֿערט חיים ברוך אָב. „הכסיל הולך בחושך" הייבט
ער אָן צו רעדן און שלאָפֿט אײַן, באַלד הערט ער אויף צו שנאָר-
כען, דער ליטוואַק ברומט זיך און ברומט:

פֿאַנאַטיקער! פֿאַנאַטיקער און נאַר! אַ נאַר ווי אַ שופֿר!

און פֿינף טעג אַרום, אין דעם זעלבען טאָג, ווען דער צי-
כער דאָס געבראַכט צו געווינען די צעהן טויזענד רובל, האָט
חיים ברוך אײַנגעשלאָפֿן פֿון שלאָף פֿריהער ווי אַנדערע מאָל, און
ניט פֿרעהליך קען ער מיט שמועסן אין פֿריהער, ווי יעדען אין

— פאַר „וואָש" ענטפערט איהר נישט? — פרעגט נאָך אַמאָל דער ליטוואַק, זיצענדיג אויפ'ן בעט.

חיים ברוך, וואָס האָט געהאַט בדעה איהם אויסצוזידלען, זאָגען איהם, אַז ער איז אַ ליטוואַק, אַז ער האָט אַ צלם אין קאָפּ און האָט אין זיך נישט קיין יודישקייט, בלייבט אַלין שטום. די „וש" פון ליטוואַקס ווערטער רוישען איהם אין די אויערן, און איהם דאַכט זיך, אַז אין דעם שוויסטש פון דער „וש" ליעגט באַהאַלטען דער גאַנצער תמצית פון רמאות, איהם דריקט אם מעהרסטען דאָס וואָס ער קאָן דעם ליטוואַק נישט אויסזאָגען, אַז ער ווייסט, אַז ער האָט איהם אָבגענאַרט.

— „פאַר וואָסוש, פאַר וואָסוש?" — שפּעט ער נאָך, אַראָבציהענדיג דעם אַנדערען שטיוועל.

— אָבער זאָגט נאָר, פינף טויזענד קאַרבוינים וועט זיין! אהאַ! וואָס זאָגט איהר? פינף טויזענד קאַרבוינים! פערשטעהט איהר מיך וואָס איך רעד?

חיים ברוך, וואָס די „פינף טויזענד" האָבען איהם ווידער אָנגעמאַכט אַ גערויש אין מח שמייכעלט און שעלט אין געדאַנק דעם ליטוואַק.

אַנ'אייזערנע גבורה האָט עס: אַ שטיין קאָנען זיי איבעררעדען"!

— פערשטעהט איהר מיך, צו ניין? — רעדט ווייטער דער ליטוואַק און שטעלט זיך אויף — דעם צעטיל האָט איהר? אַנו ווייזט אַקאָרשט, אַי זייט איהר אַנ'„איטשע מאיר"! מורא האָט איהר? וואָש?

— ליטוואַק חזיר! — זאָגט חיים ברוך אַביסעל מיט אַ שמייכעל — איך הייס נישט איטשע מאיר, ער נאַרט אויס און לאַכט נאָך.

— שטראָף מיך גאָט! יאָת לאַך איך? איך זאָג אייך, עס וועט גוט זיין, פערשטעהט איהר יוערטער? צעהן טויזענד קאַרבוי־

אַנדערער ווים געדיין אַקעגן צוויי מײדלעך, טאַנצענדיג זײַן שפּילענדיג, און איז חיים ברוך'ן פאַרט ווידער אַז די סרה שׂורה, דאָס בענטשענדיג נאָך דער הים. די דאגה רעגען דין יעקס רובּר דאָס ער האָט אײַנגעגעבן איפּ'ן צעטיר, און דאָס יוקלען אים פֿאָדערן איף דער הוצאה אײַם איף פסח... ער חערט בעז איף אַך, איפּ'ן ליטוויאַק...

— דאָ מוז קאָפּיס זײַן — טראַכט ער איפּ'ן וועג, געהענדיג אַ היים — דאָס איז ניט גלאַט אזוי — אין דער געדאַנק, אַז ער דאָס זיך אזוי מאָוס געקראָום אָבגאַרען, אַז ער ווייס איבער דעם ניט זײַן אין דער היים פסח, ווידרים אים בין צו טרערן.

— הוה לאה ליגב — דיקטירט ער אין כח אַבריוו צו זײַן ווײַב, — איך בין גאַרניט שולדיג, איך זאָג דיר איף מײַן נאמנות! אַ ליטוויאַק האָט מיך אַנגעקריגען, אַז דו ווייסט ניט, וואָס אַ ליטוויאַק איז, אַ שטיין קאָנען זיי איבערדרייען, איך זאָג דיר איף מײַן נאמנות, איך בין גאַרניט שולדיג, און זײַ מיר מוחל, הוה יאה לעבּ, און גריס די קינדערלעך...

אין קאָרידאָר, וואָס פֿאַראײַנט אַ גאַנצע שורה קעלער־שטו־בען, איז פֿינסטער. חיים ברוך דערטאַפּט די טיר, רידרט אַן די קראַטקע ניט זיבער, נאָר דאָס קעסטיל, וואָס הענגט אידם פאַרנט, און וואָס איז אים יעצט פּרוצונג געוואָרן אומגעדרייער שווער צו טראָגן, קראַטצט זיך אן אין דער טיר, און אַ ווידער־קיר רופט זיך אָן פֿון דער אַנדערער זײַט קאָרידאָר.

דער ליטוויאַק קלאַפּט אים די טיר, ער נעמט אין ברייען קאָפּ. אין די איבערשטע כרבונים. ער איז נאָך ניט געשלאָפן:

— „וואָס" „קאָפּיס" אזוי שבעבו! — פרעגט ער.

חיים ברוך וואַרפט פֿון זיך אַראָב דאָס קעסטיל, און פֿאַרט אַנדערער איפּ'ן בעטיר, דאָס מודקים אין די פּראָסט טרעטן יעצט קריכט צו אין געשטן אידם דורך, און די פּנים שמעלט ווי מיט שפּירקעס, ער ציט אַראָב פּאַמעליך די שטיוועל און ברומט קאָפּ בעז.

ווידער מאָלען זיך איהם אויס אין כח די היים, ווייב און קינדער, נאָר זיי זעהען יעצט שוין גאָר אַנדערש אויס: די שטוב איז אַסך גרעסער געוואָרען, אַ גרויסער זייגער הענגט אויף דער וואַנד, עס איז וואַרעם און ליכטיג, חיה לאה איז אָנגעטהון ווי אַ פריצה, די קינדערלעך זענען אָבגעוואַשען און געהען אין נייע קאַפּאָטלעך. און חיים ברוך קומט אַריין מיט'ן „ליטוואַק“ אונטער'ן אָרעם און זאָגט צו זיין ווייב,

— אָט דאָס איז ער! אַז איך האָב דיר באַלד געזאָגט: אַ ליטוואַק, נאָר אַנ'אָרענטליכער מענש, אַ גוטער יונג, דו האָסט געמיינט, ער וויל מיך אָבנאַרען מיט'ן „צעטעלע“, ביזט דאָך אַ שוטה, אַ נאַרישע יודענע. איך האָב דיר באַלד געזאָגט. אַ גלאָז טהע וועט איהר טרינקען ה'... ליטוואַק?

ער דערמאָנט זיך, אַז ער ווייסט נישט דעם נאָמען פון דעם „ליטוואַק“, מיט וועלכען ער נעכטיגט צוזאַמען אין קערער־שטוב און וואָס האָט איהם אָנגערעדט צו נעהמען צוזאַמען אַ לאָטעריע־צעטיל, און דאָס מאַכט איהם אונרוהיג. אין מח דרעהען זיך פערשיעדענע מעשיות, וואָס ער הערט זיך אָנגעהערט אין דער היים וועגען די ליטוואַקעס און ער טאַפּט אָן אין דער קעשענע דאָס צעטיל, געפינט איהם און ווערט רוהיג.

היינט איז ער עקסטרא אַריינגעגאַנגען אין אַ קאַפעינע, געוויזען עטליכע מענשען דעם צעטיל, און אַלע האָבען איהם געזאָגט, אַז דאָס צעטיל איז אַ ריכטיגס, אַז אין פינף טעג אַרום וועט מען ציהען, און אַז ער קאָן געווינען צעהן טויזענד רובל.

אויף מיין חלק פינף טויזענד... און דער אַראָבגעלאָזטער קאָפּ פון דעם געבוירענעם, דורכגעפרוירענעם גוף אַרבייט שנעל און לעבענדיג, און נישט וועלטען לעגט זיך אַ שמייכעל אויף די ליפּען.

נאָר אָט האָט זיך פּלוצלונג פערראָשען די עלעקטרישע לאָמפּ, די רעשט געסט געהן אַרויס פון רעסטאָראַן, פון דער

די ריישקען דורך די גאס ניך, כמו דעזערטירס. אז זיי זענען דורכגעפראַרען אין שיפעריג. די דראַיסקאַרוסעס דרעשליען אַרין אויף די קעלניערס מיט אראָבגעראַטענעם קעפּ, אַרויס די רעדער צווישען דעך אַבגעראַטעט, נישט נעבערינדע פראַנען. די גרויסע פלאַרעס אין זיי אויפגערראָפען, און נאר די עלעקטרישע לאָמפּ פאַרין דעקאַבאַראַן רעלס פרעדיגן אין דער און קוקט ווי מיט שמאַרץ פון דער הויך אויף די יאַגנע שורות פערשראָפענע שבאָרט־ראַמעריען.

„צען מיזעגר־הינטער דיט ברוך אין צו מראַבטען אויף דעם נר־אויף מכן חרק פינף טיזענר"... איהם שמערט זיך פאר א פּעקיר רייסע באַנק־בילעטען, גיט, געפרעסטע, האָט הנאַקען אין דער דאַגר. באַלר וועדט ער זיך אַריין איך, שטערענדיג אין דער היים אין גראַראַייצע... פון דעם אַרינעס בעקיל ווערען אַ סך פּעקילעך, וואָס ליגען איבגעשטרעט אייפן טיש. דערנאָך קוטט פאַר היה ראה, די קינדערלעך...

„דאָ! נו! וואָס! א שלימזל בין איך!... און די לעצטע פראַגען, וואָס זענען געוועזן געווינדיעט צו היה ראהן, פאַר ווערכער ער דאָט זיך געפיהרט שוידיג, האָבען זיך אזוי קראַר איבגעשניטען אין מח, אז די ליפען זיינע האָבען זיך געריהרט, און א ליעבריכער שמייכעל האָט זיך געדעקט אויף זיין פנים.

— ס'איז קאַרט... האָט ער ארייסגעקערט צו זיך אליין, און א פערגעדמערנדיג דעם שמעקען פון אונטער זיך, קראַפענדיג מיט די פיס אייפען מראָמואַר, האָט ער אָבגעריקט דאָס קעבטיר פון דער בריטב, זיך אָרומגעקוקט און עפיס נאָכגעדענקט.

איהם האָט אונטערגעבירט צו וויסען, פון וועלכער זייט דער ווינד בראַוט דאָס יעדעס מאָל מיט אזא האַט און יאַגט אובער די טראָטואַרען דעם געפרירענעם שניי, כדי צו שטערען זיך אין אזא פּאַרק, ווען דער ווינד זאָל איהם ווענינער דערקוטשען.

— אָט אזוי... האָט ער זיך בערוהיגט און זיך צוגעקוועטשט אייפען שמעקען.

— 10 שטיק „קאַבינעט”.

חיים ברוך, אַ פּויליש יודעל, וואָס איז ערשט נישט לאַנג געקומען פון דער פּראָווינץ און טראָגט היינט אַרום פּאַפּיראָסען אין דער גאַס, אַ נידריגער, אַ פולער מיט אַ קליין קײַלעכיג שוואַרצן בערדיל, — האָט זיך שיער ניט אָפּגעגריזשעט פון דעם שטעקען, אויף וועלכען ער איז געווען אָנגעלעהנט, און נישט וויסענדיג נאָך, וואָס ער זאָל, האָט ער אָנגעהויבען צו שאַרען צווישען די פּעקלעך פּאַפּיראָסען.

עס איז געווען אַ קאַלטע פראָסטיגע נאַכט, שוין קעגען צוועלף. אַ פּאַרע האָט געשלאָגען פון דעם „דײַטש'ס” מויל, וואָס האָט זיך אָבגעשטעלט קויפען פּאַפּיראָסען, ער איז געשטאַנען מיט אַן'אויפגעשטעלטען קאָלנער פון פּאַלטאָ, מיט אַן'אויסגעשטרעקטער האַנד, וואָס האָט געציטערט אין דער לופט.

„קאַבינעט”! — האָט ער איבערגע'חזר'ט אונגעדולדיג.

און בעקומענדיג די פּאַפּיראָסען, האָט ער געאײַלט אַוועק, און די טריט זײַנע האָבען זיך נאָך לאַנג געהערט אין דער לופט.

חיים ברוך האָט פערריבט אונטער זיך דעם שטעקען, אויף וועלכען אין דעם הויף איז געווען צוגעשלאָגען אַ קליין ברעטיל אויף צו זיצען, און אַרײַנשטעקענדיג די הענד אין די אַרבעל: האָט ער זיך צוריקגעזעצט אויפ'ן אָרט מיט דעם ערנסט פון אַ מענש, וועלכען מען האָט אָבגעריסען פון אַ וויכטיגער אַרבײַט און ער נעמט זיך איצט צוריק צו איהר מיט פלײַס.

די גאַס איז העל בעלײַכט. מענשען געהען אַלץ יועניגער,

שְׂכֵנִים.

ווײַסע ווערט איז געשלאָפען און האָט בעהאַלטען אין זיך א יונג, ערשט גע׳פּטר׳ט לעבען.

אַ ווילדער פערלאַנג האָט מיך געצויגען אַהין, צו דעם אָב־גרונד דאָרט, ער האָט זיך געדוכט צו רופען און צו צוזאָגען גליק און רוה אין זײַן טיעפעניש. איך האָב געפיהלט, אַז געהענדיג אַהין, וועל איך מעהר נישט צוריקקומען, און בין געבליבען שטעהן פערזונקען אין געדאַנקען. פון הימעל אויבען האָבען געוואונקען די שטערען און האָבען דערצעהלט פון עביגקייטען, וואָס פאַר זיי איז גלײַך פרייד און לײדען, גליק און אומגליק, און לעבען און טוידט.

און אויפ׳ן וועג צוריק קיין מינכען האָבען מיר די גאַנצע צײַט גערעדט פון איהם. ס׳איז אויסגעקומען אַזוי מאָרגע, וואָס מיר זיצען דאָ נאָר צוויי אַנשטאָט דרײַ, וואָס זענען אַהער געקומען. רעדענדיג האָב איך אַרויסגעזאָגט סאָניאַ׳ן מײַן מיינונג, אַז ער איז נישט אַראָבגעפאַלען, ווי די צײַטונגען האָבען בעשריבען דעם פאַל, נאָר אַז ער האָט זיך אַליין אַראָבגעוואָרפען.

— און דו מיינסט, ער האָט מיך אין אמת׳ן ליעב געהאַט?— האָט זי געפרעגט, און אויף איהר פּנים האָט זיך צוגאָסען דער צופרידענער, גליקליכער שמייכעל איהרער.

אַך, דער שמייכעל!

הייך איז אוממעגליך געווען, ער וואָל ניטש גלייבען מיט איין רעך
שטיקל...

VII.

אַבּ אויך איז אונזער חבר איבערגעקומען אין די בערג!

מיר זיינען אראָבגעקומען אונטען, אין רעסטאָראַן אריין, גע-
פרישט, מיטאָג-מיטער און צוברויבען. מיר האָבען אלין ניטש גע-
קאָנט פאַרדאַיען דעם אָרט, וואו דאָס אומגליק איז געשעהן. עס
האָט זיך געגלויבט, אז דער מיטאָג, נאָך גאָר וואַרימער, קערפּער
פון דעם אָרטיגען מענש קיינמאָל ניט געבוירען אונז. און מיר דאַרפען
נאָר די העכער איבערשטייגען. אים אירט צו בערידען. און אפשר?
ויגד וויבן? אפשר לעבט ער דאָרט און בעט הילף!! מיר האָבען
זיך לאַנג געהערט איין דעם אָרט אריין און צוריק. אונז האָט
געדרעהט די געפאַהר צו פארפירען דאָ. צום ענדע האָט אונז
דער איינשטיינקס פון לעבען געפירט אראָב, וואו מיר האָבען גע-
נומען אַ נומער אין רעסטאָראַן איבערצוגעכטיגען. בּאַגיא האָט זיך
ניט איינגעבאַן, זי איז נאָר געזעסען איפ'ן בעט אנגעקלעדט מיט'ן
קאָפּ איין בין אַרטען. מיר האָט זיך געדוכט, אז זי איז איינגע-
שלאָפען אויך. נאָר מיט איינמאָל האָט זי אנגעהויבען צו שרייען
און צו וויינען הויך און העפטיג, און גריסען פרעדיגען, ווי מראָ-
פער רייגען, זיינען געפאַלען פון איהרע איינגען. זי האָט געוויינט
לאַנג, און אין דעם וויינען איהרען איז געווען אויך פיער געווונ-
קען און פרייהייט, ווי אין איהר לאַכען; ווי און איהר רעדען,
ווי אין איהר גאַנצען וועזען, אזוי ווינען מענשען גליקליכע, ווען
זיי דאַרפען אָבזאָגען פון דער נשמה עפּעס אַנ'אומגליק. זי איז
איינגעשלאָפען איין מיט אַכטעל, און האָב זי געזעהן איפ'ן בעט,
און אַרטין בין איך אַרויסגעגאַנגען אין הויפען.

די נאַכט איז געווען פראַכטיג. אַרום איז געווען שטיל. די

יעדערען נערוו, און מיר זענען געגאַנגען בעזונדער, יעדער מיט זײַן שרעק, און שווײַגענדיג געזוכט, אַם ענדע האָבען מיר געפונען זײַן שליטענדיל שטעהן אויפן מיטען וועג. שוואַרצוואַלד איז אין ערגיץ נישט געווען.

מיר האָבען ווידער גענומען רופען, שרײַען, זוכען — אומזיסט!

— וואָס קאָן דאָס זײַן? — האָט מיך סאָניא געפרעגט, און איהר ציטערינע שטים האָט געקלונגען בעז און איינגעשרעקט...

— איך האָב מורא, ער איז אַראָבגעפאַלען — האָב איך געזאָגט.

— אַראָבגעפאַלען?! — זי האָט זיך אָנגעהאַפּט פאַר'ן קאָפּ און האָט אָנגעהויבען שרײַען מיט אַ ווילד קול:

— רעטונג! רעטונג! רעטונג!

איך האָב אויך גענומען שרײַען, און אַרום און אַרום האָט געהילכט פון אונזערע קולות. אַפילו די בערג, דוכט זיך, האָבען מיטגעציטערט מיט אונז פאַר שרעק.

איך האָב געפרובט אָנצינדען איין שוועבעלע נאָך דער אַנדערער; דער ווינד האָט זיי אויסגעלאָשען, און מײַנע הענד האָבען דערצו געציטערט. דאָס איז געווען אַ משוגענע אידעע, וואָס מיר האָט זיך געוואָלט: אַראָבצולײַכטען אין אָבגרונד אַרײַן פון 200 מעטער מיט אַ שוועבעלע. איך האָב מיך אַריבערגעבויגען און אַלײן שיעור ניט געפאַלען, און סאָניאַ האָט אַלץ געשריען און געשריען.

ס'זענען אָנגעקומען מענשען פון אויבען וויי האָבען דערהערט אונזערע געשרייען און האָבען אַראָבגעבראָכט מיט אַ לאַמטערן. אַלץ איז באַלד קלאָר געוואָרען. די מויער פון שנעע איז אויף איין אָרט געוועזן אײַנגעקוועטש. פון דעם אָרט איז ער אַראָבגעפאַלען. העלפען איז געווען אונמעגליך. בײַ נאַכט קאָן מען דאָרט נישט צוקומען, און דאָס וואָלט אויך איבעריג געווען. אַראָבפאַלענדיג פון אַזא

נימען פאר דער מאַריץ. און נאָכן ניך דאָס זי געקומען דאָס שיסגעווער לויפן מיט אַ'אינגעריכטן אימפּעט. דער וועג דאָס איך איז ווייטער געגאַנגען, און מיר, אַלע נאַרישע אַלטענדיג, זיי־נען דורכגעפאַלען אין ביגונג נאָך דער ציטער. שוואַרצוואַלד'ן האָבן מיר שוין דאַנג ניט געקריגט הינטער זיך. פּרוצונג האָב איך מיר דערמאָנט אַז דער „מיטערס־העריטן" און דאָס פּעדראָ־נען מיט די פיס דאָס שליסעגריר.

— דאָ מוז מען גיין צו פיס — האָב איך געזאָגט.

מע האָט זיך אָבער אַריינגעריסן. אז די „מיטערס־העריטן" זייגן מיר שוין דורכגעפאַלן אין איבפּעקט. מיר האָבן נאָר קיין בקרית ניט געוואָס פון דער שנעריקער, וואָס מיר האָבן דער־גרייכט. נאָך 10 מינוט — אין מיר קומען גליקליך אַן אין אונטער־שטען דערבאַראַן. מיר האָבן זיך אָבגעשטעלט און געוואַרט אויף שוואַרצוואַלד'ן.

— „האָפּ־האָפּ! האָב־האָפּ!" — האָבן מיר געשריען — שוואַרצ־וואַלד! שוואַרצוואַלד!

קיין ענטפער איז ניט געווען. נאָר דאָס מורמל־קול האָט זיך אָבגערופן פון אלע זייטן, און די שטימען האָבן געוואוינ־קען פון אויבן.

— שוואַרצוואַלד! וואו זענט איר? — האָב איך געשריען שרעקן נאָך דערבייער, און מען שטימ האָט געציטערט. איך האָב פאַראיינ־געפילט אַ'אומגליק. אַ'אינגעליבן שרעק האָט געכאַפּט דאָס האַרץ.

מיר זענען צוריקגעגאַנגען אים זוכן.

לאַנג האָבן געזוכט, און די שרעק איז געוואַקסן מיט יעדן טריט אין אונזער הערצער. מיר האָבן מורא געהאַט צו רעדן, צו ציגן געדאַנקען איינער צום אנדערן. מיר האָבן שוין לאַנג אויפגעהערט צו רופן „שוואַרצוואַלד". דאָס מאָרט אַרום האָט באַקומען א שרעקלעכן באַדייטונג און דאָס געמאָלט ציטערן

דוכט, אז זיי דרעמלען אין זיי. נאָר די שטערען אויבען האָבען געפינקעלט רוסטיג און פרעהליך, און זענען געלאָפען נאָך אונז אויף אונזער וועג. מיר האָבען זיך בעוועגט אין אַנהויב פּאַמעליך און פאָרזיכטיג, בּרעמזענדיג מיט די פיס אָהן אויפהער. ביסלעכ־וויין האָבען מיר זיך צונעוועהנט. מיר האָבען געלאָזט פריי אויף אַ מינוט דעם שליטענדיל, און עס האָט גענומען לויפען מיט איטפּעט. אונז איז מיט אַמאָל וואַרים געוואָרען. און פּלוצלונג, ביי דער ערשטער בויגונג פון וועג — בּוך! אונזער שליטענדיל האָט זיך אַנגעשלאָגען אָן דער וואַנד שנעע, האָט אונז אַראָבגעוואָרפען, און אַליין ווייטער געלאָפען, פערהאַלטענדיג זיך ערשט ביי דער צווייטער בויגונג. מיר האָבען זיך געקייקעלט מאָל אויסגעקייקעלט אין שנעע, איך אויף סאָניאַ'ן, סאָניאַ אויף מיר, און אײדער נאָך מיר האָבען צייט געהאַט צו לאַכען און איבערצייגען זיך, אַז מיר זענען גאַנץ — בּוך אויף דאָס ניי! שוואַרצוואַלד איז צוגעפאָהרען אויף אונז מיט זיין שליטענדיל, אַליין זיך אומגעקעהרט, און מיר אַלע דריי האָבען זיך צוזאַמענגעקוליעט אין שנעע איינער איבער'ן אַנדערען. סאָניאַ האָט זיך אויפגעהויבען די ערשטע און האָט זיך צולאַכט הויך און געזונד.

מיר האָבען זיך באַלד צוריקגעזעצט אין די שליטענדלעך, ווידער אַמאָל געפאַלען, נאָר גאַנץ גיך האָבען מיר זיך אויסגעלערענט ריכטיג צו בּרעמזען, און אונזער רייזע איז געגאַנגען פרעהליך און גליקליך. אונז איז אויסגעקומען נאָר אַלץ ווילע צו וואַרטען אויף שוואַרצוואַלד'ן, וואָס איז אָבגעשטאַנען.

— „האָפּ־האָפּ"! — האָבען מיר געשריען פון דער ווייטען — שוואַרצוואַלד, וואו זענט איהר?

— דאָ! — האָט אונז אָבגעענטפערט אַ שטים פון דער ווייטען, מיר האָבען איהם אַלץ נישט געזעהן פאַר די אויגען.

איך און סאָניאַ האָבען מיר זיך געמיישט מיט די ערטער. איהר האָט זיך געוואָלט זיין דער פיהרער, איך האָב זי אַרומגע־

ער האָט נישט געענטפֿערט, נאָר ווי דאָס איהם נישט גע־
לאָזט צורוה. איהר איז געווען ליטשינג אייפֿן דאַרין. ווי איז גע־
ווען פֿיר מיט אינדריקען, און דאָ איז נאָך פֿאַרנעמטאַנען אזא
הייל אין מיטען דער נאַכט אייף אַ שריטעגריה. וואָס פֿיהט שנע־
באַרג־אַראָב, און צוזאַמען מיט מיר, די די פֿירוּריר מעהדלער מיט
היינט אייטרייעריכען. איהר האָט זיך געוויאַרט הערען און די־
צען שוואַרצוואַרדן.

— איך איז קאַ״ם, שוואַרצוואַרד! — האָט זי איהם געפֿרעגט.

— אַ ביסעל.

— און וואָס ווייסט איהר מיין, אַז איהר ווייסט פֿאַרען!

ער האָט ווידער געשוויגען.

זי איז שוין געזעסען אייפֿן שליטענריל הינטער מיר, איך האָב מיך אומגעקעהרט און געלעגט די האַנד אייפֿן מייל. „שווייג־געגנגו!" — האָב איך איהר אַנגעריימט. זי האָט זיך הויך צע־לאַכט.

— מיר הייבען אָן. — האָב איך געקאָמאַנדירט — שוואַרצ־וואַרד, איהר האָרט איך נישט ציגאַרעגט ביי אונז אז מיר וועלען פֿאָ־רען, ברעכט און האַלס אין דאָס שליטענריל, אייב איהר ווילט נישט פֿאַלען אייף אונז אריף. נו, איינס, צוויי, דריי — מאַרש!

מאַגיא האָט מיך פֿעסט ארומגענומען מיט די הענד, און דאָס שליטענריל האָט זיך אַנגעטריבען פֿאַמעליך צו גליטשען.

— נים אלטונג! — האָב איך געלעגענטליך שוואַרצוואַרדן — זאָל ער וועג נעהמען רעכטס, ברעכט מיטען רעכטען פֿוס, לינקס מיטן לינקען.

— און אייב איהר ווילט פֿאַלען, פֿערנעמט איך נישט איינ־צוהייבען! — האָט מאַגיא צוגעשריען.

ס'איז שוין געווען אינגאַנצען פֿינסטער. דער הימעל איז גע־ווען שוואַרץ און אייגעגאָסען מיט בלאַנקען שטערען. די בערג ווע־גען געווען אַרומגעריכט און גראַויג פֿאַנטאַזען, און עס האָט זיך גע־

וואו נאָר דאָס אויג האָט דערגרייכט, האָבען געגליהט אין דער דעממערונג די שפּיצען פון די אַלפּען, און עס האָט זיך גערוכט, אַז זיי זינגען אַ שטילע מעלאָדיע אַלע אין איין כאָר און אַז אין דער טונקעלער לופט ציטערט דאָס געזאַנג און ווערט פערלאָרען...

סאָניאַ האָט זיך צוגעטוליעט צו מיר, איך האָב דערפיהלט, איהר בוזים פרעסט זיך צו צו מיין קערפּער, זי האָט ארומגעוויקעלט איהר האַנד אַרום מיין האַלז און האָט מיך געקושט. נעבען אונז זענען געשטאַנען מיזנשען: נישט זיי איז איינגעפאַלען צו שמייכלען, נישט אונז צו שעמען זיך. אונזער פּאָזע איז געווען אַזוי איינפאַך און פערשטענדליך, ווי די גאַנצע שענע וועלט אַרום.

פּלוצלונג האָבען מיר דערזעהן שוואַרצוואַלד'ן, ער איז געשטאַנען און געגלאָצט אויף אונז, אונז זיין אָדלער-נאָז האָט מאָדנע אַרויסגעשטאַרט. ער האָט געציטערט פון קעלט... אַך, ווי שרעקליך זיין פּנים איז געוועזן! אזוי זעהען אויס נאָר מענשען, ווען מיר זעהען זיי צו'ם לעצטען מאָל, איידער דער טויט בענשט זיי מיט זיין רוהיגקייט. איך האָב גערופען סאָניאַ'ן און צוגעגאַנגען צו איהם

— איך איז קאַלט? — האָב איך געפרעגט.

ער האָט געשוויגען.

— מיר וועלען זיך באַלד דערוואַרימען. דאָ איז נישטאָ, וואו צו שלאָפען.

— יאָ — האָט ער אונטערגעברומט אונבעשטימט.

מיר האָבען גענומען צוויי שליטענדלעך: איינס פאַר שוואַרצוואַלד'ן, דאָס צווייטע פאַר מיר מיט סאָניאַ'ן צוזאמען. זי איז געווען לוסטיג, האָט מיר געקלאַפּט אויפ'ן אַקסעל, און געלאַכט און געשטיפט. מיט שוואַרצוואַלד'ן האָט זי זיך געוויצעלט, רופענדיג איהם אַלע וויילע „שוואַרצער שאָטען".

— שוואַרצער שאָטען, איהר האָט נישט קיין מורא?

— איך וועיס נישט.

— איהר זענט געוואָרען אַ לאַנגווייליגער נאַר.

פֿון ראָזע, רויט, פּורפּור און וויאָלעט, וואָלקען ציהען אויף און צו־ריק, בעדעקען די קעפּער און צוזאַמענשמעלצען איינער דעם צווייטען. די זון איז אונטערגעגאַנגען נעהענטער און דאָס זיך גענומען זינקען אין דעם וואַסער, גלייך ווי זי וואָלט זיך וועלען אויסבאָדען אין דעם ים פֿון די פֿאַרבען. אַלעס האָבען אויסגעטאָנצט די בערג און דאָ־כען שטיל און קלינגט זיך צוגעהערט, ווי צו אַ הימלישען צערעמאָ־ניע. די בערגען שפּיצען זיינען נאָך געווען העל בעלויכטען, און עס האָט זיך געדוכט, אַז זיי באַריהרען אַם דעם וואַסער. וואָס איז איבערגעבליבען פֿון דעם שטראַהלען אין דאָס זיך געראַנגט אין דער טיעפֿע ערד, און דאָס זיך פֿערשפּרייט אין צערגאַנג, און שלינגט ווערט אַלין די זון.

באַלד איז פֿערשוואונדען געוואָרען די לעצטע רויט פֿון דער זון, און די שפּיצען פֿון די בערג האָבען אויך נאָך געפֿונקעלט און געגלאַנצט. דער וואַסער אונטען איז מיט אַ מאָל פֿינסטער גע־וואָרען, און נאָר אויף דעם אָרט, וואו די זון איז אונטערגעגאַנגען האָט אויך געלאָזט אַ פֿלאַם, גלייך ווי אונטער איהם וואָלטען געוועזען פֿערבאָרגענע פֿייערן.

מיר זיינען געשטאַנען אין מיטען: איך און בוּניא. זי איז געווען אונטערגעטאָן אין מיין אָבקלייד, און מיר האָבען געשוויגען. עס איז געוואָרען טונקעל־טונקעל, פֿראָסטיג, די פֿאַרבען זיינען אויסגעלאָשען געוואָרען, און דער וואַסער האָט גענומען ווערען גראָבליי־שוואַרץ. נאָר אויף די שפּיצען פֿון די בערג זיינען נאָך אויך געבליבען ראָזע שטראַהלען. גלייך דונקעל אונטען אַבער איז געבליבען דער העכסטער שפּיץ פֿון אונזער באַרג. מיר האָבען זיך אומגעקוקט און ניט געטריבען די אויגען. ער איז גע־ווען אויסגעצירט אין אַ פֿאַרביגען מאַנטעל, וואָס זיין קאָ־לאָר איז ניט מעגליך צו באַשרייבען מיט ווערטער. דאָס איז גע־ווען אָראַנזש רויט, געמישט מיט וויאָלעט, צאַרט און ווייך, ווי די פֿאַרבען, וואָס מיר זעהען נאָר אין טרוים, און ווייטער, ווייסער,

האָט זיך געפֿונען אויף אַ הויך פֿון 2,500 מעטער, איז שוין אַנגעדיכטער וואָלקען געלעגען אונז צופֿוסען און האָט בעדעקט אונטער זיך אַלע שפּיצען, אָבגרונד און פלענער. נאָר העכער פֿון אונז האָבען געבלישטשעט אין זייערע ווייסע מאַנטלען די בערג, בעגאָסען מיט דעם ליעבליכען שיין פֿון דער אָווענד-זון.

VI.

מיר האָבען שוין געהאַט אָבגערוהט, אָבגעגעסען, און אַ זיסע מידקייט איז געווען אויסגעגאָסען אין אַלע אונזערע גליעדער, די מידקייט איז דאָ געווען אַנדערש, ווי אַלץ אַרום. זי האָט ניט גענויגט צו שלאָפֿען, נאָר וואַך צו זיין, צו הערען און צו זעהן און צו ריהרען זיך. נאָר מיט שוואַרצוואַלד'ן איז געשעהן אַן איבערקעהרעניש. ער איז אַריינגעפֿאַלען אין זיין שווערען אומעט, געזעסען ביי'ם טיש, אָנגעשפּאַרט אויף אַ האַנד, און האָט געגלאָצט מיט זיינע פֿינסטערע אויגען, ניט צו רעדען קיין וואָרט. מיר האָבען איהם געלאָזט זיצען און זענען אַרויס פֿון רעסטאָראַן צו זעהן, ווי די זון געהט דאָ אונטער, אין דער וועלט.

דער וואָלקען, וואָס איז געלעגען אונטער אונז, האָט זיך גענומען רויטלען. ערטערווייז, דאָרט, וואו די זון האָט זיך צוגעלאָזט, זענען געלעגען פּורפּורנע פּאַסען; באַלד איז דער פּורפּור געוואָרען פֿייערדיג-רויט, און עס האָט זיך געדוכט, אַז די געדיכטע מאַסע האָט זיך אָנגעצונדען און פֿלאַקערט. נעהנטער צו אונז איז דער וואָלקען געווען טונקעל אין איבערגעצויגען מיט אַ לייכטער וויאָלעט-פֿאַרב. די טעמפּעראַטור איז ראַש געפֿאַלען. אַלע ענדערונגען זענען דאָ פֿאָרגעקומען מיט אַן אונגעוועהנליכער שנעליגקייט. אויף דעם וואָלקען האָט זיך אָנגעהויבען אַ שפּיעל פֿון פֿאַרבען, וואָס האָבען זיך געביטען פֿון מינוט צו מינוט, טונקעלער און העלער געוואָרען. עס האָט אויסגעזעהן, ווי לייכטע שאָטענס

קענען נישט געלאָזען גאָר אויס! „שייטען, אָט אויך"...—האָבען מיר געהערט און געזאָגט. און דער שנעע, וואָס האָט אונז ערגעץ נישט לאַנג אויך געפֿירט מיט זיין קראַפֿט, וועט דאָס געקריגט דאָס איינס און נאָכהער שטרעקען טעגליך אין דער נאַכט־רעגענדיגער שנעע איז אונז יענעס פֿאַרגעסען, ווי א שרעקליכע, גרויע, נאַשטיגע מאַכט, געזאָגט גאָר צום שטערבען.

אונזער שרעק האָט אָבער נישט לאַנג געדויערט. די שנעע־מאַסען האָט זיך דורכגעטראָגען. מיר קענען נישט אריבער ביי נאַכ־צען (!) מינוטען און מיר האָבען ווידער געזאָגט איבער זיך א קראַ־כען הויכער, א בראַנקענדיגער, ווי א געשלאָגענער גראָז. און די זון האָט געלאַכט מיט גרויסע שטראַלען; דער שנעע האָט געגלייצט און געבליצט. און אונזער רוקזעקעס האָט זיך צוריקגעקערט צו אונז מיט נאָך א מאָדענער קראַפֿט. נאָכן גיך האָט די ריזיגע־רעגענדיגע א גראַד פֿון קליינע שטיבות. מיר האָבען זיך אין מינוט ווייניג אויסגערוהט; פֿון שנעע און געביטען זענען קליינע א רייער מיט א שאָלעדיגער שטיל. אַבגעריסען פֿון דער אונטערשטער וועלט, האָבען מיר זיך געפֿיהרט בעזונדער פֿון אַנדערע קרעפֿטען. שוואַרצוואַלד איז געווען מיט אונז אויף „דו", און מיר ביידע האָבען זיך דערי־ביים מיט מאָדנע וועלט פֿיל. מיר האָבען זי געקושט. געפֿיהרט זי פֿון ביידע זייטען אונטער די ערמעל, ווי די מאַטערען די גע־פֿונגענע פֿון אין ריבקעס אבירה. זי האָט זיך געריסען פֿון אונ־זערע הענד און אונז מיט שטאָלצע פֿאַראַיס און בלוצלונג האָט זי זיך אויסגעריסען פֿון אונז, שנעע אין האָט זיך צולאַכט, אַז מ'האָט געקיצלט איהם.

דער פֿעלזענער ... אין „וויידען קופּער" האָט ערן גערי־לערט. דער וואַלד א ... וואַרען ערן גרעסער און גרעבער און האָט זיך אויסגעבראָכען נאָך מער. ער האָט זיך געביטען ליגען אויף די שפּיצען בערג. וואָס ... האָבען שוין געזאָגט אונטער זיך, אַז מיר קענען אויסגעהן צו אונזער ציעל, צו א רעסטאָראַן, וואָס

אונז האָט אָנגעהויבען אַבּיסעל קאַלט צו ווערען, עס האָט גענומען בּלאָזען אַ פּראָסטיגער, שנייַדיגער ווינד, דער הימעל איז געוואָרען מאַט, און דער לופט איז געלעגען אַ טונקעלהייַט. עס האָט אויסגעזעהן, ווי אין מיטען בּעסטען לייַכטען איז די זון געוואָרען איבּערשראָקען און פערציטערט. פון דער וויַיטען האָבּען זיך פון צייַט צו צייַט געהערט משונה'דיגע קלעפּ, ווי מען וואָלט האַקען בּוימער אין וואַלד. טייַלמאָל האָט זיך אונז געדוכט, אַז אַ געוויטער קומט אָן, און די דונערן קייַקלען זיך דאָרט, אונטער'ן בּאַרג. בּאַלד האָט זיך דער הימעל אינגאַנצען פערצויגען, און דער ווינד האָט געבּלאָזען אין פּנים אַרייַן מיט שטיקער געפרוירענעם שנעע. דאָס איז געגאַנגען אַ שנעע־לאַווינע איבּער'ן „ווילדען קייזער", און דער ווינד האָט אַהער פערטראָגען אַ מאַסע שנעע, וואָס האָט בּעדעקט דעם הימעל.

– דאָס געדויערט נישט לאַנג – האָט אונז דער טיראָלער געטרייסט: דאָ געהט קיין לאַווינע נישט. – און דערבּיַי האָט ער אונז געלערנט, וואָס צו טהון, אַז אַ לאַווינע טרעפט.

– מען דאַרף אָט אַזוי טהון.

ער האָט אויפגעהויבּען די הענד און גענומען מיט די פיס ציהען זיך אין דער הויך.

– שווימען, אָט אַזוי – האָט ער געוויזען – אַרויסשווימען פון שנעע. – ער האָט אונז געגעבּען די עצה און אַליין האָט ער אונז פערלאָזט. מיר האָבּען איהם בּאַלד פערלוירען פון אויג. מיר זענען געוואָרען אונרוהיג און געוואַרט אויף אַ לאַווינע שנעע, וואָס וועט קומען אונז בּעגראָבּען לעבּעדיגערהייד אונטער זיך. ווי שרעקליך דאָס מוז זיַין, דערשטיקט צו ווערען בּיסלעכווייז אונטער דער וויַיסער מאַסע! דאָס איז אַ לאַנגער שרעקליכער טויט. עס טרעפט אַז פערפאַלענע טוריסטען מוטשען זיך אַזוי מיט'ן טויט גאַנצע 24 שעה. און פאַרוואָס האָט ער אונז פערלאָזט? – האָבּען מיר געטראַכט – געוויס געוואָלט זיך אַליין ראַטעווען, זעהענדיג, אַז מיר

פּראָסטער רעזערוואַן. ער האָט אונז ערקלערט, אַז ס'איז אַב-סאָלוט קען קיין געפאַר ניטאָ. פאַרבראַנדזשען איז אוממעגלעך. דער וועג דאָרט איז שטיינערנע, איינגעשפּאַרט צווישן צוויי בערגן. נאָר איין אָרט איין אָרט, וואו דער שניי איז נידעריג און דער וועג נעמט דאָרט נעבן אַבגרונד. דאָרט אַן אונטערנעמער מענטש זיין פאַרלירן. ער האָט אונז געוויזן דורכגעגאַנגען דעם אָרט צו פוס. ווייל פאַר עטליכע יאָהר האָט דאַ פּאַסירט אַן אומגליק.

גאנץ נאָך וועגן מיר אָנגעקומען צו דעם אָרט. דער מיראָ-לער האָט איינגעשטעלט דעם שנעל פון וואגן. און מיר האָבן געזען פאַר זיך א שטיין, אויף וועלכן עס איז געווען איינגעקריצט דער נאָמען פון דעם אומגליקלעכן, וואָס איז דאָ אַראָפּגעפאַלן, און דער טאָג, ווען דאָס איז געשען.

מיר האָבן אַראָפּגעקוקט אַרונטער, און אונז האָט געשווינ-דלט פאַר די אויגן פון גרויסע טיפענישן. קיין אַן אײַנשטיינקע מויער פעלד איז אָנגעפאַלן אויף דער גרענעץ, קוקנדיג אין דעם אַבגרונד אַרײַן, אַפילו די ווילדסטע פון שנעל האָט קיין אָבגעשטאַ-נען פון דאָרט. געדענקט צו אונז האָבן פון אָרט זײַטן אַרויס-געשטאַרט פעלזן. דאָס איז געווען די „טײַפעלס-טיר", וואָס איז געווען באַצייכנט אויף אונזער קאַרטע. אַ ווילדער שרעקלעכער אַבגרונד, וואָס איז באַמת אומבאַשרייבלעך. ס'איז פאַראַן אַרום עפּעס אַ וועג פון זעכער זיבן באַרג — האָט אונז דער מיראַטער דערקלערט — אָט דער וועג איז יעצט פאַרשטערט. זיבער קומט מען אָהין צו, און אין מיטן דער טאָג איז דאָרט אומבאַשרייבלעך.

— און ווי ווייט איז דאָ? — האָט איינער פון אונז געפרעגט.

דער מיראַטער, אַנשטאָט צו ענטפערן, האָט אָנגעוויזן אַ פינגער ראָנד שנעל, אויפן צווישן-גענעפּערטע און אַראָבגעשטאַפּן. ער האָט צוגעבינדן דעם אייזער און בייזען דורך עטליכע סעקונדן, ביז דער קלאַנג האָט זיך געהערט.

— איבער 1000 מעטער — האָט ער געענטפערט.

האָבען זיך ווידער געלאָזט הערען רופען: „האָפּ-האָפּ! האָפּ-ראָפּ!"

— מיר וועלען אראָבראָדלען? — האָט זיך סאָניאַ פּלוצלונג געווענדעט צו מיר.

— דו האָסט נישט מורא? — האָב איך געפרעגט.

— וואָס פעהלט דיר איין?

— און אויב דו וועסט פאַלען?

— וועל איך מיך אויפהויבען.

איך האָב זי געלויבט פאַר איהר מוטיגקייט, און זי איז זעהר צופרידען געווען פון קאָמפּלימענט, זי האָט מיר צוגעוואָרפען אַ ליעבליכען בליק, האָט מיר פעסט געדריקט די האַנד און האָט געזאָגט:

— איך מוז מיך צוריקקעהרען צו מיין קאַוואַליער. דער „שוואַרצער שאָטען" וועט בענקען נאָך מיר. ער איז היינט אַזוי אינטערעסאַנט: דו ביזט אייפערזיכטיג?

— ניין.

— מיר וועלען אַראָבראָדלען צוזאַמען אויף איין שליטענדיל?

— אויב דו ווילסט.

— גוט. — זי האָט מיר נאָך אַמאָל געדריקט די האַנד און איז צוריקגעגאַנגען צו שוואַרצוואַלד'ן.

אונז האָט דעריאָגט אַ פוסגעהער, אַ הויכער, ברייט געוואַקסענער טיראָלער, מיט דעם פאַטריאַרכאַלען געזיכט און בלאָנדע באָרד — דערזעלבער, וואָס האָט מיר איינגערוימט אין אויער: „אַ קרעפטיג מאַד'ל". צוליעב אונז איז ער געגאַנגען פאַמעליכער, און מיר האָבען מיט איהם גערעדט פון די בערג, פון די לאַווינעס, פון דעם בערג-לעבען. ער איז געווען שטאָלץ מיט זיין לאַנד און מיט איהר שענער נאַטור. ער האָט אונז פערצעהלט, אַז אין דעם רעסטאָראַן אויבען פייערט עפּיס אַ פעראיין זיין פעסט, ער אַליין געהערט צו דעם פעראיין; אַז שלאָפען איבען וועט געוויס נישט זיין וואו, און מיר וועלען געוויס מוזען אַראָבראָדלען צו'ם אונ-

אויפֿגעפּאַרט. דאָס זיך געלייגט באַלד איבערגעקערט אויפֿן וועג. דערנאָך איז דער איינגעשטויסן די קרומע נאַרוויש, און דאָס זיך געקערט צו אונז דאַלב מיט פֿרעגן, דאַרב מיט א שפּילקע:

— מען דאַרף זיך שטעלן אין אויס. איך האָב דאָך גע־פֿרעגט „דאָב דאָס!", צי האָט איר ניט געקריגט!

מיר האָבן זיך געשווינדט אין געפֿרעגט איהם, צי ער האָט זיך געערנסט געזען. ער האָט איינגעקערט, אַז דער פֿאַ־רען איז דערפֿון ניט קיין געפֿערלעך זאַך. דערשטיגנט קאָן מען זיך קערן ביז צו דעם אָרט, וואו דער וועג פֿאַרבייגט זיך, און מען שטערט־אויף אונבעשטערט. דאָס איז א בעזונדער אָרט אויפֿגע־כאַפּט, וואָס מען רופֿט „דאָרינע". מיר האָבן וויסן דעם גע־דינג, נאָר געקערט עס צוויי ערשטן מאָל, און מיר האָבן זיך ניט וויסנדיק דערשראָקן, זעענדיג, ווי דאָס שטייענדיג קעגן זיך אַלס אין מיטן אזא גרייסן איבערטאָפּ. דער מענטש האָט זיך באַלד צוריקגעקערט אויפֿן שפּיגעלער. וואָס האָט זיך גענומען אַראָפּ־גליטשן און איז באַלד פֿאַרשוואונדן. באַלד אַבער זענען אונגע־קומען גרין, און מיר האָבן זיך געשטעלט אין איהם דורכצו־לאָזן. די זענען דורכגעלאָפֿן, ווי א ברוך, און עס האָט געשיינ־דעלט פֿאַר די אויגן. איך א טייל פֿון די זענען געוואָרן צו פֿער־קען. א נעגער מיט שוואַרצער מאַדרע, און נאַטירלעכער טראַכט, דאָס פֿאָלק אויסגערוקט מיט דעם א מאַנכפֿערטיין, וואָס איז גע־זעהן פֿאַרפֿלוס אין דאָס געזונט דאָס שרעקעדיג. דאָס מיעסע דאָס פֿערדאָרבן דעם קערפּער צוריק, און צו האַלטן דאָס גלייכגעוויכט, און מיט די פֿיס האָט זי זיך פֿון צייט צו צייט איינ־געדראַפּעט אין שנעה. און קליינער צו מאַכן די אונטערציע. מיר האָבן נאָך ניט געדאַכט געזען צייט אים צו געפֿינען זיך מיט דער ווייטער, מיט גרויס שפּאַנענדיגער ערשיינונג, ווי זי איז באַלד פֿאַרשוואונדן פֿון אונזערע אויגן, און פֿון דער הויך

וואָלקען און שנײ. די אונגעוועהנליכע מונטערקייט, וואָס איז געוואַקסען אין אונז, האָט זיך געזוכט אַ וועג אַרויס, און מיר האָבען אָנגעהויבען צו זינגען, צו לויפֿען, צו שרייען. און דאָס ווידער־קול האָט אונז אָבגעענטפֿערט פֿון אַלע זייטען.

נאָך מעהר פֿאַר אונז אַלע איז פֿער׳שכור׳ט געוואָרען שוואַרצוואַלד. זיין לוסטיגקייט האָט זיך אויסגעדריקט אין ווילדע פֿאָרמען. ער האָט געשריען מיט אַ גאָרגעלדיגער שטים, אַרויסגערופֿען דאָס ווידער־קול, האָט געזונגען און איז געלאָפֿען אָהן אויפֿהער, זיין פּנים איז געווען גערויטעלט, און זיינע אויגען האָבען געבליצט ווי אַ משוגענעם. מיט סאָניאַ׳ן האָט ער זיך געהאַלטען פֿריי. ווי אַ ברודער, גענומען זי פֿאַר דער האַנד, פֿערדריקט איהר דאָס היטעל אויפֿ׳ן קאָפּ און נישט אָבגעטרעטען פֿון איהר אויף אַ מינוט. סאָניאַ האָט געשטיפֿט מיט איהם און נאָר פֿון צייט צו צייט האָט זי מיר צוגעוואָרפֿען אַ בליק, גלייך ווי זי וואָלט זאָגען: אָט זעה, וואָס ס׳הייסט ליעב האָבען. אַזוי וויל איך, מ׳זאָל מיך ליעבען, אַזוי...

אויפֿ׳ן וועג האָבען זיך אָנגעהויבען ווייזען פֿוס־געהער, טייל האָבען צוריקגעקעהרט פֿון אויבען, טייל, קומענדיג פֿון אונטען, האָבען אונז איבערגעיאָגט. נאָר אַזוי ווי דער וועג האָט זיך אַלע ווייל פֿערדרעהט אין אַ זייט, זענען מיר באַלד ווידער געבליבען אַליין. פּלוצלונג האָבען מיר דערהערט אַ מאָדנע רופֿען, וואָס האָט זיך געדוכט צו קומען פֿון אַ זייט: „האָפּ־האָפּ! האָפּ־האָפּ!" דאָס ווידער־קול האָט אָבגעענטפֿערט פֿון אַלע זייטען, און איידער נאָך מיר האָבען זיך אָריענטירט, וואָס דאָס איז אַזוינס, איז אויף אונז אָנגעפֿאָהרען, אַראָבגליטשענדיג זיך מיט אימפּעט פֿון שיפּען וועג, אַ קליין שליטענדיל, אויף וועלכען ס׳איז געזעסען אַ מענש, רויט און דערשוויצט פֿון דער שנעלער בעוועגונג... ער האָט קוים געהאַט צייט צו פֿערקערעווען דאָס שליטענדיל אין אַ זייט מיט דעם שנירעל, וואָס ער האָט געהאַלטען אין דער האַנד. דאָס שליטענדיל האָט זיך אָנגעשלאָגען אין דער מויער שנײ, דער מענש איז

V.

— נו, מאַרש ווייטער! — האָט מאַניא איבערגעריסען, דערהױ-
בענדיג זיך פון ערד. מיר זענען אױך אױפגעשטאַנען און [illegible]
זיך [illegible] אין [illegible] װעג אַרײן.

א [illegible], פֿרעהליכע [illegible] איז ווידער געשטאַנען איבער אונזע-
רע קעפּ, און די [illegible] ווײַטקײט האָט [illegible] א
[illegible] אין דער נאַטור. מיר האָבען נישט געפֿיהלט קײן מידע-
קײט. [illegible] מיר זענען געװען [illegible], און װעג. די
פֿיס האָבען זיך װי אַלײן בעװעגט. מיר האָבען [illegible] די
פֿעלדער, [illegible], [illegible] באַרג-ארױף, און יעדעס אױפֿגעמע-
[illegible] אין [illegible] דאָס [illegible] א'אונבעקאַנטע [illegible].
ווידער האָבען זיך בעװיזען די הױכע שפּיצען פֿון „[illegible]",
[illegible], [illegible] און [illegible]. בעצײטען אױסגאַנגען מיט דעם
אונטערגעהענדען [illegible]. דער [illegible] [illegible] פֿון „[illegible]" האָט
געשײַנט, און א [illegible] [illegible] האָט זיך [illegible] פֿאַ-
[illegible] און דאָס אױסגעזען, װי א'אונבעקאַנטע [illegible].
װאָס [illegible] צו [illegible] צו א [illegible] [illegible]
[illegible] אין די שפּאַלטען פֿון בערג. װאָס העכער מיר זענען אַרױפֿ-
געגאַנגען, אַלץ מער שפּיצען האָבען זיך געצײגט, מער [illegible],
מער [illegible] און [illegible], און [illegible] װאָס האָבען [illegible]
אין דער [illegible] [illegible] די [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] האָבען זיך [illegible], װי א [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible], און [illegible] דאָס זיך [illegible]. או זי [illegible] זיך
[illegible], דער „[illegible]", דער [illegible], די [illegible] און [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]; מיר האָבען זיך [illegible]
[illegible] פֿון [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], װאָס מיר האָ-
בען [illegible], [illegible] [illegible] אַלע [illegible] בערג און [illegible] א

די זון איז געשטאַנען איבער אונזערע קעפּ. ס'איז געווען נענען 12. דער וועג האָט זיך אויף דעם אָרט כמעט נישט אויפ־געהויבען. נאָר געגאַנגען גלייך, צופּיהרענדיג צו אַ צווייטער אויפ־הויבונג. מיר זענען געגאַנגען געלאַסען, קלאַפּענדיג מיט די לאַנגע שטעקענס אָן שנע, און האָבען ווייניג גערעדט צווישען זיך.

כאַניאַ האָט אויך געשוויגען. איך האָב נאָר לויט איהרע אויגען דערקענט, וואָס פאַר אַן איינדרוק די אויסזיכט האָט געמאַכט אויף איהר. דער הייטערער, ענערגישער אויסדרוק פון איהר פּנים איז יעצט פערשוואונדען, און איך האָב אין איהרע אויגען, אפשר צום ערשטען מאָל, בעמערקט אַ טיעפע, פערבערהאַלטענע בענק־שאַפט, אַ ווייכע מעלאַנכאָליע. זי האָט זיך פּלוצלונג געווענדעט צו וואָרצוואַלד'ן און האָט איהם דערלאַנגט איהר אָרים. זיי זענען געגאַנגען צוזאַמען, איך — נאָך זיי, נאָך אַ האַלבער שעה גערן זע־נען מיר אָנגעקומען אין דעם רעסטאָראַן, וואָס האָט זיך געפונען אין מיטען וועג. מיר האָבען אויסגעטרונקען צו גלעזער הייסען גליה־ווײַן, געלעגט צו טריקענען אונזערע דורכגעפרוירענע זאָקען, און מיר האָבען אויסגערוהט און פערברענגט מיט די געסט, וואָס זענען אַלע ווײַלע אָנגעקומען פון אויבען און פון אונטען. די שענע, העלדישע טיראָלער האָבען אונז בעגריסט, ווי גוטע פריינד, און האָבען גערעדט מיט אונז אויף זייער דײַטשען דיאַלעקט, וועלכען מיר האָבען נאָר מיט מיה פערשטאַנען. דערביי האָט יעדער פון זיי געהאַלטען קענטיג פאַר אַ חוב צו זעצען זיך אַ ווײַלע צו סאָניאַ'ן און זאָגען איהר, אַז זי איז שען.

— אַ קרעפּטיג מאַד'ל — האָט מיר איינער אַרײַנגערוימט אין אויער, ווינקענדיג מיט די אויגען און צושאָקלענדיג מיט זיין פּאַט־ריאַרכאַלער, בלאָנדער באָרד.

סאָניאַ האָט דאָס אויסגעהערט זעהר גוטמוטיג און האָט גע־שמייכעלט, נאָר געשמייכעלט.

געדיכטע וועלדער; מיר זעהען געדיכטע איינגעוואקסען און זייטען פון געפאלטען, ווי א שטעקער פייער-בוים. און אלץ דאס גע-בליצט און געפינקעלט, בעדעקט מיט שניי און בעוואכסען מיט גראז. אין דער ווייט האבען מיר געזעהן א קליינע גרופע בערג, מיט זייער ווייסע, הויכע שפּיצען. וואס האבען זיך גלייך געצייגען דעם הימעל. די האבען אראבגעשטראמטע פון זיך דעם שניי, אריינ-געווייקט זייער געשטיינען, גראזען, געווינטען קערפער. און האבען איינגעזען ווי פערשפארטע רעגען, ברויז און שטראלען, גרויס איין אנציאונג. נאך די וועגען ציטערען צום ערד מיט נאך א פאנטאסטישער מאלט... מיר האבען הערען דעם „ווילדען קייזער“. פייל שטייגענדע רייגערס. ווייטער פארבייפארען און טיראר, וועגען פערקויפט מיט דעם נאמען.

— א, די שפּין! — האבען מיר אלע איינגעריפען כמעט מיט איינמאל.

סטאראסטאנד דאס זיך שנעל צייטונג פון ענטציקען. די אויגען זיינען אים געוואָרען פייכט, און דאס גאנצע קרענקליכע פנים האט געשטראלט פאר נחת, ווי דאס פנים פון א חולה.

— גאן, מיינע ליעבען! — האט ער איינגעריפען — עס לוינט צו לעבען און צו ליידען הונדערט יאהר, אום אם דאס צו זעהן איין קורצע מינוט. — ווערט, וואס פאר א גאנצגרונד דא איז: אם אווי זיך אראבצווארפען און שטארבען דא אין אים און בעדעקט ווערען מיט ווייסען שניי, די ארץ ארום!...

מיר האבען געקוקט אראב, וואו ער האט אנגעוויזען. און מיר האבען דערזעהן א טיעפען אבגרונד, פון וועלכען אונז דאס אבגעשטעלט דער געדיכטער שניי ביי דער זייט, אינמיטען אין דער ביינעטערס האט עפּעס געראשט און געשווינד זיך, דאס איז געווען א בערג-שטראם, דאס מיר האבען נאך גענוג דערזעהן. מיר האבען נאר בעטראכט א מינוט פארט, וואס האט זיך פארמער געשטעלט פון די שפאלטען און הערטער.

און פלוצלונג האָבען מיר זיך געפֿיהלט בעגאָסען מיט אַ העלער און וואַרימער ליכטיגקייט; אַ גלאַנצענדיגע, קריסטאָל-לויטערע ווייסקייט האָט אָנגעשלאָגען אויף אונזערע אויגען פֿון אַלע זייטען. נאָר אונגעריכטערהייד זענען מיר אַריבערגעטראָגען געוואָרען אין אַ נייער, ווייסער, ליכטיגער וועלט אַריין. מיר האָבען אויסגעהויבען די אויגען: דער הימעל איז געווען קלאָר, אָהן איין וואָלקענדיל, און האָט געבלישטשעט און געבלענדט ווי אַ געשליפֿען גלאָז, אַרום איז געווען אַ וועלט פֿון שנעע. ער האָט געפֿינקעלט אַרום אונז, פֿון אונטען, פֿון אויבען, פֿון אָבגרונדען, פֿון די טיעפֿע פֿרינער, פֿון די שפּיץ בערג, וואָס האָבען אונז אַרומגערינגעלט — פֿון אַלע זייטען. דאָס אויג האָט זיך געבאָדען אין דער העלער ליכטיגקייט, ווי אין אַ קוואַל פֿון נחת, און האָט זיך געקוויקט ביז צו וועהטאָג, ביז צו טרערען; מיר זענען געבליבען שטעהן איבעראַשט און ענטציקט.

אונזער וועג האָט יעצט געפֿיהרט אויפ'ן סאַמע ראַנד פֿון באַרג, און די גאַנצע אומגעגענד אַרום אויף עטליכע מייל האָט זיך ענטפלעקט פֿאַר אונזערע אויגען. צו-פֿוסען פֿון באַרג איז געלעגען דער „אין-טאָל“, בעגרעניצט פֿון דער צווייטער זייט מיט הויכע בערג; איבער דעם טאָל האָט זיך געשלענגעלט דער טייך אין, וואָס האָט אויסגעזעהן אויפ'ן פּאָן פֿון ווייסען שנעע ווי אַ שמאָלער, גראָהער פּאַס. אין ווינקעל פֿון טאָל האָבען מיר דערזעהן די הייזער פֿון קופֿשטיין, צוזאַמענגעוואָרפֿען אין איין קופּע און קליינע, ווי קאָרטען-שטיבלעך. איבער זיי האָט זיך נאָך געטראָגען אַ דינע פּאַרע, וואָס האָט מיט אַ פֿליגעל בעריהרט דעם געגענאיבערדיגען באַרג, דאָס איז געווען דער נעבעל, וואָס האָט געלויערט אויף דער שטאָדט, ווען מיר האָבען זי פֿערלאָזט.

און אַרום זענען געשטאַנען די בערג פֿון פֿערשידענער הויך, פֿון פֿערשידענע געשטאַלטען, זיי האָבען זיך צוגעפּרעסט איינער צום אַנדערען, אָדער געקראָכען איינער דעם אַנדערען אויף דעם קאַרק. טייל האָבען אויסגעזעהן מורא'דיג מיט זייערע שאַרפֿע איבער-

באַקאַנטן. וואָס איז אָרן געבליבן הינטערשטעריג הינטער אונז.

— די מינוט! — האָט ער געפֿרעגט פֿון דער ווײַטן און האָט געוווּנטשן רײַטן צו דעריאָגן אונז.

ניט פֿאַרטראָגן קענט עלנדערס בײַם גייען אין בערג, ווי רײַסן און זײַנערן דעם מעסט פֿון נאַגל. אויף אים וויזערס מען ליכט נאָך מער. איך האָב אים דאָס באַמערקט, נאָר ער האָט געענטפֿערט מיט פֿאַרדראָס:

— עס מאַכט ניט אויס! איך וויל ניט מער ווערן.

און מיר האָט זיך אין דער מינוט געדאַכט, אַז ער איז אין אמת געוואָרן יינגער און פֿרישער, אַז זײַן שטים קלינגט זיכער און קרעפֿטיק... „דער נאָס פֿון אייביק האָט געווייקט און דער-ווײַטערט", האָב איך געטראַכט...

געדויערט אויך האָבן מיר אָנגעהויבן צו באַמערקן ליכט-פֿלעקן אין די שאָטנס פֿון די ביימער, וואָס האָבן זיך איינגע-ריכטעט אויפֿן שנײַ. מיר האָבן אָנגעהויבן די אייגן און דורך דעם געפֿלעכטן פֿון צווײַגן האָבן מיר דערזען שטיקער בלויען הימל. אונדז אַרום איז מיט אַ מאָל געוואָרן פֿרײַלעכער. מיר האָ-בן דאַנג שוין ניט געפֿילט קיין קעלט אין קערפּער, זעענדיג דערוואַרעמט פֿון אונדזער אייגענער באַוועגונג, און מיר האָבן זיך געוואָנען נאָך מיט מער קראַפֿט. אונדזער וועג האָט זיך געדרייט אין געדיכטעם ווי אַ שלאַנג; דערווײַלע צוזאַמענער שנײַ פֿון אייבן, דערווײַלע פֿאַרפֿרוירענער שנײַ פֿון די זײַטן און אויף דער ערד. די ליכט-פֿלעקן און די שטיקער בלויער הימל זײַנען צווישן-צווײַגן אָנגעהויבן פֿאַרשווינדן. מיר זײַנען שוין געגאַנגען מער ווי אַ שעה-צײַט אין דער וועג ביז צום שפּיץ באַרג איז געווען איבערגעבליבן אַרום 4–5 שעה, איך מעג זאָגן אין מיטן ניט איבערגעבן אין אַ רעכטן אָרט! איך זאָג — נאָך מער. אַ לאַנג-דויערנדע פֿאַרשפּעטיקונג.

נאָר אַז האָב אונדזער וועג שוין אַרויסגעטרעטן פֿון וואַלד;

גענער זון איז קיין שפור נישט געווען צו דערקענען. און טראָץ דעם נעבעל איז געווען גענוג קאַלט, פּראָסטיג און גרישטיג, און מיר זענען געווען נישט־אויסגעשלאָפען, מיר האָבען זיך דעריבער געהאַלטען צוזאַמען, ווי אַנ׳איבערגעשראָקענע סטאַדע, צו קאָנען זיך העלפען איינער מיט דעם צווייטענס אַקסלען, אויב מיר וועלען זיך אויסגליטשען. מיר זענען געגאַנגען שטיל, נישט גערעדט צווישען זיך, און אין האַרצען האָבען מיר בעדויערט, וואָס מיר האָבען נעפאָלגט, דעם משוגענעם איינפאַל פון סאָניאַ׳ן, צו לאָזען זיך אין מיטען ווינטער אין די בערג. סאָניאַ אַליין, די שטענדיג־פריהליכע, שטענדיג־ענערגישע, איז אויך געגאַנגען שטום, ווי אַ זינדינע, און זי האָט זיך אין אמת׳ן געמוזט פיהלען זינדיג; בעוונדערס, גענען מיר. וואָלטען מיר חאָטש געווען אַליין; זי אָבער האָט נים אַנדערש געוואָלט, נאָר שוואַרצוואַלד זאָל מיטגעהן.

טראָץ דעם נעבעל זענען מיר דערגאַנגען ביז צום באַרג און האָבען אָנגעהויבען אַרויפצוגעהן, מיר זענען אָבגעגאַנגען אַ היבשע צייט, פאַמעליך שלעפענדיג די פיס, פערשלאָפען און פערטראַכט. אַז מיר האָבען זיך אויפגעהויבען אויף 200—250 מעטער הויך, האָבען מיר בעמערקט, אַז דער נעבעל איז פערשוואונדען. די לופט איז געווען קלאָר און דורכזיכטיג, חאָטש אַרום זיך האָבען מיר נאָר נישט געקאָנט זעהן. מיר האָבען זיך געפינען צווישען בוימער, פון ביידע זייטען וועג איז געלעגען דער פערפרוירענער שנעע, און דער וועג אַליין האָט זיך טיעף איינגעשניטען אין מיטען, און מיר האָבען איהם געזעהן פאַר זיך נאָר איניגע מעטער, ווייל באַלד האָט ער זיך געבויגען און גענומען אין אַ זייט און געפיהרט אונז מיט זיגזאַגען, ווי אַלע בערג־וועגען.

— נו, ווי פיהלט איהר אייך, גנעדיגעם פרייליין? — האָב איך געפרעגט סאָניאַ׳ן מיט נישט וועניג גאַל.

— זעהר גוט, גנעדיגער הער — האָט זי געענטפערט קאַלט; שוואַרצוואַלד! וואו זענט איהר? — האָט זי זיך געווענדעט צו מיין

אויף איהר ראָט; מיר האָבען זיך געקליידעט אין קורצע וואַרימע מיטיריאַלס, אין בריטען, געזעגענט זיך, און ראַנגען וואַקען. וואָס האָבען ריעזיגע פּינגס ביז איבער די קניע, און אין מיראַקער רוקען מיט א פעלדער פון דער זייט. די וואַסער-דיכטע קליידונג האָט, דיק אבער וואָרמע, גיט וועלכער האַרמאָניע מיט שוואַרצאַרדיגע פיגור. נאָר ער האָט זיך געקליידעט מיט איהר ווי א קינד. ווי איך האָב זיין בעמערקט, האָט ער זיך אין דער ליעבער צייט געקליידעט. געוואָרען צווייפעלהאַפטע שוועסטער-איפּעריקעס. פאַר האָט איז ער מיט מאָל ערגענצען אין אַזא טיעפען אויגעס. אז ער האָט געמאַלט דאָס אויסדרוק פון א פערדריסען מעלאַנכאָליע.

נאָך האַרבער נאָכט זיינען מיר אריינגעלאָדען פון מיטאָג אין אָנגעקומען צום קופּ-שטיין פאַר טאָג. קאַפּשטיין איז א קליינע שטאָט אויף צפון-מזרח, האָט בײ דער בערימטער גרענץ, אויסגעצייכנעט פון אלע זייטען מיט בערג; פון אין וועסט-מיטען בערימטע הילבראַנד, פון דער צייטער-מיט אנאַנדער קליין בערג. וויא מאָרגען צוזאַמען דאָס גאַנצע „רויטער-בערג" און ווייט-לען שטעהען די פאַרבען פאַר די רויגע ערטער. מיר האָבען אַבי-געדירט אין ערשטענס אַנגע-צייט, ביז מ'איז מאָג געוואָרען, אנגעטאָן די קליידער אויף די פּליצעס, גענומען די ראַנגען שטעקי קעגען אין די הענד און זיינען אריין פון שטוב.

די שטאָט איז געלעגען אַראָנגערים אין אַבענטען נעבעל. מיר האָבען אפילו ניט געזעהן די הייזער פון דער געגענאיבער-דיגער זייט אין מאַרק, דאָס איז ניט געווען קיין געוועהנליכער נעבעל. נאָר א דיקער חמאַרע, וואָס האָט זיך אראָבגעלאָזט אין מאָך ארום פון די בערג און האָט שווער געהאָנגען איבער אונז און אונטער אונז. מענשען האָבען געוואַנדעלט אין מיטען דער חמאַרע ווי שאָטענס, און האָבען אויסגעזעהן צו מאַכען מאָרגען בעוועגוני-גען. צוזאַמען האָבען מיר זיך פערלאָרען און צוריק בעוויזען, ארויסגעשווימענדיג פון דעם גראָען ים, פון דער קאַלטער איינבלענע-

ער האָט זיך באַלד געזעגענט מיט מיר און איז געגאַנגען אַ היים. זײַן פּנים איז געוועזן אויפגערעגט, אין די אויגען האָט גע־פינקעלט אַ קרענקליך פײַער און אינגאַנצען האָט ער אויף מיר גע־מאַכט אַן'איינדרוק פון אַ האַלב־פערריקטען.

— נו, דיר דאַרף מען ווינשען גליק צו דײַן נײַעם ערפאָלג — האָב איך געזאָגט סאָניאַ'ן נאָך דעמזעלבען טאָג—שוואַרצוואַלד איז אין דיר פערליעבט אויף טויט. נאַ לעז.

איך האָב איהר איבערגעגעבען דאָס געריכט, וואָס איך האָב געהאַט גענומען בײַ שוואַרצוואַלד'ן. זי האָט עס געלעזען און גע־זאָגט, אַז ס'געפעהלט איהר נישט.

— און אַזוי האָסט דו אַ נײַ האַרץ בעוועלטיגט. זײַ שטאָלץ— האָב איך געזאָגט מיט פאָרוואורף.

— און דו ביזט אפשר אײַפערזיכטיג? איך בין דוכט זיך, נאָך פרײַ.

— ווי שעמסט דו דיך ניט צו רעדען אַזוינע רעד? איך — אײַפערזיכטיג! און אויף וועמען?

זי האָט זיך צולאַכט און געפרעגט:

— ער איז אין אמת'ן אין מיר פערליעבט? דו מײַנסט?

— פערליעבט אויף טויט.

זי האָט גאָרנישט געענטפערט, נאָר אויף איהרע ליפען האָט געשפּיעלט אַ שמייכעל — איהר שמייכעל.

IV.

אין מיטען בעסטען ווינטער איז סאָניאַ'ן אײַנגעפאַלען צו מאַ־כען אַ שפּאַציר אויף די בערג, און זי האָט מיטגענומען מיט זיך מיך מיט שוואַרצוואַלד'ן, מיר האָבען זיך אָנגעטאָן ווי טוריסטען, וואַרים און לײַכט; סאָניאַ — אין ווײַסען! אין אַ טריקאָטענער יאַקע, וואָס האָט איהר פרישען קערפער צוגעגעבען נאָר אַ בעזונדערען רייץ, און אין אַ ווײַס פוטערן היטעל, וואָס איז געלעגען קאָקעט

— איהר ווייסט דאך געוויס, און ווייסען!

— געוויס; · איך יעדען פאר איז די דאס ווערטס.

— איהר זענט אנ׳אויפריכטיגער מענש! איהר זאגט קען ליגען ניכט!

— דוכט זיך.

— איך אויך, ווייל איך, איהר זאלט מיר זאגען די וואהרהייט, איהר זענט אויפריכטיג! איך וויל דאס וויסען.

— וואס רעדט איהר, סיניארציאָרי! עס פאַלט מיר ניכט איין. איך פערגעבער אייך; איך בין ניכט אויפריכטיג. מיינע באַציהונגען צו באַגיאָ׳ן זענען ווערר ניכט-ערנסטע. מיר זענען צוויי פרייע פייגעל, איינמאל. און צווישענס, ווי זאל איך אייך זאגען...

איך האב שוין ניכט איינגעזאגט מיין געדאנק, אז אייך דאס ניכט, נאר אויף דעם געוויינדען איינשטימונג פון באַגיאָ׳ן קאן איך מיר פערדאפען. נאר איך האב מיך געהאלטען און ניט געזאגט די פראגע, ער האט דאס ניט באמערקט. ער האט געטראכט איינינע פאר מיר זיין הארץ:

— איהר זענט א וואהרער מענש. איך האב אייך וואהרהאפטיג ליעב. און ווייסט איהר: איך בין פערליעבט. פערליעבט אזא ביז אהער. ווער האט אנגעהויבען אויפ׳ן דארט. איך האב קיינמאל אזא געפיהל ניכט געהאט. איך קאן ווייטער גארניכט טראכטען, קאן ווייטער נאר ניכט רעדען, ווי נאר וועגען איהר. איך בין ניכט פעהיג צו לעבען אהן דעם געדאנק, מיין גאנץ לעבען אהן איהם אבצוגעבען צו שלאגען אין די אדערן... איהר וועט זאגען, אז איך בין א נאר, אז איך בין רויה, נאר איהר פערשטעהט ניכט, איהר קאנט דאס ניכט פערשטעהן. איהר ווייסט ניכט, וואס דאס איז אזוינס עפּאס, די שינע קינדער, אין איינציגע, אין פריינד, אין גאנצען, אין האפנונג, אין גליק. איך נאר מיין גוט! איך וויל ניכט מעהר, ווי זיין געבארט. איך וויל האבען מיין איינציגע. איך קאן מעהר נעמען איבערלעבען מיין עפּאס, אזוי קאן מען לאנג ניכט לעבען...

– וואָס בלענדט מיר די אויגען? – „דיין אויפֿדערוואַכטע האָפֿנונג“.

„שטעה־אויף!

צראָבגעריסען איז דער שוואַרצער שלייער פֿון דיינע אויגען און פֿעריאָגט געוואָרען איז דער שאָטען פֿון טויט, און לעבען און לוסט גיט איך אין דיינע גליעדער, איך–דער גאָט פֿון ליעבע!

שטעה־אויף!“.

דאָס דאָזיגע געדיכט, געשריבען אין דייטשע העקזאַמעטרען, האָט געהייסען „די אויפֿערשטעהונג“. שוואַרצוואַלד האָט עס מיר געבראַכט און דערלאַנגט מיט אַ פֿערשעמטער מינע,

– גאָט, לעזט־דורך, אויב ס'איז אייך ניט לאַנגווייליג–האָט ער געזאָגט.

איך האָב עס דורכגעלעזען און האָב געקוקט אויף איהם אומ־בעשטימט.

– נו, וואָס קוקט איהר מיך אָן? דאָס געדיכט געפֿעהלט אייך?

– יאָ, געוויס, קלאַסיש, ווי עס פּאַסט פֿאַר אַ פֿילאָזאָף. נאָר האָט ניט פֿעראיבעל, איהר זענט, דוכט זיך, פֿערליעבט? ניט וואָהר?

ער האָט זיך אַ ביסעל פֿערשעמט און געזאָגט שטילערהייט:

– און אַז יאָ, וואָס איז?

– איז גאָרניט.

ער איז זיך איבערגעגאַנגען עטליכע מאָל איבער'ן צימער. ס'איז קענטיג געוועזען, אַז ער וויל עפּיס רעדען מיט מיר. ער איז געוועזען אין זיין לוסטיגער שטימונג, די אויגען זיינע האָבען געפֿינ־קעלט. און פּלוצלונג האָט ער זיך צו מיר געווענדעט:

„ווא איז דײַן יונגער׳ - פֿאַרגעסן.
„ווא איז דײַן גליק׳ - פֿאַרפֿרירן.
„ווא איז דײַן האָפֿנונג׳ - צעשטערט.

שטעקן אײַן, שטעקן אײַן! אויסגעשטרעקט חרוב דאָס דיר גע-
חרובֿ׳ט.

„פֿון אײַזערנע ראָגן בין איך געקומען. פֿאַראײַנזאַמטער מענטש!
פֿון אַ ראָגן, וויאַזוי דער קיאָר פֿון ים׳ען דאָס געקריצט און גע-
שפּריצט אין די ערשטע פֿאַרגאַנגענע דורות; פֿון יאָגר פֿון דער אַי-
ביקער שטורעם בין איך געקומען - רעד צו ווערן: שטעקן-אײַן!

„אַנדער מאָל וועט געוואָרן אויף מזרח-זײַט; אַנדערע רי-
פֿיקס דינגט אײַנגעזאָמלט אויף מאָרגן און בערג, אויף וועלדער
און פֿעלדער, און מיט נײַ-גאָרדענע ראָגן בעגינען צײַטן וואַ-
קן איבער׳ן דעטער אָנצייאָגן אָנגעזאָגט בשורה דער וועט און דיר, -
דער ווײַסער הלוים און פֿאַרשוואונדן-קריאַך!

„די מאָרגן-לופֿט איז פֿול מיט פֿרישע ריחות, לינדע חנמען
בראָכן אין וואַסער ווערן גרינער און ברוסטל: „שטעקט-אײַן! ער-
ראָבט!". דײַטשע שטימען פֿון דײַנע גראָזן צישען אין דער
ריפֿט: אין הערצער, הערצער וועט די נײַע הילמענקע, און די וון
צעריסט איהר פֿירפֿורענע שרעקער און נעמט אויס פֿריש און יונג
און גרינגעבאָרן. קריאַך, פֿאַרשראָקענער מענטש, וועק דײַנע ברוסט
און נעמט געפֿירט, וועק דײַנע האָפֿנונגען - די צײַט איז געקומען.
שטעקט-אײַן!

- וואָס וועסט זיך און מיר? - „דײַן פֿאַרשראָקענע יונגער׳.
- וואָס ווײַסט מען ברויז? - עס בעגלײט גליק און ליבע׳.

– פֿון וואַנען ווייסט איהר דאָס? – האָט זי געפֿרעגט פּראָסט.

– איך ווייס, איך בין זיכער. איך פֿיהל דאָס, אין אמת'ן זאָגט ריסעוועט מיך.

בעטען, איינרעדען – דאָס איז ניט געווען אין שוואַרצוואַלד'ס נאַטור. און ס'איז אויסגעקומען אַזוי מאָדנע, אַזוי אונבעקוועם צו הערען איהם רעדען אין אַזאַ טאָן.

– נו, לאָזט מיך צו רוה – האָט סאָניאַ געזאָגט – איך קאָן אַזעלכע פּנים'ער ניט ריסעווען.

– פֿאַרוואָס?

– ווייל זיי זענען נישט שען.

שוואַרצוואַלד איז איבערראַשט געוואָרען פֿון איהר קורצען ענטפֿער, וואָס איז, דוכט זיך, נישט געווען קיין נייעס פֿאַר איהם. וויפֿיעל מאָל האָט ער אַליין פֿאַר מיר גערעדט מיט פֿעראַכטונג וועגען זיין אויסערליכער אונגעלומפּערטער פּערזאָן! יעצט איז ער בלייך געוואָרען, זיין שטימונג האָט זיך פּלוצלונג געענדערט. ער איז געוואָרען שטיל, פֿעראומעטעט. און די פֿערגליווערטע ליידען זענען געלעגען טויט אויף זיין פּנים.

מיר האָבען זיך אַלע געפֿיהלט שלעכט, און אַז ער האָט זיך געזעגענט, האָט סאָניאַ איהם געבעטען קומען, אונבעדינגט קומען מאָרגען צו איהר, און האָט געשמייכעלט צו איהם און קאָקעטירט מיט איהרע אויגען, גלייך ווי אַלץ וואָלט געווען אין בעסטער אָרדנונג.

III.

„אַ גאָט האָט פֿעררויבט דעם אַליִמפּ און געקומען מיך וועקען:
„שטעה אויף דו איינגעשלאָפֿענער מענש, דו פֿערשעמטער,
דו געטרונקענער פֿון לעבען – ערוואַך!

ניט אײַנגעקליבן צו רעדן וועגן נעכטן. זי פרעגט זיך שפּילנדיק מיט זיין ראַנד; פרעגט אים רעכטן. ער וואָלט באַוויזן די מיט-קעלן פון איהרע הענט און וואָגן, ווי שטאַרק זי איז. און דאָס זיך שטויס געשטעלט נעגן אים און איהר יונגערינבער פרישקײט, גרייסטערינג איהר ברוסט. דער אויבער מיינט דאָס זי געפאַנגט זיך אַ קינד.

איך האָב איהן נאָך געאַרבעט איבער זיין פּאָרטרעט. דאָס איך האָב שוין געפירט, אַז דערפון ווייס גאָרנישט ווייטער. מיר איז דערטאָג געוואָרן פון אַרבעט, נאָר עס איז אַרײַנגעזיכט מאַניאַ, און אירע סוכען הינטל, געשטערט, קראַנקעריג מיט די גרינס-אויגן. וויאַזוי זי האָט געדאַרפט און דער ראַנד, און דאָס מיטגעבראַכט מיט זיך און צוויי אַרום די פרישקײט און שטערנדיק פון פראַכטיגע, זונגיגע ווינטער-טאָג, צו ווייזן זי איז איין קינד געווען. שוואַרצוואַלד איז אײַנגעשלאָסן איהר אַנטקעגן און דאָס זי בעגריסט לוסטיג און הויכט, נאָר ניט ווי זיין שטענער, דאָס איז געווען איינער פון די קראַנקלינג-לעבראַפטן מאַטעניסן, קענדלען צו דעם פרוצינגען אײַפראַזערן פון אַ ליבע, וועלכע וועגן אים בעפאַלן פון צייט צו צייט. ער איז געוואָרן הויכערייכ... פרעהליך, ווי אַ נייער.

— און דאָס איז מיין פּאָרטרעט? — האָט מאַניאַ געפרעגט

— בייטס גאָרנישט זיין דערפון — האָב איך געענטפערט.

— ראָז, איך ווער פרעהליך; וועגט איך שוואַרצוואַלד.

זי האָט אַראָבגעוואָרפן פון זיך דעם מאַנטעל, האָט געזעסן אַבלמסטילס און געצילעגט קעדלען רינגען, נאָר דאָס איז איהר באַלד דערטאָג געוואָרן, און זי האָט אויפגעהערט די אַרבעט.

— דאָס איז נישט פאַר מיר — האָט זי געזאָגט.

— ניין, ריכטיגט מיך, איך בעט איך - האָט שוואַרצוואַלד זי געבעטן. — איך דאַרף מיך ריכטיגן. איך בין זיכער, אַז איך וועט עס געפינען, איך, נאָר איך.

געבעטען קומען און האָט געהאַט פּרעטענזיעס, אויב ער האָט זיך אַ טאָג צוויי ניט געוויזען.

— זאָג מיר, האָט זי מיט מיר געטענה׳ט, נאָך דעם ווי ער איז אַרויסגעגאַנגען; צו וואָס לעבט אַזאַ מענש?

איך האָב געשוויגען, נאָר זי איז צוגעשטאַנען צו מיר, פּונקט ווי דאָס וואָלט געווען מיין שולד און מיין לעבען.

— ער גלויבט אין גאָרנישט, ליעבט גאָר נישט. האָט אויף גאָרנישט. אַלץ, אַלץ איז איהם גלייך! קיין זאַך אינטערעסירט איהם נישט, נישט קיין ביכער, נישט קיין מענש, נישט קיין קונסט — גאָרנישט, ווי אַזוי זשע לעבט ער? זאָג מיר, איך פרעג דיך.

— ער לעבט, ווייל ער לעבט, צו וואָס לעב איך? צו וואָס לעבסטו דו?

— איך?! — איך האָב ליעב די קונסט!

זי האָט די ווערטער אַרויסגערעדט מיט אַזאַ שטאָלץ און זיכערהייט, אַז זי האָט געקאָנט איבערציינגען דעם גרעסטען סקעפּטיקער. די קינסטלערין אין איהר האָט זיך אָנגערופען און האָט געפינקעלט אין איהרע אויגען.

— און אפשר האָט ער אויך וועמען ליעב. מען קאָן נישט וויסען — האָב איך בעמערקט קורץ. זי האָט פערשטאַנען דעם וואונק, און אויף איהרע ליפּען האָט אַנשטאָט אַן׳ענטפער, געשפּיעלט אַ צופרידענער שמייכעל. דאָס איז געווען איהר אַרט אַזוי אָבצוהאַקען אַ געשפּרעך מיט אַ בעזונדערען שמייכעל, וואָס האָט בעדעקט איהר גאַנץ פּנים און האָט דערצעהלט פון אַ טיעף גליק־געפיהל און איינגעריעבט זיין אין זיך, וואָס האָט קיין גרעניץ ניט.

און אַזוי זענען דורך אָוועגדען נאָך אָוועגדען.

זי האָט זיך געקלאַנגווייליגט מיט איהם און האָט איהם צוגעפּאַסט׳שעט; פאַר מיר האָט זי זיך געקלאָגט אויף דעם „שוואַרצען שאָטען“ (אַזוי האָט זי איהם גערופען), וואָס וואַרפט אָן אַן׳אומעט אויף איהר נשמה, און איהם האָט זי געבעטען קומען און האָט

וועלכע אריבערען ווילען דאס גאָלד. ווי האָבען זיך געשטופּט סאַמעדיך און אויפגעהערט אין האָבען איבערגעטראָגען אין דאָרטען אז אונ־זערע קינדער, קען א שטיקעל, אויסגעלאָזען ווערט. ער אַרבייט איז געלעגען אין געשטאָרבען. מיר האָבען זיך געשטעלט צו רעדען. ווי־נעך ווען דערצו? פילאָסאָפירען?— אויסערע אידעען איבערצעגען אים ניט. ער האָט די שטיקער באַר געזעהן. טרייבען?— דאָס איז נאָרען אונטערגעגאַנגען? זיין געשטאַלט האט אַנטוויקלען א טאג. קלוג שטאַרבען איז אונזער גליקס. פון זיין גאַנצען ווילען דאָס געבליבען א רעוואָלוציאָנער, איבערגעבליבען פון זיין לאַנג רעוואָלוציאָנערען לעבען. און זיין געשטאַלט, דוכט זיך, האט מיט געוואַלט שטאַרבען אין דערצו נאָר ווילען און זאָל ליגען שטיל.

אין אין די לאַנגע־לאַנגע אָווענטען האָב איך זיך צוגעקוקט צו זיין פּנים. דאָס שטאַרקע ווײַסע אײַנגעפאַלענע הויט, ווײַסע אײַנגעזונקענע אויגען. ווײַסע באַקען, ווײַסע ליפּען, ווײַסע בליק. און נאָך איך דאָס איך געשטאַרקט א שרעקליכע בילד: דער אײַזיגער פּנים דאָס מיט פאַרגליווערטע די שטיין, ער האָט זי געקוקט מיט די אויגען, ער האָט זיך פאַרקוקט אין אים, פאַרקלאַפּט אונזער, מיט דער גאַנצער קראַפט פון זיין רעוואָלוציאָנערישע! או זי האָט געקוקט, ווער איז געגאַנגען צוגעקומען צו אים. דאָס איך זיין געווען בלאַסע געוואָרען. קען דאָס אויסגעלעבט, ווי די פאַרגליווערטע ווײַסע וואָלט צוגעבונדען ווערען; זי וואָלט געוואָרען דערבײַ, דערבײַ דערפון טרויעריג, דאָס צובראָכענע געשטאַלט און דאָ בײַ טרויעריג, ווײַנענדיג... אך, ווי טרויעריג דאָס פּנים איז אין די מעדכענס געוואָרען! ווי איבערגעשראָקען, ווי דערשראָקען שטיל, ווי דערמאָנענדיג אין זיין נאָמען: איך האָב פריער מאָל ניט געקאָנט איבער־טראָגען און האָב מיר פאַרדעקט מיט די הענד די אויגען. און באַלד— די האָב זיך געלאַנגווײַלט. געפילט זיך שרעקליך, בייזער און אפּאַטיש נאָך א וואָך אַרום, און דאַן האָט זי ניט געזעהן קיין ווײַסע אָנגעוואָרען מיט אים. פאַרקערט: זי האָט אים שטענדיג

— אַט אַזוי האָב איך ליעב, אַט דאָס זאָג איך אייך! איך וויל גאָרנישט וויסען, איך וויל זעהן און מאָלען; זעהן און מאָלען און ווייטער גאָרנישט.

איך האָב מיך אָנגעהויבען שפּאַרען:

— מען מוז דאָך האָבען האַרץ, געפיהל; מען מוז דאָך האָבען אַ בעציהונג צו דער זאַך, וואָס מען מאָלט; אַ גייסטיגע פּערספּעקטיוו... און מיר האָבען זיך גענומען שפּאַרען לויט אונזערען געוועהנליכען שטייגער.

שווארצוואלד האָט געשוויגען, ער האָט זיך ניט אַזוי פיעל איינגעהערט, ווי צוגעקוקט צו דער יונגער מאָלערין, וואָס איז אַזוי איינגעליעבט אין ליניען און פאַרבען. צום סוף האָט ער זיך געטומעלט אויף איהר זייט:

— איהר זענט דאָפּעלט נישט גערעכט – האָט ער זיך געווענדט צו מיר – איינמאָל, וואָס איהר שפּאַרט אייך. דאָס לאָזט איבער פאַר אונז, פילאָזאָפען. איהר דאַרפט נאָר מאָלען. צווייטענס; זעהן אַ זאַך, זעהן זי קינסטלעריש, הייסט זעהן זי מיט האַרץ, מיט געפיהל, מיט אַ גייסטיגער פּערספּעקטיוו, מיט אַלעם דעם, וואָס איהר ווילט. איהר שפּאַרט אייך וועגען ווערטער.

מיר האָבען זיך גענומען צוזאַמען בעטראַכטען מיין אַרבייט. זי איז קיינעם נישט געפעלען. מיר – נאָך ווייניגער, ווי זיי ביידען. אויף צו מאָרגענס האָב איך אָנגעהויבען איף דאָס ניי, און ווידער נישט געענדיגט, ווידער גענומען איהם מאָלען אין אַ נייער פּאָזע. פון דעם אַלעם איז אָבער גאָר נישט אַרויסגעקומען.

II.

אין דער צייט פון מיין אַרבייט פלעגט סאָניאַ אָפט אַריינקומען צו מיר. שוואַרצוואַלד פלעגט אָפט מיט מיר אַריינגעהן צו סאָניאַ'ן, און פערברענגען מיט אונז צוזאַמען דעם אָוועגד. לאַנג

קוקען איהם בעטראַכטען, ווי קוקט אַ מיסיאָנער פֿון אַמעריקאַ.
זי איז געקומען. בשעת איך האָב געאַרבייט, און ער האָט פֿאַר'ם
פֿאַר מיר. איך האָב זיך ניט געוואָלט איהם אַרויסקוקען. פֿון דער
גאַרדען, פֿון אַ פֿענסטערקעסטיל, פֿון אַ פֿראָצענט, אָדער שוין עטליכע
מאָנאַטען, ניט צו רעדען מיט איהם קיין וואָרט. איך האָב מיך
אויס פֿערשעמט. איך האָב ניט געקענט שווייגען, האָב גע-
קענט זיין אונזער גאַרטען שפּאַציר. ווײַל ער האָט געוואוסט אַבּי-
צושטעהן, פֿון דעם נויטיגען. נאָר באַלד אַז ער האָט זיך באַוו
געגאַנגען און געזעסען זיך פֿערשטעלט פֿאַר איהם:

— גוטען-מאָרגען, הער שוואַרצוואַלד, — האָט זי געזאָגט, —
האָט איך געוואָלט מיט אייך אויך צו בעטראַכטען, אויך איז שוין
אייניגע נאַכט. פֿאַר אונז געקומען דאָך ניט קיין זאַך, איינער
דער רייזע אין די פֿאַרב. ניט מעהר?

איך האָב בעמערקט, אַז זי האָט געבראַכט אַ גאַנצען איינ
מיט בעגלייטען: ער האָט אַפֿילו ניט געטראַכט צו פֿרעגען זיך
בעלייטונג אין דאָס געזעלשאַפֿט געזעסען:

— **וואָרט'ס געזעהען.**

— אין אַלע זאַכען איהר, איך שווער מיך אַליין מיט איהם ווי
דאָס אָנגעריבען איז מיר. ער זאָגט, אַז ווען די ריינע אין די
פֿאַרב איז ניט געקומען; מען מוז נאָך פֿירען די געשעפֿטן פֿון דער
זאַך. זי איז דאָך אויך! איך האָב נאָך קיינמאָל ניט געזעהן קיין
געשעפֿט, איך ווייס ניט, וואָס דאָס איז אויגען. ווי אזוי זאָל איך
די פֿירען? די טינט איהר, הער שוואַרצוואַלד? ער האָט מיר גע-
זאָגט, אַז איהר קענט קיין אין איהר האָט קראַנק בעגריפֿען וועג-
נען קענען.

— אָ! — האָט שוואַרצוואַלד אויסגעשריען — איך בין קיין קונסט-
לער ניט, נאָר אַ שריפֿטשטעלער-פֿאָטאָגראַף: וויסען קענען קאָן איך
נאָר פֿאָטאָגראַפֿירען; פֿאַר אַ קונסטלער וועלכער איז פֿאָטאָגראַפֿירען נאָר
אַ נעבען-זאַך.

האַלב אַסימילירט אין דייטשלאַנד, שוואַרצוואַלד האָט ער געהייסען. ער איז געוועזען קלוג, זעהר אינטעליגענט, נאָר מיט אַ שוואַכען, לירישען כאַראַקטער; אָרעם, פערשטויסען און עלענד. אַ צובראָכענער מענש. איך האָב איהם געפּרובט צו מאָלען, האָב פיעל געאַרבייט איבער זיין פּאָרטרעט, נאָר מיר האָט זיך בשום אופן נישט איינגעגעבען אויפצוהאַבען דעם גרונד־טאָן פון דעם פּנים, דאָס וואָס מיך האָט אייגענטליך דערין אינטערעסירט. דאָס איז געווען אַ קרענקליך מאָגער פּנים, מיט איינגעפאַלענע באַקען, מיט אַן'אַרויסגערוקטען מויל, מיט אַ לאַנגער אָדלער־נאָז, אַליין פאַר זיך אפשר נישט מאוס און טיפּיש, נאָר פון דעם מאָגערן געזיכט האָט זי אַרויסגעשטאַרט ווי איבעריג. און דאָך האָט דאָס פּנים פערמאָגט עפּיס טיעף־סימפּאַטישעס, וואָס האָט צוגעצויגען צו זיך, — דאָס וואָס איך האָב סוף־כל־סוף נישט געקענט אויפכאַפּען און אויפמאָלען. אין די ליניען פון זיינע קין־באַקען, אין די קנייטשען נעבען מויל איז געלעגען אַ מאָדנע אונטערטעניגקייט, אַן'אונבעהאָלפענהייט, אַ האָפנונגסלאָזיגקייט... ניין, איך דריק מיך נישט ריכטיג אויס. דאָס אַרץ איז געלעגען אין זיינע גראָהע, טיעפע, פעראומעטעטע אויגען; אין די ליניען פון פּנים איז געלעגען עפּיס אַנדערש — אַ הייליגקייט? אויך נישט דאָס, ריכטיגער: אַ שטילקייט און אַ רוהיגקייט; אַ רוהיגקייט פון אַ טויט פּנים. ס'איז גענוג געווען, ער זאָל צומאַכען די אויגען און פערוואַרפען אַ ביסעל דעם קאָפּ אַרונטער, אום עס זאָל פערשווינדען פון איהם יעדער שפּור פון לעבען און בעוועגונג, און ס'זאָל זיך דוכטען, אַז מיר האָבען פאַר זיך אַ טויטען קאָפּ. דער גאַנצער מענש האָט אויסגעזעהן צו זיין געקנאָטען פון ליידען, נאָר אויך די ליידען האָבען נישט מעהר געלעבט; זיי זענען געלעגען טויט, פערגליווערט אויף זיין פּנים. און טראָץ דעם איז קיין סימן פון פערביטערטקייט, קיין צייכען פון גאַל און סאַרקאַזם נישט געווען צו געפינען אין זיין פּנים!

איך האָב דערצעהלט פּאַניע'ן וועגען איהם, און זי איז גע־

מיר איז געווען אויריסטער גע־בענקט אין דיזע ווערטער מיט זייער ליעבען און פֿריינדשאַפֿט. דערצו איז זי געווען אַ פֿרהן נאַטור, ליעבגעראַרציג, פֿריינדליך ביז גראָבקייט. דאָס דיזע געדאַנק אַיעדען שמאַרטען, בעזיגענגען, דינסט און דעמוטיקייט. צוויי וועלכע נאָך איינער געקאָנטמאַכט בין איך פֿון געווען פֿערליערט און אידר בין איבער די אויגען, און זי מיך דאָס איך דיזע געדאַנק; איך וועל דען פֿאַר, מעהר פֿון איהרע ערן איבעריגען בעקאַנטען.

מיר האָבען נישט פֿיעל געפֿאָדערט איינער פֿון אַנדערען, נישט געוואוסט איינער פֿערהעלטניס צו ערגעץ און מיר האָבען גע־לעבט גליקליך. קיין פֿילאָזאָפֿישען און צערטליכקייטען האָט זי נישט דיזע געדאַנק; זי האָט נישט געוואָרט בליבען פֿאַסיי אַפֿילו אין איהר ליעבע־האָבען. זי האָט, הערט זיך, נישט געוואוסט פֿון שטי־לער בעטראַכטונג, פֿון צוזאַמען געפֿיהלען; אָדער ליטעראַטור איז זי בעקלאָגט די אַמעריקאַנער. מערמאָל, געקומען מיט מיר איך דער נאַכט, דאָס זי געקאָנט אַנגעהערט מיין האַנד, דריקען זי פֿעסט און צושליסען זיך צו מיר, ווי אַ קינד. אָדער עס האָט געטראָפֿען, אַז איך בין געזעסען בײַ איהר ביז שפּעט אין דער נאַכט און איך האָב בעמערקט, ווי זי ווערט איינגעשלאָפֿען, ווי איך איהר פּנים ליגען דורך דן בריעף פֿון ווילדקייט. דערמאָרט איז זי פּלוצלונג אויפֿגעשטאַנען און געשריען מיך נאָמען:

— נו, פֿאַר דיך ערגעץ. און מאָרגען קום נישט — דאָס זי געקלאָגט קענטעניס.

און דערנאָך מיך פֿאַר אויגען, אָבער אַ געפֿיהל איז מיר גראָבקייט נישט צו קומען. דאָס זי מיך צוגעשטעלט צו דער טיר:

— נו גיי! איך וועל קומען צו דיר, אויב עס וועט זיך מיר ווילען. וועט פֿאַר דיר, גוטער!

און דער ווינטער צײַט האָט מיך יעדער פֿריינדשאַפֿטליכע מײַנע אַ בעקאַנטער, אויך־ער שטורעם פֿון דעם מאָגער, וואָס האָט זיך

I.

ווען מען רעדט פֿון יונגע יוגענד און געזונדהײַט, שטעלט זיך מיר פֿאָר, ווי לעבעדיג, סאָניאַ, אַ יונגע מאָלערין, וואָס איך האָב קענען געלערענט פֿאַר עטליכע יאָהר אין מינכען. קוקענדיג אויף איהר, וואָלט קיינעם ניט אײַנגעפֿאַלען צו טראַכטען, אַז זי געהערט צו דער קינסטלערישער ראַסע. אַרויס, פֿול פּנים מיט רונדע ליניען, אַ פֿעסט געביטער קערפּער, קרעפֿטיג און שטאַרק; ענערגישע, זעהר לעבעדיגע אויגען; מיט איין וואָרט; אַ ווייב פֿון בלוט און מוסקעלען, וואָס האָט וועניג געהאַט אין זיך פֿון דער ווייבערישער שוואַכקייט. פֿון וואַנען האָבען זיך גענומען צו דעם בעשעפֿעניש אַזוי פֿיעל ווייכהייט און פֿערחלומהייט, וואָס זי האָט אויסגעדריקט מיט איהר פּענזעל, — פֿאַר פֿיעל איז דאָס געוועזן אַ רעטעניש. פֿון איהר גאַנצען וועזען האָט גערעדט אײַן טאָן, וואָס האָט אַלע איבריגע פֿערטונקעלט; איהר געזונדהייט, איהר שפּראָצעדיגע יוגענד, אַן׳ענטוויקעלטער קערפּער, איבערגעפֿולט מיט קרעפֿטען. ערשט מיט דער צײַט האָב איך בעמערקט אין איהר פּנים אָריגינעלע ליניען: רויהע, ווילדע צוגען; בעזונדערס, ווען זי האָט גערעדט, פֿלעגט פֿון צײַט צו צײַט דורכלויפֿען איבער דעם פּנים, שנעל ווי אַ בליץ, אַ ווילדקײַט פֿון אַ בעסטיע, און אין די קאַנטיגע ווינקלען פֿון איהר העררליכען שטערן האָב איך געפֿונען פֿיעל אָנגעבאָרענע אינטעליגענץ. דאָס גאַנצע בעשעפֿעניש איז אַלט געוועזן ניט מעהר ווי צוואַנציג יאָהר און האָט געהאַט פֿיעל טאַלענט. די פּראָפֿעסאָרען האָבען זי געריהמט. זי האָט געמאָלט קיה, סטאַדעס שעפּסען, דעם שטילען ים און דעם דרום-הימעל (איהר פֿאָ-

צווישען בערג.

Tłokiem Józefa Jeżyńskiego, Warszawa. Nowy-świat 8.

ה. ד. נאָמבערג.

שריפטען.

פיערטער באנד

ציווישען בערג. – שכנים. – אלײן. – דאָס גליק. –
די נעשלינגע בלום. – מען וועקט. – דאָס בײמעל. –
לידער.

פערלאַג „ביכער-פאַר-אלע״, ווארשע, דלוגע 11.

ווארשע. — תרס״ט.

דרוק „האור״, דלוגא 11.

СОЧИНЕНІЯ

Г. Д. Наумберга.

Томъ четвертый.

Изданіе „Бихеръ-фаръ-алэ“, Долгая 11.

מיט שפּילן און שטאַנקעס מיטן מיר... וואָס חרימ'ט איהם! פון ווייב מיט די שוועג באַקען, וואָס די צו קיפּען איז ביי איהם פּוי! און וואָס חרימ'ט נקבה'ר, דעם יונגען חיבר'ר, וואָס שראַפּט יעצט אין אַ'אַרגענעבענער דירה, אויף דער ערד אַרויף! וויפּצט די אין שלאָף! בעט זי רחמים ביי דעם מאן אויפרען און שרייט נאָך ראַבּ: „איך בין דאָך גאָר ניט שולדיג!"...

ווען איך וואָרט געוואָרט, קאָן איך צוגעהן יעצט צו פּינ-קעלבאַנ'ען! אַנגעהמען איהם מיט כוונה הינטער פּאַרן דאָר און רעדווערינען, ביז ער וועט די צונג אַרויסשטעקען. איך שטעל מיר פאָר, ווי אַנציהטשרען אַמעניטען אויף דער אַרויסגעשטעקטער צונג, בשעת ווען דאָס פּנים זיינס פאַרקרימט זיך אין דער גסיסה, טו זיין אַנרייס פאַרגנינען, אַזוי ווי אַרע גרייסע עבירות...

און איך דערמאָן מיר זיין איבּוועהן, זיין וויינען און זיין קראַפּען זיך איפּ'ן האַרץ: „וואָס בין איך שולדיג?" און איך טראַכט, אז דורך די ו יאָהר אין דער ישיבה האָט ער זיך גע-מוט אַנרידען אַבער ניט אין הונגער און שאַנד; אז ניטאָ אין טאָג האָט ער געהונגערט, ניטאָ אין נאַכט האָט ער ניטאָ גע-האַט וואו צו שלאָפען, און פאַרטראַגען האָט ער אַלץ מיט אַנ-אַנגעבייגענע רוקען. אַלץ פאַר דיזע געטובען, - און אין זיין מח איז גאָר אַין-און-אַרגצינגער פרעדיגלער געדאַנק געווען - אַ ווייב מיט גלק. זיין פאַבאַוועז האָט גאַנצע ו יאָהר געקעמפט דאָס ווייב, גאַנ-צע ו יאָהר איבערגעצעהלט דאָס נדן-געלד, און געמאָלט דערמיט גרייסע, גריקלייבע געשעפטען... און איך אמת אַרזן הייב איך אָן מסופק צו זיין, ווער עס איז דאָ באמת שולדיג! צי ער, די נשמה זיינע די שלעכטע, צי די צרות זיינע די גרייסע, די ישיבה די צובטערין!

און וואָס מיין איך דאָס. „די נשמה זיינע"
די ראַמע, דאַלט זיך, געדרט איהם.

— זעהט, — האָט ער געזאָגט און מיר דערלאַנגט דעם פּאַק־בריעף, — זעהט אַליין: שוין 10 בריעף האָב איך איהר געשריבען, אַז זי זאָל קומען! דאָפּעלטע קאַרטלעך, זי זאָל צוריק שרייבען, ווען כ׳זאָל זי אָבוואַרפען. דאָ ליגען זיי — איך שיק זיי נישט אַוועק... איהר מיינט אפשר, איך האָב נישט געוואוסט, אַז איך וועל דעם היינטיגען בריעף נישט אַוועקשיקען? איך האָב געוואוסט: איך האָב דאָך געקאָנט אַיועקשיקען אַנ׳אַלטען בריעף! איך האָב געוואוסט... נאַט לייענט:

פון זײַן קאַרטעל צו זײַן ווײַב, געדענק איך יעצט די ווערטער: „מײַן טהײַערע נשמה — איך בין זינדיג קעגען דיר — מײַן טהײַערע לעבען — קום למען־השם, באַלד צו פאָהרען — איך בעט זעהר נאָך דיר — איך קאָן אָהן דיר נישט לעבען — און נאָך אַזעלכע ווערטער.

— דאָס קאָסט מיר שוין מעהר ווי 50 קאָפּ. די בריעף! — האָט ער געזאָגט. ער איז שוין געוועזען בערוהיגט און געגאַנגען עסען וועטשערע. —

— איך ווייס, אַז ס׳איז אַרויסגעוואָרפען געלד, נאָר עס חאַפּט מיר אָן בײַ׳ם האַרץ, מײַן ליעבער פרײַנד, איך מוז קאַליע מאַכען געלד דעריוף, פערשטעהט איהר, איך מוז אויסגעבען געלד... איך מוז... נו זאָגט אַליין, וואָס ווילען זיי פון מיר האָבען? וואָס בין איך שולדיג?

— איך האָב איהם נישט געענטפערט, ווײַל איך האָב פערשטאַנען, אַז עס איז בחנם; ער איז שוין יעצט געוועזען אינגאַנצען רוהיג און האָט געקוקט אויפ׳ן ברויט און געלעגט די שטיקלעך אין מויל אַרײַן עפּיס מיט אַ מין צופריעדענהײַט און זיסקײַט, אַ שטײַגער ווי ער וואָלט געוועזען אַנ׳אויסגעבעטענער בן יחיד אויף דער גאַנצער וועלט. ער האָט זיך באַלד אויסגעטהון און געלעגט שלאָפען. אויף די לעקציאָנען איז ער היינט נאָכמיטאָג נישט געווען. די דיענסט האָט מיר געזאָגט, אַזאַ אַ גאַנצען האַלבען טאָג האָט זי איהם געזעהן לויפען איבער דער שטוב אַהין און אַהער און מורמעלען עפּיס פאַר זיך, ווי משוגע.

יעצט שלאָפט ער און הראַפּעט הויך, ער רונצעלט זעהר

ניטט. האָב מיך שוין דער מענש איז איינגעשלאָפען. און איך שלאָף בײַ רוחל תהלים.

אַז איך האָב געענדיגט צו רעדען, האָט ער מיר דאָגג גע-קוקט אין די אויגען אריין. איך האָב פערשטאַנען, אַז ער וויל רעדען פון מיר זײַן משפט. ער האָט זיך געשידעט ווידער ווגריג.

— גערעכט זי קען ווארטען, — האָב איך געטריבט — וואָס וועט אַך דען האַבען מערער!

ער האָט מיך אָבער נישט געלאָזט ענדיגען.

— ווי הייסט?! אָהן אַ גראַשען געלד! דרײַ הונדערט רובל האָט זי מיר צוגעזאָגט! וואָס האָט זי מיך געהאַט אײַנגענאַרען! איך האָב אַ יאָהר געקרעכצט אין דאָטיג, אַ יאָהר! ער האָט צוגע-קלאפּט מיט פויסט אין טיש, איז דער האַרטער באַנק געשלאָגען און געפּאַטשט האָב איך, און מיך האָט מען געשלאָגען! אַצינד פרעג איך אײַך: צו וואָס? איך זאָל מהון אַ שדוך אָהן אַ גראַשען געלד! אָהן אַ גראַשען!... האָב איך געשריבען אַלע יאָהר פער-מיאַרצט און פערפינצטערט צו ווערען, איך זאָל מהון אַ שדוך אָהן אַ גראַשען געלד, אָהן אַ גראַשען געלד!... אַז ער האָט אַ מאַמזער, בין איך שולדיג? ט זאָגט אַליין, זאָגט אדרבה, וואָס בין איך שולדיג, אַז ער האָט אַ מאַמזער? וואָס בין איך שולדיג?

— זי איז דאָך אָבער איך נישט שולדיג! — האָב איך געשריבען.

פינקעלשטיין האָט מיר איבערגעלאָזט זײַן ווײַסע קאַרטער פון דער האַנד. איך האָב געזעהן, אַז אײַפּען האָבען ווייטע איהם ווייטער שווער. ער האָט נאָך אַמאָל אָנגעהויבען צו לעזען דאָס קאַרטעל, נאָר אין מיטען האָט ער זיך הויך פערזיפצט:

— וואָס בין איך שולדיג?! האָט ער געשריגען הויך איבען קול און צוגעראָפּט זיך מיט דער פויסט אין האַרץ. —

— וואָס בין איך שולדיג?!

ער איז צוגעלאָפען צום קאָמאָדעל, אַרויסגענומען דאָס באָק-בוכעל, וואָס ער האָט פריהער נישט דאָגג געקאָנט אַרויסגעריסען.

דערנאָך האָט ער זיך פּאַמעליך אויפגעהויבען פון אָרט, צוגעגאַנ־גען צו'ם קעסטיל זײַנעם און אַרויסגענומען פון דאָרט אַ פּעקיל בריעף, צווישען וועלכע עס זענען געווען עטליכע דאָפּעלטע קאַרט־לעך. אַ פּאָר בריעף האָט ער געלעזען. דערנאָך האָט ער דאָס הײַנט־אָנגעשריבענע דאָפּעלט־קאַרטעל צוגעלעגט צו'ם פּאַק בריעף און האָט עס צוריק אַרײַנגעלעגט אין קעסטעל.

ער איז שוין געווען אַביסעל רוהיגער. דאָס קאַרטיל, וואָס ער האָט בעקומען איז נאָך געלעגען אויפ'ן פּנים:

– לײַענט מײַן פרײַנד!

אין בריוועל שטעהט אַזוי: (איך האָב דאָס יעצט פאַר מײַנע אויגען).

„ליעבער, געטרײַער מאַן יעקב יהודה נ"י.

„ערשטענס שרײַב איך דיר פון מײַן ליעבען געזונד, דאָס געמליכע ווינש איך מיר צו הערען פון דיר ביז עביג אָמן סלה.

„צווײַטענס שרײַב איך דיר, איך האָב שוין נישט קײן כח צו וויינען און איך האָב נישט געהאַט אויף אַ קאַרטעל, האָב איך מיר געבאָרגט, מײַן ליעבער מאַן, וואָס בין איך שולדיג אַקעגען דיר. אַז איך וועל קומען קײן וואַרשע, וועל איך עסען ברויט און זאַלץ און פּאָדלאָגעס וואַשען. און איך בעט דיך, שרײַב איך זאָל קומען און שיק מיר אויף דער הוצאָה. גאָט וועט דיר צושיקען ברכה און פּרנסה דורך מיר. איך שרײַב שוין דאָס פינפטע קאַר־טעל צו דיר, און איך האָב נישט קײן בריעף בעקומען. גאָט וועט דיר העלפען אין מײַן זכות, און האָב רחמנות אויף מיר און אויף מײַנע יונגע יאָהרען. אָמן סלה".

„דײַן ווײַב, וואָס האָפט זיך צו זעהן מיט דיר,

„זעלדע פינקעלמאַן".

אין דער זײַט איז צוגעשריבען מיט גאָר קלײנע אותיות:

„מען האָט אונז פון דירה אַרויסגעוואָרפען. שרײַב איך זאָל קומען, איך וועל מיר שוין שאַפען אויף דער הוצאה. איך ווײַ

פֿעסטונגען אויב איז ער שין געוועזן אין דאס פֿייער געקעמפֿט;
ער האָט אײַדער געזעהן ווי רייטער אַריין און צוריק, געראַבּעוועט
האָט ער אין דער דאָרף אַ וואַכטער-קאַרטער, וואָס ער האָט גע-
קויפֿט אין געוועלב.

ער האָט זיך אויסגעטרונקען בײַם טיש, גאָרניט געגעסן
און אָנגעשריבּן אַ בריוועלע אויף דעם דאָזיקן קאַרטל: אַ גרוס.
ווײַטער ער האָט געשריבּן: די אַנדערע אידאַר צו זיך. דערנאָך
האָט ער אַרײַנגעוואָרפֿן פֿון ווײַטן-קלײַגן דאָס ערשטע קאַרטל,
וואָס ער האָט געשריבּן, און איך האָב באַמערקט, אַז ער רעדט
מיט מיר גאַנץ. יעדן שורה און יעדן וואָרט באַזונדער.
ער האָט סײַדער אָנגעפֿאַנגען און געזוכט שרײַבּן דעם בריוו. גע-
שריבּן האָט ער זיך מיט אַ'אַפּשטעל, ווי איינער וואָס האָט אַ פֿעסטע
פֿון זיך אַרויסצורײַסן. און דען פּנים האָט זיך מיט יעדער שורה
געענדערט. אויף דאָס געזיכט לעבּעדיקער יעדן אייגן דאַרף פֿינ'ס
שרײַבּן.

דאָס אָנגעשריבענע קאַרטל האָט ער דאַנג געטראָגן
אײַנקוּ'ן דאָרף. געדרייט זיך אַהין און צוריק. דערנאָך ערשט
האָט ער זיך אַנגעדרונגען איינצ'ן טיש און געקוקט דורך ערפֿנס
מיט אַ מין בליק, דאָס איך ווייס ניט, ווי מען רופֿט אים אָן.
איך דערמאָן מיר יעצט, אַז בײַ מײַן מאַמען טויט, יונגעלייט
נאָך, אַז מײַן מאַמע איז שוין געווען צוגעטיט, איז דער טאַטע צו-
געקומען צו אונז קינדער און האָט יעדן אײַנגעבּונדן די קלאַפּן.
בײַ דעם דערמאָן בּרודער, געדענק איך, האָט געציטערט די צוריסענע
קלאַפּן אין דער האַנט. געדרייט זיך אַהין און צוריק און באַטראַכט
פֿון אַלע זײַטן. געזוכט אויף דער קלאַפּן האָט ער מיט דעם
דרבּנס בּליק. וואָס פֿאַרקלעמט פֿאַר יעדן שפּה איז דאָס
דאָרטיגע: מיט אַ מינוט אויפֿן נאָך אַביסל פֿאַרוואונדערט: „ווי
קומט עפּעס די קלאַפּן דערצו?"

ער איז נאָך געווען אַביסל און באַטראַכט דאָס קאַרטל.

אַ יאָהרען ווינטער, ווען ער איז נאָך פרום געוועזען, האָט ער איבער דעם דאַוונען נישט געקאָנט אָננעהמען אַ פריה מאָרגענדיגע רעקציאָן, און ער איז דערויף זעהר בעז. ער דאָט אויסגערעכענט, אַז דורכ'ן זמן וואָלט ער געהאַט 24 רובל. און היינט צוזאַמען מיט די 50, וואָס ער דאָט אויפ'ן ביכעל, וואָלט ער געהאַט 74 רובל.

— —

היינט אויף דערנאַכט 8 אַ זייגער, ווען איך בין אַהיים געקומען, האָב איך מיך זעהר פערוואונדערט, וואָס איך האָב שוין געטראָפען פינקעלמאַנען און דערקענט אין זיין פנים, אַז דאָס איז עפּיס נישט אַזוי גלאַט, ער האָט מיר אַפילו נישט געענטפערט אויף מיין „גוטען אָבענד“, אַזוי צוטראָגען איז ער געוועזען.

ער איז געזעסען ביים טיש, זעהר געביסען די ליפען און נערוועז זיך איבערגעזעצט אַלע ווייַלע אויפ'ן בענקיל. אין דער האַנד האָט ער געדרעהט עפּיס אַ פּאָסט־קאַרטעל. אויף מיר האָט ער אַלע ווייַלע אויפגעהויבען די אויגען, און אין זיין בליק איז געוועזען צו דערקענען אַ שווערער וועהטאָג, אַ האַרצקלעמעניש. איך האָב דערקענט, אַז ער האָט געוויינט, און אַז יעצט האַלט ער זיך קוים איין פון וויינען. איך האָב איהם געפרעגט:

— וואָס איז אייך פינקעלמאַן?

ער האָט מיר נישט געענטפערט, געמאַכט זיך נישט הערענדיג און געוואָלט רעדען גאָר פון אַן אַנדער זאַך:

— וואָס מאַכט איהר, מיין ליעבער פריינד?

נאָר די לעצטע ווערטער האָט ער נישט שאַרף אַרויסגערעדט. די טרעהרען האָבען איהם געשטיקט אין האַלז. ער אַליין האָט בעמערקט, אַז איך פיהל זיינע טרעהרען.

— אַ שוואַרץ יאָהר! — האָט ער אַ קלאַפּ געטהון מיט דער האַנד אין טיש, אַרויסגענומען דאָס בייטעלע, דורכגעצעהלט דאָס קליין־געלד, וואָס האָט זיך ביי איהם געפונען און איז אַראָבגעראָפען פון די טרעפּ (מיר וואוינען אויפ'ן 4־טען שטאָק). און אַפאָר

יעצט גלויבט איז ער מיט מיר נאָר ניט גלייך. אמאָל גאָר מיך אנגעקוקט פאר די אויגן און געשמייכלט; נאר אבער מאָל איבערגעחזרט: „ווי האָראָשאָ נאַבאָגאַטאָ". אין מיטען די רעד האָט ער מיר דערצעהלט, אז פאר 8 חדשים האָט מען איהם ארעסטירט, גאָרט, מען האָט געטראָגען א פּערעװאָדקע צו איהם. אז די מוטער ריכט איז געשטארבען. דאס ווייס איך דערפון דאס איהם שטארק געטראָפען בײם הארצן. ער איז אמאָל מאג אין דערפון געווען אין געוויינט מיטן ווייב... ער האט מיין געטראָפען נעכטען צו רובל, נאר ווער שיקט מיר פון א גרויסער ארימאן; מען האט איהם גארניט גענומען, און ער איז צוריק איינגעקען יואריסא...

— איהר ווייסט, מיין ליעבער פריינד, — האט ער צו מיר געזאגט, ליגענדיג אויסגעצויגען אויף'ן בעט, און ער האט דאס גים פערקויפט פאר גרויס נחת. די נאז האט דעמאָלט איינגע־זעהן נאך שפּיצינגער, ווי זי איז. — איהר ווייסט, איך האב מיר געדאכט, פערשטעלט איהר... עס וואלט גישט געפּים געבוירען ווערען פון מיר אין דערווייטען... אנב קינד בריוו איך! איך ווייס דיין יעצט איין זאכען. וועט איהר זאגט, מיין ליעבער פריינד, גישט אמת? אז כ׳וואָלט עפעס געוועזען, וואלט זי דאך מיר געשריבען אז ב׳איז... גישט אמת? גישט אמת? זאגט מיין ליעבער פריינד!

ער האט געקוקט בײ מיר א תשובה, אז דאס ווייב וועט פראגט גישט.

— וואָס נייעס איהר? האט ער וויטער געזאָגט און עפּיס א רעד דאס פערציינען די איינען יונגע. — וואָס מיינט איהר? א וואָ־הבערט... איהרען באַקען צו קניפּען, איך וואָל אוך — אַ! אַ!

מיר האבען נאך אבער גערעדט. איך בין געוואָרן געווארען, אז ער איז חולה אנ׳אפּיקורס, דאַווענט נישט אפילו. געקוקט האט ער יעצטען זיך אבער מיט בעט, געווערט, אז מען האט איהם איינגעלאזט. אבער באר האט ער איבערגעהערט דאָס וואָרט „ארי־סטאָקראַטיע" אויסגעלאַכט. ער האט מיר איך דערציילט, אז פאר

— זעהט איהר, איך האָב באַלד געוואוסט. איהר זענט אַזאַ גוטער! איך האָב אײַך אַזוי ליעב, מײַן ליעבער פֿרײַנד! פֿאַרוואָס ווילט איהר מיך נישט לערנען רוסיש? — זעהט איהר? (ער האָט אַרויסגענומען אַ ביכעל פֿון דער רעגירונגס שפּאָר־קאַסע און מיר געוויזען), געקליבּט צו גאָט — שוין 50 רובּל. הײַנט האָב איך אַרײַנגעלעגט 10 רובּל. אַ! אַז איך וועל אָנזאַמלען 100 רובּל?...

— וואָס וועט זײַן? האָב איך געפֿרעגט.

— אַ־אַ! לאָמיר נאָר האָבען, איך וועל אַוועק קײַן אַמעריקאַ.

— וואָס טויג אײַך אַמעריקאַ?

ער האָט פֿערגלײַזט די אויגען, געמאַכט אַ פֿרומע מינע און געזאָגט:

— זעהט איהר, מײַן ליעבער פֿרײַנד, איך האָב ערשט הײַנט בעפֿוילען אַהײם, אַז איך פֿאָהר קײַן אַמעריקאַ, און זי וועט בלײַבען אַנ'עגונה, לאָז זי זיך גט'ען! וואָס בין איך שולדיג?

איך האָב פֿערשטאַנען, אַז אין אמת אַרײַן וויל ער נישט פֿאָהרען קײַן אַמעריקאַ, נאָר ער זאָגט אַנדערע און רעדט זיך אַלײַן אַזוי אײַן, כּדי זײַן ווײַב זאָל זיך דערשרעקען און נעהמען פֿון איהם אַ גט. ער דערצעהלט אוודאי יעדערען אַזוי און הײבּט אַלײַן אָן צו גלויבּען דעריבּען. ער זאָגט בּכלל גאָר וואויל ליגענס: מיט'ן פּנים, מיט די הענד און מיט'ן האַרץ אַפֿילו, ער מאַכט דעמאָלס אַנ'אײַנדרוק פֿון אַ קינד.

עס איז מיר אַפֿילו אַ וואונדער און דאָך איז עס אַזוי: אַז ער זאָגט ליגען, האָב איך איהם אַ סך ליעבּער, ווי אַז ער זאָגט אמת. עס מוז זײַן דעריבּער, ווײַל ער איז גאָר צופֿיעל אָפֿענהאַרציג, און אַז ער רעדט אַ סך און ווײַזט אַרויס זײַן פֿערבּרודיגט האַרץ, איז שווער צו פֿערטראָגען, און איך וואָלט איהם דעמאָלס 100 רוסישע ווערטער פֿערטײַטש, אַבּי ער זאָל אָנהויבּען אַבּיסעל ליגען צו זאָגען, כּדי די אויגען און דאָס פּנים זײַנס זאָלען ווערען ליעבּליכער.

רציחה אליין... אוי איך קאָן דאָס ניט ליידען. ער איז בכלל א כלי קאָרבער צו מיר. ווי ער איז געווען, האָט רופּיש ווערטער פליגט ער אין דאָגען אויף מיינע אויגען דאָן און שפּרינגט אונטער. נאָר אין זיין האַרץ האָט זיך זיין א גאַנץ שנאה אנגעזאַמעלט קעגען מיר.

אין זיינע ווינקע דערקענט מען גוט, אז ער איז געווען א ישיבה-בחור און האָט לאַנג געלערנט מיט. ער קוקט אויך לאַנג אויפן בוים. אחרון ער עסט עס, לאָזט קיינער ניט איבער, שמאַצקעט מיטן מויל, אַקוראַט ווי דאָס עסען וואָלט ביי איהם שטענדיג געווען א טייער זאַך, איבער ווערפען דער מוח וועגען דאָס א ביך געאַרבעט. איך מיין ניט ווי אויך צו קריגען עסען: אויף דעם קערידאָר דאַרף ער שוין; איך מיין: דאָס עסען אליין, דאָס איבער-טראַגען די שפּייז פון טיש אין מויל אריין, דאָס מוזען דאַרף מען כסדר אין מיטן אין קערידאָר; א ישיבה-בחור מוז אייביג קערידאָרען און עסען.

איינמאָל (אויב איך האָב מיך ניט מטעה געווען), איז עס געווען פאַר (אין מאַי) קומט ער איהם עפּיס ווידער הונגעריג, ער האָט שוין געקראָכען גרידם די יונגע אויסציליען אויף מיינע אַקסעל, נאָר ער האָט זיך צוריקגעהויבען. ער האָט זיך אַנידער געזעצט, געקוקט מיר לאַנג אין די אויגען אריין עפּעס גאָר ערנסט און אויבען מיט א געבעט.

— פאַר וואָס ווילט איהר מיר א שלעכטער פריינד? — האָט ער געפרעגט.

איך האָב פערשטאַנען, אז ער וויל עפּעס פּנים'ס האָרען אראָבגעלייגט, עפּעס גוטס, פערטיילט, און באַלד דערצו א הקדמה, איך האָב איהם פערזיכערט, אז איך בין איהם ניט קיין שלעכטער פריינד.

— איהר ווילט מיר א גוטער פריינד: האָט ער געזאָגט און איז אויך עהנליכער געוואָרען, אז ער האָט אנגעהויבען צו רעדען יודיש.

העֶרציִג מיִט מיִר, און עֶר האָט דאָס וואָרט „כאָגו" פֿעֶרשלונגעֶן. איִך פֿעֶרשטעה, אַז דעֶר טעות זיַינעֶר קומט דעֶרפֿון, וואָס עֶר רעֶדט רוסיִש; וויַיל עֶר מוז שטאַרק אַרבּיַיטעֶן מיִט׳ן קאָפּ זיַינעֶם, אום עֶר זאָל זיִך קאָנעֶן אויסדריִקעֶן אויף אַ פֿרעֶמדעֶ שפּראַך, דעֶריִבּעֶר פֿעֶרגעֶסט עֶר זיִך איִן מיִטעֶן. און צופֿריִעדעֶן פֿון קיִנד׳ס טויִדט איִז עֶר איִבּעֶר גאָר אַ פּשוט׳עֶן טעם: דעֶר גט וועֶט איִהם אָנקוּמעֶן גריִנגעֶר. –

דאָס אַליץ בּיִן איִך געֶוואָהר געֶוואָרעֶן נאָך פֿאַר 3 וואָכעֶן פֿריַיטאָג, ווען איִך האָבּ מיִר דאָ אַריַינגעֶצויגעֶן. פֿון דאַמאָלס אָן האָבּ איִך ניִשט אָפּט מיִט איִהם לאַנג געֶרעֶדט: אַ גאַנצעֶ וואָך איִז עֶר טאַקי פֿעֶרנומעֶן פֿון 9 איִן דעֶרפֿריִה בּיִז 10 אויף דעֶר נאַכט, עֶר האָט 10 לעֶקציאָנעֶן אויף פֿעֶרשיִעדעֶנעֶ גאַסעֶן, פֿריַי-טאָג-שבּת זיִץ איִך וועֶניִג איִן דעֶרהיַים און פֿ י נ ק עֶ ל מ אַ ן איִז אויף מיִר זעֶהר בּעֶז. עֶר לעֶזט דעֶמאָלס און וויִל, אַז איִך זאָל אַ גאַנצעֶן טאָג זיִצעֶן בּיַי איִהם און אויסרעֶדעֶן די רוסיִשעֶ ווערטעֶר– עֶר האַלט מיִך איִן אמת אַריַין פֿאַר אַ שלעֶכטעֶן מענש. וואָס קאָן איִך טהון? וואָלט אַ יושר געֶוועֶן צו דיִנגעֶן אַנ׳אַנדעֶר דיִרה.

איִן דעֶר פֿריִה געֶהט עֶר אַוועֶק, ווען איִך שלאָף נאָך. אויף דעֶר נאַכט קומט עֶר אַהיַים שפּעֶט, זיִפֿצט אָבּ אַ פּאָר מאָל און הויבּט זיִך אָן צו קלאָגעֶן אויף די בּעלי-הבּתיִם, וואָס רעֶכעֶנעֶן אויף׳ן רוסיִשעֶן חדש, וואָס איִז גרעֶסעֶר פֿאַר׳ן יידיִשעֶן און דעֶס-גליַיכעֶן אַזעֶלכעֶ זאַכעֶן. עֶנדיִגט עֶר שטעֶנדיִג מיִט דעֶר איַיגעֶנעֶר מעשה פֿונ׳ם בּעל-הבּיִת, וואָס איִז איִהם שולדיִג געֶבּליִבּעֶן פֿאַר 2 חדשיִם 8 רובּל, און עֶר, פֿ י נ ק עֶ ל מ אַ ן, מאָהנט איִהם ניִשט, וויַיל עֶר וויַיס, אַז עֶר איִז אָריִם... אַזוֹי זאָגט פֿ י נ ק עֶ ל מ אַ ן; וויַיס איִך, ציִ זאָגט עֶר אמת? נאָר קוים האַלט עֶר בּיַי דעֶר מעשה, וויַיס איִך, אַז עֶר עֶנדיִגט שוין, אַז עֶר געֶהט שוין עֶסעֶן וועֶטשעֶ-רעֶ, און איִך וועֶל ניִשט דאַרפֿעֶן צושאָקלעֶן מיִט׳ן קאָפּ, אַז ניִשט-האָט עֶר פֿאַריִבּעֶל און קוקט אויף מיִר אַזוֹי מוראָדיִג שרעֶכט, מיִט

ער האָט זיך איבערגעצייגט אין מיינען רעדע. וואָס איך וויל נישט דאָ איבער־חזרן. ער איז דאַכט זיך דערקענטלעך; קאָרג איז ער; זיין ביינער ציטערט זיך נאָר ווערט. — און ער הערט ווייטער דערפון...

פון די איבעריגע רעדע זיינע בין איך געוואָהר געוואָרען, אז ער האָט א ווייב קעטע און א קליין טעכטערל אין ריגא. איך גע־דענק נישט ווי זי הייסט אויך. אז ער וויל זיך גטן מיט זיין ווייב. ווייל מען האָט איהם נישט געגעבען דעם גט. דאָס ווייב גופא האָט ער ליעב; זי איז געווען נאָר א שיקסע, ליים ווי ער זאָגט. נאָר דעם שווער האָט ער ווערר פיינד. ווייל ער האָט איהם איינ־געגנאַרט און נישט געגעבען קיין נדן פון די ? רובל. וואָס מען האָט איהם צוגעזאָגט.

פינקטערב אין וואָגט, אז ער מוז זיך נעמען זען אין זיין שווער און גשעה האָט ווייב: לאז ער מיט איהר גטן, וואָס ער וויל—איך בין מיך משער, אז מען געדט איהם נישט פריי אין געמיינשאַפט: די 300 רובל, וואָס ער האָט געקראָגט דאָבען, דרי־קען איהם איצט דאָרט—ער האָט מיר נאָך דערצעהלט, אז ער האָט זיין געהאַט א קינד מיט איהר, נאָר ס'איז געשטאָרבען, דאָס קינד האָט ער נישט געזעהן, ווייל ער איז באַלד נאָך דער חתונה איינגעשפּאַרט. ווען ער איז נאָך געוואָהר געוואָרען, אז דער שווער איז א גרויסער אָרימאַן און איז נישט אימשטאַנד צו געבען אפילו אַכט רובל. געקומען איז ער איצט ברית, נישט געקענט מיט קינדער, נאָר א נאָמען געגעבען אין איינגעשפּאַרטען. דן קינדסטאַרבן, בין איך מיר משער דאָס געמיינט שטאַרק וויינען דאַבאַרט.

אין אז ער האָט געקערט פינף קינדער מיט, האָב איך באַמערקט, אז ער איז צופרידען דערפון, וואָס דאָס קינד איז געשטאָרבען. דערקעגען וועגען דעם מיט מיר, דאָס ער זיך אפילו אויסגעדראַכט מיט א „בראָיא באַנג" געשריבען איז נאָך. נאָר אין מיינען, דאָס ער זיך א ווינד דערגאַנגט, אז ער איז צופרידען אפגע־

פינקעלמאַן נאָך געלעגען אויפ'ן בעט און ער איז זעהר פער־מיעפּט געווען אין לעזען. ער האָט אפילו נישט געהערט, אַז איך בין אַריינגעקומען. דעם אמת זאָגענדיג, האָב איך דאַמאָלס נישט גערעכענט, אַז אַ בוך זאָל קאָנען דעם מענש אַזוי אינטערעסירען. זיין פּנים האָט געהאַט אַ שטרענגען אויסדרוק, אודאי ווי ראַסקאָל־ניקאָוו בשעת ער האָט געהרג'עט. עס איז לייכט געווען צו דער־קענען, אַז פערטהון איז נישט יעצט זיין זכּרון, פאַר וועלכען ער זוכט נייע רוסישע ווערטער, נאָר עפּעס אנדערש גאָר לעזט ער יעצט און עס איז פערטהון — די נשמה זיינע. איך האָב מיר שטיל אַנידערגעזעצט בײַ'ם טיש. פּלוצלונג האָט ער שווער אָבגעזיפצט, אויפגעהויבען די אויגען, און אַז ער האָט מיך דערזעהן, איז ער אַראָבגעשפּרונגען פון בעט און צוגעלאָפען צו מיר. ער האָט נישט געקאָנט רעדען: דאָס בוך האָט איהם געמוזט זעהר שאַרף אַריינ־קריכען אינ'ם הארץ. דערנאָך האָט ער פערקרימט די ליפּען. גע־וואָלט האָט ער אַ וודאי שמייכלען, נאָר אַרויסגעקומען איז גאָר עפּיס אַנדערש. איך ווייס נישט, ווי מען רופט עס אָן.

יעצט האָט ער גערעדט יידיש:

— אַ ממזר־קאָפּ! אַ גנבה'שער קאָפּ! — האָט ער גערעדט און געטײַט מיט'ן פינגער אויפ'ן בוך, וואָס ער האָט געלאָזט ליעגען אויפ'ן בעט — אַ ממזר־קאָפּ, אַ שוואַרצע גבורה האָט ער! אַ! אַז איך וואָלט געקאָנט אַזוי שרײַבען!

איך האָב מיר פעראינטערעסירט.

— וואָס וואָלט געווען? האָב איך געפרעגט.

— אַ־אַ אַז איך וואָלט געקאָנט אַזוי גוט שרײַבען — וואָס מיינט איהר, מײַן ליעבער פרײַנד? וואָלט איך נישט דאָ געזעסען! ווי־פיעל קאָן ער נעהמען פאַר אַזאַ בוך? ער לעבט נאָך? אַ וודאי אַ פאָר הונדערט רובל. ע, מײַן ליעבער פרײַנד! איך וואָלט באַלד געבראַכט אַהער מײַן ווײַב: ווי איהר זעהט מיך! וואָס מיינט איהר? אַ שען ווײַבעלע, איך זאָג אײַך — אַ „צאַצקע"... שענער פאַר אַלע...

דאָס שרעקט אין געזיבטן רודערן בײַ מיר אין קעפּעלע. איך בין געשטאַנען ווי אַ גולם, ווי אַ קראַנק מענש. און בײַ בענו געווען אַלײַן מיר אַלײן. דער נאָכצער פון מײַנער, אײב איך געזעגנט נים. אין געווען געשטיפערט מיט אין געדאַנק: „וואָס האָט ער געזאָגט! מײַן קאָפּ. דאָס איז קריגן אָבער ווײַל איך מיר נישט. ער איז געלאָפֿן איבער דער ערד. און איבערגעוואָרפן אין מיך געבן אַנדערן און ערד מײַנע וואָכן.

ער האָט געגעבן דעם האָבאַרעטבין און ווייטער דעם ער אָנגעהויבן צו פֿרעגן. כמעט בײַ יעדער בורה דאָב איך געדאַט אַנגעשטעלט אויף ערדלעך מינוט. איך האָב מיר אָנגעטאָן מײַן פּאַלטאָ און געוואָרט אַרײַנגײן. פֿינקעלמאַן האָט אויף מיר געקוקט מיט אַ געבעט:

— ווי אַהין גערט איהר? — האָט ער מיך געפֿרעגט.

— איך ברויך אײַנקויפֿן.

— ווערט נאָר, — האָט ער געזאָגט ווײַנענדיג, — אַ גאַנצע וואָך האָב איך קיין צײַט נישט צו רוען; פֿון אין דער פֿריה ביז אויף דער נאַכט בין איך פֿערטיג, 10 לעקציעס האָב איך... ווײַט אין דער הים! ווערט נאָר, וואָס שאַדט עס אײַך? איהר זײַט דאָך אַ גוטער הער! ווערט נאָר וואוהין געהט איהר?

איך האָב אָבער דוקא געוואָלט אײַנקויפֿן און פֿינקעלמאַן, האָב איך געזעהן, האָט עס שטאַרק פֿערדראָסן אויף מיר. ער האָט געגעבן די ליפּען, ווי אַ קינד, וואָס מען האָט איהם אַוועקגענומען עפּעס געשמאַק, און קאָן זיך נישט אָבטרייסטן. געקוקט האָט ער אויף מיר אַביסעל מיט פֿערוואונדערונג, אַביסעל מיט בעדויערונג. געטראַכט האָבן מיר האָט ער אַוודאי אַזוי: „וואָס פֿאַר אַ שלעכטער מענש עס זענען פֿאַראַן אויף דער וועלט! מען קאָן אַ מיצוה טהון און מען וויל נישט קאָסטען קיין גראָשען געלד, און מען טהוט נישט!"

אז איך בין צוריקגעקומען אין קעלערל שפּעט אָוונט, איז

ער איז געלעגען און האט געלעזען הויך אויפ'ן קול, און אַ רעגע מינוט געפּרעגט אַנ'אַנדער וואָרט. דער אַרטיקעל, וואָס ער האט געלעזען, איז געווען אַנ'עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישער. ער האט גאָר ווייניג פערשטאַנען דעם אינהאַלט און ער האט דערפון געהאַט גרויס עגמת-נפש.

איך בין באַלד מיער געוואָרען איהם צו פערטייטשען די ווערטער. ביי יעדען וואָרט האָב איך געפּרוּווט אויסצורעדען זעהר פיעל, דערצו האָב איך מיך געמוּזט היטען ישט צו בענוּטצען אין מיינע רעד עפּעס אַזאַ וואָרט, וואָס פינקעלמאַנען קאָן עס אויסזעהן קלוּגליך. אַז נישט-האָט ער געמאַכט אַ כּוּנה ווענען דעם נייעם וואָרט, וואָס ער האט ערשט געהערט פון מיר. בעמערקט האָב איך אייגענטליך, אַז פעהיגקייטען האָט ער גאָרנישט קיין שלעכטע: זיין גמרא-קאָפּ האט אַלין תּופס געווען פלינק, געשיקט און אין תּוך אַריין. נאָך יעדער ערקלערונג האט ער געשמייכעלט און געדאַנקט אויף זיין לשון, צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, געצויגען מיט'ן שטערן, נאָר די אויגען זיינע האבען געקוקט עפּיס אַ ביסעל מיט אַ קאַטצען-בליק, אַ ביסעלע פאַלש, איבערשפּיציג אַזוי...

כּדי איך זאָל מיר פערלייכטערן די אַרבייט, האָב איך איהם פאָרגעלעגט דאָסטאָיעווסקי'ס אַ בוּך צו לעזען: „דאָס פערברעכען און די שטראָף", וואָס איך האָב געהאַט ביי מיר אין קעסטעל. פינקעלמאַן איז מיט גרויס פרייד אַראָבגעשפּרוּנגען פון בעטיל, און מיט זיינע הענד האָט ער מיך אָנגעהאַפּט פאַר מיינע אַקסעל און מיך געטרייסעלט פאַר שמחה, זאָגענדיג און איבערזאָגענדיג עטליכע מאָל דעם שפּראַך זיינעם.

— ספּאַסיבאָ, ספּאַסיבאָ! ווי חאָראָשי גאָספּאָדין!

הענד און פיס האבען אונטער איהם געציטערט, געוואָרפען האָט ער זיך איינגאַנצען ווי אַ פיש, אַזוי איבערראַשט איז ער געווען.

צום קעסטיל האָט ער מיך נישט געלאָזט צוגעהן, ער האָט גיך אַרויסגעהאַפּט דאָס שליסעלע פון דער האַנד, אויפגעשלאָסען

גיך אָבער געוואָרר געקויפט. אז ניכט נאָר ביי אַהין טרוט ער די טיבה, ריינען, פערשטעהט איך, דאָס ער ווערר רייכ. ווי איין געדריקט ווען פניס און זיינע בעקוועמע וועגן ווער געדריקט, נאָר ער פיהלט זיך ניכט גוי רוהיג; ער איז ווערר א יאָרטער.

די בעלי-הבתים פון די ערטער זיינע זעהר אַיז ארטנע-קויפט בעטען א טרינקגעלר, און איך ביי רעדי-ראָלע געקויפט, ווער פיננקספאי איז פטולונג איפערטיבען מיט צואיבטגען, ארויסגערופן ווערר געשיקט די שייטגעהער פון ביין האָגר און דאָס זיי דערלאנגט דער בעל-הבית'ען מיט דער ווייבער מיינע און מיטן וועבען שמבלקל. ויאָב איך האָב ערשט דאָ דערמאַנט: אַ שיינקע-רין! - דאָס ער געקויפט מיט אנ'צוליגיס און איז אינגעזיגעשפריגי-גען בי יערען וואָרט. - א שייקענקען! אז גאָט אָבר! געדרשט נאָך אפאָר, וערטשט! בישאַרט ניסט, בישאַרט ניטשט!

דאָס איז געוועזן פרימאָג. פינקער טאָן, וויאָס בעקענטשטנגט זיך מיט לשון-הקודש'ן לעגערונג, איז שיין געוויזן פרי. ער האָט זיך געקעגט אייבן בעקעזר און געקויפט עפיס א פּאָר צייטונג רובלען ביקעטער פון אנצולעטען ווערנאַר. ער האָט מיר דערצעהלט, אז די ביוגער האָט ער געקויפן אין אנגעזיכט, וואו זי וועגען גע-ברייטס געקויפט איין פאַן פּאפיר, און ווי ער לערנט זיך רוסיש אין דאָס אייגענע ווערטערבוך, האָט ער זי אָבגעקויפט פאַר 3 רענדל.

— אַ שיינער יאָהר! — האָט ער געזאָגט, דערציהלענדיג מיר מיינען דאָס, — נאָר איבערדריבען יענעם! אנגאנן פינט פּאַקי-פייר קויפט מען פאַר 3 כאָפּ. ווערט, מען ליעבער פרייער, ווער דאָס די בראָטער מיר דערלאנגט אין דער האָגר ארטן וועלט, בריקעט און נאָגנען אפּשר א פּיערטער פינט, — נאָר איבערדריבען יענעם!

און בעת די דאָזיגע ווערטער האָט ער אויך פּערקויפט זיין פּינס, אז ב'אוי באָבה אורחמית געווען צו קויפן אויף אים.

אַרײַנלעגען אין קעסטעל מײַנעם, נאָר ער האָט זײַ מיר אַרויסגע־
האַפּט פון דער האַנד און אַרויסגערוקט דאָס שופלאָד.

– זעהט איהר, פ אַ ר־ אַ ײַ ך, מײַן ליעבער פרײַנד, פ אַ ר־
אַ ײַ ך... זאָל עס ליעגען בײַ מיר. איהר קענט רוסיש? – האָט ער
מיך פּלוצלינג געפרעגט: ער האָט דערזעהן, אַז די פּאַפּיערען זע־
נען אָנגעשריבען רוסיש.

– איך קען.

– אַי – אַי, וואויל! זעהט איהר! איך לערן מיך רוסיש. איך
האָב נישט קיין גוטע אויסשפּראַך, איהר וועט רעדען מיט מיר
רוסיש? איהר וועט מיר צו־ווײַזען, מײַן ליעבער פרײַנד? אַי – אַי –
וואויל! איהר וועט מיר צווײַזען?

ער האָט ווידער געמאַכט די פריהערדיגע מינע: געשמײכעלט;
נאָר אין זײַן בליק איז יעצט שוין געווען עפּיס אַ קינדישע בקשה;
ער האָט געבעטען, ווי אַ קינד בעט בײַ די עלטערן אַ גראָשען.

נאָך דעם האָט ער שוין ביז הײַנט זעהר זעלטען גערעדט מיט
מיר יודיש. רעדען רעדט ער רוסיש זעהר שלעכט מיט אַסך גרײַ־
זען, און ער וויל אויסנוצען די צײַט, וואָס איך פערברענג מיט
איהם, אויף אויסצובעסערען איהם די גרײַזען. נאָך יעדער פערבע־
בעסערונג הער איך:

– אַי–אַי–אַי ספּאַסיבאָ, ספּאַסיבאָ! (איך דאַנק, איך דאַנק)
ווי חאַראָשי גאָספּאָדין! (איהר זײַט אַ גוטער העה).

איבערהויפּט, אַז ער רעדט מיט מיר, צו מיט עמיץ אַנדערע־
רען, רופט ער יענעם אָן „הער" אָדער „גנעדיגער הער". מײַנע
בעמערקונגען, אַז אויף רוסיש זאָגט מען פּראָסט „איהר", העלפען
נישט. ער טראַכט זיך אַוודאַי אַזוי: „אַז מען קען טהון אַ טובה
יענעם און זאָגען גנעדיגער הער -- מהיכא תיתא, פאַר וואָס נישט?"

מיר האָבען זיך געזעצט בײַ'ם טיש און פערוויכערט פּאַפּי־
ראָסען. פינקעלמאַן האָט מיר געזאָגט, אַז נאָר מיר צוליעב רוי־
כערט ער און לאָזט זיך מכבד זײַן מיט אַ פּאַפּיראָס. דערנאָך בין

געזאגט. קענט דאס ער מיר מיט אזא ענטציקונג און איבערגע-
גענומענהייט איז יעדער נאגעל. וויאזוי מען קען איינשלינגען א מענש,
און הערצו איך און איינער אויסגעראכטעט מיר די זאכען פון די
יעגער, אבער מיר צו הערשען, און צוגעקאמענדירט מיטן קאפ. אזי-
ראדיג איז יעדער פראנצויזערשער. אז איך האב מיך ניטט גע-
ראטען אינגעדענקען און האב אים געפרעגט, פאר וואס ער איז
זיך אזוי ממריח פאר מיר?

— לאזט. לאזט! כ'טארט ניטט! — האט ער אויף אין איינעם
געחרים, הערלענדיג מיר קענען מען ווילען. הערצו האט ער
צוזאמגעלט מיט כמדת הענד, צווייגען די ליפען און אייסגעשטעלט
די ציין; די איינע האבען געקוקט אבער לאבענדיג און פאר-
שמד. מיט דעם שמייכלעך האט ער מיך אזוי געווארט פערוויכלע-
רען. אז ער בעקומט זיך אזוי פיעל מיר צו הערשען, ווייל ער איז
א גאנץ גוטער בטבע; נאר אין בליק ווינקט איז. הרן רעם ראבע-
דיגען, געריטען נאך קעגן אויגט. וואס האט געווארט און געווארט
ווייטער, צו דאס לאבענדיגע האט שיין געדאנט איך מיר די ווער-
טונג, האט ער האט געוואלט, און צו ער קאן שיין צוזאמען צירען
די ליפען און אייפערען צו שמבדען.

— מיין א טובה, — האט ער געזאגט נאך ענטציקט און אונ-
טערגעשפרינגען בני יעדען ווארט, — מיין א טובה — פאר וואס ניטט?
איך האב יעדער ליעב צו טון א טובה.

דא, דא, מיין ליעבער פריינד, הענגט איך, ניט אנדער!
ניט אנדער! — זאגט איהר, מיין ליעבער פריינד, — האט ער ווייטער
געזאגט מיט אביסעל אנ'ערנסטערער מינע. אז איך האב אריבערגע-
זיקט דאס שופראר פון מיר און געווארט דארט ארגענדעט מיינע
רעקאמאנדאציאנען היבשע הענדעל, — זאגט איהר. דאס שופראר איז
מיינס. איך האב מיר אזוי איינגערעדט מיטן בעל-הבית — איהר
חורם — פרעקט.

איך האב שיין צוריק גענומען די פאפירען און געווארט ני-

... מײַן מיטוואוינער פּינקעלמאַן שלאָפט שוין. ערשט אַ מינוט, ווי ער האָט פערלאָשען דאָס לעמפּיל, וואָס שטעהט נעבען בעט, און יעצט חראָפּעט ער שוין. ענטשלאָפען געוואָרען איז ער שוין פאַר אַ ווײַלע, נאָר אין מיטען דרימעל איז איהם דורך אַ געדאַנק דורכ׳ן מח, אַז די נאַפט ברענט אוים בחנם, און ער האָט זיך מיט געוואַלד אויפגעריסען פון שלאָף צו פערלעשען דאָס לעמפּיל. יעצט ליעגט ער אין גאַנצען אין שאָטען: דאָס ליכט פון מײַן טיש דערגרייכט נישט ביז צו דער וואַנד.

שלאָפען שלאָפט ער קיינמאָל נישט רוהיג: חראָפּעט, פער־קרימט די ליפּען, ציהט מיט די שוואַרצע ברעמען אין שלאָף, — אידם מוז זיך אַ סך חלום׳ן. נאָר יעצט, דאַכט זיך מיר עפּעס, אַז אין חראָפּען זײַנעם ווערען פערשלוּנגען אַ סך זיפצען. און עפּיס, בכלל, איז מיר אַ רחמנות צו קוקען אויף דעם קליינעם, אײַנגע־קאָרטשעטען גוף מיט׳ן בלייכען, לײַדענשאַפטליכען פּנים, וואָס שטאַרט אַרוים פון אונטער דער קאָלדרע. ער ריהרט מיט די ברע־מען און רונצעלט דעם שטערן. וואָס חלום׳ט זיך איהם? פון ווײַב? פון געשטאָרבענעם קינד? אָדער פון אַ גט און אַ נײַע חתונה מיט אַ נדן? ...

עפּעס אַ מאָדנעם אײַנדרוק האָט ער הײַנט געמאַכט אויף מיר.

דרײַ וואָכען וואוין איך שוין צוזאַמען מיט איהם אין איין צימער. אַז איך האָב מיך אַרײַנגעצויגען אין דער דירה, און גע־וואָרען זײַן מיטוואוינער, האָט ער זיך עפּעס אַזוי דערפרעהט, אַז ס׳איז מיר אַזש אַ וואונדער געוועזען. מיר האָבען זיך ביז אַהער נישט

ווער איז שולדיג?

גער צוּשמישען און אײַנגעהערט צו שעלטען. דער רבי האָט גע־
קוקט ווי אַ בלינדער דער פֿינצטער און שטיל געזאָגט: „אַשעת
רחוק במרומו" און פֿאַר גרויס שׂמחה געלאָזט דעם קאַפּאָטעל און
אַ שׂמחה געטאַנצט אַרום יונגערן אויערן פּנים.

דאָס יינגעלע האָט בײַ בעט אַרײַנגעלאָזט דעם קאַפּאָטיק
פֿון רבינ'ס דאַנר און געוואָרפֿען אונטערן בײַס אַרונטער. דער
רבי איז בעז געוואָרען און דאָס יונגערע געשטיפּען. דאָס
געשטיפּען, דאָס יינגערע האָט זיך אין אַנדריב ניטש געראָזט.
דערנאָך אָבער איז ער מיטר געוואָרען און געבליבן ליגען שטיל.

און מיטען אָבער דאָס ער זיך דערמאָנט אין דעם בערינגערן.
דאָס ער האָט זיך פֿאַרגעניטען פֿאַר די קרענק, און ער האָט זיך
בײַם אין דעם אַרײַנגעריסען און געראָפֿען — — און יאָלד אַרען.
יאָט ניטשער איז געזעט, קינדעלע, ווײַס איך ניטש. ער האָט
איידאַי לאַנג געבלאָגוזעט, ביז די נשמה איז אים אַרײַנגעגאַנגען
אײַפֿען פֿעדער ערגען, די נשמה, דאָס האָט ניטש געקאָנט די ווערט
פֿערטראָגען.

אָס אַלי קינדערלעך!

אַבֿאָ" איז געווען אַ יונגערע, שוואַרצע אײַנגערך דאָס דאָס
יינגעלע געראָט.

און דאָס יינגעלע האָט גאָרנישט גערעדט, קיינמאָל שוין נישט געוויינט, נאָר טיעף אין מח האָט ער אַ שווערע מחשבה גע־טראָגען:

ער האָט אַ מאָל געהערט, אַז אין דער היילינגער תורה שטעהט געשריבען, אַז ערגיץ דאָרט אין טיעפען וואַלד איז פאַראַן אַ קליין בערגעלע, און אויף דעם בערגעלע איז פאַראַן אַ קליין דעקעלע, און דאָרט האָט גאָט בעהאַלטען די שטאַרקע ווינדען, וואָס אַז מען זאָל עפענען דאָס טהירעלע און זיי אַרויסלאָזען וועלען זיי חרוב מאַכען די וועלט, די גאַנצע וועלט, ווי זי שטעהט און געהט, איינמאָל איין עק. ער האָט געהערט, אַז דאָרט אויף דעם טהירעלע שטעהט אויפגעשריבען מיט גרויסע גע׳כתיבה׳טע אותיות: „חדרי־סופה” און אַז אַ קראָה שטעהט דאָרט און קוואָקעט בייטאָג און ביי־נאַכט... „העע! ווען איך וואָלט געקאָנט געפינען דאָס בערגעלע”, האָט ער זיך געטראַכט, אָט, וואָלט שוין גוט געווען! איין עפען געבען, און — שוין!!

דערוויילע איז ער אָבער קראַנק געוואָרען. אַ גאַנצען חודש געקרענקט, און אַז ער איז אויפגעשטאַנען פון דער קרענק, האָט ער כמעט ווי פערגעסען אין דעם בערגעלע, האָטש ער האָט גוט געדענקט, אַז ער ברויך עפּיס צו טהון, אַז ער מוז עפּיס טהון, וואָס אַזוינס? האָט ער נישט געדענקט.

און אַז ער האָט ווידער אָנגעהויבען צו געהן אין חדר, נאָך זעהר שוואַך און בלאַס אויפ׳ן פנים געווען, און דער רבי האָט איהם נישט געשלאָגען, האָט ער זיך אַביסעל בערוהיגט. האָטש טיעף אין האַרצען ביי איהם האָט זיך עפּיס אלץ־אין־איינעם אָנגע־רופען, אַז ער האָט עפּיס פערגעסען, עפּיס אַ זעלכעס, וואָס מען ברויך נישט, וואָס מען טאָר נישט פערגעסען.

אַמאָל, דעמאָלס האָט ער שוין חומש געלערנט — איז דער רבי געזעסען און געלערנט, און די רביצין האָט געשיילט קאַרטאָ־פעל און געשאָלטען דעם רבי׳ן, אין מיטען האָט זי זיך דער פינ־

אז דאס יינגעלע איז צוריקגעגאנגען אהיים ווי אים אנגע־געשמיסענער, איז שמעון צו איהם צוגעשפרונגען, און, הויבענדיג דעם קאפ אין דער הויך ביי יעדעס ווארט געזאגט: מען, מען, גע־שמיסענער! מען, מען, געשמיסענער! און דאס יינגעלע האט גע־זאגט: „דער טאטישי, די מאמישי, דער רבי — איך נארען אייך, און דו, יונגערע ביסט אויך אזא אהינגער, א שלעכטער׳.

— מען, מען, געשמיסענער! האט שמעון געקוויטשעט און איהם געשפיגען אין פנים אריין.

דא איז דאס יינגעלע בעז געווארען, צוגעלאפען מיט בעס צו שמעונען, און זיך אריינגעביסען מיט די צייהן אין שמעון׳ס האנד און געשריגען: „דו שרעקליכער הונד! דו שרעקליכער הונד!

און נאך אבער האט מען דאס יינגעלע געשלאגען אין חדר, און דערהיים ווידער, אז דער בעהעלפער האט דערציילט וואס דאס יינגעלע האט געטהון אין חדר, האבען פאטער און מוטער איהם ווידער געשלאגען און געשלאגען.

— א שקץ ביסט דו! האט דער טאטע געזאגט, אן עזות פנים, ווארט, איך וויל דיך שוין לערנען מוסר.

און די מאמע האט געזאגט:

— וויהה איז מיר! נאכט שטראף האט מען געטראפען אזא חיה צו האבען, קיינער קאן איהם ניט רעדען! וויה איז מיר! א בן סורר ומורה וועט פון איהם אויסוואקסען!

נאר דאס יינגעלע האט פון דעמאלס אן שוין גארנישט גע־פלאפערט, נאר פאר זיך האט ער זיך געטראכט: ווי איך נאר׳ן אייך! איך בין ניט קיין סורר ומורה׳.

און באלד דערויף איז דאס יינגעלע געגאנגען אין חדר, און באלד ... האט איהם דער רבי געשלאגען, אזוי לאנג ביז דער בליק פון זיינע אויגען האט זיך אנגעטראגען און בליק פון יונגעליכע אויגען.

הויזעלעך?! האָט ער זיך געטראַכט און געביסען זײַן צונג מיט די צײַהן.

נאָר ווײַנען האָט ער נישט געקאָנט, אויך דעמאָלס, ווען דער בעהעלפער איז צוגעגאַנגען צו איהם, און אַ קלאַפּ געגעבען איבער דער האַנד, זאָגענדיג: „אַ יינגעלע טאָר נישט זיצען אין בלויסען קאָפּ, אַ שקץ זיצט אין בלויסען קאָפּ, נאָך אַמאָל וועט מען דיך אָנשמײַסען" — דאָ האָט ער אויך געוואָלט ווײַנען, און נישט געקאָנט, און פון דעם, וואָס ער האָט געפיהלט, אַז ער קאָן נישט ווײַנען איז איהם זעהר שווער געוועזען אויפ'ן האַרץ.

דער רבי, אַן אַלטער בײזער רבי. וואָס דאָס יינגעלע האָט איהם נישט געקאָנט קוקען אין די אויגען אַרײַן גלײַך, האָט דעם יינגעלע געזאָגט:

— קום אַרײַן, חיים, אַז דו וועסט לערנען און וועסט קענען דעם אלף מיט דעם בית וועט דער מלאך פימפער קומען צו פליהען און דיר אַראָבוואַרפען אַ גראָשען, אַ גאָלדענעם גראָשען.

און דאָס יינגעלע האָט מיט גרויס חשק געלערנט און האָט זיך געטראַכט: איך וועל קענען דעם אלף מיט דעם בית וועט דער מלאך פ׳ פּער קומען, אַ גוטער מלאך...

און אַז דער רבי האָט אַ נײַעם נאָמען אויסגערופען, האָט זיך אונזער יינגעלע אַרומגעקוקט אין אַלע זײַטען און זיך געוואונדערט: „וואו איז דער מלאך?" האָט ער געפרעגט דעם רבי'ן, לאַנג איז ער געשטאַנען, נישט געוואָלט אָבטרעטען ביז דער רבי האָט איהם אָבגעשמיסען.

דאָס יינגעלע האָט גאָרנישט געווײַנט, נאָר פאַר זיך געזאָגט: דער רבי נאַרט אויס. די מאַמישי נאַרט אויס. אַלע נאַרען אויס — און איך בין נישט קײן שקץ!

לאַנג האָט דער רבי איהם געשלאָגען, ביז דאָס יינגעלע האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און געקוקט דעם רבי'ן גלײַך אין די אויגען אַרײַן, דעמאָלס איז דעם רבי'ן אַ רחמנות געוואָרען אויף איהם און ער האָט זיך שיער נישט צעווײנט.

זיך שטארק פֿערזיכט. און ווייטערדיג, האט ער געטראכט, אז ער ברויך אפֿט צו ווינקען, אז ער האט שוין גאר לאנג ניט געוויינט...

די ווינקעלער פֿון חדר האבען איהם געפֿעהלט, ער איז צו יעדען צוגעגאנגען, שטיל געקוקט איהם יעדען מיט זיינע שווארצע אויגען, געפֿרעגט, ווי יעדער הייסט, און יעדען געזאגט: „איך הייס „חיים', מיר וועלען זיין חבר, יא?"

אז דאס ווינקען האט זיך אויסגעוויינט אין דער באק איז צו איהם צוגעגאנגען שמע'ן, א יונגערער נאר שוין אנגעשריען. שמע'ן הויכען מיט שמייכן קעפּעלע און א רויטען מיט א לאם אם. דאס איז געווען דעם גביר'ס ווינקעלע. דער שמע'ן האט בעטראכט דאס ווינקעלע פֿון קאפּ ביז די פֿיס, נאר חיים, אונזער ווינקעלע האט שמע'ן ניט געקאנט קוקען גראד אין די אויגען אריין, ווייל יענער שמע'ן האט געקוקט, האט ער אויך איינגעדריקט דעם קאפּ. און אז ער האט געדערט, האט ער אויך געפֿונען דערום מיט דער האנד אין אלע זייטען, אז אונזער ווינקעלע איז פֿריער געווען צו קוקען אויף איהם.

איהר ווילט וויסען, פֿערוואס? וואס פֿאר אויגען האט דער שמע'ן האט געזאגט: ווערט איהר, איך וויס אליין ניט. עפּיס אזוי, ניט שווארצע, ניט בלאָע, עס איז גארניט מעגליך געווען אויסצוקוקען וויך און זיך, אזוי געשטראפֿט האט ער מיט זיי אין אלע זייטען...

שמע'ן איז צוגעגאנגען צום ווינקעל, איהם אראבגעשטעלט דאס הינטעלע פֿון קאפּ און געדרייט אין אלע זייטען און געזאגט צו אונזער ווינקעלע, צו דעם הינטעלע: פֿע, גארניט שען, ווערסט! איך האב א שען הינטעלע, מיט א שטאפּאס, ווערסטו! ער איז אויסגע-גאנגען, באלד צוריקגעקומען און געזאגט: פֿע, ס'ארגע היטעלע! ווערסט!... און איז ווייטער אוועקגעגאנגען.

אונזער ווינקעלע האט זיך געשטארט ווינען: דאס האריץ האט איהם געקלאפּט: „פֿאר וואס האב איך ניט קיין הינטעל און שענע

יונגעלע איבערגעצויגען אין דער שטאָדט אַריין. דאָרט האָבען זיי גאָר וועניג געלד פערדינט, האָבען זיי גאָר וועניג עבען געהאַט, אַ סך מאָל האָט דאָס יונגעלע געזאָגט צו'ם פאָטער: „טאַטישי גיב מיר צו עסען. האָט דער פאָטער איהם געענטפערט! „שטיל, זוהנישי, באַלד וועט מען דיר געבען, באַלד, באַלד. דאָס יונגעלע האָט זיך געטראַכט, אַז מען וועט איהם טאַקי באַלד געבען, האָט ער שטיל געוואַרט, גאָרנישט גערעדט, נישט געבעטען עסען, חאָטש איהם האָט זעהר געהונגערט. נאָר אַז די מאַמע האָט איהם גענומען אויסטהון און לעגען שלאָפען, האָט ער זיך נישט געראָזט, און דעמאָלס האָט ער מיט זיינע יונגע פרישע צייהן א קריטץ גע־געבען, זעהר בעז געקוקט, און שטיל, ווי צו זיך געזאָגט: „דער טאַטישי נאַרט אוים".

אַ סך מאָל האָט זיך דאָס געטראָפען...

און אין זיינע שוואַרצע אויגען האָט שוין אָנגעהויבען אויפ־צופינקלען דאָס בייזע פייער – דער כעס. איינמאָל אין דער פריה האָט דער פאָטער אויפגעוועקט דאָס יונגעלע און געזאָגט, אַז היינט וועט ער איהם פיהרען אין חדר אַריין. דאָס יונגעלע האָט גע־פרעגט פערוואונדערט? „צו וואָס, טאַטישי, אין חדר אַריין?"

– לערנען די הייליגע תורה, קינדרישי!

נאָר דאָס יונגעלע האָט נישט פערשטאַנען, וואָס דער טאַ־טישי מיינט.

דער פאָטער האָט גענומען אַ טלית, אַרומגעהילט דאָס יונ־געלע פון קאָפּ ביז די פיס און געטראָגען. דעם יונגעלע האָט דער אָטהעם פערפערהט, און פינסטער איז איהם געווען אונטער'ן טלית, האָט ער זיך געבעטען: „טאַטישי, וויקעל אויף!" דער טאַטישי האָט נישט געענטפערט, איז דאָס יונגעל בייז געוואָרען, געביסען מיט די צייהן דעם טלית און געקאָפּעט מיט די פיס. און אַז דער טאַטע האָט איהם אַ קלאַפּ געגעבען איבער די האַנד און געזאָגט: „שקץ קאָפּע נישט, האָט דאָס יונגעלע אויפגעהערט צו קאָפּען און

װידער אַבער געזינט: מערערע האָבן זיך איבער אַלע געשטאָרבן אין די אױגן. נאָר אױסגעאַרבעטן זיך אױף די באַקן האָבן די ניסט געקװאָלן.

פֿאַרטשעפּעט אױך, אין דעם יונגליכן קאָפּ, װיאַ בין געװען אין געװען אײן הױלע אין גראָס. װיאַ בין איצט האָבן זיך דינען געטראַכטן נאָך געשמײכלט אין געדיכט, דאָס זיך איצט אַ שװאַרצער װאָרט אױסגעקװעלט, און די שװאַרצע אױגן זײַנען געװען פֿינצטער, נאָך אײן פֿינצטערער געװאָרן...

• •
•

טײַלט אין בײַטער. פֿינצטערניש, איז צו הערן אױף דער װעלט. און די אױגן װערן פֿינצטער, און די פֿאַרבײַטערטע פֿון טאָג װערן פֿאַרלאָשן. כאָטש נישט, מיר מיט פֿינצטערע אױגן קאָן קײנער נישט זעהן אױף דער װעלט. דערבײַ האָבן אַלץ, דאָס מײַן הערצן געשטאָרבן, אַפֿילו אַ װאָרט, װײַל װאָס פֿאַר אײנע אײגענע װערטער האָט, אײגענע נשמה האָט זי. קראַנקע אײגענע פֿאַר קראַנקע נשמות, פֿינצטערע־פֿאַר פֿינצטערע. נאָר אַז אין װעלט איז צו דער קראַנקער נשמה װאָס קומט אױף דער װעלט מיט אַ װײַסע אײגענע, װאָס װערט פֿינצטער פֿון טאָג אױף טאָג. אַ קלאָרע נשמה ברױך צו זען אַ קלאָרע, אָרעמע װעלט; און װערן די אױגן פֿינצטער, שטײט די גאַנצע װעלט אָרעם דורך די פֿינצטערע. און אַז די רײנע נשמה װערט מיט דײן צופֿרידענע די פֿינצטערע װעלט, דערבאַרעמט אין דאָס לעבן שטאַרבט אין בײטער, יעדער שטאַרבט אין יעדער בײטער, פֿינצטערער.

• •
•

הערט װײַטער די מעשׂה!

אין אַ יאָהר אַרום, אַז דער װאָרט איז שױן געװען אין גאַנצן אױסגעטראָכט, האָט זיך דער שרײַבער מיט זײַן װײַב אַװעקגעזעצט

טען, צעהאַקטען קאָפּ, מאַצשיִק האָט געגאָסען וואַסער אויף זיין פּנים, וואָיצשעך האָט זיך גאָרנישט אָנגערופען, נאָר געזיפּצט, שווער אַזוי געזיפצט, און גאָרנישט גערעדט... דאָס יונגעלע איז אַרוּים מיט אַ געוויין און האָט אַזוי לאַנג געוויינט ביז דער פאָטער האָט איהם גענומען פאַר דער האַנד, אהיים געפיהרט און געלעגט אויפ׳ן בעט.

אַז דער פאָטער איז צוריק אַרויסגעגאַנגען, האָט זיך דאָס יונגעלע אויפגעהויבען פון בעט און צוגעגאַנגען צום פענסטער. ער האָט געזעהן, ווי מאַצשיק און נאָך אַ פויער טראָגען וואָיצשעך׳ן פאַר׳ן קאָפּ און פאַר די פיס. מאַריאַשאַ, וואָיצשעך׳ס ווייב האָט נאָכגעטראָגען די שטיוועל, וואָס זי האָט אַראָבגעצויגען פון די פיס. זי האָט זיי בעטראַכט פון אַלע זייטען, געדרעהט אין דער האַנד און געקלערט, וויפיעל די שטיוועל זענען נאָך ווערט צו פערקויפען פאַר געלד... און וואָיצשעך איז געלעגען שטיל, שוין גאָרנישט געזיפט און געלאָזט זיך רוהיג טראָגען...

אַרייַנקוקענדיג זיך, האָט זיך דאָס יונגעלע ווידער זעהר שטאַרק פערוויינט. „דאָס זענען זיי זיך נוקם, די בוימער!״ האָט ער געטראַכט... נאָר ער האָט זיך ווידער דערמאָנט דעם פאָטערס ווערטער, און ווידער האָט ער געטראַכט, אַז ער איז נאָר אַ יונגעלע, אַ נאַרעלע, אַז ער ווייס גאָרנישט, און דער טאַטישי ווייס אַלץ גוט...

אויף מאָרגען האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס יונגעלע האָט זיך בערוהיגט, ער איז טאַקי שטיל געוואָרען פון דעמאָלס אָן, שוין מעהר נישט געפרעגט קיין שאלות בייַ׳ם פאָטער אַזוי אָפט ווי ביז אַהער...

אין דער שטיל האָט זיין קינדיש האַרץ געקלאַפּט: „צי דער טאַטישי ווייס טאַקי אַלץ אַזוי גוט?״... עפּיס האָט ער מורא געהאַט צו קוקען דעם טאַטען גלייך אין די אויגען... און ער האָט זיך אָפט פערטראַכט, גאָר טיעף פערטראַכט, און זעלטען, זעהר

אין דער פֿרי, אז ער איז נאך געלעגען אין בעט און איהם האט זיך דערמאנט זיין חלום, האט ער זיך ווידער געשראקען. קיינער איז שוין ניטא געווען אין שטוב; די מוטער איז געגאנגען מעלקען די קוה, און דער פאטער איז געווען אין וואלד... עס'ז אזא שטילע, גאר ווידער שיינערן שרעק. האט איהם אין גאנצען דורכגענומען... ער האט זיך געשטעלט נעבען פענסטער און ארויסגעקוקט. און איהם איז פּלוצלינג אגרייסער רחמנות געווארען אויף ארעם, וואס ער האט געהרגעט... קוים האט זיך איהם געוואלט ווערן, רייסען און וויינען, פאלען ארומנעמען מיט זיינע הענד און פערדריסען איה'ס בעטען!... און מיטען האט ער זיך דערמאנט, וואס דער פאטער האט איהם געזאגט:

— נארעלע, איך דארף צו פערקויפען אין שטאדט פאר געלד. און ער האט ווייטער זיך געטראכט, אז ער איז, א נארעלע, אז ער ווייס גארניטש. אז דער טאטע ווייס ארץ ניט...

— אנארעלע בין איך, האט ער זיך געזאגט און איז ארויס־געגאנגען פון הויז.

אין דרויסען האט ער געזעהן, ווי מאצעק און וואציעטקה לויפען אביים. ער האט זיך אנגעלענט איינ'ן גראז און צו־געקוקט... פּלוצלינג האט איהם אנגעכאפט א ווילדע מורא: עס האט זיך איהם געדאכט, אז דער בוים קריגט צוויי גריבען, לאנגע הענד, אט ראיבט ער זיי אראב צו דער ערד... אדאי צו חאפען די האק!... וואציעטקה קלאפט מיט דער האק, דער בוים שאקעלט זיך ביז... פּלוצלינג האט זיך געהערט א גרויס גערויש, דער בוים איז אומ־געפאלען. דערנאך האט זיך געהערט מאצעק'ס ווייטערדיג שריי־דיג קול, און איהם האט עס געקלונגען פון ארץ ווייטען:

וואציעטקה איז דערהרג'עט.

מיטער איז האט יענגערע צוגעפאלען מיט דעם קאפּ צו'ם גראז. עס האט איהם געטונקעלט פאר די אויגען... דערנאך, אז ער איז צו־געקומען, האט ער געזעהן וואציעטקען ליגען מיט א פערבלוטי־

האָט זיך אויפגעכאַפּט פון אָרט אַ הויכער און אַ דיקער בוים, דער זעלביגער בוים, ביי וועלכען דאָס יונגעלע איז ערשט נישט לאַנג אַ גאַנצע נאַכט דורכגעשטאַנען, קוקענדיג אויף דעם שטיקעלע אויסגעשטערענטען הימעל, וואָס מען האָט געקענט אַרויסזעהן פון צווישען די בוימער... אַ גאַנצע נאַכט איז ער דאָרט געשטאַנען; אין דער היים האָט מען איהם געזוכט, און אין דער פריה, אַז מען האָט איהם געפונען אַ שלאָפענדיגען ביי'ם בוים, האָט מען איהם אויפגעוועקט און געזידעלט, און געשלאָגען... און ער האָט געוויינט, און האָט נישט געוואוסט פאַר וואָס מען שלאָגט איהם: „דאָ, האָט ער זיך געטראַכט, ביי'ם בוים, איז מיר גוט געווען, וואָס ווילען זיי פון מיר?"... אָט דער זעלבער בוים חאַפּט זיך אויף פון אָרט, חאַפּט אַ זעג אין איין האַנד, אַ האַק אין דער אַנדערער און לויפט צו מיט כעס... און וואָס נעהנטער ער קומט צו, ווערט ער אַלץ ענהליכער צו אַ מענש, אַ הויכער, אַ ריזיגער מענש... עס בעווייזען זיך זיינע צוויי ברענעדיגע אויגען... אָט הויבט ער אויף די האַק, האַקט אָב מאַשציק'ן דעם קאָפּ, דער נאָך וואָישצעח'ן, דערנאָך, זיין פאָטער, זיין מוטער... אַלע ליגען טוידט.. און ער לויפט אַלץ מיט דער האַק, לויפט און לויפט מיט אימפעט, מיט כעס, און ער זוכט עפּיס מיט זיינע ברענעדיגע אויגען. אָט האָט ער איהם דערזעהן און הויבט אויף די האַק איבער זיין קאָפּ... דאָ איז דאָס יונגעלע אַרויס מיט אַ געשריי: „אוינגעוואַלד! איך בין גאָרנישט שולדיג! אויף מיין נאמנות! אוי, געוואַלד!"... און ער איז אויפגעשטאַנען.

אַז די מוטער איז צוגעלאָפען צו'ם יינגעל'ס בעט, האָט ער זי אַרומגענומען מיט די הענד, איינגעטוליעט זיין קאָפּ אין איהר ברוסט און געוויינט:

– מאַמישי, מאַמישי: – האָט ער געזיפצט. און אַז די מוטער האָט איהם געבעטען, ער זאָל דערצעהלען, וואָס ער האָט געשריען, האָט ער גאָרנישט געקאָנט ענטפערן, און האָט אַלץ נאָר געשריען: מאַמישי, מאַמישי:

דער מאַטיסי האָט געזאָגט:

— אז דו װעסט גרױס זײַן, װעסט דו װיסן.

— מאַטיסי, פֿאַר װאָס? — האָט דאָס ײנגעלע װידער גע־
פֿרעגט און דערבײַ אױך ערנסט געקוקט מיט זײַנע שװאַרצע אײגע־
לעכלעך װי אין גאַנצן, אז דער לערער האָט עפּעס פּלוצלינג
װעגן דערמאָנט געהערט אױף דאָס ײנגעלע. האָט ער
אים געענטפֿערט:

— נאַרעלע, אױ נאַרעלע! מען דאַרף די בײמער אױף דאָרן
צו פֿאַרקױפֿן און שטאָט פֿאַר געלד.

„אַ נאַרעלע", האָט זיך דאָס ײנגעלע געטראַכט, „בין איך,
דער מאַטיסי זאָגט אױך; ער מײנט גוט, נאָר איך קען ײנגעלע,
נאַרעלע װײס נאָר ניט, צו װאָס דאַרף מען דעם װאַלד, צו
װאָס מײנט דאָס עפּעס „דאַרף צו פֿאַרקױפֿן און שטאָט פֿאַר געלד"?

װײַל דאָס ײנגעלע איז נאָך קײנמאָל ניט אין שטאָט גע־
װען, האָט ער ניט געװאוסט, װאָס מײנט „שטאָט"; „פֿאַר־
קױפֿן פֿאַר געלד", האָט ער ניט געװאוסט, װאָס מען מײנט;
נאָר ער האָט זיך אײַנגעהערט אױפֿמערקזאַם, זיך געפֿרעגט און
זיך אַלײן געענטפֿערט אױך:

— צו װאָס דאַרף מען דעם װאַלד?

— צו פֿאַרקױפֿן און שטאָט פֿאַר געלד.

אױך האָט ער זיך געחידושט, װען נאָך ער האָט געהערט דאָס
געשמועס פֿון װאַלד, װאָס האָט זיך געשטעלט און באַקלאָגט און
בעטנס די אונטערגעהאַקטע און אַרױסגעריסענע בײמער. און דאָס
ײנגעלע האָט זיך אַרײַן אין אַלעמען געקומען צו טראַכטן: „דער
מאַטיסי מײנט גוט; איך, קלײן ײנגעלע, מײן נאַרישקײט".

אָבער איז דאָס ײנגעלע אײַנגעשלאָפֿן באַגלײט מיט אַ גרױס
געדאַנק:

װען דאָס זיך אײַנגעשלאָפֿן, אז מאַטיסי און װאַלעשטער־
רײַען איז אַבײַט. אַ הײבן זײַ שײן אָן צו קראַפּן... פּלוצלינג

שוואַרצע, נאָר קלאָרע אויגען און טיפע, וואָס קוקען דורך און דורך...

נאָר צו׳ם ערשטען וועל איך אייך דערצעהלען פון וואַלד, וואו דאָס יונגעלע איז געבאָרען געוואָרען:

אַמאָל איז געווען אַ וואַלד, אַן אַלטער, אַ הויכער, אַ געדיכ־טער וואַלד... עס האָט גערוישט דער וואַלד, גערוישט ביי טאָג, גערוישט ביי נאַכט, אַ סך, נאָר אַ סך הונדערטער יאָהרען אַזוי, ביז עס זענען געקומען מענשען מיט זעגען און מיט העק און מיט שטריק — און איהם אונטערגעזעגט, אונטערגעהאַקט און איינגעוואָר־פען, און דאָס האָלץ געפיהרט אין שטאָדט אריין צו פערקויפען פאַר געלד.

דאָס געלד האָט צוגענומען דער גרויסער גביר פון דער שטאָדט, געהאַקט האָבען די פויערען פון די דערפער, און אַלצדינג געגעבען אויף די פויערען האָט דער שרייבער, וואָס האָט געהאַט אַ יונגעלע מיט שוואַרצע אויגען.

עס איז זיך געזעסען דאָס יונגעלע פאַר דעם פאָטערס שמי־בעל, אויף דעם פרייען שטיק אָרט, וואָס איז געווען אַרום דעם קליינעם הייזיל, געזעסען אין אַ העמדעלע, מיט וועלכען דער ווינד האָט זיך געשפּיעלט, און ער האָט געקוקט אויפ׳ן הימעל, איבער וועלכען עס זענען אַ סך וואָלקען געלאָפען, און ער האָט אויפגע־האָרכט, ווי עס רוישט מיט כעס דער וואַלד וואָס האָט זיך גע־בייזערט: „פאַר וואָס האַקט מען מיך?!“

נאָך האָט ער געהערט פון ווייטען זעגען און קלאַפּען, דער־נאָך אַ גרויס גערויש און אַ האַרטען קלאַפּ צוזאַמען, אַ בוים איז אומגעפאַלען און גערוישט מיט די צווייגען צו׳ם לעצטען מאָל; האָט ער זיך געפרעגט זיין פאָטער: „טאַטישי, וואָס רוישט?“, האָט דער פאָטער איהם געענטפערט: „מען האַקט די בוימער“, און דאָס יונגעלע האָט זיך פערטראַכט און געפרעגט.

— טאַטישי פאַר וואָס האַקט מען זיי?

געזען זי. און ער גאָר שטיל זי נאָכגעגאַנגען אין דער ווײַטער, בלויער חושך־דיגער וועלט אַרײַן;

ער איז גאָר ביז דעם אין דער וועלט; ער וועט אים. די אייגעלעך, אַקעגן ייִנגעלע, ווי אַלע קליינע ייִנגעלעך; גאָר אייגענע דאָס ער גאָר אַנדערע, בלויע אַ וועלט... איבער ווײַטע גרין.

נאָר דאָס מען ווייסט אויך געזאָגט: אַז ייִנגעלע איז נאָך קינדער ניט גאַנץ געוואָרן. אז ער וועט פֿרעגן און וויינען, רופֿן ער אים שאַקלען אויף די אייגן, און קושן באַלד ער אייגן פּנים; און אז די אייגענע ווערן בײַ אים טונקעל, און דאָס פּנים ווערט געשטיקט, שטאַרבט ער דאָס ייִנגעלע, שטאַרבט ער רוהיג און שטיל, און ער וועט געבוירן אַ נײַ ייִנגעלע... ער וועט קומען אַ צײַט, דאָס מען וועט געפֿינען, אַז ייִנגעלע וועט אויפֿוואַכן, וועט פֿרײַ ווערן. דעמאָלט וועט משיח קומען.

אַז אַזוי דאָס מיר מען ווערט דערציילט.

די מעשה גופא, קינדערלעך, וועל איך אײַך אַנדער מאָל דערציילן. ווײַטער איבער, ווייל איך אײַך וועל דערציילן אַנדערע מעשיות, אויפֿן ווי דער כּבוד, אז איך וועל שטאַרק, קענט איר דאָס בעסער, דעמאָלט וועל איך אײַך דערציילן די מעשה:

אָבער איז געווען אַ ייִנגעלע. אַ ייִנגעלע מיט בראָנע אויגן.

II.

שוואַרצע אויגן.

די צווייטע מעשה הייבט זיך אָן אַזוי:

אָבער איז געווען אַ ייִנגעלע, וואָס דאָס געהאַט שוואַרצע אויגן.

האַרץ, עפּיס האָט ער זיך באַלד איבערגעבעטען מיט'ן לעבען, מיט דער וויַיטער, ברייטער חושכ'דיגער וועלט און מיט זיין שווערער מזל אויף איהר. ער האָט אַ שטויס געגעבען מיט דער האַנד חוה'ן און אַזוי געזאָגט: „חוה, זעה נאַר!" חוה האָט אויך געקוקט אויפ'ן כרוב'ל, און איהר איז אויך לייכט געוואָרען אויפ'ן האַרץ, זי האָט טאַקי באַלד גלייך געמאַכט מיט די הענד די האָר אויפ'ן קאָפּ און האָט אָדם'ן אַזוי געפרעגט: „זעה נאַר, אָדם, מיין פּנים איז עפּיס גוט איינגעשמירט פון טרערען? ברענג אַ ביסעל וואַסער!"

און דאָס כרוב'ל איז געשטאַנען און געקוקט, גאָרנישט גערעדט און אַלץ געקוקט אויף אָדם'ן מיט חוה'ן אַזוי לאַנג, ביז אָדם און חוה האָבען זיך צעקושט און זענען אַרויסגעגאַנגען פון גן-עדן, האַלטענדיג זיך פאַר די הענד.

אַלע כרובים האָבען אויפגעהערט צו ציטערען און האָבען לייכטער אָבגעזויפצט, עטליכע האָבען געהאַבט שווערדליך אין די הענד און זיך געשטעלט פאַר די טהויערען פון גן-עדן. „נאָר גוט היטען! נאָר גוט היטען", האָבען אַלע נאָכגעשריען, וויַיל, חלילה וחס, אוי וועה, חלילה וחס..." זיי האָבען מורא געהאַט פאַר'ן מויל צו ברענגען.

נאָר אונזער כרוב'ל דאָס איז נאָר עפּיס אַנדערש געוועזען. אַז מיין זיידע האָט מיר די מעשה דערצעהלט, האָט ער דריי מאָל אַזוי געזאָגט: „גאָר עפּעס אַנדערש", נישט חנם האָט זיין איינענע גוטע נשמה אַרויסגעלויכטען אויף דער וועלט. יאָ, קינדערליך, איין אמת'ע גוטע נשמה איז אַ ליכט! שטעהן שטעהט עס אויפ'ן אָרט און בעלייכט אַלץ אַרום, אַ גוטע נשמה מאַכט אַלע גוט, עס ווערט אַלעמען גרינגער אויפ'ן האַרץ, אַז זי איז דאָ... יאָ, דאָס איז וואָהר קינדערליך!

אגב אַזוי ווי דאָס כרוב'ל האָט געזעהן, אַז אָדם און חוה'ן איז גרינגער געוואָרען אויפ'ן האַרץ, צייט ער האָט זיך געשטעלט

גאָרנישט שפּעטער! מען קען נאָר מיטער ווערען. ווייטער גאָרנישט׳.
אזוי האָט ער זיך געטראַכט. און ער האָט געקלערט אין כרובי׳ן,
אַ צווייטע כרובי׳ר—דער האָט נישט געקעמפט. הערסט דו, ווי
קאָן מען זעהן געשטערען, אז מען ציטערט און פּראַטשעט פאַר
שרעק.

ער האָט זיך אזוי געטראַכט, און יעדע נאַכט אין פרייטאָג
אָבענד, איז ער צוגעגאַנגען אין געלערנט. אָבער דאָס, חליפּערגיג
צוראַכטערגיג מיט די הענדער זיין פּנים, אזוי געזאָגט: „פון גן עדן
פערטרייבט מען נאָך. און דער ווייטער, ברידער חוצפּה׳דיגער
וועלט אַרום, ווייל איך האָב געזינדיגט. און האָב פון גן עדן הרגע
געקוועקט; חוה האָט מיך אָנגערעדט, אַלין איבער איהר!׳ און חוה
האָט געזאָגט: איך חליפּערגיג און צוראַכטערגיג מיט די הענד
דאָס פּנים: „אוי ווער! מען פערטרייבט אונז פון גן עדן, ווייל
מען האָט געזינדיגט; די שלאַנג האָט מיך אָנגערעדט, ערך איבער איהר!׳

דאָס כרובי׳ר האָט זיך פערטראַכט, הערענדיג, און איז
וועגען קלאָרען, ווילבענדיג אייגען האָט זיך א שאָטען, נאָר א דינינקער
שאָטען געקריגט. און אונטער די בלאָע אויגען, אויפ׳ן געזיכט,
האָט זיך א קנייטשעל, נאָר א קליין קנייטשעל געמאַלט.

אוי, קינדערלעך! פאַר אַ׳מאָל׳יגן גוטן נשמה איז זעהר
נישט גוט צו זעהן טרערען, ווייל טרערען קומען אַרויס פון ווייט,
און יעדע טרערען שאָטען איז די אייגען און מאַכען קנייטשען אויפ׳ן
געזיכט.

און אויב דראָסען און חוה האָבען געוויינט און געזיפצט
און צוגעקלאַפּט מיט די הענד דאָס פּנים, און דאָס כרובי׳ר האָט
איהם די געקוקט.

נאָר איך ווייס נישט ווי אזוי—דאָס עפּיס אַרט איינגעקלעמט
די הענד פון געזיכט, און און דעם אייגען האָט אַרייגעקוקט דעם
כרובים קלאָרער בליק. דער שאָטען איז נאָך נישט געווען צו דער-
קענען. עפּיס איז איהם אין אַן מינוט אזוי גרינג געוואָרען אויפ׳ן

זעקס פֿלינגעליך, דעמאָלט איז זיך געשטאַנען אין אַ זייט אַ כּרוב'ל, און שטיל, נאָר שטיל געקוקט מיט זיינע בלאָע אויגעליך אויף אָדם'ן.

אויגעליך האָבען אַלע כּרובים בלאָע, דאָך האָט יעדער כּרוב אַנדערע גאָר. אויגעליך דאָס זענען שפּיגעליך. דער כּרוב אָבער, וואָס איז געשטאַנען אין אַ זייט, האָט געהאַט גאָר אַנדערע אויגען. זיי האָבען נישט געגלאַנצט, נישט אָבגעשפּיגעלט האָט זיך אין זיי אַלץ, — זיי אַליין האָבען געלויכטען. אַ גוט שפּיגעלע, קינדערליך, גלאַנצט נאָר אַז עס איז ליכטיג; דאָס בעסטע שפּיגעלע איז אומ־לכעס, וואָס שלאָגט אָב דאָס גאַנצע ליכט וואָס עס קריגט; פּרובט אָבער, שטעלט עס אין גאָר־גאָר אַ פֿינסטער צימער, לייכט עס גאָר־נישט. אָט זעהט איהר אַנ'אבן־טוב, אַ זעלכער ווי נח האָט געהאַט אין דעם תּבה, לייכט אַליין פֿון זיך. אין דער פֿינסטער, אדרבה, זעהט מען ערשט נאָך בעסער זיין ליכט. דער כּרוב האָט טאַקי אַנ'אבן־טוב, אַ גוטע נשמה געהאַט. מיינט נישט אַזוי גלאַט, וואָס אַלע רופֿען אָן „אַ גוטע נשמה“, דאָס זענען נאָר פֿיינע אויסגעשליפֿענע שפּיגעליך, איך מיין „טאַקי אַ גוטע נשמה“; איבער דעם זאָג איך אייך, קינדערליך — אַנ'אבן־טוב.

און מיט זיינע בריליאַנטענע בלאָע אויגעליך איז ער געשטאַנען און געקוקט אויף אָדם'ן און חוה'ן, וואָס האָבען ביטער געוויינט און פֿערגאָסען אַזוי פֿיעל טרעהרען, אַז אויף דער ערד איז אַ שמאָל ברינעלע טרעהרען געגאַנגען. די ערד, קינדערליך, האָט די טרעהרען נישט געוואָלט איינזאַפּען. די ערד איז אַ גוטע: אַלע פּויערין אין די דערפֿער וויסען דאָס.

און איהר ווייסט וואָס? אונזער כּרוב'ל האָט גאָרנישט געוואוסט, וואָס דאָס איז טרערען, וואָס זינד איז, וואָס מען מיינט דאָס עפּיס „שטראָפֿען“, און ער איז געשטאַנען און זיך געוואונ־דערט, הערענדיג און זעהענדיג, ווי ס'ציטערען אַלע כּרובים. „אַזוי שפּיעלען זיי מיט זייערע פֿליגעליך“, האָט ער געטראַכט, „עה גיטע כּרובים'ליך נאַרעליך, וואָס עפּיס אַלע צוזאַמען אויסגעטראַכט אַזאַ

ווײַטער דאַוונען אין גן עדן. און נאָך דאָס זײַ אַזוי געקנעפּערט:
„סײַ ווי אירם יונגע ווער קאָן איך. נאָר ער דאָס דאָך פֿון דעם
הרגה געשיסן. — ער איז אַזוי קריג געוואָרן. אַז קיים ווער איך
אירם אין גן עדן דאַוונען. וועט דאָס גן עדן פֿענדעג ווערן. און
איהר וועט סיינען פֿון דאַגען אַריס. און וואו וועט איהר איך אַהין
קריגן, פֿרײַנג טעג כרובים־ליך? און אַז די כרובים האָבן דערהערט
נאָכ׳ן ווער, וועלן זיי אַזוי דערשראָקן געוואָרן. אַז אין גאַנצן
גן־עדן האָט מען נאָר געהערט דאָס געקריש פֿון זייערע פֿליגלען,
דאָס האָבן געציטערט פֿאַר שרעק. און ציטערנדיג און שטאַמ־
לענדיג, האָבן זיי אַזוי געבעטן: „אוי, גאָטעניו פֿאָטער, אוי גאָ־
טעניו פֿאָטער! פֿאַרטרײַב אירם גיכער! חאַ וועלן מיר זיך טהין
כרון?! אוי ווייה געשריגן. וויאַ וועלן מיר זיך אַהין טהון?! אוי
פֿאַרטרײַב אירם...“ אַזוי האָבן זיי געוויינט און געציטערט און גע־
פֿראַכטערט פֿאַר שרעק; אַבי וועלן חלילה געפֿאַלן פֿאַר טויט, אַ
קל־שיער ניט משוגע געוואָרן, דען נאָך דאָס אַ ביסעלע גע־
וואַרט קוים צו זען אין ערט׳ן זײַן כּבֿוד.

כרובים, ווײַסט איהר דאָך, דאָס זענען פֿליגלען קליינע
מאַלאָכים־ליך מיט רונדיגע פּיצינקע און קינדער־פּנים־לעך. טאַקע
מאַלאָכים־לעך זענען דאָס, נאָר גוטע: אויגלען דתמימות־דיגע גוטמוטיגע
האָבן זיי: באַהאַר חניגע זיי, אַז זיי הערן קוים אַ שרעקלעכע גזרה
איף קומען, זיי האָבן אַרויסגן ליעב, און זיך אַלין האָבן זיי
זיך ליעב, אַזוי הוים ליעב, אַז זיי וויינען און חלשן און ציטער־
רען און צאַפּלען און ווערן פֿאַרטשעט פֿאַר שרעק, בשעת זיי
קריגן מורא, כ׳זאָג זיי, חלילה. קוים שרעקלעכס ניט געשעהן...
צוקלײַן מלאָכים־ליך זענען דאָס.

מיינסטן זענען דאָך ניט געווען אַנדערש צום אַנדערן, כרובים
איך ניטאָ, כ׳זענען פֿאַראַן פּראָסטע, כ׳זענען פֿאַראַן גוטע, נאָר
גוטע און נאָר־נאָר גוטע. און זיי דער גאַנצער גן עדן דאָס גע־
רייסט פֿון די כרובים, וויאָס האָבן געציטערט מיט אַלע זייערע

קליינע קינדער, גוטע קינדער,
כ'וויל אַ מעשה אייך דערצעהלען!
זעהט די מענשען אויף די גאסען,
ווי זיי לויפען, ווי זיי איילען,

ס'טרייבט דאָס לעבען זיי מיט רוטער...
אָ, ווער וועט זיך דאָן אָבשטעלען,
אַ מינוט דאָס לויף אָבהאלטען
און מיין מעשה הערען וועלען?!

אך פעריאָגטע, מידע מענשען,
כ'האָב קיין ווערטער נישט פאר זיי!
ס'טראָגט דער לעבענס־שטראָם זיי האסטיג
פאר די אויגען מיר פערביי! ——

— — — — — — — — — — — — — —

I.

בְּלָאֶע אויגֶעלִיךְ.

קומט, קינדערליך! איך קען אויסענווענינג אַ מעשה דערצעה־לען, אַזוי:

אַ מאָל איז געווען אַ יינגעלע, אַ יינגעלע מיט בלאָע אויגען. הערט! מיין זיידע האָט מיר אַזוי געזאָגט: ווען אָדם הראשון האָט געזינדיגט, און גאָט האָט איהם פאר זיינע זינד פערטריבען פון גן עדן, האָט זיך אָדם הראשון אַזוי צעוויינט, אַז מיט איהם צוזאַמען אין איין קול האָבען מיטגעוויינט אַלע כרובים, די זעלבע כרובים, וואָס שטעהען פאר דעם גן־עדן'ס טהויער מיט בלאַנקע שאַרפע שווערדען אין די הענד. די כרובים האָבען היים געוויינט און גאָט געבעטען ער זאָל אָדם'ן מוחל זיין זיינע זינד און איהם

אויגען.

ווײל איך זאָגען״... און האָט דערצעהלט ווײטער. איהר האַרץ איז פּוסט געוואָרען, זי האָט זיך דערפֿיהלט דערשלאָגען און צובראָכען, און פּלוצלונג האָט אַ ווילדער העפֿטיגער וועהטאָג געפּרעסט איהר האַרץ. איהרע אויגען, וואָס האָבען אַזוי לאַנג שוין נישט געקענט קײן טרעהרען, זענען מיט אַמאָל פֿײכט געוואָרען, און זי האָט געוויינט פֿאַר דער שוועסטער, געוויינט לאַנג און ביטער, און די טרעהרען האָבען איהר נישט לײכטער געמאַכט, נאָר האָבען זיך געלעגט ווי שווערע שטײנער אויף איהר האַרץ.

אין דער פֿריה, ווען אַננאַ איז אויפֿגעשטאַנען, האָט זי געפֿונען די שוועסטער טויט, דאָס פֿלעשעלע איז געוועזען אויסגעטרונקען, און אויפֿ'ן טיש איז געלעגען אַ צעטעל, אין וועלכען עס זענען געשטאַנען פֿאָלגענדע ווערטער:

„איך שטאַרב, שוועסטער. אײגענטליך, בין איך שוין לאַנג געשטאָרבען. בלײב געזונד. אויב דיר וועט אויסקומען צו לײדען אַזוי פֿיעל ווי מיר, דערצעהל קײנעם נישט פֿון דײנע לײדען. היט זײ אין דײן האַרצען, זאָלען זײ זײן פֿערבאָרגען און הײליג, און שווײג, שוועסטער, שווײג!״

איז פון מון נייט געווען געמישט מיט פערדרוס; דאס דריטע
מאל — דאס איך געווייגט און געפעלשט, געבענקט און געוויינט.
און דאס פערטע מאל — איז געווען נאך ערגער, ארען ערגער און
ערגער.

ווי דאס אבגעראכט, פערהייערט זיך בעלמחנים פון איהרע
ערגסטע ווערטער, — ווי דאס ארויסגעגעבען די שוועסטער און דאס
שטיל געבעטען:

— גו, רחעלע, רחעלע...

פערייך דאס געוויינט רחעלעריו איהר לעצטע געפילטען.
וועלכע דאס איהר איבערגעזען אזוי ווילדע, אזוי שרעקליך און
גרויאם, נאר ווי דאס אבגעראכט בכי די ערגסטע ווערטער:

— ניין, ניין... איך וויל ניט רחעלעלען. דו ווייסט דאס
ניט פערשטעהן.

נאך אמאל איז צוגעבראכט צו איהר און דאס געבעטען:

— רחעלעל, איך בעט דיר, איך פערשטעה אלעדינג, ווייס
דער מזל וואס זיי בראכטען וועגען אונז...

די דאזיגע ווערטער האבען פעליגען מיט בעקומט, זי
דאס געוויינט איבערגעגאנגען די שוועסטער, אז זי דאס אמאל;
אז איהר אומגליק איז געווען נאך אנדערש, און אז דיזע געדאנק
דאס זי איך נאך אנדערש, און דאס געשמייכעלט ווייטער רחעלעריזן,
נאר וואס מעהר זי דאס רחעלעלט, אלץ אונבעקוועמער איז
דאס רחעלעלען ארויסגעקומען. כ'איז ערגליך געווען, ווי אמאל
ווייטער אין אבגעראכט. און וואס מעהר ער ווייט זיך ארויסגעוויזען,
אלץ מיטלעכער ווערט ער פערפאלען.

— פערשטעהסט דו, דאס איז געווען ניט אזוי. מיר זיינען
געגאנגען שפאצירען, דערנאך האט ער מיך בעקומט ארום. מיר
זיינען געפאהרען אין אדעסע, און פריצליגע דאס ער מיך
ארויסגעבעטען און געקושט. איך האב מיך שרעקליך דערשראקען...
„דאס איז נאריש, כאטש — דאס זי געטראכט — ניטש דאס

רע אײַנענע דורכגעלעבטע יאָהרען. אַ מאָל, װען זי פֿלעגט קומען אהײם בעלײדיגט, און דאָס האַרץ, האָט זיך געדוכט קאָן מעהר ניט איבערטראָגען דאָס גרויסע ביטערע געפֿיהל, דעמאָלט פֿלעגט זי אָט פונקט אַזוי זיצען, װײנען און טראַכטען שעה'ן לאַנג. „װי זי מוטשעט זיך יעצט!" — האָט זי געטראַכט װעגען דער שװעסטער און איהר איז דאָס ערשטע מאָל אײַנגעפֿאַלען, אַז מען דאַרף זי טרײסטען. זי האָט זיך געזעצט נעבען איהר און גענומען, װי גע-װעהנליך, גלעטען איהרע האָהר:

— װײַן ניט, אננאַ. װײַן ניט...

די יינגערע שװעסטער האָט זיך נאָך מעהר פֿערחליפּעט, איהרע אַקסלען האָבען געציטערט, און מיט אַ מאָל האָט זי זיך אומגעקעהרט צו איהר שװעסטער, האָט זיך צוגעטוליעט צו איהר, בעהאַלטענדיג דעם קאָפּ אויף איהר ברוסט.

— איך קאָן ניט מעהר, שװעסטער, איך קאָן ניט, איך װעל ליבער שטאַרבען, איך װיל ניט אַזאַ לעבען! — האָט זי גע-זאָגט מיט אַ קאַפּריזנעם טאָן.

— איך פֿערשטעה, קינד — האָט פֿעליע גערעדט שטיל, איך פֿערשטעה אַלץ. איך האָב דאָס אַלץ דורכגעלעבט, לאַנג, שוין לאַנג, און דו זעהסט דאָך — איך לעב...

זי איז אַנשװיגען געװאָרען, דערשראָקען פֿון איהרע אײַגענע װערטער, װאָס האָבען עפּיס אַזוי מאָדנע געקלונגען. און אַננאַ, װאָס האָט נאָך קײנמאָל ניט געהערט איהר שװעסטער רעדען אין אַזאַ טאָן, האָט אויפֿגעהויבען נײַגעריג דעם קאָפּ, און איהר בליק האָט שטום געבעטען איהר שװעסטער, זי זאָל װײַטער רעדען.

— דו האָסט קײן בעגריף ניט שװעסטער, װאָס אַ מענש קאָן זיך אָנלײַדען אויף דער װעלט, װאָס דאָס הײסט ליעב האָבען און גענאַרט זײַן און בעלײדיגט. אַז איך האָב דאָס ערשטע מאָל ליעב געהאַט, האָב איך געפֿיהלט אַזאַ גליק, אַז מיר האָט זיך געדוכט, איך װעל עס ניט איבערטראָגען; און דאָס צװײטע מאָל

א שטיפער, ווילדע קינדער האט ניט פערשטאנען. דאס איז געווען פריה. זי האט זיך געלערנט אויסגעריכטעט פון אלע ווייטען מיט געזיכטער פריעמדע. דאס געדענקט, ווי מען געלערנט זיך עפיס וועגען איהר. און דאס געדאנק פערהוס. וואו זי האט זיך געלאזט אפטערלען פון דער שיקענער אויסגעלאזענע איין אנטער וואַ-גינג.

„זי האט, צו וואס דאס דאס געשעהן דוס זי געטראַ-אויפגעריגט.

דאס יונגע לעבען, דאס דאס געווענדעט אויס איהר, דער שטענדיגער פרייד, דאס פרעהליכער געלעכטער, דאס רייסען און זינגען, די אלע יונגע קאמפאניען, מיט וועלכע איך איהר שווע-סטער דאס פערברענגט-אלץ דאס איז איהר געווען הערליכער, דאבען די געקריגערט, און זי האט זיך נאך מעהר פערשטערקט אין איהר קליינעם געדאנק וועגען מיידס. און טראלבעלנגליך אזוי, דאס זי דערמאך געקוקט מיט שטארך אויס זיך, שטארק מיט איהר פערטראכטונגען הארץ, מיט איהרע ליידען, וואס זי האט פאר קרי-גען, פאר קינדער ניט אויסגעזאגט, שטארק מיט איהר טרעה-שאפט. וואס איז פערבונדען ביי איהר, מיט א פערווירקליכען הערליכען בילד. נאך די לינדע אייגענע, דער געמיטליכער דיבער, דאס פארבען-שפיעל אויף טעפיכען, די ביבליאטעק צופאריגע פיינ-טקעס, -- דאס זי ניט געקענט מעהר פערטראגען. זי האבען באלד געהייסט דאס הארץ, געקוקט די ארמע שוין פערגעסענע בעקעטאפען. און צוויטעריגערדיג א דרים דאס זי יעדער מאל גע-טראכט וועגען דער פילאסאפיע.

נאך ארנעס אזא אייגענער איז זי געקומען א היים און דאס געטראפען איהר שוועסטער אפעריוונגען. זי איז געזעסען אליין בעם, אנגעשפארט מיט די הענד אויף דער אכסען פון בעט, און אן פערזיך אין אכטונגסוועט. דאס זי בעטראכטען דעם קאפ צווי-שען די הענד. די דאזיגע פאזע האט פערווען דערמאנט אן איהר

האָט אַזוי גוט געקענט. אננאַ פֿרעגט אַ היים קומען בײַנאַכט דאָ פֿרעהליך, דאָ טרױעריג, האָט פֿיעל מאָל געװײנט. פֿעליע האָט אויף איהר געקוקט מיט איהר טרױעריג־גלײַכגילטיגען בליק, און האָט געפֿיהלט, װי דאָס יונגע פֿרישע לעבען פֿון איהר שװעסטער ברעכט זיך, װי איהר׳ס אַמאָל, נאָר זי האָט געשװיגען, געשװיגען, װײַל זי האָט איהר גישט געהאַט װאָס צו זאָגען. זעלטען נאָר האָט געטראָפֿען, אַז זי האָט זיך געזעצט נעבען דער שװעסטער, האָט געגלעט איהרע האָר און האָט געפֿרעגט, װי שפּעט ס׳איז. די יינגערע שװעסטער האָט זיך צוגעטוליעט צו איהר, האָט שטיל געװײנט, און איהר יונגער קערפּער האָט געציטערט אונטער דער שװעסטערס האַנד. פֿעליע איז אויפֿגעשטאַנען צורודערט, דאָס האַרץ איהר׳ס איז אונרוהיג געװאָרען, עפּיס האָט אָנגעהויבען צו נאָגען. און זי האָט זיך דערמאָהנט אָן דעם קלײנעם פֿלעשעלע.

„צי איז שוין געקומען די צײַט?“ — האָט זי זיך געפֿרעגט אין אַזאַ אויפֿגערעגטען מאָמענט. נאָר בײַ דעם געדאַנק אַליין איז איהר האַרץ געװאָרען צוריק רוהיג, אַלץ אַרום איהר פֿערשטענד־ליך און נאַטירליך, און צײַטענװײַז איז פֿערשװאונדען די גרענעץ צװישען פֿרייד און לייד.

* *

*

די אײַנװאָהנער פֿון אַ זומער־װאָהנונג, נעבען אַמאַרלאָ, פֿער־זאַמלענדיג זיך פֿאַרנאַכט בײַ דער סטאַנציע, האָבען טאָג טעגליך געזעהן שפּאַצירען אַ פֿרױען־געשטאַלט, פֿון װעלכען מען האָט ניט געקענט אָברײַסען די אויגען. זי איז געװען שלאַנק, בלאַס אויפֿ׳ן פּנים און ניט מעהר יונג, נאָר האָט אויסגעזעהן צו האַלטען זיך שטאָלץ. געגאַנגען איז זי אַרויף און אַראָב פּאַמעליך, די הענד זענען געװען אַראָבגעלאָזען גלײַך, די אַראָבגעלאָזטע רעפּלען האָבען זיך פֿון צײַט־צו צײַט אויפֿגעהויבען, און דעמאָלט האָבען אַרויסגע־קוקט פֿערטרױמטע נאָר שאַרפֿע אויגען, װאָס האָבען גערעדט אויף

אַ גרייטער טיר, זי איז געוואָרען אַ לערערין אין הויז. זי די קראַנ־
קע מוטער, און די שוועסטער האָבען מיט איהר נישט געקענט קײן
איבריגען רעד. און איהך האָבען געוואוסט, אז זי בראַכט אין האַרצ־
צען בעקראַנקונג פון אַרבייטען איהר גרויס אומגליק.

מיט יעדען פֿערזאָנען נאָך מיט, זי האָט געלערנט אין איהר
געגענד אין האָב געמיינט. די מוטער איז געשטאָרבען. די שוועס־
טער האָט געהייראַטעט דאָס ניט־אויס. זי אַרטען איז געוואָרען קרענקער,
נאָר איהר איז קײן פֿאַרגעלעבען. זי קען זיך וואָרט זיך נישט גע־
רעדען. אַרין וואָס מיט געשעהען, איז געקומען אײן נאַטירליך און
פֿערשטענדיגיט, און אַנדערע האָט וואַרטעט געקאָנט זיין, געגלויבט
דאָס זיך, און פֿון יענעם טאָג אָן איז אַרין אין איהר אין אַרום
איהר פֿערזעהענעס געוואָרען אין הויז זיך נישט מעהר. איהר
וויסער אפילו וועלכע מעהר נישט, און זי בלייבט די זעלבע ווי
פֿאַר איאָהרען, ווי פֿאַר צוויי יאָהר. זי האָט געלעבט אין פֿרידען
צו אַרען ויהודן, מאַנאָטאָנאַנאָיס. און דער זעלבער גרייפֿגעל־
ביגקייט, און מיטלער דאָס איבעריגען, אז זי האָט פֿערלאָרען די
פֿרייהייט אונטערצושטיצען צווישען דער און פֿרייד, גליק און אומ־
גליק. מיט דער צייט נאָר דאָס זיך ביי איהר איבערגעאַרבייט אַ בע־
זונדערער געשמאַק; זי האָט נישט ליעב געהאָט קײן פֿאַרביגע קליי־
דער; אַלעס האָט זי געטראָגען איין שוואַרץ. אָדער – אין דער
רעם־ווייס; די בלומען אויפֿען האָט זי אויך קענען צונעמען
אין פֿערזאָנען מיט פֿאַלבען. אז זי האָבען נישט געקאָנט אַרויס־
זעהן איהר ברודער, און פֿון ביכער האָט זי נישט געקאָנט לעזען
אַלעס האָבען אין ראָמאַנען ווערקע, וואָס האָבען איין איהר
געמאַכט אַ קאָמאַנסיראַטיווע אַנדרוק, גלייך ווי מען וואָלט בע־
הערען מיט אומפֿערשטענדליכען טראַכטען דער אַ דערליגעטס.

די יונגערע שוועסטער, אַננאַ, איז איבערגעאַרבייטעט שוין אין
נעראַטען. זי פֿלעגט געפֿעלען, דאָס זיך פֿערשלאָגט, און מען דאָס
זיך אויסגעריכטען פֿאַר איהר די זעלבע אונטערהאַלטונג צום, וואָס פֿערדין

גערדאַנקען. אויף מאָרגען, ווען זי האָט זיך אויפגעהויבען און גע־עפענט די אויגען, איז נאָך געלעגען אויף אַלעם אַן׳אָבגלאַנץ פון דעם נעכטיגען קאָלאָריט, אלץ האָט נאָך אויסגעזעהן עפּיס ווי נײַ, און אַליין האָט זי זיך געפיהלט ווי נײַ־געבאָרען... אַ וואונדער איז געשעהן: איהר האַרץ איז געווען פרײַ, קיין שפור פון דעם קלע־מעניש, קיין שאָטען פון דער בענקשאַפט איז דערין מעהר נישט געווען.

„ציִ האָב איך נישט געהאַט קיין מוט אויסצופיהרען?“ — האָט זי זיך דעם זעלבען טאָג געפרעגט: „נאָר, ניין! איך קאָן רוהיג שטאַרבען, ווען זיך נאָר אָנהייבען דאָס קלעמעניש אין האַרצען, וועל איך דאָס טהון, און טהון אָהן אַ ציטערינער האַנד, איבער־לעגטערהייד, מיט קלאָרע געדאַנקען“, און דאָס פלעשעלע גיפט איז געבליבען בײַ איהר גרייט אויף עס אויסצונוצען, ווען זי וועט בעשליסען.

זי איז געבליבען לעבען אויף דערווייל. פיהלענדיג זיך אויף דער שוועל פון טויט. יענע נאַכט האָט אַרויפגעלעגט אויף איהר אַ בעזונדערען שטעמפּעל. איהר בליק, דער אויסדרוק פון איהר פנים, איהרע מאַנירען, איהר שטים אפילו האָבען זיך געענדערט, און זי האָט פערשפּרייט אַרום זיך אַ טיפע, אונפערשטענדליכע ערנסט־קייט און ווילכטיגקייט, אין איהר געגענוואַרט איז מען געגאַנגען גע־לאַסען און גערעדט שטיל, האָט ווער געלאַכט, האָט ער זיך דער־שראָקען פאַר זײַן אייגען קול. און ווען זי האָט צופעליג אַרויפגע־לעגט איהר האַנד אויפ׳ן טיש, איהר פיין־אויסגעשניטענע האַנד מיט די לאַנגע ווייסע פינגער, האָט מען געפיהלט אַ דרך־ארץ צו איהר, און די בליקען זענען געווען צו איהר צוגעצויגען ווי מיט אַ מאַגנע־טישער קראַפט. זי האָט ווייטער געגעבען לעקציעס, געפיהרט די ווירטשאַפט, גערעדט ווייניג און נאָר צו דער זאַך, נאָר איהרע פּראָסטע רעד ווענען פּראָסטע, היימישע זאַכען האָבען געמאַכט אַ מאָדנעם אײַנדרוק, גלייך ווי אונטער זיי וואָלט זיך פערבאָרגען עפּיס

פערניס האט זי פֿון געראָט דינסער זיך. און איהר איז איינגע-נאנגען א גוטער ווענדע. ווי לעבען יונגע אינטערעסע, ווי קען זאך שטעקט מעהר ניכט, וויא מען בענקט ניכט אין מען פֿערלאנגט נאַרניכט — א הויפען אין א גענעגענטען וועלט. איהר האט זיך גע-דוכט, אז אם יענע שטעקט די וויך דעם נרעגען פֿון טירעם אין לעבען. איין דעם פּנים. וויא זי הודרען אַ אריבער אַ אנדערען אין ווערען פֿערפֿיננען אריבער אין אנדערן און ווענע ארום. זי האט ווערער צונעמאכט די אויגען, צוזאמענגעדריקט דעם קאָפּ אויפֿן קישען. פֿאר איהרע אויגען האבען זיך געטראָגען אייפֿן שווארצען פֿאָן פֿערשידענע בעקאנטע געזיכטער, געשטאַלטען ווי ליכט-פֿלעקען. עס האט זיך אויסגעשטרעקט דאס שמאָלע-דינגע ווינקעל, און דאך אזוי געראָטשעט פּנים פֿון דעם טאַטען, מיט ווייסע איהרע לאנגע געשטיקטע און גערען פֿערקייסט. — זי דאַם יעצט ניכט געפֿיהלט קיין פֿערטראַכט צו דעם פּנים, קען דאס פֿון בעליידונג. דאס פּנים איז געווען שטיל אין זיך, רוהיג אין זיך און געבעטענס אין זיך, ווי דער גרויסער געדאנק, ווי די גאנצע וועלט-עס האבען זיך פֿערבונגעטראַגען איהר מוטער, איהר שוועסטער, בעקאנטע — אלע האבען געהאט דעם זעלבען אויסדרוק.

„צי בין איך שוין געשטאָרבען?" — האט זי זיך געפֿרעגט. נאר נײן, זי איז ניכט טויט, דאס פֿרעמדע ניכט איז נאך געווען אין איהר האַנד, און זי האט עס נאך געהאלטען פֿאר איהרע רי-פּען. און אין דער טיפֿסטער חלקים פֿון איהר קאָפּ האט זיך פּלוצלינג אויסגעשטרעקט א קלארער געדאנק: „איך שטארב דאך רוהיג, גליקליך און מיט פֿרידן!" און באלד ווידער האט זיך צו-געשפּינט א נייער געדאנק:

„איך בין קאן אויך רוהיג און גליקליך שטארבען, וואס שרעקליכעס איז דער פֿאַראַן אין לעבען! צו וואס זיך אנלאָזען!"

די גאנצע נאכט איז זי רויכגעלעגען מיט פֿערמאַכטע אויגען, און אין איהר קאָפּ האבען זיך געטראָגען אומקלארע בילדער און

זי האָט אויסגעלעגט איהרע האָהר אויפ'ן קישען, האָט גע-
עפּענט די אויגען און האָט אויסגעשטרעקט די האַנד צו דער טאַ-
בורעטקע. די ליכטיגקייט, דער טיש, די באַנק און די איבעריגע
זאַכען פון צימער האָבען זיך אָנגעשלאָגען אין איהרע אויגען אויף
עפּיס אַ נייעם, גאָר בעזונדערען אַרט. זי האָט נעהאַט פערגניגען
פון דעם קוקען אויף זיי, פונקט זי וואָלט זיי אָט-אזוי נאָך קיינמאָל
אין איהר לעבען ניט געהאַט געזעהן. זיי אַלע, פון דער טאַבו-
רעטקע ביז צו די אויסגעשטריקטע זוימען פון העמד אויף איהר
ברוסט, ביז צו איהרע איינענע, רוהיג-ליגענדע, הענד — אַלץ, אַלץ
האָט אויסגעזעהן אזוי אונבעקאַנט און דאָך אזוי בעקאַנט, אזוי ניי
און דאָך אזוי אַלט. עפּיס אַ פאַרביגע ליכטיגקייט, וואָס האָט גע-
שטאַמט פון איהר איינענעם וועזען, איז געלעגען אויסגעגאָסען אויף
אַלעם און האָט געגעבען גאָר אַ נייעם קאָלאָריט דער וועלט אַרום,
איהר אַליין, איהרע אַלע געדאַנקען און געפיהלען. אַלץ האָט זיך
יעצט אויסגעדוכט צו זיין שטיל, רוהיג און אזוי געבענשט אין זיך.

„יעצט שטאַרב איך“ האָט זי געטראַכט. און אויך דער גע-
דאַנק מיט וועלכען זי האָט זיך אזוי לאַנג אַרומגעטראָגען, האָט
איהר יעצט אויסגעזעהן ניי. אויך אין איהם איז געלעגען בעהאַל-
טען עפּיס אַ געבענשטע רוהיגקייט, פון וועלכער זי האָט פריהער
קיין אַהנונג ניט געהאַט. זי האָט שוין גענומען דאָס פלעשעלע
אין האַנד און עס צוגעטראָגען צו די ליפּען, אויפהייבענדיג דער-
ביי אַביסעל דעם קאָפּ פון קישען, און אין דעם זעלבען מאָמענט
האָט אַ נייע אידעע אויפגעבליצט אין איהר קאָפּ, אַנ'אידעע, וואָס
האָט זיך געדוכט צו זיין טיעף און אונערגרינדליך, ווי דער סוד
פון טויט און לעבען, און אַלץ אַרומנעהמענד אזוי ווי זיי. זי האָט
זיך אָבגעשטעלט, האַלטענדיג דאָס פלעשעלע ביי'ם מויל, אום צו
טראַכטען דעם גרויסען געדאַנק. זי האָט פאַר איהם נישט געהאַט
קיין ווערטער, און דאָך איז ער געווען אזוי פּראָסט און קלאָר.
יענע וועלט פון קלעמעניש און בענקשאַפט, פון ליידען און מאַ-

בריקן צו איהר מוטער און איהר יונגערער שוועסטער. ז דאס זיך
איינגעטהאן און אנגעטהאן דאָרט יענס. דערנאך האט זי איבער־
געלייגט די קישקעס מיט ווייסע צוליכער, אויפגעראמט דאס הוי־
זעל, אזוי אז איהר נעקסטער האט געבראכט שפאנגעלייכט אז
גב. און אויסען דעם דאס זי זיך געשטעלט פארן שפיגעל, דאס
איינגעפלאכטען איהרע שווארצע האָר — דאס האט זי איהר
אין געבריבען — און דאס די גרויסע בראנגאריען פרט איבער איהר
קאפ, און מיט שפיצען רויטע בריט איז זי צוגעגאנגען צום בעט
און דאס זיך געלעגט. זי דאס זיך ניט געשלאפען. ביידע, דאס
זי זיך געוואונשען און זיך אריין צו שלאפען רוהיג און שטיל, ניט
אין אבריקיס און האפענונג, ניט אין אנגעפיינעטער מינוט.
זי איז געווען שטאָרק, דאס געדאנק אמיטען אלטינג צו איהר אי־
נעגער פערזאן, און איהר דאס ניט געהאט אינפארען קרין ספק,
צו זי ווענט דאבען מיט איינגעפיהרט איהר בעטלים.

זי דאס איינגעצייגען איהר שלאפען קערפער אין בעט, נייט
ארבונגעלאָזט די דעקע איבער דער קאָהרע, דאס צוגעמאכט די
אויגען און זיך פערטראכט. זי האט זיך פארגעשטעלט דעם נאכט־
בעט מיט, און ער דאס זי ניט געבראכט. ווייען די שפילען
כמעטן פון איינגעבינדען דעם נייעם בי: צום ער דאס זי אפילו
ניט געוואָרט מראכטען. נארישקייטען! צווי־דרי מינוטען לייגען,
דאס איז דאך הערליך. און דערנאך... דערנאך דאס זי זיך פאר־
געשטעלט, ווי איהר קערפער ליגט פערגראבען אין בעט, די
אויגען פערמאכט, דאס פנים בלאס; דאס דארף שלאגט ניט מעהר,
דער כח איז אנגעגאנגען מיט בריט און ערגיץ, ערגיץ איז ניט
דא בעהר ערין שפור פון דעם שווערען לעבענס! איהר איז אפילו
שוין יעצט פרעהליך געווארען ביי דעם געדאנק, אז איהר דארף
וועט זיין פריי פון דעם געפיהר וואס דאס איהם געשטיקט טאג און
נאכט, ווי א שטיין. איין אויף מיט־פערטראכטען פנים מיט די
פערבלאסען אויגען איז דורכגעלאָפען קאָפ ווי א שטערבער.

פֿעליאַ פֿײַנשטײַן האָט שטענדיג געהאַלטען בײַ זיך אַ קלײן פֿלעשערל ציאַניסטי קאַלי. יעדע מינוט, ווען נאָר זי זאָל דאָס וועלען, קאָן זי אויסטרינקען מיט אײן זופּ דעם שאַרפֿען גיפֿט, און אין עטליכע מינוטען אַרום איז זי טויט. איהר איז דאָס פֿאָרגעקומען אַזוי לײַכט צו טהון, ווי, צום בײַשפּיעל, לעגען זיך שלאָפֿען בײַנאַכט.

פֿאַר עטליכע יאָהרען, אין די זעכציגער צײַט, ווען זי איז געווען דאָס לעצטע מאָל אַזוי שרעקליך גענאַרט און אַזוי טיעף בעלײדיגט, האָט זי פֿעסט בעשלאָסען, אַז — גענוג! זי קאָן מעהר נישט איבערטראָגען דאָס עבּיגע מאַטערניש, זי מוז מיט איהרע אײגענע הענד איבעררײַסען די קײט פֿון לײדען, וואָס ציהט זיך און וועט זיך אַזוי ציהען אָהן אַן אויפֿהער, ווי לאַנג זי וועט לעבען. איהר יוגענד האָט שוין דעמאָלט געהאַלטען אין אָבבליהען; מיט יעדען טאָג איז געוואַקסען דאָס קלעמעניש אין האַרצען, דאָס בענקשאַפֿט, וואָס האָט גענאָגט און גענאָגט און קײן מינוט נישט אויפֿגעהערט. מענשען זענען איהר דערעסען געוואָרען. די לעצטע געשיכטע האָט איהר געעפֿענט די אויגען צו זעהן, וואָס אײגענטליך די גילע מאַנספערשוינען פֿערלאַנגען פֿון איהר. זי האָט זיך געפֿיהלט, ווי אַן אונבעהאָלפֿען בעשעפֿעניש אין וואַלד, אַרומגערינגעלט פֿון יעגערס, וואָס ווילען זי פֿאַנגען. און דאָס האַרץ האָט אַזוי געצויגען און געבענקט צו זײ און דער געדאַנק האָט זײ אַזוי פֿײַנד געהאַט!

זי איז געקומען בײַנאַכט אַהײם אין איהר צימער, האָט אַרויסגענומען פֿון טאַש דאָס קלײנע פֿלעשערל, האָט עס געשטעלט אויף דער טאַבורעטקע נעבען טיש און האָט אָנגעשריבען אַ קורצען

שְׁווַייג שְׁווֶעסְטֶער.

און צושטערענען צו דער יאגען. דאס ער זאל אטאקעס די
קאמאנדן איר גענוסען לייטען מיטן גאנצע כח, ביז ער איז בייער
געװארן און אױפגעקלערט זיך אין דער ערד.

א טאָג נאָך א טאָג, און יעדער מענש מוז אמאָל שטארבען, און ער, שלמה, איז שוין געוואָרען בר־מצוה, און ער איז א זינ־דיגער, א פושע ישראל — א גנב:

די לבנה איז ארויס פון אונטער די וואָלקענס, א ווײַלע איז געוואָרען העל, די קאזארמעס האָבען זיך ארויסגעזעהן, און עפּיס מענשען זענען געגאנגען... באלד אָבער האָט זיך פערשפרייט א שאָטען און האָט אלץ צוגעדעקט.

נאָך די זעלבע נאכט האָט שלמה געהערט אין שלאָף עפּיס שרעקליכע קולות. אין חלום איז איהם פאָרגעקומען, אז די וועלט האָט זיך אָנגעצונדען און ברענט, אלע שרײַען, ווילען זיך ראטע־ווען, אלע לויפען און ווייסען נישט וואו... ער האָט ערוואכט פון שלאָף און האָט דערקענט די שטימע פון זײַן מוטער, געמישט מיט נאָך אנדערע קולות. דורך דער טהיר האָט ער געזעהן ליכט ברע־נען, און די שטוב איז פול מענשען, וואס געהען פאמעלעך... דערנאָך האָט ער געהערט לײַענען שטיקלעך פון מעבר־יבוק, און דערנאָך איז געוואָרען שטיל.

שלמה האָט זיך אײַנגעוויקעלט אין דער דעק און האָט אויך גענומען שלאָגען זיך אויפ׳ן הארצען:

„אשמנו, בגדנו, גזלנו"...

און אין מיטען דעם ודוי־זאָגען איז ער אײַנגעשלאָפען.

צו׳ם מאָרגענס אין דער פריה, אז ער איז אויפגעשטאנען, איז די אלטע שוין געלעגען אויף דער ערד, בעדעקט מיט א שווארץ טוך. אין דער שטוב זענען געזעסען ווײַבער און גענעהט תּכריכים. ס׳איז שוין געווען שפּעט, ער האָט געטראכט צו געהן אין קלויז און נעהמען זיך דאַוונען ערגעסט; געהענדיג אָבער, האָט זיך איהם פערוואָלט ארויס אויף דער לאָנקע, און א מאך טהוענדיג מיט דער האנד אויף אלץ, האָט ער צו זיך גערעדט:

— אלץ אײנס! סײַ־ווי־סײַ וועל איך האָבען דאס גיהנם... פערפאלען...

אײנעם זעלבן אױך װידער צונױפֿגעפֿאַלן, און שׂמחה פֿרינק אַרױס פֿון שטוב צו זײַן חבר

– נאַ, דאָ האָסטו דיר... אַכט גילדן-צעטל... האָט ער גע־זאָגט מיט אַ ציטערנדיקער שטים.

דוד'ל האָט גענומען דאָס געלט מיט ציטערנדיקע הענט, ער האָט געקלאַפּט מיט די צײן.

– קאַלט... האָט ער געזיפֿצט.

– נו, גײ אַהײם... האָט שׂמחה אײַנגעטײלט מיט דער האַנט.

– און דאָס געלט?

– נעם דיר, מײַן דאגה...

אַז דער חבר איז אַװעק און פֿאַרשװוּנדן געװאָרן אין דער פֿינצטערניש, אַז שׂמחה איז געבליבן אַלײן, אײנער אַלײן מיט דער גאַנצער עבירה, װאָס ער האָט געטאָן, די עבירה, װאָס װערט שױן געשטעלט אין הימל איבער זײַן אײגענער רעכענונג - האָט ער אױפֿ־געהױבן די אױגן צום שװאַרצן הימל. קײן שטערן האָט זיך ניט געזען, נאָר די לבֿנה האָט אַרױסגעקוקט אַ'האַלבע פֿון אונטער אַ װאָלקן. ער איז דורך דעם מאַרק אַריבער און אַנטלאָפֿן אַרױס הינטער'ן שטעטל. געזען די קלױזטירן. דאָ-האָט ער זיך פֿלוצלינג דערמאָנט פֿריִער אין די דאָזיקע טעג, ציטערן טאָג און נאַכט. שטעלן אײבערשטער שוּרות זקנים און זינגען זמירות מאָרגן, פֿריִער נאָך, האַרטע און שטאַרקע נגונים. פֿעסט זינגען געזאָגט דורך שטימען, װי זײערע אַקסלען און זײערע פּנימ'ער, און פֿון דער ציטערניש זײַט דאָס מיטגעזונגען דאָס װידערקול. אַז דערנאָך מען זינגט דערבײַ געזונגען און אַ'אַנדער הימל. װי די זון איז אונטערגעגאַנגען, איז געװאָרן קיל, און די נאַכט איז געװען אַזױ ליבליך. אױ פֿײַן... און שׂמחה האָט זיך גענומען צום האַר־צן דאָס, װאָס די צײַט געטאָן אַװעק, און די מענער װילדן קורצן און די נעכט װעלן קאָמען און מיר'ן...

שלמה איז אַרײַן אויף די שפּיץ־פֿינגער אין דער צווייטער שטוב, דאָרט איז געלעגען די קראַנקע. די אויגען האָט זי געהאַלטען פֿערמאַכט. דורך דעם אײנעם טאָג האָט זיך איהר פּנים שרעקליך פֿערענדערט עפּיס איז די געמבע געוואָרען דין. שאַרף. עס האָט זיך געהערט איהר שווערער איבערגעהאַקטער אָטעם... שלמה איז צוגעגאַנגען צום ווינקעל, וואו די קלײדער זענען אויפֿגעהאַנגען. צווישען זײ האָט ער דערקאָנט זײַן באָבעס קלײד און האָט גענומען עס שאָקלען אין דער האַנד. באַלד האָט זיך דערהערט דער קלאַנג פֿון געלד פּלינק האָט ער אַרײַנגעשטעקט די האַנד אין טאַש פֿון קלײד. האָט אַרויסגענומען עטליכע מטבעות און באַהאַלטען.

זײַנע ניכֿע טריט, ווען ער האָט געאײַלט צוריקצוגעהן צו דורל'ן, האָבען אויפֿגעוועקט די אַלטע. זי האָט געעפֿענט די אויגען און האָט איהם גערופֿען מיט אַ שוואַכער שטים:

— שלמה!

ער האָט זיך געאײַלט צו זײַן חבר און האָט זיך נישט געוואָלט מאַכען הערען, נאָר די אַלטע האָט נאָכאַמאָל גערופֿען:

— שלמה, קום נאָר אַהער! שלמה...

ער איז צוגעגאַנגען צום בעט און איז געשטאַנען אונגעדולדיג אויפֿ'ן אָרט מיט אַנ'אַראָבגעלאָזטען בליק.

— הײַנט איז דײַן בר־מצוה, שלמה; איבער מיר האָט מען דיר נישט געמאַכט קײן סעודה, טײַער קינד זײַ מיר מוחל...

איהר איז שווער געווען צו רעדען; זי האָט אָבגעזיפֿצט און גיזשאָגט, אָנשטרענגענדיג די כּחות:

— ס'איז קײן כּח נישטאָ... איך בין קראַנק, שלמה גאָט זאָל מיר שיקען אַ רפֿואָה. שלמה, בעט גאָט פֿאַר מיר..

אין ווי נאָר די אַלטע האָט אויפֿגעהערט צו רעדען און די

— איך וויל אים געבן; מיר איז קאַלט... האָט ער גע-זאָגט. נאָר שלמה האָט אים ניט געהערט:

— איך בעט דיך, קום. לאָמיר נאָך אַ ביסל גיין. וועה נאָר, איך בעט דיך, און דו ווילסט ניט...

נאָר דוד'ל איז אַבער געווען קאַלט. דאָס פֿיבער האָט גע-ברענט אים אין די באַקן. און אים האָט זיך אויסגעוויזן אויגן, זיך מיטן קאָפּ אין אַ ביסל אַזוי ווי ער פֿליגט מיטן אין הויך.

— מיר איז קאַלט, האָט ער געשטאַמלט — איך וויל אים געבן

— נאָר ניט, נאָך ניט. איך וועל דיר געבן צוויי קאָ-פּיקעס...

— ניין! האָט דוד'ל אויסגעשטרעקט די האַנט.

— מאָרגן וועל איך דיר געבן...

— איך וויל ניט מאָרגן! — האָט זיך דוד'ל איינגעשפּאַרט.

— נו, קום מיט, איך וועל דיר געבן.

די יונגלעך זענען אַוועקגעגאַנגען ביז צום הויז וואו שלמה'ס קרובים וואוינען.

— וואַרט דאָ, האָט שלמה געזאָגט — באַלד קום איך צוריק, וועסט די האָבן צוויי קאָפּיקעס; נאָר וועה, אַנטלויף נאָר ניט, גיב מיר תקיעת-כף.

דוד'ל האָט געגעבן די האַנט, און שלמה איז אַריין אַהיים.

אין דער צייט האָט ער באַגעגנט די מוטער, וואָס האָט זיך באַלד אָנגעהויבן ברוגזן אויף אים:

— וואו אַזוי לייפסט דו! די באָבע ווערט אין קראַנק, און דו האָסט מיט דער מדיר! פֿאַרוואָס געדענקסטו ניט העזרים זאָגן! וואו ביסטו געווען! וואָס שלעפּסטו יעדער ברענגט אים אַהיים.

געסען וועגען זײַן בר-מצוה, נישט מען האָט איהם מוסר געזאָגט, נישט ער האָט געהערט בײַזערן זיך אויף איהם — האָט ער זיך אַליין אויך געמאַכט פערגעסען. קיין עבירות האָט ער, אמת, היינט נישט געטהון, נאָר קיין מצות אויך נישט. ער איז נישט אנדערש געוואָרען, נישט קיין ניי הארץ בעקומען...

אין חדר איז ער נישט געגאַנגען, דעם רבי'ן האָט ער געזאָגט, אַז די באָבע איז קראַנק; דאָס איז געווען אַ געזונדער אויסרעד. דער רבי אַליין איז צופריעדען געווען נישט צו זעהן אַ ווײַלע דעם שווײַגענדיגען, פערדאָרבענעם תלמיד זײַנעם, וואָס האָט איהם נאָר בעאונרוהיגט. שלמה איז שוין געווען אין קלויז, ארומגעשפּאַצירט אויף דער לאָנקע, און לאַנגווײַליג איז איהם געווען אָהן אַ שעור.

מיט אונגעדולד האָט ער געוואַרט, דער טאָג זאָל זיך ענדיגען, כדי שוין צו זעהן זײַן חבר, דוד'ל. ער האָט איהם אָבגעוואַרט בײַ'ם חדר, ווען די קינדער זענען געגאַנגען אַהיים, און איז גאָר מונטערער געוואָרען, בעגעגענדיג איהם:

— ווייסט? דוד'ל? האָט ער געזאָגט — היינט איז מײַן בר-מצוה.

— און פאַרוואָס האָט מען נישט געמאַכט קיין סעודה? האָט דוד'ל געפרעגט

— מײַן באָבע איז קראַנק. זי האָט אַזאַ געל פּנים! זי וועט שטאַרבען, אַודאַי שטאַרבען, האָט שלמה אײַנגערוימט זײַן חבר

— מען טאָר אַזוי נישט זאָגען, דו האָסט אַנ'עבירה...

— נײַן! האָט שלמה פּראָטעסטירט: איך האָב נישט קיין עבירה... איך ווייס.

נאָך מנחה אין קלויז, האָבען זיך די צוויי יונגלעך אַרומגעשפּאַצירט אין מאַרק. אַ קאַלטער ווינד האָט געבלאָזען. דוד'ל האָט געציטערט.

אַגאַנץ יאָר שטעהט איז דאָס געוועזן פאַר שטיבעל, שטעהט
איז זי אַליין געקומען, ווען מאַכען דאָס זי אָנגעצונדען
ליכטעס, אז זי איז געווען אין בית־המדרש; שטענדיג דאָס זי
ניט געקראָכען, שטענדיג תחינות דאַווענען איהם געמיטליך
אין שטוב.

III.

נאָך אַ׳אונגעהילטער ציפאָל האָט זיך אויסגעגאָסען. און
נאָך שיינער געטאָלט האָט געמישט פון דעם ווינד.

די באַבע איז קראַנק געוואָרען און געלעגען אין בעט. ניט
זי האָט געזיפצט, ניט זי האָט זיך געקלאָגט, אז איהר טוט
וועה. און דאָך האָט מען געפיהלט אין דער ריחט פון הויז, און
די בליקען פון מאַמע־טאַטען און נאָך בעקאַנטע אין דער קראַנ-
קער׳ס גאַנץ פנים — עפּיס אַ שרעקליכע זאַך. געקראָכט האָט זיך, אז
ציטערנדיג ביי דער קראַנקער שטעהט דער מלאך־המות מיט׳ן
בראַנקען שווערד, מיט דעם בלאַנקען שאַרפען אייזען שפּיץ, און ער
הויבט אין דער וואַרט.

די בשורה, וואָס מען האָט געוואָלט מאַכען אין טאָג פון
שמחת בת־מצוה, איז אַבגעלעגט געוואָרען. דער דאָזיגער טאָג
האָט פאַר שמחה געבראַכט צו זיין אַ טרויעריגער צייט וועל-
כען, אין די האָט זיך געשראָקען: „מאַמע, רבונו של עולם,
וואָס זי ווייטער אויך ניט קאָנען בעקומען דעם יצר־הרע, און
אויך וואָס זיין יינגע פריילעכע?". דערווייל איז דער טאָג דורכגעגאַנ-
גען אויך מען. די זון איז אייגעגאַנגען אין דאָס געשטימט. דערנאָך
איז דער הימעל געוואָרען געבלאָנדעט, וואָרקענדיג האָבען זיך געצויי-
גען, און ווייטער נאַכטס. מען דאַווענט אין מען לעבט, און ווייט-
דער דאַווענט מען, און מען לעבט נאַכאַנאַנד. די לעבעדיגע זייגער
זייען פערטיגען געוויזען מיט דער קראַנקער, און דאַבען נאָך פיער-

שמואל־בער האָט זיך געשראָקען:

— אַ גאָס־רעגען וועט גיהן; ווייסט, שלמה? דונערן... אָ־אָ!— האָט ער אָבגעזיפּצט.

— אַ גוטע נאַכט! האָט שלמה גיזיפּצט און געוואָלט שוין געהן אהיים.

— נײן, זיץ דאָ, וואַרט — האָט שמואל־בער איהם אײַנגעהאַלטען: קײנער איז נישטאָ, וואַרט...

שלמה איז געבליבען.

דאָס געוויטער האָט זיך גערוקט נעהנטער. העליער זענען געוואָרען די בליצען, שטאַרקער — די דונערן. דער גאַנצער סאָד האָט איצט גערוישט, אײנציגע טראָפּען האָבען אָנגעהויבען צו פּאַלען פון שוואַרצען הימעל. שלמה איז געשטאַנען פאַר דעם טהיר'ל פון דער בויד אין דרויסען און האָט געזעהן ווי שמואל־בער זיצט בײַם טיש. שעפּטשעט עפּעס מיט די ליפּען און קלאַפּט זיך מיט דער האַנד איבער'ן האַרצען.

„דאָס זאָגט ער ודוי" — האָט זיך שלמה משער געווען.

אונהיימליך איז שלמה'ן געווען אַזוי צו שטעהן, נאָר דער רעגען האָט שוין גענאָסען, און ער האָט געמוזט איבערוואַרטען. דער הימעל האָט זיך אַלץ געשפּאָלטען די דונערן האָבען געקנאַלט, די ערד האָט געציטערט... פּלוצלונג איז אַ העלער בליץ דורכגעפלויגען נאָהנט, און דער דונער האָט באַלד דערנאָך געשלאָגען מיט אַנ'אונגעהויערער קראַפט. שלמה האָט זיך דערשראָקען, און שמואל־בער האָט זיך אויפגעחאַפּט פון אָרט, אַרויפגעלעגט זיך די האַנד אויף די אויגען און געשריען מיט אַלע כּחות:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ד' אֱלֹהֵינוּ ד' אֶחָד.

געראַכט האָט זיך, אַז ער האָט געוואָלט איבערשרײַען דעם דונער, און האָט אַזוי לאַנג געצויגען דעם „אחד" ביז דער דונער האָט אויפגעהערט.

דאָס שמואל־בער דאָס געבעטען קוים, כדי צו שטעקען אַן
אַרײַנשלאָגען זיך פֿון קאָפּ זײַן שרעק.

ווען שׂרה איז אַרײַנגעקומען אין שטוב, איז שוין געווען פֿינס־
טער. צווישען די צווײַגען האָט געשײַנט אַ ווינד, דער גאַנצער סאַר
דאָס שטיל געביבט. פֿון דער ביר אַרום דאָס געבריטשעט אַ
ריבּ. דאָרט איז געזעסען שמואל־בער. פֿרן. פֿאַרטראַכט איבער
דעם אַלעמען מער ער האָט איבערגעזען ווײַטער פּריוערינג און פֿער־
ווערנט, און דאָס זיך קאַנטינג געפֿרעגט, וואָס שׂרה איז געקומען.
ער דאָט זיך איינגעשטערט, אַרײַנגעקומען פֿון אַ קיים אַנ׳געטער און
וואַרלאַנט שׂרהן:

— נאָ דיר אַנ׳געפּיר. נעם, אַ נײַער קפּיל וואָס איך דיר, אַ
וויאיידער. נאָרינגער אַ וויאיידער. שטעט דיך ניטט, אָזוי יונגעל זײַ
דו דאַרפֿ זיך קפּים צו שעטען!

שׂרה דאָס גענומען דעם קפּיל און אַרײַנגעביטען.

— אין אַבּרהמו דאָ, אַבּרהמו האָבט געמאַלט אַבּרהמו!

— געמאַלט, דאָס שׂרה געקוועטשערט

— פֿאַרוואָסיטען האָסטו דו ניטט געמאַלט היינט, איך וואָר
קאָנען געטפֿערין אָמן! מען וואָל דיר דאַרפֿען צו וואַגען! דיר! אוי־
אוי־אוי! אָזוי נישטער קאָפּ, און וויר ניטט לערנען. אדרבה, וואָג,
פּאַרוואָס, אַז איך חאָלט געדאַט אָזוי קאָפּ צום לערנען, וואָרט
איך דאָך געזעצען טאָג און נאַכט איבער דער גמרא!

„וואָס ווילען די פֿון מיר האָבען! — בײַערט זיך שׂרה און
נעראַנקט־ וואָסען געדעט דאָס אַז מען נישטער קאָפּ!״ —

ער ווערט מיט אין שמואל־בערן און טראַכט, אַז ער וועט
נאָך שטאַרבען דאָס היינטיגע יאָהר.

/ אַ קרעכצער בריך דאָס דורכגעריסען די פֿינסטערניש, די בײַ־
כער דאָבען זיך געריסען אין אַ רגע. און אַ קרעכצער דונער דאָס
זיך געקייקעלט פֿון דער־ווײַטענס.

פֿאַר אַ שטיקעדיגע לופֿט עס האַט איהם אַרום, ווען ער געהט אַרײַן דאָרט. דאָרט איז אַנ'אָריםקײַט, דאָרט וואוינט די נויט. אַ שרעק איז צו קוקען אויף דאָס בעטגעוואַנד, וואָס איז אַזוי שמוציג. דערמאָהנט ער זיך ־אָר און געהט אין כאָר אַרײַן, צו שמואל בער'ן, דער גבאַי פֿון קלויז, וואָס זיצט דאָרט טאָג און נאַכט.

שמואל־בער איז אַ יונגער־מאַן פֿון אַ יאָהר דרײַסיג, אַנ'אָרי־מאַן מיט זעקס קינדערלעך. ער איז נישט קײן גרויסער למדן און נישט פֿון די ערשטע חסידים. נאָר ער האָט ליעב די תּורה און יעהט איים פֿאַר אַ יוד אַ למדן. אַ גרויסער בעל־דרך־ארץ איז ער און אַ מכנים אורח. שטענדיג איז ער בעגײַסטערט, אָדער ער ריהמט דעם בין פֿאַר זײַן לערנען אָדער ער וועט אײַך אָנדערצעהלען וואונדער, וואָס פֿאַר אַ הײַליגער יוד ר' מאיר איז.

דעם פֿאָריגען שמחת־תּורה, בשעת די הקפֿות, האָט ער זיך אַזוי צוהיצט און אַזוי געשפּרונגען מיט דער ספֿר־תּורה אין דער האַנד, אַז ער האָט עס אַראָבגעלאָזט אויף דער ערד, אין קלויז איז געוואָרען אַ שרעקליכער טומעל, אַלע זענען געווען צומישט, גלײַך ווי אַנ'ערד־ציטערניש וואָלט פּלוצלונג גענומען איבערקערען די וועלט. שמואל בער איז באַלד נאָך יום־טוב געפֿאָהרען צו'ם רבּי'ן, ער זאָל איהם אַרויסגעבען אַ תּשובֿה. ער האָט פֿאַר'ן רבּי'ן געוויינט מיט טרעהרען, נאָר דער רבּי האָט איהם גאָרנישט בע־רוהיגט. אין שטאָדט האָט מען זיך געריימט, אַז שמואל־בער וועט דאָס יאָהר שטאַרבען. מען האָט אויף איהם געקוקט מיט אַ גרויס רחמנות, ווי אויף אַ מענשען, וואָס איז אָבגע'משפּט צום טויט. ער אַלײַן האָט נאָר דעם קאָפּ פֿערלאָרען, ער איז נעכט נישט געשלאָ־פֿען. אַ טאָג נאָך אַ טאָג, און דאָס יאָהר ענדיגט זיך שוין באַלד, און שמואל־בער האָט זיך אַלץ מעהר געשראָקען, אָט־אָט טרעפֿט איהם דער טויט! ער האָט זיך אין דערהײם נישט געקאָנט קײן אָרט געפֿינען און האָט געדונגען אַ סאָד. דאָרט איז ער אויך גע־שלאָפֿען. צו איהם זענען געקומען לערן־יונגע־לײַט און בחורים,

יעדער הערט יעדעס אַ נאָך אַניסקל צו שלאָפֿען. נאָך דער מאַמען וועקט. און ער הייבט זיך אויף.

דערנאָך הייבט זיך אָן דער גאַנצער טאָג. דאָס דאַווענען זיך און חדר.

און פֿאַר נאַכט, ווען ער געהט פֿון חדר און קלויז אַריין דאַוונען מנחה, דערזעהט ער זיך דערווייל אַביסעל אַרום און פֿייער-לעכערינגען מאַרק און שפּאַציערט זיך פּאַמעליך. דערטאָרט, ווען די זון געהט אונטער, בעקוקט דער מאַרק נאָך אַנ׳אַנדער אויסזעהן. שלמה דאָס ליעב צו קוקען דערטאָרט אויף דעם טייל פֿון מאַנ-טראָס און אייזען זענער, ווען זיי גראָזען, מיט נייע נאַכט בערישעט, די שטאָלצער יונגע געווען פֿון דער אַרבייט און פֿלעגען זעהען מאַר-גען גנבים; דערנעבען-טעריקען טראָגען וואַסער פֿון דער טייך. און די יונגען פֿערשטעקען זיך... מ׳הערט מוזיקע, די קעצעלע שטראַ-יען פֿערשפּרייטען; אַנגעבער טראָגט זיך דאָרט הויך אויף די פֿיר-דער. אויף בערב ווי אין דער הימעל קרענקליך רויט. מוראַדיג פֿריאַרגט. די פֿענסטערליך קוקט אָן, פֿון בעזעהר׳ס דאָך קיקעלט זיך אַ שוואַרצער רויך און לאָזט זיך אַראָב און מאַרק אַרום, מ׳הערט שפּרינגען פֿון אין אַרום צו׳ם אַרויסן און מיינען אַז די קאַפּעליע, דאַמפֿקע... זעהט אַ קערנדיל. און אַז מען געהט נעהענטער צו צו די, שפּרינגען זיי בארד אויס די פֿענצטער און היטען פֿערשטעלט דאָך און דעם רויך און דער טונקעלהייט. אַ שווערע וואָרט קומט דאָס האַרץ. אייפֿען הימעל איז אַ שרעק צו קוקען... געשרייסליבען וואָלקענדיגע שרעקען זיך פּאַמעליך... אויף מורח-ווינט דאָס זיך שוין אָנגעצונדען אַ שטערן און פֿונקעלט ציטערענדיג-עהרליך...

„ווידער דאָס איך הײַנט פֿערגעסען צו דאַוונען מנחה"‏ — דערמאָהנט זיך שרגא פּרוצלונג — „וואָס וועט דאָס זיין?!"

פֿערשעמענדיג וואָלטען פֿערוויילט זיך אירם אויף איין מאָל: געהן און קלויז אַריין און פֿרום דאַוונען, אויסקערען זיך צו גאָט, ווידער ווייזט זיך אירם יעצט דורכ׳ן. נאָר ער דערמאָהנט זיך, וואָס

ער איהם אָן ענגעס צו טהון, האָט ער קיין כח נישט זיך אַנטקעגען צו שטעלען. וואָס וועט דאָס זיין. רבונו של עולם?

די דאָזיגע געדאַנקען האָבען איהם ניט אָבגעלאָזט ביי טאָג און ביי־נאַכט. נאָך פאַר טאָג האָט דער סקריפּ פון טהיר איהם אויפגעוועקט פון שלאָף. פון ערשטען טאָג אלול האָט זיך זיין טאַטע גענומען זעהר צו עבודת הבורא און שטעהט אויף יעדען פאַר־טאָג צו לערנען זוהר. שלמה דערוואַכט אין מיטען אַ פערוויקעלטען חלום. נאָך טראָגט זיך דער חלום אין אַ ווינקעלע פון זיין קאָפּ, ווי אַ נעבּיל, וואָס צורינט און פערשווינד. ער דרעהט זיך איבער אויף אַ זייט. ער איז פויל אויפצושטעהן צו דינען גאָט, און פערשלאָפענערהייד פיהלט ער, ווי שוואַך ער איז מלחמה צו האַלטען מיט דער תאוה. אין צימער ווערט ליכטיג. אויפ'ן פענסטער ליעגט נאָך די שוואַרצע נאַכט; עפּעס דאַכט זיך, אַז אין דרויסען רוישען די בוימער פערציטערט און פערזאָרגט. באַלד הויבט דער טאַטע אָן צו לערנען זוהר, און זיין פרומער קול דרינגט אַריין טיעף־טיעף אין דעם יונגעל'ס נשמה. ער דרימעלט איין, און דער טרויעריגער נגון געהט אַלץ ווייטער און ווייטער און דאַכט זיך צו זיין עפּעס גאָרנישט פון דער וועלט... ער שלאָפט ווידער איין.

ערשט ווען דער פאָטער וועקט איהם, שטופּט איהם און שרייט, דערוואַכט ער, און קוים האָט ער נאָר די אויגען געעפענט, בעקומט ער באַלד אַ לעקציע פון פאָטער:

— ווי לאַנג איז דער שיעור?! ביז דאָך שוין אַ בר־מצוה־יונג! ווי שעמסט דו דיך נישט?

אין דרויסען איז אַ נעבעל. די זון האָט איהם נאָך נישט אינגאַנצען פעריאָגט. פון פענסטער זעהט זיך דער בוים, וואָס איז האַלב פערנעבעלט און אויף דער אַנדערער זייט שפּיגלען זיך שוין אָב די שטראַהלען פון דער פרישער זון. אינ'ם בעטגעוואַנד איז אַ מחיה'דיגע וואַרימקייט, וואָס צוגעהט זיך אין אַלע אברים... דער

אבער שבת, דאס זיך שלמה דערמאנט וויא דאס פרישע־
רע רעגנט, און ווען קינדער איז ניכט געוועזען אין שטוב, דאס ער
געקלעקט דאס שפּיעלער און אנגעהויבען צו שארען צווישען די
כפכפית. וועקסען ווארים דאס אינגאנצען אז ער וועט בעגעגנען אזא
גרייסען עבירה! די באבען דאך דאס איהם דערין חושר געווען. זי
איז פּריצדויונג ארויסגעקומען אין שטוב. שלמה איז דערשראקען געווע־
וואָרען און ניכט געוואוסט וואס צו טהון. נאר די באבען אלהן דאס
זיך קעסטרא אויסגעקעהרט און געוואוסט איהם דערווייל ארויסגעגען
אין א ווינט. דאס זיינעסראגען דאס שפּיעלער אין דאס קרענעט א
וואָרט ניכט דערצעהלט. אפּילו איהם דאס זי גארניכט דערמאנט.
אם דאס־מראכט שרעטי־געפעלט מיר. זי קען מיך אוי אוך־
די, און גארניכטס' און דאנקבארקייט פיהלט ער צו דער אלטער.
וואס דאס איהם ניכט פינט, האבט ער איז אזא ווינדיגער, דאכט
ער איז אזוי פערדארבען...

II.

אין באגאם אילול ווערט שלמה איהם הרגען יארן. אין די
אינציגען טרחבם. וואס ער דאס געדאכט, אייך אלע זיינע שייערע
דנר, איז אינצט שוין פערשוואונדען. נאך עטליכע טעג וועט ער
זיין בר־מצוה, און תפילין וועט מען איהם דעלגען זיינע עבירות;
און ווי נאר אלול דאס זיך אנגעהויבען, און דער שופר דאס זיך
געלאזט הערען אין די יודישע גאסען. איז שרעה ביי זיך געפאלען
און דאס דארף דאס אנגעהויבען אמת'דיג שיין צו קלערען. א
פרעק דאס איהם דורכגענומען. ווען ער דאס זיך דערמאנט, אז
פון הינט אן הערען איף אלע איבערערען, או זיינע זינד וועגען
אמת'ע זינד, פונקט ווי פון א דערוואקסענעם מענש.

ווי אזוי וועט ער קאנען בעשטעהן קעגען דעם יצר־הרע? דער
יצר־הרע איז אזוי שטארק, דאס אזא שרעה איף איהם. דערם

אַנדערן מיט עברות. שלמה׳ס פֿאַנטאַזיע צושפּילט זיך, און ער טראַכט אַיים אַזעלכע שווערע עברות, אַז דוד׳ל ווערט גאָר בטל.

— וואָס הוסט דו אַזוי פּיער? פֿרעגט איהם שלמה: ווייסט? קאָנסט נאָך חס וחלילה שטאַרבען...

דוד׳ל ווערט ברוגז און וויל שוין געהן,

— ניין, דוד׳ל, זאָל איך אַזוי לעבען, איך האָב דיך נישט געשאָלטען, נאָר גלאַט אַזוי געזאָגט. נאַ דיר נאָך פֿינף קאָפּיקעס— די לעצטע, נאַ, נעהם! און ער שטעקט איהם די מטבע אין האַנד אַריין.

און נאָך איין מענטש איז פֿאַרהאַן אויף דער וועלט, וואָס שלמה אַלטעט איהם און סימפּאַטיזירט. דאָס איז זיין באָבע, דער מאַמעס מאַמע, וועלכע וואוינט ביי זיי אין שטוב. זי איז אַ רוהיגע, גוטיגע און שוויינענדיגע אַלטע. שלמה טראַכט זיך, אַז ביי זיי אין שטוב זענען דאָ נאָר צוויי קלוגע מענשען: ער און די באָבע. דאַכטען דאַכט זיך, אַז זי ווייסט גאָרנישט, שטענדיג איז זי אין כעס, עפּיס ברוגז און שרייט גלאַט אין דער וועלט אַריין. זי אַליין פֿרעגילט די קאָטלעטען און שרייט דערנאָך אויף די דינסט, אַז זי האָט זיי איבערגעפּיהרט; זי זוכט אַרום די שליסעלעך אין אַלע ווינקלען, קעהרט אום די שטוב און שרייט און געוואַלדעוועט, און דערנאָך דערמאָהנט זי זיך, אַז זי האָט זיי אַליין ערגיץ פֿערגעסען. „דער טאַטע איז גלאַט קיין גרויסער חכם ניט — טראַכט שלמה — איהם קאָן איך נאַרען צעהן מאָל אַ טאָג״. נאָר עפּיס אַנדערש איז מיט דער באָבע. דאַכטען דאַכט זיך, אַז זי ווייסט גאָרנישט און איהר אַרט גאָרנישט: זי זיצט ביי׳ם פֿענסטער, שטריקט אַ זאָק, שטריקט און שטריקט, און דאָך זעהט זי אַלץ, אַז דער טאַטע פֿערגעסט צו צושליסען דאָס שופלאָד מיט געלד, קוקט זי אַזוי שטומערהייד אָן שלמה׳ן, און ער פּיהלט באַלד, אַז זי ווייסט זיינע מחשבות. שטיל, גאָרנישט גערעדט. געהט זי צו, פֿערשליסט דאָס שופלאָד און באַהאַלט דאָס שליסעלע ביי זיך.

א זומערדיקער שבת, און עס האלט זיך רעגנען, אז עס פּיטשקעט
א קראַנק פּינטעלע.

— קום, מיר וועלן אריינגיין, — ריידט שלמה אַהין וואו חבר
און מיטן לערנען.

— דער רבי וועט נישט זאָגן, — ענטפֿערט דודל.

— ער וועט זאָגן, נאָר און פֿרעגן, נאר...

דודל גייט אַרויס, און שלמה נאָך אים.

— נו, קוקסטו אויף אונדזער פּאַרקאַן! קאַמאַנדעוועט שלמה.

דודל שטעלט זיך אויף אים, גלאָצט אים אין די גרויסע אויגן
נאָך אייגן פּאַרקאַן און האָט מורא זיך אַרויסצושטעקן.

— ניין, ביסט דו ווײַל לאָמיר צוריקגיין אין חדר!

— גיי דער [illegible] קאַפּיטאַל, [illegible] דער קייטן קינדער בײַ
יענעם [illegible]! רעדט אים שלמה אײַן.

די [illegible], דודל קוקט [illegible] און [illegible]
און [illegible] אייגן פּאַרקאַן, [illegible] זיך [illegible] פֿון דער [illegible]
[illegible] און חכם.

— נו, זאָג מיר: קאַמאַנדעוועט שלמה ווײַטער.

און אַז דודל איז שוין גוט איבערצײַגט און חכם אַרן
אייגענער, [illegible] די זיך [illegible] אייגן גראָז שמעקן.

— ווײַסט, זאָגט שלמה: איך האָב א סך, א סך עבֿרית. [illegible]
בין איך נאָך נישט [illegible]. [illegible] מיר דאָס, אַז איך האָב
עבֿרית! [illegible] ווײַטער זי נאָך נישט [illegible]. אבֿה!

— אבֿה, ענטפֿערט דודל.

— אָבער עבֿרית האָב איך, רעדט שלמה ווײַטער: אָ, אַזאַ
גרויסן באַרג עבֿרית!

דודל פֿאַרקלערט זיך און זאָגט:

— איך האָב נאָך מער.

— אָ, איך האָב מער.

און די [illegible] הייבן זיך אָן צו רעכענען איינער פֿאַר דעם

אויף דער וועלט איז ער בעשאַפען געוואָרען נאָר צו דינען דעם איבערשטען: אַז די תורה, אָט די זעלבע תורה וואָס ער וויל נישט לערנען, איז פול מיט סודות. רמזים און שמות הקדושים, און אַז ער, שלמה, געהט נישט בדרך־הישר...

און אָפטמאָל, ווען אַזעלכע געדאַנקען קוועלען איהם גאָר צושטאַרק, ווען ער דערמאָהנט זיך אָן אַלע עבירות וואָס ער האָט נעטהון די לעצטע טעג. נאָכדעם ווי ער האָט דאָס לעצטע מאָל אויף זיך גענומען תשובה צו טהון; ווען ער דערמאָהנט זיך וועגען דעם גנב׳ענען געלד ביי׳ם טאַטען אין שטיב און זיינע ליגענס. אַז נעכטען האָט ער קיין מנחה נישט געדאַוועט — דאַן געהט ער אַרוים פון חדר, קלעטערט אַריבער דעם פּאַרקאַן, פערקאַטשעט די קאַפּאָטע אָן אַ זייט און לאָזט זיך גאַלאָפּ איבער דער לאָנקע, וואָס ציהט זיך העט ביז צו׳ם טייך. די פלינקע פיסלעך זיינע די בעוועגונג פון קערפּער און דאָס לייכטע ווינדטעל, וואָס בלאָזט אין זיינע אויערן און גלעט זיינע באַקען; דאָס גראָז, די בוימלעך, וואָס טאַנצען פאַר איהם פאַרביי שנעל — דערמונטערן איהם. שלאָגען איהם אַרוים פון קאָפּ די שווערע געדאַנקען און זעצען ווי אַ נייע נשמה אין איהם אַריין.

— הוראַ! שרייט ער אוים און וואַרפט זיך אַנידער אויף דר׳ערד.

ער האָט אויך אַנ׳איינציגען חבר צווישען די חדר־יינגלעך — דוד׳ל הייסט ער. דאָס איז אַ שזאַך, קרענקליך יינגעל, שטענדיג איז ער פערקיהלט און הוסט און דעריבער געהט ער שטענדיג פערבונדען דעם האַלז מיט אַ רויטער פאַטשיילע. די דאָזיגע פאַטשיילע מיט איהר איין עק, וואָס קריכט שטענדיג אַרוים פון הינטערן קאָלנער, גיט דעם יינגעל אַ חנ׳עוודיג אויסזעהן, פּונקט ווי די קרענקליכע רויטקייט, וואָס שפּיעלט אויף זיינע באַקען. ער האָט גרויסע בלאָהע אויגען, אונטער זיי שוואַרצע פאַסען, בלאַסע ליפּען און מאָגערע הענדטלעך און פיסלעך. רעדען רעדט ער מיט

- בעליטשער דו אינגער! האָט דער רבי געשריען; גיה אויף דיין אָרט!

נאָר שלמה איז געווען פעסט ביי זיך. דאָס איז געווען איינע פון יענע מינוטען, ווען שטאַרקע יונגע פּערזאָן זיך ווי באַפרייען פון אינגער קעפּ א שווערען דרוק; די כּח-הסתּירה וואָס איז אין נאַטור אָבגעשטעלט. אַ גאַנצער שטראָם פריש לעבען פליסט ער אין זיך פיהלען אין איהרע מאָמענטען.

- איך קען דאָס שיור אויסהאַלטען; אדרבה, וואָר דער רבי אויסהערען! האָט ער געבעטען.

דער רבי האָט נאָכגעגעבען, און שלמה האָט אָנגעהויבען צו זאָגען דאָס שיור מיט א געהויבענעם מוחן, באַגייסטערט. ער האָט געמאַכט מיט די הענד. דער רבי האָט זיך איינגעהערט, די תּלמידים האָבען פון איהם ניט אַראָבגעלאָזט קיין אויג, אפילו די רביצין האָט זיך באַוויזען אין מטבח און האָט זיך צוגעהערט. אין מיטען אָבער האָט ער זיך דערמאָהנט, אז ער דאַרף נאָך איין מאָל איבערזאָגען, און ער האָט איבערגעריסען און געזאָגט:

— איך וויל איבערזאָגען —

און איך איבערזאָגען.

אין פון יענער צייט, האָט זיך אַ באַרגען בעוועגונג איינגע-שטעלט צווישען רבין און זיין תּלמיד. דער רבי האָט איהם גע-ראַטען מוחן, וואָס ער האָט געוואָלט, נאָר זיין בליק אויף שלמהן איז געווען פיעל באַראָבהערציגער צאָרן. ווי דער רבי, אַזוי איך שלמה'ס חברים האָבען אויף איהם געקוקט, ווי אויף אַ באַזונדער-נעם שונא. קיינער פרעגט זיך ביי איהם ניט פון חברות.

און אָט אין די לאַנגע שטונדען, וואָס האָבען זיך געצויגען אַזוי פויל און אומעטיג, ווי אַ הקדש-בעטלער פאַר דעם, וואָס שטאַרבט אויף דער גאַס, פלעגען אין מוח פון דעם יונגען זיך טראָגען שווערע געדאַנקען, וואָס האָבען געדריקט און געפּרעסט זיין יונגע נשמה. וועלכער וויסט ער און געדענקט, אַז

געבליבען איז שלמה אין חדר נישט דערפאַר, ווייל ער דאַרף נאָך צו לערנען בייַ דעם דאָזיגען רבי'ן – דאָס ווייסט ער גאַנץ גוט – נאָר ווייַל דער רבי האָט זיך אָנגעבעטען בייַ זיין טאַטען, ער זאָל איהם לאָזען. צוליעב שלמה'ן האָט ר' יחיאל, דער מלמד, בעקומען נייַע תלמידים. פאַר זיי דאָס האָט ער זיך געוואָלט גרויס מאַכען:

– איך קאָן אַרויסגעהן וויפיעל מאָל איך וויל: האָט ער זיך בערימט פאַר אַ יונגעל.

– און דרייַ מאָל קאָנסטו אַרויסגעהן? ע, דער רבי וועט דיך נישט לאָזען, האָט דאָס יונגעל געענטפערט.

– איך קאָן, איך וועל דיר ווייַזען.

– און פיער מאָל וועסטו נישט קאָנען!

– פינף מאָל, הייַנט געה איך אַרויס פינף מאָל – וועסט זעהן! האָט שלמה געענטפערט. די אויגען זייַנע האָבען געבלישטשעט, און אויף זייַנע דיקע ליפען האָט געשפיעלט אַן'אַרט איראָניע און ענטשלאָסענקייט, וועלכע פלעגען זיך שטענדיג בעווייַזען אויף זייַנע ליפען, בשעת ער פלעגט זיך עפּיס אייַנשפּאַרען.

דאָס איז געוועזען מאָנטאָג, בשעת מען האָט אָנגעהויבען אַ נייַעם שעור, דער רבי איז געוועזען פערטהון און פערטיפט, ער האָט געבלעטערט די גמרא, געשפרונגען פון מהרש"א צו דער גמרא און צוריק צו'ם מהרש"א. שלמה איז איין מאָל אַרויסגעגאַנגען פון באַנק. געשטעלט זיך פאַר'ן רבי מיט אַן'אונשולדיגער מינע און געבעטען אַן'ערלויבנים אַרויסצוגעהן. ער איז אַריין און אַרויס אַזוי דרייַ מאָל, און צום פיערטען מאָל האָט זיך דער רבי אויפגעכאַפּט מיט כעס און געשריען:

– וואָס לויפסט ער עפּיס הייַנט ווי משוגע? קראַנק ביזטו אָדער עפּיס אַן'אַנדער שוואַרץ יאָהר!

– רבי, איך קען שוין דעם שעור, האָט שלמה געענטפערט. ער האָט אַראָבגעלאָזט די אויגען און געקראַצט אין קאָפּ.

שלמה'ן איז דער סאַנאַטאָריאַנג לאַנג שוין בעקאַנט. ער קען איהם גענוג אינסטינקטיג, און ער פיהרט נאָר אפּיטעמיס און לאַנג־ווייליג. בשעת ער רעדט איהם, ער געהט איבער'ן צימער. פון מיט צו'ם קאַסאַר, געהט אין רעגע פערטיידיגען וואלען, ווערען קענען איהם אויך ניט בעקאַנט ווי זיין טובע'ס באַגאָג. ער בע־טראַכט די כליסטריסט פון דאָס נייע. אבי נישט צו הערען דאָס ווילדע פון דער טאַטען. ער ווייסט שוין פאַראויס, אז צו'ם סוף וועט די איבערפירען און וועט זיך אנהייבען צו קלאַגען אויף איהר קאָפּ־ווייטאָג.

דערנאָך קומט דער מאַמע'ס אחים און הייבט אָן איבערצופרע־גען שלמה'ן, וויאַזוי ער איז געווען היינט, וואָס ער האָט געדאַווענט, מיט וועמען ער האָט גערעדט, מיט וועמען ער האָט גערעדט און מיט וועלכען ער איז געגאַנגען. שלמה ענטפערט מיט ליגענס, איינער גרעסער פאַר דעם אַנדערען, און דאָס קומט ווי א רעצה דערפון, וואָס ער קען ערגעץ אויך פון אַבנאַרען. און איהם – קיינער נישט. ערשט, איהם וועט מען בכל־כח ליגען נישט תאַפּען!

און דער תחת בריינגט איהם נאָר אריין פון געדולד. שלמה איז א יונגער מיט א גוטען קאָפּ. אלע חסידים, אז ער איז אן ,עילוי', און פאַרעקסטערליך – ער ווער זעהנער א מאַל דאָס ריבען און זאָ־גען: ,שלמה, דו ביסט א גוט יינגעל, א גוטער קאָפּ, קאַנסט וואויל לערנען'. פערקערטרים: אלע האָבען נאָך צו איהם טענות, אז ער וויל נישט לערנען... דעם טייער פלעגט ער נאָך זונטאָג וויסען, און דעריבער האָט ער די גאַנצע וואָך נישט געדאַרפט וואָס צו טהון, ווייל ער און ווייס אויף די וויזער וואָס ריידען זיך אויך פאַמעליך, אדער – וועט די וואָך שלום – געטראַכט ער די הייליגע שטן. וואָס הייסט זיך פון איהן געבראַ צו דער אנדערער, פון איין יונגען אויף דעם אַנדערען. נישט וועלכען געהט ער אריין אהין צו פרעגען דעם רבי'ן. ער, דער רבי, און אלע זיינע חברים וועגען זיין ציגעלייאינס דערצו, נאָך דעם וואָס ער איז פאַרגעקומען אין אנהייב זומער.

I.

די צייט געהט אָהן אויפהער, און די טעג אַנטלויפען און פערשווינדען איינער נאָכ׳ן אַנדערן, איינער נאָכ׳ן אַנדערן... קוים האָט מען אויפגעהערט צו צעהלען ספירה, מען האָט אָבגעהאַלטען שבועות, האָבען זיך באַלד אָנגעהויבען די תעניתים: די דריי וואָכען, די ניין טעג; און איידער מען האָט זיך אומגעקוקט, און שוין הויבט זיך אָן אלול! די טעג ווערען אַלץ קירצער און קירצער, קאַלטע ווינדען בלאָזען, אַ טונקעלער נעבעל בעדעקט די ערד אין דערפריה און פאַרנאַכט, אַ ציטער געהט דורך די נשמה בשעת דער שופר לאָזט זיך הערען; וואו דו געהסט און וואו דו שטעהסט הערט מען זיפצען, — עס דאַכט זיך עפּעס, די גאַנצע וועלט האָט איין גרויסע שווערע זאָרג אויפ׳ן האַרץ און זיפצט און ציטערט...

דער דרייצעהן-יעהריגער שלמה געהט אַרום פערטראַכט, פערזאָרגט, פול שווערע געדאַנקען, זיין גרויסער קאָפּ ליעגט איהם קיינמאָל נישט גלייך אויף די אַקסלען: איצט געהט ער נאָך איינגעבויגענער, מיט פוילע טריט; די אויגען בלאָנדזען, די קאַפּאָטע איז נישט צוגעקנעפּעלט, דאָס היטעל אויף אַ זייט — נישט ער ענטפערט גלייך, וואָס מען פרעגט איהם, נישט ער רעדט ווי אַ מענש...

אַלץ עפטער הערט ער אין דערהיים די טענות און זידלעריין, צו וועלכע ער איז שוין לאַנג געוואָהנט:

— זעהט נאָר, ווי דאָס געהט! בעגעגענט איהם זיין מוטער, ווען ער קומט אַהיים פון חדר: ער ווייסט דאָך פון זיינע הענד און פיס נישט צו זאָגען! נאָך דאָס האָט מיר צוגעפעהלט צו מיינע צרות!...

אֱלוּל.

– נײן, זײַטס געזונט! – פֿרעגט דאָס זיך צו איר אײַנגע־
רוקטס מײַן פּנים.

– דער. וואָס וואָלט געווען, או בעטען וואָלטען נישט גע־
האַט קײן אײַנלען? די האָבט געווען גערעכט וועגען דעם!

– איך האָב געווען געהערט. – פֿרעגט דער האָבען געשמאַכט דער
געווען געבראָכען.

– די האָבט געלעכטער נו, שמײכלט דער פֿאָר... מיר וואָלטען
נאָר נישט געזען, קען מען דאָס נישט געזעהן דעם צײַטען.
דעם וואָרט פֿינסטער געווען... וואָס וואָלט געווען, ווען מען וואָלט
צוגעקלעט געבראָכען אויף אַ פֿרעמדען דאָגן! שמײכלט דער פֿאָר...

– וואָס – האָט פֿרעגט געפֿרעגט דערשראָקען.

– מיט וואָס פֿאַר אַ פֿרעמד וואָלט מען געדריקט די דאָגן!
מיט וואָס פֿאַר אַ פֿרעמד! פֿערשטעהסט!

– איך שרעק מיך. איך פֿערשטעה נאָר נישט. ווײַסט, איך
האָב דיך מקנא געווען. דאָס שראַפֿען...

געוואָלט פֿערליערען זיך אין זײַנע געדאַנקען. אין מח בײַ איהם איז געווען שטיל, ווי אויף אַ בית־עלמין... נאָר פּלוצלונג איז איהם געקומען אין קאָפּ אַרײַן דאָס ייִנגיל, וואָס האָט געוויינט און גע־קוקט אויפ'ן הימעל, פֿון וועלכען גוטמאַן האָט איהם אַ מאָל בײַ נאַכט דערצעהלט, ער האָט זיך איצט אַזוי קלאָר פֿאָרגעשטעלט דאָס ייִנגעל אין אַ צוריסענע קאַפּאָטע. אײַנגעדרוקט, ווי ער שטעהט אָנגעלעהנט אויף דער וואַנד, און ער האָט זיך טיעף פֿערטראַכט.

V.

אין ענגען צימער איז געווען פֿינסטער, אויף די שויבען איז געלעגען די שוואַרצע נאַכט. אויף די דעכער אַרום האָט געקלאַפּט דער רעגען. דער ווינד האָט געבלאָזען דורך אַ האַלב אויסגעהאַקטע שויב. בײַדע זענען געלעגען שטיל, אָבגערוקט איינער פֿון אַנדע־רען, און האָבען געשוויגען. גוטמאַן האָט געקוקט אויפ'ן פֿענסטער און האָט זיך פֿאָרגעשטעלט ווי איבער'ן הימעל ציהט זיך איצט איין שוואַכע חמאַרע, וואָס האָט קיין אָנהויב און קיין סוף נישט. און ער האָט זיך דערמאָנט אַמאָל אַ ניסן טאָג פֿון זײַן קינדהייט, ווי ער איז געשטאַנען אויפ'ן שולהויף און האָט געקוקט צום עק הימעל, וואַרטענדיג אויפ'ן לעצטען וואָלקען, וואָס וועט פֿון דאָרט אויפֿ־געהן. איצט האָט זיך איהם געדאַכט, אַז אַזעלכע שווערע חמאַרעס ציהען זיך איבער זײַן קאָפּ און ער ליגט זיך רוהיג, שטיל און מישט זיך נישט אַרײַן, ווי נישט איהם וואָלט עס אָנגעגאַנגען. נאָר אין דער שווערער חמאַרע האָט עפּיס אויפֿגעבליצט אַ געדאַנק, און אין מח זײַנעם איז ליכטיג געוואָרען. זײַנע געדאַנקען האָט גוטמאַן ליעב געהאַט, ער האָט זיי געקאָנט צעהלען און האָט זיי זעלטען אַמאָל עמיצען געזאָגט. איצט אָבער האָט זיך איהם געוואָלט רעדען.

פֿײַנער, דו שלאָפֿסט? האָט ער געפֿרעגט נישט דרייסט.

איהם האָט זיך דערמאָנט די גרינען. רויטען ע געמאָרט און
דינם אינגערין היאלי. און או דער צוג איז געגאַנגען, האָט ער זיך
דערפֿרייט און האָט געוואָלט צו געהען בירעווען.

פֿריהער האָט זיך געשטעלט ביים פֿענסטער און האָט עס
פורא געהאַט צו הערען ווי רעדט און ביים ארבעט. נחמן האָט גע־
שריגען. און דריטען איז די נאַכט געקומען. וואָלטען האָבען גע־
זיצען האָט ווינקל אין א ברוג האָט האָט א מאָל געגעבען אייזען
כּנים. ער האָט דערפֿרייט איבער די ערדס א רואר, וואָס אָט
ארויסגעוואַרפֿען צוריקגעגאַנגען פֿעדערט מאַריל. און שטייער איז גע־
גאַנגען אויף פֿינגערס איבער. ער האָט ב בעשראַב און האָט דער־
לאַנגט אויף איהם אבגעראַכטען ערדס פֿון דעם בערגער. שעלינג
פֿינגער דיגען דורכגעפֿריינען.

ער האָט זיך אויסגעדרעהט. נחמן איז געשטאַנען ביים פֿענ־
לערען דערויף און האָט געקוקט אויף דער ערד.

— דו האָבסט צעריסען די קאַרטען! — האָט ער געפֿרעגט.
פֿערקריטעטיג די ליפּען אויף א שמייכלער — דו ביסט א באַרגער
כּנים, פֿאַרוואָס האָבסט די צעריסען!

נחמן האָט געענטפֿערט שטיל:

— וואָס! א מערקל יי ערד. — נאָך וואָס מיינ זי מיר...

— נאָר פֿון וואַנען האָבסטו די קאַרטען בעקומען! איך האָב
גענומען... פֿריהער האָט נישט געקאָנט קריגען... אַז דאָרט איז עפּעס
צוגעקומען און האָט געטריקט.

נחמן האָט געשמייכעלט, עפּיס מאָרגען פֿערציגען די ליפּען
און געזאָגט:

— האָב האָב איך געפֿינען. איך בין געגאַנגען אויף דער גאַס,
און האָט געקריגען.

— איך האָב בייך מיינע געזעהן.

אייפֿין דימער יעדען די וואָרטען געדילטער געוואָרען, פֿריהער
האָט ארויסגעריסען דעם קאָפּ און דער פֿינסטערניש ארוין, און האָט

פֿײַנער האָט זיך אָנגערופֿען:

— דו ווייסט וועמען איך האָב דאָ נעכטען געזען? טרעף! דו ווייסט... ער האָט איהם שטרענג געקוקט אין די אויגען אַריין.

— וועמען?

— זי — ער האָט איהם אָנגעוויזען מיט דער האַנד אויף גוט־מאַנס בוזעם־קעשענע. גוטמאַן האָט זיך געזעצט, פֿערשטעלט מיט דער האַנד די אויגען פֿאַר די שטראַהלען, און האָט געזאָגט מיט שפּאָט שמייכלענדיג:

— דו זאָגסט ליגענד דו קאָנסט זי נישט.

— איך קען זי! — האָט פֿײַנער זיך געבייזערט.

— נו... האָט זיך גוטמאַן געבעטען. — זאָג נישט קיין ליגענד. דו קענסט זי נישט.

— ווילסט? וועל איך זי דיר היינט ווייזען.

— דו וועסט זי מיר ווייזען?

— יאָ.

— ווייז! — האָט גוטמאַן געענטפֿערט ענטשלאָסען.

אַז זיי זענען צוגעקומען צו דער סטאַנציע, האָט בײַ פֿײַנער׳ן דאָס האַרץ געקלאַפּט. בײַ איהם איז געווען אַ געפֿיהל, ווי ער זאָל עמיצען פֿיהרען צו אַנ׳אומגליק. ער האָט זי בעמערקט פֿון דער ווייטען, זי איז געזעסען און געקוקט אויף זיי. גוטמאַן איז געגאַנ־גען שנעל, די טריט זיינע זענען געווען ניכערע ווי געוועהנליך. פֿײַנער האָט אַראָבגעלאָזט די אויגען, ווען זיי זענען דורכגעגאַנגען די שאָפּע.

— האָסט געזעהן? — האָט ער געפֿרעגט גוטמאַנען.

— וואו?

— נו דאָרט, — ער האָט איהם געשטופּט בײַ דער האַנד...

זיי האָבען זיך געדרעהט עטליכע מאָל אַרויף און אַראָב און האָבען גאָרנישט גערעדט צווישען זיך פֿײַנער האָט גאָרנישט פֿער־שטאַנען, וואָס ס׳טהוט זיך. ער האָט געקוקט אויף מערב זייט און

שטעלעקעריג זיך אין אַלע זייטן — דאָ איז גוט, ווייטער. ביז געקומען די גרויסע שטאָדט.

פרינער האָט ניט געקענט גלייבען, די וועגן געגאַנגען גלייך מיט דער ליניע. פרינער האָט זיך אַלץ אויסגעדרייט צו דער סטאַנציע, טשמאַן האָט געזאָגט:

דאָס וויצען, — און האָט זיך אויסגעדרייאַרפען איבער נראַז. אויסגעקלערט די הינער אויסגעזען האָט און געזוכט. פרינער האָט זיך געזאָגט געבען אידם:

— ווייטער וויפיעל איך האָב דאָ געלעבען געוועזן? האָט פרינער געזאָגט.

נומאַן האָט אויפגעריבען די אויגען אויף אידם און האָט די אַראָבגעקאַט. קוקענדיג, האָט אידם ניט אונטערגעבראָכט, דאָס פרינער הערט. ער האָט אַרויסגענומען פון דער בוזעם־קעשענע די קאַרטע און האָט גענומען קוקען.

— ווען די קאַרטע אַמינוט, — האָט פרינער געזאָגט. נומאַן האָט די אידם דערזאָגט און האָט פאַרריבען די אונטערשטע ליפּ. פרינער האָט גענומען די קאַרטע פאַר די אויגען. אַ פּאָר אויגען האָבען אויף אידם געקוקט ווילדער. די הינער האָבען זיך געשאָקעלט און בעריהרט. טשמאַן האָט אויף אידם געקוקט מיט בעקאַנטשאַפט. פרינער האָט זיך ווייטער געפיהלט צורודערט. „איך פערשטעה ניט. איך פערשטעה גאָרניט!" איז אידם דורך דורכגעגאַנגען די געדאַנקען פרייד. די קאַרטע איז אידם אַרויסגעפאַלען פון דער האַנד, טשמאַן האָט די אויפגעהויבען, אַרויסגעקוקט און פּאַפּיר און אַריינגעלעגט אין טאַש.

— קומט! — האָט פרינער געזאָגט.

— צו דאָס געהן? — האָט טשמאַן געענטפערט רוהיג.

עס איז געווען שטיל. די צוג איז געשטאַנען אַבער ווייטער. אַ ווינקעל איז דורכגעפרונגען. טשמאַן האָט זיך דערשראָקען און האָט אַ דריטער געזעהן.

פֿײַנער'ן האָט זיך געדאַכט, אַז די ווערטער האָבן גוטמאַנען אויפגערעגט, איהם איז אַודאי נישט אַנגענעהם געווען, אַז ער זאָל זײַן מיט איהם צוזאַמען דאָרט, וואו זי איז.

– לאָמיר פֿאָהרען, – האָט גוטמאַן געזאָגט – איך האָב שוין לאַנג נישט געזעהן קיין פֿעלד, נאָר צו דײַן בעקאַנטען וועל איך נישט אַרײַנגעהן.

אויפֿ'ן וואַגאָן זענען זיי געזעסען אײַנער קעגען אַנדערען, צו ערשט האָט זיך פֿײַנער געשטעלט בײַם פֿענסטער און גענומען אַרויסקוקען, אַלץ איז געווען ווי נעכטען, און ער האָט נישט געוואוסט, וואו עס האָט זיך אַהין געטהון דער נעכטיגער נחת פֿון האַרץ, ווען ער האָט אַרויסגעקוקט. ער האָט אָבגעטרעטען דאָס פֿענסטער גוטמאַנען, וואָס האָט לאַנג אַרויסגעקוקט און געזאָגט:

– פּונקט אַזוי ווי בײַ אונז, די אײַגענע הײַזלעך און די זעלבע פּויערים.

פֿײַנער איז געוואָרען אונגעדולדיג, דער צוג האָט זיך געשלעפּט גאָר צו פּאַמעליך, דער וואַגאָן איז געווען פֿול מיט רויך, אויסגעקרומטע פֿערבּיסענע, נערוועזע פּנים'ער האָבען זיך נאָר געזעהן, וואָס האָבען איהם דערמאָנט דײַן אײַגען פּנים.

– מיר זענען געקומען. – האָט פֿײַנער געזאָגט צו גוטמאַנען, וואָס איז אַלץ געשטאַנען בײַם פֿענסטער, און האָט אָנגעריהרט זײַן אַקסעל. קומט, גוטמאַן.

זיי האָבען זיך אָנגעקוקט שטום מיט פֿראַגען אין די בליקען.

זיי זענען אַרויס פֿון וואַגאָן, און פֿײַנער'ן האָט זיך געדאַכט, אַז גוטמאַנען איז די געגענד בעקאַנט. ער האָט זיך גאָרנישט געפֿרעגט און גענומען געהן צו דעם זעלבען אָרט, פֿון וואַנען דאָס מעדעל איז נעכטען אַרויסגעגאַנגען.

– וואוהין געהסט דו? – האָט פֿײַנער געפֿרעגט, – דאָ זענען ווילען.

– מען טאָר דאָ נישט געהן? – האָט גוטמאַן איבערגעפֿרעגט.

פֿלאַך, ווײַל ער האָט געוואָלט הערן. פֿינקער האָט זיך ווײַטער דערמאָנט אין די בליקן פֿון מערדער געלעטן פֿאַרנאַכט.

— איך בין דאָ געווען. — האָט ער געענטפֿערט נאָך א קורצער פּויזע און האָט זיך צוגעהערט אויף דער באַנק. פֿינקער האָט זיך אויך געקוקט.

— וואָס, — האָט פֿינקער אָנגעהויבן און ער האָט געפֿידערט, או זיך שטעלן צעשטערט. — דו ביסט בעסער איך מיר, איך בין ניט שולדיג, ווײַל די געדאַנקען מוזן ווערן צעשטערט.

— דו רעדסט ווי א קינד, פֿינקער, — גוטמאַן האָט אים געקוקט גלײַך אין די אויגן אַרײַן מיט איראָניע. — איך שעצ דיר. איך בעטן קען ברויט ניט, איך מוז רעדן פֿאַרדעם.

— דו ווייסט רעדנס ניט פֿאַרוואָס. דו האָבסט דאָך קען געלד ניט. איז דער אַנדערער וואָס ווער איך האָבן א ביסל געלד.

— איך ווייל מיך רעדן אונטער דער באַנק... יאָ, איך האָב א פּאַספּאָרט, מיר זעט מען גאָרניט פֿון! — האָט ער געענטפֿערט מיט קענטניש, ווײַלענדיג זיך אויף אונטערצוגן, או ער ווייסט אויך פֿון.

פֿינקער האָט פֿערקריסט די ליפּן ווי איז א שמייכל, און געגנבֿט אין ער געזען פֿערוואונדערט און האָט ניט געוויזט, וואָס מ׳ברוט זיך. גוטמאַן ווייס אייגנפֿאָרדערן — און דאָס מעדערן — און ער אליין וואָס ווילן?

— דו ווייסט ניט פֿאָדערן, גוטמאַן. איך בעט דיך. איך בין ניט שולדיג געבליבן...

גוטמאַן האָט אים איבערגעריסן:

— וויאַ ביסט דו געלעבן געוועזן?

— יאָ. איך האָב דיר פֿערגעבן צו דערציילן. איך בין געבליבן געזעסן אין ה. איז זיבעטיאָרניגנ דאָרט יאָרנס מײַנס א ביסקאַנצער, דאָרט איז שוין, ווער הײַנט, מיר וועלן אַלע אַרויס פֿאָדערן. יאָ!

דער ווײַטען האָבען די לאָקאָמאָטיווען געפּײַפט, געפֿיהרט צווישען זיך אַ געשפּרעך. און דרויסען איז ליכטיג געווען

— גוטמאַן, דאָ איז קײנער נישט געווען?

גוטמאַן האָט זיך ווידער גערירט און האָט נישט געענטפֿערט. פֿײַנער האָט פֿערביסען די ליפּען און געקוקט אויף גוטמאַנ'ס צושויבערטע האָר, אויף זײַן פּנים, און איהם האָט זיך ווידער פֿאָרגעשטעלט, אַז אָט דעם ברודיגען גוף נעמען אַרום צוויי ווײַכע, פֿרישע אָרמען... און אַ ווילדע שׂנאה האָט ער געפֿיהלט צו דעם מענשען, וואָס איז אַזוי פֿול מיט זײַן גליק, אַז ער וויל נישט ענטפֿערן אויף פֿרעמדע לײַדען.

— מאוסער מענש; — האָט ער געברומט און האָט זיך אויסגעדרעהט.

אַז ער האָט זיך אין דער פֿריה אויפֿגעכאַפּט פֿון שלאָף, האָט ער געוואָלט אין בעט, צי גוטמאַן איז דאָ. ער האָט געדענקט, אַז בײַ נאַכט איז עפּיס געשעהן, און אַז ער האָט געעפֿענט די אויגען און האָט קײנעם נישט געזעהען אין צימער, האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ער האָט גוטמאַנען גראָב בעלעדיגט, אַז יענער האָט זיך אַ ודאי אָנגעטהון פֿאַר טאָגס און איז אַרויס פֿון צימער.

וואָס טהוט זיך דאָס מיט מיר?" — האָט ער געברומט, און אײַנגעשטעקט דאָס פּנים אין קישען, — „וואָס טהוט זיך מיט מיר?!"

ער האָט זיך געברויכט צו אײַלען אין דרוקערײַ. געאַרבײַט האָט ער מיט אַ מין פֿערביסענהײַט, שנעל אָהן אויפֿהער, אין 3 האָט ער געענדיגט די אַרבײַט און איז אַרויס אויפֿזוכען גוטמאַנען.

ער האָט איהם געטראָפֿען זיצען אין די אַלעען אויף אַ באַנק, אָנגעלעהנט מיט דעם קאָפּ אויף דער האַנד, און האָט נאָכגעקוקט אַ וועלאָסיפּעד

— וואָס טהוסט דו דאָ? — האָט פֿײַנער גערעדט און האָט זיך געפֿיהלט אויפֿגערעגט, — איך זוך דיך.

גוטמאַן האָט זיך אויפֿגעשטעלט פֿון אָרט, אָנגעקוקט פֿײַנער'ן

אין ער, פֿריער, ווען אין רעם הויז ווען פֿון געווינטער נאַכט...
און ער האָט נישט פֿאַרשטאַנען. פֿאַר וואָס ער איז דאַמאָלס אויך
צופֿרידן געווען בראַכטענדיג אַזוי. און פֿאַר וואָס איצט איז
איצט אויך נישט גוט.

ער איז נישט גלייך געגאַנגען אַהיים. ער האָט נישט געוואָלט טרעפֿן געבעטענע וואָכענדיג, ווייל ער וואָלט נישט געוואוסט וואָס צו רעדן מיט אים. און ער האָט זיך אַרומגעדרייט אין די גאַסן. אײַנמאָל האָט געכאַפּט די לבנה, ווי איז געווען צעשרייט אין בלאָט, אין דער־טראַכטן. האָט געשטופּט אין די גאַסן איז נאָך נישט אין גאַנצן געשטילט געווען און בײַ יעדן האָט האָט איצט אַ פּאַרטיזאַנס גאַלאָפּירונג.

ער איז מיד געוואָרן. איצט האָט זיך געוואָרט רואיג און ער האָט זיך וויטער געפֿירט אַרומגעוואַנט פֿון דין איינעם צימער.

עס איז שוין געווען נאָך צוויי, ווען ער איז אַהיים געקומען. פֿינצטער האָט זיך דורכגעגנבֿט דורך דעם פֿאַרשטעלטן צימער ווי אַ גנבֿ, און איז אַרײַן אין הינטן. ער האָט קיין ליכט נישט אָנגעצונדן, ער האָט זיך אויסגעטאָן און געלעגט, און געדאַכט האָט זיך אים, אַז נישטאָ דאָרט און איז װאָך, נאָר ער האָט זיך שלאָפֿנדיג, ער האָט זיך איינגערעדט פֿון אים מיטן פּנים, האָט צוגעמאַכט די אויגן און האָט אײַנגעדרימלט.

אין דרימל האָט ער געחלומט, עפּעס איז אַרײַנגעקומען שטיל. ער האָט זיך אויפֿגעוועקט בײַם טיש און האָט געקלאַפּט פֿאַ־מיליע מיט דער פֿויסט איבער מיט קאַפּ מיט אַ צעלעדערטן און שטימען: איינס, צוויי, דרײַ, פֿיר... ער האָט זיך נאָך יעדן קראַנק אָנגעהויבן, ווי ער וואָלט געוואָרט אויף אַ צײַכן... פֿינצטער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס וועקט מען אים, ער זאָל אויפֿשטיין, און ער האָט זיך מיט געוואַלד אויפֿגעריסן פֿון שלאָף...

— ווער איז דאָ! — האָט ער אויסגעשריען.

טשעקאַ האָט זיך געפֿירט און זיך נישט אָנגערופֿן. פֿון

געגאַנגען עטליכע טריט. פײַנער האָט זיך פּלוצלונג אָבגעשטעלט אויפ'ן אָרט. און האָט זי דערקענט.

„דאָס איז זי! זי! זי, זי... גוטמאַן'ס!"

פון דער װײַטען האָט דער לאָקאָמאָטיװ געפּײַפט און געװעקט. עמיץ האָט איהם אַ שטויס געגעבען. פון חאַלד האָט ארויסגעקוקט די לבנה. און אויף מערב זײַט איז געװען אַזוי שטיל און רוהיג, אַז ס'האָט זיך געװאָלט דאָרט אַהין אַװעקפליהען זיך מיט אַלע שלעכטע געדאַנקען...

IV.

אַז פײַנער איז געקומען קײַן װאַרשע, איז שוין געװען נאַכט. ער איז געװען מיעד און צובראָכען. דער קאָפּ האָט איהם װעה געטהון. און אַלץ איז איהם געװען װי צעשרויפט און האָט זיך נישט געפונען אויפ'ן ריכטיגען אָרט. אַ גאַנצען װעג האָבען איהם נישט אָבגעלאָזט די געדאַנקען װעגען גוטמאַנ'ען און זײַן געליבטע, װאָס ער האָט געזעהן. איהם האָט זיך אַלץ פאָרגעשטעלט, אַז זי, די שענע, די רוהיגע און גליקליכע שטרעקט אויס איהרע צװײ אָרמען און נעמט אַרום גוטמאַנ'ען, קושט איהם... און גוטמאַן צופריעדען מיט זיך, מיט אַ גלויבען, אַז ער האָט דאָס פערדיענט שמײכעלט און קושט זי פאַמעליך. ער האָט אויפ'ן װעג אַבך מאָל איבערגעװישט מיט די העגד דאָס פּנים, און האָט זיך געמאַטערט צו פערטרײַבען די געדאַנקען, נאָר דאָס בילד איז אַלץ װידער פאָרגעקומען אין זײַן מח, און אַסך מאָל איז פערשװאונדען די גרעניץ צװישען איהם און גוטמאַנ'ען, און אַנשטאָט גוטמאַן האָט געקאָנט זײַן ער, פײַנער... ער האָט זיך דערמאָנט, אַז אַמאָל, געהענדיג פאַרנאַכט אויף דער גאַס, האָט ער געקלערט, אַז גוטמאַן װעט התונה האָבען, בײַ איהם װעט זײַן אַ שען, ציכטיג הויז,

וויינענדיג ווייל זי געווען ווילדער אין שען. און אז פֿרייער דאָס איזר בריק בקרובים. דאָס זיך די איינען אראָבגעדאוס. דער בריק דאָס איהם געשראָקען צוריס אין לייבט. נאָר געדאַרפֿט דאָס ער זיך איזט זיך שיין מיט עמיט איגעלצערדים; זי דאָס געקוקט. ווער זי דאָס געזיארט קיטען, און איין ראגג, די זי דאָס געבייליבט. דאָס פּנים איז געווען ווייטער שעל; אין אין דער פֿערזיכונג פֿין די דאָר. און דעם שטייען, מיט ווייגלען זי דאָס, קליינע, שטאָלצירט איז געווען אוזילגלס, וואָס דאָס געלעגט אין מיר בײַ פֿינגער און דאָס דאָרט געקומט בעסער.

עס ווענען אנגעקומען נאָך מענשען. מיליטער־מענשען יונגע לייט און יונגע מיידלעך. ליכט און פֿרייליכקייט. קרוינע ראָבען געווייזט, קרויען שטענדיגע דאָבען זיך געזיערעט אונטער די פֿיס. אלע פֿענסטער האָבען געשטראַלט, ציגערים זיך צו שטעלען און זיך אנגעקויפֿט פֿון שטעלען. פֿייער, דאָבענדיג שין אבירקס בײַ זיך, דאָס זיך געדרעהט צווישען אלע. קוויטען באַל בעקרוינט אַ קלייד, און איז צופֿרידען געווען. וואָס ער נאָך פֿינט זיך צווישען איין פֿיער מיידלען אין אין פֿרײַ, אין גאנצען פֿרײַ, מוזיק, וואָס אלע מיינען, דאָס אביליקט ווי אלע... נאָך יעדעס מאָל. אז ער איז פֿערבלענדאנען פֿאַר דעם מיידער אין טיארען, דאָס זיך אין מיר אנגעריכט עמיט אונדרייקט און אין זיין דאָרט איז געווען איא געפֿילט, ווי באַלד וועט עמיט געשעהן, עמיט ווידער ווילדערנקס...

אויף דער זייט, וואו דער צוג דאָס געדאַרפֿט אייקציר געהן, איז ערשט די זון אונטערגעגאנגען. מען וואָלט געקאָנט מיינען, אז עמיט אַ ריזענגראָסער דוּרכס דאָרט בײַ אַ רעדער אונטערן הימעל און בײַם דאָרט די דעקאָראציע פֿאַבעלען, כדי קיינער ניסט איבערציזעהען. מען דאָס אנגעצונדען די לאָמפּען.

דאָס מיידעל דאָס זיך איינגעדרעבט פֿין ערט. און איז אַנ־

די זון איז שוין געווען נידריג. צום צוג איז נאָך געבליבען אַנ׳ערך פון צוויי שעה, און ער איז אַראָבגעגאַנגען צו דער ליניע, אַריין אין די שאָפּע, וואָס האָט געדיענט פאַר אַ באַהנהויף. ער האָט זיך געזעצט אויף אַ באַנק, פערלעגט די הענד און האָט געקוקט אין דער ווייט.

נעבען איהם איז געשטאַנען דער זעלבער וועלטער, וואָס פריהער און אין דער זעלבער פּאָזע, ער האָט געקוקט אויף די ליניע און האָט געמאַכט אַנ׳איינדרוק, ווי אַ דראַנג פון אַ וויאָרסט. פיינער׳ן האָט זיך איצט קלאָרער פאָרגעשטעלט, ווי ער האָט דורכגעלעבט דעם היינטיגען טאָג, ווי ער איז אנטלאָפען פון זיין איינען צימער, ווי ער איז אַרויס דאָ אַהער, אין אַ ווילד פרעמד געגענד, וואו ער איז אַנ׳איבעריגער און קאָן נאָר שטערען אַנדערע... און אַ שווער געפיהל האָט זיך ווידער געלעגט אויף זיין האַרץ. ער האָט געקוקט אויפ׳ן וואַלד, וואו ס׳האָבען זיך באַהאַלטען אַ סך ווילען, און האָט געטראַכט, אַז דאָס אַלץ, וואָס לעבט און איז צופריעדען, באַהאַלט זיך און פערבאָרגט זיין גליק פון שלעכטע אויגען, אַז ווען עמיץ וואָלט איהם, פיינער׳ן, אַריינגעלאָזט אין זיין צימער, וואָס באַהאַלט זיך דאָרט ערגיץ אין וואַלד, וואָלט ער מיט זיך אַריינגעבראַכט אונגליק, פערדאָרבענהייט, קנאָה און שנאָה. ער האָט זיך דערמאָנט אָן גוטמאַנען, אויך ער איז אַ גליקליכער, און ער באַהאַלט זיין גליק, ווי ער קאָן עס באַהאַלטען! נאָר ער איינער שלעפּט זיך אַרום מיט אַנ׳אָפענעם האַרץ פאַר אַלע, ווי אַ שענק, און איז יעדען צו לאַסט...

„אַך, גאָט!“ — האָט ער אָבגעזיפצט.

פון צווישען די בוימער האָט זיך אַרויסגערוקט אַ שוואַרצע פיגור. אַ פרויענצימער, אַ שלאַנקע, אין שוואַרצען געקליידעט האָט זיך דערנעהנטערט. אַז זי איז צוגעקומען צו דער ליניע, האָט זי איבערגעוווישט מיט דער האַנד די האָר און אַרויפגערוקט זיי פון איבער׳ן שטערן. געגאַנגען איז זי פּאַמעליך, די טריט און די בעוע-

אין אַ נקפּרי פֿון קראַנק... דאָ איז געווען שטיל. פֿינצטער האָט זיך געפֿירט פֿרי פֿון בעקשלינג בליקן און פֿון זיך אליין... די זון האָט געטריקט. דער הימל איז געווען רויט, בלאָה און פּיצן; פֿינצטער האָט זיין טאָג. לאַנג איזא הימל ניט געזען. ער איז נאָך טאָג דאָ אריבערגעגאַנגען, און אין כח ביי אים האָט זיך קיין געדאַנק ניט געקוקט. דער קאָפּ האָט אַנגעטריבן שווער צו ווינ-רען. און די שפּיטן האָט געזאָגט: „איינס. צוויי. דריי...“ די ריין האָט אין געדרייט, און אים איז שווער געוואָרן צו שרײַ-בען די פֿיס...

ער איז אריינגעשראָקן און וואַלד אויף דער ערד. אז ער האָט געעפֿנט די אויגן, איז זין בליק געפֿאַלן אויף די שטיקער הימל, וואָס האָבן זיך געוויגט צווישן די צווייגן. עס האָט זיך געשמעקט א וואָרעמען פֿאַרטער און פֿייל. פֿון ווייטן האָט דער וואַלד געקריכט, און קוילן פֿינצטער האָבן געשפּיצט... און נאָענט איז ער געווען דערלאַנגט מיט עפּיס אַ פֿײַלקרט; ער האָט געפֿירט אונטער זיך די ערד און דאָס קראַפּן פֿון זין האַרץ אויף איר, און אים האָט זיך ניט געוואָלט קיין ווידער געגעבן מיט אַ׳אָטר. ער איז געלעגן און האָט אריבערגעפֿלן און זין מח דראָנגען פֿון דעם מאָג, און אַלץ האָט איינגעזען ווי אַ שוים אזוי, אז ס׳האָט זיך אים געוואָלט ווײַטער נאָך חלומען... נאָך די אייגענע ווינט האָבן דערדערט נאַרגעט בענשליבנע שמיטן, אַ נקרעבטער און אַ נקריף, און ער האָט זיך ראָש איינ-געטריבן אויף די פֿיס. ניט ווייט פֿון אים, צווישן די ביימער, זענען געלאָפֿן קוילן יונגע מיידלעך און געזונגען און האָבן הויך געלאַכט. ער האָט זיך געוואָלט אריבערציען פֿון וואַלד, און דאָס אַלץ נאָך ניט קלאָר געדענקט, ווען און ווי אזוי ער איז דאָ אריינגעקומען. קודם האָט זיך אים געדאַכט, אז עמעץ האָט אים געוועקט, געטריבן עפּיס ביי אים, ווען ער איז געשלאָפֿן, נאָר ער איז געווען מיטער און האָט זיך געפֿילט צו עפֿענען די אויגן.

דער צוג האָט שוין געהאַט אַוועקגעגאַנגען, און ער איז אַלץ נאָך געשטאַנען בײַ דער סטאַנציע און האָט געטראַכט. די עטליכע פּאַסאַזשירען, וואָס האָבען אַרויסגעשטיגען מיט איהם צוזאַמען, האָבען זיך געקושט מיט די, וואָס האָבען געוואַרט אויף זײ. עפּיס אַ קלײן יונגעל האָט געהאַלטען אַן עלטערן מאַנס האַנד — קענטיג, אַ פאָטער׳ס — אין זײַנע און האָט זי געקושט. דער פאָטער האָט זיך געאײַלט און איז גיך געגאַנגען, האַלטענדיג אין דער צווייטער האַנד אַ רײַזע קעסטיל, דאָס קינד איז נאָכגעלאָפען און האָט זײַן האַנד נישט געוואָלט אַרויסלאָזען... באַלד זענען אַלע מענשען פערשוואונדען געוואָרען, באַהאַלטענדיג זיך, ווי די פײגעל, ערגיץ צווישען די בוימער. און פײַנער האָט פאַר זיך קײנעם שוין מעהר נישט געזעהן, חוץ דעם וועכטער וואָס איז געשטאַנען מיט דער טרומײט אין דער האַנד, געקוקט אויף דער ליניע און האָט עפּיס געטראַכט.

ער איז אַרײַן אין אַן אַלײע, צווישען צווײ שורות ווילען. פון בײדע זײַטען האָבען זיך געזעהן מענשען. ערגיץ האָט מען אַ פּאָר הענגיל אַוועקגערוקט, און פײַנער איז געגאַנגען גיך, פיהלענדיג זיך בעגלײַט פון בײדע זײַטען מיט פרעמדע בליקען: „ווער איז דער? וואָס טהוט ער דאָ? וואו וואָהנט ער?" אויף די אַלע פראַגען האָט ער אַלײן נישט געהאַט קײן ענטפער... און אַז ער איז דורך די ווילען, און איהם האָט קײנער נישט אָבגעשטעלט, איז איהם געוואָרען לײַכטער, און ער האָט אויפגעהויבען די אויגען...

ער איז אַרויס אויף אַ פּלאַץ, וואָס איז געווען אַרומגערינגעלט פון אַלע זײַטען מיט וועלדלעך, קענטיג, איז דאָס געווען אַ פּריוואַט אָרט, וואו קײנער איז נישט געגאַנגען. די ערד איז געווען זאַמדיג, ערטערווײַז נאָר בעדעקט מיט גראָז, און עטליכע קלײנע, זעהר נידריגע בײמליך האָבען זיך, ווי געמאַטערט צו ציהען פײַכטיגקײט פון דעם זאַמד. זײ האָבען אויסגעזעהן טרויריג און עלענד. פון וואַלד אַרום האָט זיך געהערט אַ געראויש פון צווייגען

דער פֿעטער׳. — האָט ער געזאָגט. או זי האָבן זיך געזעגנט — „און איך רעד גאַנצע יאָר איבער האָגן פֿון צווייטן׳.

„און און אבֿות אַרבעט׳ — האָט פֿעטער געטראַכט. „איך בין שוין לאַנג ניטאָ געווען הינטער דער שטאָרעס׳.

ער האָט זיך געלאָזט גיין מיט גאַנץ טריט צום באַרגערס. און געדענקט, אַז פֿאַר אים געווען אַזאַ געשיכט. — ער קען יאָגט אים, און דער „קבֿר׳ איז ניטאָ געווען פֿאַר אַנדערע ווי גוטבאַן...

„יאָס װײל ער פֿון טירז׳ — אים איז געוואָרן אַ רחמנות איך זיך טאָן. און אים האָט זיך געוואָלט וויינען.

איך די פֿעלדער, האָט האָבן זיך געצייכנט וויסע און ברעט, איז געווען אַ סך גרינס און ליכט. ער האָט אַרױסגעצויגן דעם האָט פֿון וואַגאָן, און די אייגענע רינג האָבן זיך געפֿערטס. קאָקאָרינג איז פֿון שטעריגג, און עס האָריאָנט האָט זיך געצויגן אַ וואָרד. האָט האָט אַרױסגעקוקן ווי אַ טייערער פּאַס. איבער דעם פּאַס האָט זיך געצייכנט אַ גאַנצע טשאַנת גריבער און לאַנגע וואָרעמען. האָט דאָ-בען באַלאַרט דעם געקלעטערט צוג שטיר, רוינג און קרומט. בשעת האָט אַלץ, האָט איז געווען געהערנט האָט זיך געמאָלט און איז אָנגעשטרויגט און דער אַנדערער זײַט אונטערהוינג. האָט דאָרט און עס האָריאָנט אַרויך אויפֿגעקוקן רוינג, שטיל און ווינקער. דער האָקאָבאָקטיי האָט אַ סך געזאַלצט און געשטעקט. דער צוג האָט זיך אַרען ווײַטן געשטערט, און אַז ער איז צוגעקומען צו דער לעצטער סטאַנציע, האָט ער פֿריִער ניט געווען אַראָפּצוגיין; אים האָט זיך געוואָרט לאַנג נאָך שטיין בײַם פֿענצטער און אַרויסשטייגן דעם קאָפּ.

אַרויסגעקומען פֿון וואַגאָן, איז ווידער געוואָרן אומרויִק; ער האָט זיך בגראַפֿט געבונדענע, וואָס עס וואַרט פֿון בני קאַמער און אַרבעטער צו אים. בקולײַ זיך מיט זיין וויב, רעדן און אַפֿשר קענען דאָרט... און האָט אַרויס און אים שוין געקוקט.

„דו ביזט דו?“ און פּלוצלונג ווי עפּיס אַ פרעמדע קראַפט זאָל איהם אָבהאַלטען, האָט ער זיך אָבגעשטעלט און געזאָגט צו זיך:
„לאָז קלערען!“

דער שטאָדט־זייגער פון דער הויכער קירכע האָט געשלאָגען. פאַר'ן בילד האָט געקניהט עפּיס אַ פּראָווינציאַלער און האָט געבע־טען. אויפ'ן ראָג פון אַ נאָהנטער גאַס איז געשטאַנען אַ פּאָליציאַנט און האָט געקוקט אויף איהם.

ער האָט געוואָלט איינמאָל קלערען ווי געהעריג, וויסען וואָס דער געדאַנק הייבט זיך אָן און לאָזט זיך אויס, נאָר שטעהענדיג אויף די גאַס עטליכע סעקונדען, האָט ער נישט געוואוסט, פון וואָס ער האָט אייגענטליך צו טראַכטען, און ער האָט גענומען געהן ווייטער מיט פּאַמעליכע טריט.

עס איז געוועזען קעגען צוועלף, און דער דרוקעריי האָט זיך איהם נישט געגלוסט צו געהן, דאָרט האָבען אויף איהם געוואַרט קאָרעקטען, וואָס ער וואָלט יעצט נישט געקאָנט לעזען, ער איז דורכגעגאַנגען עטליכע גאַסען און האָט זיך דערמאָנט, אז פאַר עטליכע טעג האָט ער דאָ בעגעגענט זיינעם אַ בעקאַנטען פון עטליכע יאָהר צוריק. דער בעקאַנטער וואָס האָט זיך אַמאָל אינטערעסירט מיט אַלעם, מיט וואָס פיינער האָט זיך אינטערעסירט, האָט פאַר צוויי יאָהרען חתונה געהאַט; ער האַנדעלט היינט מיט פעפער און וואָהנט אויף אַ זומער־וואָהנונג, נישט וויים פון וואַרשע. יעדעס מאָל, ווען זיי בעגעגענען זיך אויף דער גאַס, שמייכעלט דער בע־קאַנטער, פרעגט, פאַר וואָס עס קומט נישט אַמאָל אַריין צו איהם, און שלעפּט פיינער'ן שטענדיג מיט מיט זיך אַ האַלבע גאַס, טיילמאָל עטליכע גאַסען, און יעדעס מאָל פיהלט זיך פיינער בע־לעדיגט מיט יענעמס שמייכעל און מיט זיין אייגענער שוואַכקייט, וואָס ער לאָזט זיך פון יענעם שלעפּען... ביים לעצטען בעגעגענען האָט דער בעקאַנטער געבעטען, ער זאָל אַרויסקומען צו איהם אויף די זומער־וואָהנונג אַמאָל, ווען ער וועט האָבען צייט, קומט אין

— אַ גוט יום טוב אײַך! וואָס מאַכט?

ער האָט אויסגעשפּיגן.

גיטמאַן האָט געקוקט אויף דעם פּריץ, וואָס דער שפּיץ האָט געמאַכט אויף דער פּאַרלאַגע, דערנאָך אויף פיגורן און האָט גאָר־ניט געענטפערט.

אַלע האָבען זיך שלעכט געפילט. דער בעקאַנטער האָט זיך גאַר געזעגענט „פון דעסטוועגען האָב איך צו אײַך קײן צרות ניט׳, האָט ער געזאָגט און איז אַרויסגעגאַנגען. פּינקען האָט זיך געדאַכט, אַז גיטמאַן איז אויף איהם בײז, וואָס ער האָט דער־צײלט אַנדערע וועגען זײן רײזען... ער האָט זיך געפילט ווידער ווערט און ווידער גאַרניט. און גיטמאַנ׳ס בליק האָט ער געזעהן: „אַ שאַנדער מענש בײַ מיר! אַ נאַרישער פריינדער׳! פערזענערט, האָט ער זיך ניט געקלאָגט. ער האָט געלאָזן שטעהן אַ האַלב גראָז מיט אויסגעטרונקען און איז אַרויסגעגאַנגען. אַז אַראָפּ־געגאַנגען פון די טרעפּ, האָט ער זיך געפילט אַרויסגעוואָרפן פון זײן אײגענע צימער דורך גיטמאַנ׳ען, און ער האָט ניט פערשטאַנען, צו וואָס ער האָט צו טהון מיט דעם מענשען, וואָס ער וויל אַ־געמליך פון איהם...

„איך פערשטעה ניט, איך פערשטעה גאָרנישט!׳ האָט ער געטראַכט פאַר זיך. און קוקענדיג אויף די גרויסע בײמער, אויף די מענשען אין דער גאַס, האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער האָט קײנמאָל גאָרנישט פערשטאַנען, אַז אַלץ וואָס ער האָט גע־רעדט און געטהון, האָט ער געטראָפן, איז נאָר רעכטער, איבער־קײט אַנדערש טהון און רעדען איז ניט געווען וואָס, אַז בײַ איהם אין קאָפּ איז קײנמאָל קײן געדאַנק ניט געווען...

ער איז געגאַנגען איבער דער גאַס געשפּיינד, ניט וויסענ־דיג וואו אהין. ער האָט זיך צווײטע מאָל אָנגעהויבען מענשען, און יעדען מאָל האָט זיך יעדער אָבגעשטעלט און איהם אָנגעקוקט קאַפּ מיט אַ פראַגע:

אויף אַ האַלב פּנים, נאָר ער האָט דאָס נישט בעמערקט. ער האָט געגעבּיסען די אונטערשטע ליפּ און האָט עפּיס געטראַכט.

— קיין בריעף איז נישט דאָ, — האָט ער געענטפערט נישט צו דער זאך.

— דו ווילסט טאַקי אַוועק פון וואַרשע? וואַרשע געפעלט דיר נישט?

— ניין, דאָ איז אינטערעסאַנט. נאָר דאָ איז עפּיס אַלץ פרעמד...

— איך פערשטעה דיך נישט קלאָר, די מענשען געפעלען דיר נישט?

גוטמאַן האָט אָנגעקוקט זיין חבר מיט אַ איראָנישען בּליק, ער האָט אַ ווײַלע געטראַכט און געזאָגט:

— איך וועל היינט אַ ודאי בעקומען אַ בּריעף.

גוטמאַן האָט זיך אויפגעהויבען און גענומען זיך אָנטהון. פיינער האָט געבּראַכט זעמיל און טהיי. ער איז צוריקגעקומען מיט אַ יונגענמאַן. דאָס איז געווען אַ בעקאַנטער מיט זעהר אַ בלייך פּנים, און מיט אַ קליין שוואַרץ בערדיל, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי צוגעקלעפּט. אַריינקומענדיג האָבען זיי געטראָפען גוטמאַנ׳ן זיצען בּיים טיש; ער האָט געהאַלטען די קאַרטע פאַר די אויגען און האָט געקוקט.

דער בעקאַנטער האָט נישט געוואָלט עסען. ער איז געגאַנגען אַרויף און אַראָב איבּער דער שטוב, האַלטענדיג דאָס שטעקעלע אין דער האַנד. ער האָט געטייט דערמיט פאַר זיך, און האָט גערעדט בּייז, קוקענדיג אויף דער ערד:

— דאָס איז אַ שאַנד! אַריינצוטרעטען אין אַ בּורזשואַזישען מיניסטעריום! (אין פראַנקרייך זענען דעמאָלס אַריין אין נייעם מיניסטעריום צוויי סאָציאַליסטען). דאָס איז אַ שאַנד! אַ שאַנד!

נאָר פּלוצלונג איז ער צוגעגאַנגען צו גוטמאַנ׳ן, געגעבען איהם אַ קראַפּ אויפ׳ן אַקסעל און געזאָגט, קוקענדיג אויף דער קאַרטע:

פּלוצים שטעהן קעלבלעך מיטען אונטער דער בריק, דאראנענדיג די קליאמקע אין דער הויף, און דאס געשריי. און אין בעט ליגענדיג, האבען די טירען גענומען צונעשלאסט און זיין בית אויך ווי געשריקט וואסער, פון אלע זייטען. „אצוגעבראכען אויפ־רען בעט, וואס ראיט זיך קיינ'־דאס ער געטראכט־פייער דער, דאס שטייען,—נאט דאס איז, דאס דארף זיין, דאס איז פייער, פייער...

פיט געטראגען האט ער ווייניג נאך געטראכט. ווען ער איז זיך געווען צואמען, דאס זיך געפילט, אז הויז איז צייט געשטיגט זיך נאך א הויכען פייער, א פרויס, יונג און גרויסע ליבעדיג בעקעני־פעניס. און דערנאך דאס זיך פיינגעשן געוואלט נאך יענעם אהין. אנדערע האט ער נישט געוואלט. ער האט זיך פארגעשטעלט, אז ער איז כמעט זיין חבר, אז ער איז א שרעקליכער, פערבייגיגער מענש, וואס האט פריער אנגעקוקט. נאך דערפאר וואס ער איז געוועזן. נעבען דאס איז ווייניג געקרעכט. ער האט אלץ געזוכט, אז ער דארף הערען א בייטש און איינעם פון טוארטען. דער פאס איז אים איבערגעאנגען, די קאמאטען זענען געווען צוריקען... און בי יעדען ארטען איז ער געווען רוהיג, שטענדיג גרייך און צופרידען, ווי נאך בעטען, דאס ליעבען...

— דו ביסט א גליקליכער מענש,—דאס אמאל אין דער פריה פלעגער געזאגט צו זיין חבר,—דו ביסט רוהיג, בריינגסט נישט צו געהן אין דער דרוקעריי, האבען צוטרוי מיט די קאמערטען, דאפטט און ליעבעם...

ער דאט זיך פריצליבג אבגעשטעלט, איבערלעגענדיג, וואס ער דאט נישט געוואלט זאגען...

— מיר בריט דער קאפ ווייך... דאט ער פערגעלט, און איז בעט געווען אויף זיך, צו וואס ער זאגט דיינען.

נעבען איז נאך געלעגען אין בעט. און די דאר זיינע וויי־נען געווען אבער פערטיג; די שטן פון דער זון איז אים געלעגען

— מיר וועלען זיין אויף „דו״. נו, הויב דו מיך אויף?
גוטמאַן האָט אַרומגעוויקעלט זיינע הענד אַרום פיינער׳ן, ער האָט איהם הויך אויפגעהויבען און רוהיג, פאַמעליך אַראָבגעלאָזט.

אין דרייסען איז די לבנה פונקט אַרוים פון אונטער׳ן דאַך. אין צימער האָט זיך געלענט איהר שיין, און ביידע האָבען זיך פערשעמט.

III.

דער זומער איז געוועזען אַ הייסער. עטליכע טעג נאָך אַנאַנד האָט זיך קיין וואָלקען נישט געוויזען. די פאַסען הימעל איבער די גאַסען האָבען אויסגעזעהן שטויביג, אָהן שום פאַרב און אויסדרוק. די גאַס האָט אַלץ גערוישט. מענשען, דערשוויצטע, פערהאָרעוועטע האָבען געאיילט און געלאָפען, און קוקענדיג אויף זייערע פּנים־ער, וואָס האָבען אויסגעדריקט נאָר לײדען, מידקייט און פערביי־סענהייט, וואָס האָבען זיך חוץ געבעטען רוה, — איז עפּיס אויסגע־קומען מאָדנע, אַז אָט די פערהאָרעוועטע מענשען מאַכען אָן דאָס גערויש און געקלאַפּעריי. קיין פרישע פּנים, קיין פריידע, לעבעדיגע בעוועגונג איז אויף דער גאַס נישט געוועזען צו זעהן. און פיינער, אַרומשלעפּענדיג זיך פאַרנאַכט אויף די גאַסען דערשוויצט און פער־מאַטערט, האָט זיך געפיהלט אַליין געטריבען און געיאָגט, ווי די גאַנצע גרויסע מאַסע. בעטראַכטענדיג זיין לעבען ביז אַהער, דאָס אַלץ וואָס ער האָט געטהון און גערעדט, האָט ער זיך געפיהלט פאַר אַ דריידיל, וואָס איז געלאָזט געוואָרען און דרעהט זיך נאָר אָהן ווילען דערצו. אין די צוקונפט זיינע האָט ער מורא געהאַט צו קוקען, עס איז דערביי אויף איהם אָנגעפאַלען אַן׳אומעט, און ער האָט די געדאַנקען דערשטיקט. נאָר אַז די נאַכט איז צונגעפאַ־לען און ער איז מיעד געוואָרען און האָט זיך אַהיים געשלעפּט אין צימער, איז איהם שווער געוועזען די געדאַנקען צו דערשטיקען. ער

– יאָ–אָ! – האָט ער זיך בענומען נאַכמאַכען פון הינטען באַן. יאָ–אָ.

– קעמט איהר! – האָט גימבאַן געפרעגט און האָט זיך דער־פרעהט, ער האָט געלאַכט לאַנג בעטראַכט די קאַרטען, אַרייננע־לעגט זי און איז געזעסען שטיל.

פינקער איז אַרומגעגאַנגען מיט אַ שטיקעל און האָט געבראַכט מיך אין קעסיר. עפּיס איז האָט ציטער ווי ברייטער געוואָרען. בעדען האָבען זיך געפיהרט השתדלות אין לייטזעליגער, און האָבען געקוקט ווייטער רוהיג, אז מאַרגען ווייטער זי געהן אין מעמענטער אַרבייט, אז מאָרגען וועט פינקער בעקומען 3 רובל.

נאָכ'ן עסען האָט זיך פינקער איינגעשלאָפען און געוואָגט צו גימבאַן מיט אַ נעמענטער:

– איהר זייט אונז שולדיג...

– איך! –

– איהר – האָט פינקער געשמייכעלט, – האָט ווייל איך אייך פריהער איינגעריבען.

– ע...

– נו, שמייכעלט איך אייך! – האָט פינקער קאַמאַנדירט.

גימבאַן האָט זיך פייער אָנגעצונדען, עפּיס מאָרגען נאַריש ראַכמאָנות.

פינקער האָט איהם אַרומגענומען מיט בעדע הענד, איינגע־היבען און אַראַבגעטראָגען מיט איבערעס, מעהר וואַרענדיג. איינ־מישער איז דאָס לעבען אומגעפאַלען, די גלייזער האָבען געקלונגען און אין צימער איז פינסטער געוואָרען. גימבאַן האָט שוין געוואָרט צוגעהן אַנציהען דאָס קלייד, נאָר פינקער, פלוצלונג עפּיס ווי אַ שכירות אין קאָפּ, האָט איהם איינגעהאַלטען.

– מען בעדאַרף גיסען! – האָט ער געזאָגט – דאָס זיין אויף. נו הייסט איהר מען יעצט אייך.

– נו... צו וואָס! – האָט זיך גימבאַן געבעטען.

— דאָ איז דאָ, פערשטעהט איהר, אַ זעלכעס... יאָ איהר פערשטעהט נישט.

מען האָט אָנגעצונדען אַ ליכט און עס צוגעטריפּט צו איינעם פון די שטיקער הלב, וואָס האָבען זיך געפונען אַ סך אויפ'ן טיש.

פיינער האָט זיך געלעגט אויפ'ן בעטיל און געקוקט אויף זיין חבר, וואָס האָט זיך יעצט געדרעהט איבער'ן צימער מיט פאַמעליכע שווערע טריט און האָט געטראַכט. אין גאַנצען איז ער עפּיס היינט מאָרנע אויסגעקומען. עפּיס האָט זיך פיינערן געדאַכט, אַז ער האָט זיין פּנים ביז אַהער נאָך נישט אַזוי געזעהן, אַזוי ווייך, אַזוי עלענד און אַזוי ליעבליך. „ער איז פערליעבט", האָט ער געטראַכט, און עפּיס אַ נייַ געפיהל האָט זיך אין זיין האַרץ דערוועקט צו גוטמאַנ'ן, אַ שטילס, אַ ווייכס און זעהר אַ גוטס, וואָס ער פלעגט אָפט פיהלען, אַ פערליעבט פּאָר-פאָלק אָדער ליעבע קינדער זעהענדיג.

— זעצט אייך, גוטמאַן, האָט ער צוגערופען זיין חבר אָנווייזענדיג מיט דער האַנד.

— צו וואָס?

— זעצט אייך. מיר וועלען רעדען.

גוטמאַן האָט זיך געזעצט.

— וואָס? — האָט ער געפרעגט, און האָט זיך געוואָרט באַלד אויפהויבען פון אָרט.

— זיצט, ווייזט דאָס, — האָט איהם פיינער אָבגעהאַלטען.

— מען ברויך נישט, — האָט גוטמאַן געענטפערט מיט שטאָרץ, — איהר זעהט דאָ גאָרנישט.

— נו, איך האָב מיך טועה געווען, איך האָב נישט גוט געקוקט.

גוטמאַן האָט איהם דערלאַנגט דאָס בילד, און פיינער, ווילענדיג ווייזען זיין חבר, אַז ער אינטערעסירט זיך זעהר, האָט זיך אַנידערגעזעצט, צוגעבויגען זיך צום ליכט און לאַנג געקוקט.

[illegible]

— יאָ, אַפֿשר [illegible]...

— [illegible]... [illegible]

[illegible] קוקט נאָר.

— [illegible]

פּנים איז נישט פֿאַראַן.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— דאָס איז [illegible] — דאָס [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] דאָס [illegible] געפֿאָרן.

[illegible]

[illegible]

וואָס האָט צוגעפּליסט פון אַלע זייטען, אַ קליין שטערענדיל האָט געציטערט און האָט זיך פערלוירען. די אויגען זיינע זענען מיד געוואָרען, און ער האָט זיך אויפגעשטעלט, געריבען די הענד, איינע אין דער אַנדערער און האָט געצויגען:

— אַזוי, יאָ־יאָ.

מיט וואָס אינטערעסירט זיך דער מענש, מיט וואָס לעבט ער, — האָט פיינער נישט געוואוסט, און דאָס נישט וויסען האָט איהם געמאַכט אונרוהיג, געטריבען דעם מוח צו טראַכטען און געוועקט דאָס געוויסען.

אַמאָל איז פיינער אַהיים געקומען פאַר נאַכט. אין דרויסען האָט געקאַפּעט אַ רעגען, און ער האָט גערעכענט צו טרעפען זיין חבר זיצען ביים פענסטער. גוטמאַן איז געזעסען ביים טישעל, פאַר איהם איז געלעגען אַ פאָטאָגראַפישעס בילד, דערהערענדיג דאָס עפענען פון דער טהיר, האָט ער זיך אומגעקעהרט, זיי האָבען זיך בעגריסט, און גוטמאַן האָט זיך ווידער גענומען איינקוקען אין דאָס בילד מיט עפּיס אַ כונה און בעאָבאַכטונג, וואָס פיינער האָט נאָך ביז אַהער נישט בעמערקט ביי איהם. פיינער האָט זיך געדרעהט אַרויף און אַראָב איבער'ן צימער. און האָט, פאָראיבערגעהענדיג, יעדעס מאָל אַ בליק געוואָרפען אויפ'ן בילד. דאָס איז געווען אַ בילד פון אַ פרויענצימער, קענטיג, אַ מיידעל. דאָס פנים איז געווען אַ שענס, די ליניען גלייך און האַרמאָניש, נאָר אָהן עפּיס אַ בעזונדערען אויסדרוק. די אויגען האָט ער פון וויטען נישט געקאָנט בעטראַכטען גענוי, נאָר, קענטיג, האָבען זיי אויך געקוקט רוהיג און זיכער. דאָס איינציגע, וואָס האָט אויף זיך אויפמערקזאַם געמאַכט, איז געווען די פערקעמונג פון די האָר, זיי זענען געווען פערקעמט אין דער הויך אַזוי, אַז דער גאַנצער הויכער, שענער שטערן זאָל זיך זעהן.

— קוקט, פיינער... האָט זיך גוטמאַן אָנגערופען אין אַ ווייַלע אַרום, און האָט איהם דערלאַנגט דאָס בילד זעהר פאָרזיכטיג, ווי

נאָך איך זיין אַבגעשיקט אין ערשטען שטאָדט, — באַלד וועט
דאָרט אַרויסגעהן אין צימער...
די האָב איך איבערגעגעבען צו דער וואַנד אין געקומען קוקען
אויף אַלן פֿענסטער.

II.

די וואָכען פֿון נעכטען אַרום, שטראָף אין קעלער, געבענ־
דיקטע פֿון דער גרינער וועלט. וועלכע באַדאַנקען וועגען געזעצן אַרום,
פֿערלאָרען אין קעלער, ווי די. פֿענסטער דאָס געראַט אַבגעשאַפֿטענעס
אין אַ דונקעלע אייגענע קעלער רובל אַ מאָנאַט, געבען האָט נאָ־
דאַרפֿען אין עלנד. נאָר עס איז שווער געווען צו גלייבען, אז דער
בעקער זאָל אַמאָל עפּיס געפֿינען. דערווייל איז ער אַרומגעגאַנגען
אויף די גרויסע רייכע גאַסען מאַמעליך, מיט אַנגעשטרענגטע אויגען
בריק, אין די מענשען, וואָס האָבען זיך געאַרבעט, האָבען אים
איבערגעטראָגן, ווי אַ בלאַט פֿון באַקאַנטע. מיט מיר האָט ער זיך אָב־
געשטעלט, דערציילענדיג אַ מיר מיט בלוט אין וויינענדע געגאַנגען,
ביז ער איז מיד געוואָרען און האָט זיך אַוועקגעזעצט. און דער
הערשאַפֿט האָט ער זיך גענומען אייגען בעטער אין האָט געטראַכט.
פֿאַר נאַכט, ווען דער הימעל איז געווען פֿערוואָלקענט פֿליגט
ער זיך זעצען בײַם פֿענסטער אין אַריינקוקען, אַרום האָבען זיך
נאָר געזען הויכע אין קוימענס. די וואָלקען האָבען געצויגען
אזוי נידריג, אַז מען האָט זיך געדאַכט, אַז־אַז פֿאַלען זיי אַראָב. די
פֿינסטערניש איז צוגעפֿאַלען, אַ דיכטער שטויב פֿון אַ קירכע האָט
זיך שוין אין דער הויכען פֿערלוירען אין דער פֿינסטערניש. און
אַרום האָט געשטאַנען אויך איבערהויכע אין אייבערהויט, אַ גרויסער
אין אַ שטיקען, וואָס האָט געצייכענט בײַם האַרץ. ער איז געזעסען
ווייל אַנגעלעהנט מיט איין האַנד אויפֿן פֿענסטער און וועגען קוים
געהערט, ווייל האָבען זיך מיר אַרויסגעקוקט אין דער פֿינסטערניש,

איצט דערמאָנט, אַז ווען זיי זענען אַמאָל צוזאַמען אַרויסגעגאַנגען פון בית־עלמין, האָבען זיי גערעדט וועגען דעם איינדרוק, וואָס אַ בית־עלמין מאַכט; גוטמאַן האָט דעמאָלס געזאָגט:

— עס קומט עפּיס מאָדנע אויס, דאָ שטעהט אַנ׳אַסטראָג נעבען בית־עלמין...

און ביי פיינער׳ן האָבען איצט די ווערטער בעקומען אַ בעזאָנדערע בעדייטונג. און ער האָט זיך אויסגעדרעהט, געקוקט אויף זיין חבר׳ס קאַרק לאַנג, ביז די אויגען זענען מיעד געוואָרען און האָבען זיך פערמאַכט.

אין דרויסען האָט זיך אָנגערופען אַ פויגעל, און אין עטליכע מינוט אַרום האָט זיך אַרויסגעטראָגען אַ געשריי, אין וועלכען מען האָט נישט געקענט אונטערשיידען אַנ׳איינציג קול. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אין דרויסען שרייט אַלץ: די נאַכט, וואָס געהט אַוועק, אָדער דער טאָג, וואָס קומט אָן. געדאַנקען אין קאָפּ זענען געוואָרען שיטערער, לייכטער... און ער איז איינגעשלאָפען.

גוטמאַן איז נאָך נישט געשלאָפען. ער האָט געקוקט אויף איין פונקט אויף דער וואַנד, וואָס איז אַלץ קלאָרער און דייטליכער געוואָרען. דאָס איז געווען אַ מיטעל אַנטשלאָפען צו ווערען. די פייגעל האָבען שוין געהאַט אויפגעהערט צו שרייען, אויפ׳ן הויף האָט מען געעפענט דעם טהיער, דער סטרוזש האָט געקעהרט, און עס האָט זיך געהערט דאָס רייבען פון בעזעם אויפ׳ן האַרטען ברוק, אין דער אַנדערער שטוב האָט דאָס קינד געוויינט, לאַנג געוויינט, ביז די מוטער האָט דערהערט... ער האָט זיך אומגעדרעהט, פיינער איז געלעגען מיט פעסט צוגעמאַכטע ליפּען, אויפ׳ן שטערן זיינעם האָט זיך אַ קנייטש געצויגען, דאָס פּנים זיינס איז געווען בלייך, פול מיט קנייטשען דער אָטהעם שווער און טיעף. דאָס ברודיגע העמד אויף די אַקסלען האָט זיך געהויבען, אין גאַנ־צען האָט ער אויסגעזעהן שוואַך, אונבעהאָלפען... אויפ׳ן דאַך האָ־

גוטמאַן האָט איבערגעפרעגט איר:

איך?

— איהר דערמאָנט אײך אין דערױף.

גוטמאַן האָט געשװיגען.

— פאַר װאָס שװײגט איהר?

אין פינסטערן קול האָט זיך געהערט זײן איבערקײט. ער איז האָט זיך דערשפּירט אין דאָס זיך פערזעצט.

— איך האָב געטראַכט... צו גאָרניכטס.

— דערמאָנט אײך.

— איך בין געגאַנגען דורך פאַרנאַכט איבער דער בולעװאַרד, איהר װײסט. און זיך שטאַרק געשטאַנען נעבען הויכע קיל, דין רו־ ביגער װעלט, װאָס זיך אַרום פון דיר טיל, עקליבען ארום צום אַנדערען, די זײטענװאַנטען פון א פּאַרק, דאַכטען אין דער מיטעלסטע געטאָלט אנאַנדערן װי דער טיקטאַק פון א זײגער. דאָרט װאָרנט זיך געמײנט. פאַר א סריר פון א גרױסער איז געשטאַנען א זײגער, אנגעלענט איבער דער װאַנד, און דאָס גע־ װיינט. דערנאָך האָט ער געזעצט אײנען דינער און איז שטיל גע־ װאָרען. פּלוצלונג האָט ער זיך דערמאָנט און האָט אָנגעהויבען צו װײנען נאָך העכער...

— נו... האָט פּלוצלינג געפרעגט, אז זײן חבר האָט אָפּגעריסען.

— גאָרניכטס. איך האָב נאָר געטראַכט.

גוטמאַן האָט זיך איבערגעדרעהט צו דער װאַנד. פינסטער איז געװען דער פּנים צום פענסטער און האָט געקוקט אויף א גרין, צעשטױסענע שטאָט־גאַרטען, װאָס א גרױסער װאַרעמע האָט געשטעלט אײנגעלאָזט פון זיך. ער האָט ניט געװאָרט טראַכטען װעגען גוטמאַנען. און האָט אָנגעהויבען זיך פאַרגעסען, דאָס װינטער אין די געגענד, װאָס איז ניט װײט פון װאָרשע בית־עולם. דאָרט איז גוטמאַן אײנמאָל געגאַנגען שפּאַצירען. פּלוצלינג האָט זיך

אין דרויסען האָט א ווייגער אָנגעהויבען צו שלאָגען. ביידע האָבען געהאָרכט און געצעהלט. עס דאָט געשלאָגען צוויי. און ביידע האָבען געטראַכט דערפון, אַז באַלד וועט אין פּענסטער אַ־ין אָנהויבען בלייכער צו ווערען, די פייגעל וועלען אָנהויבען צו שרייען, און דערנאָך וועלען זיי אַנטשלאָפען ווערען.

און אַז אין דרויסען איז ווידער העל געוואָרען, איז שוין שווער געוועזען צו דערקענען, צי דאָס איז דער ווידערשיין פון דער לבנה, וואָס שלאָגט זיך אָב אָן די דעכער, אָדער עס הויבט שוין אָן צו טאָגען.

פיינער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו גוטמאַנען, און אין דער טונקעלהייט האָט ער דערפיהלט גוטמאַנ'ס רוהיגען, מעלאַנכאָלישען בליק אויף זיך. און ווי יעדעס מאָל, דערפיהלענ־דיג דעם בליק, האָט זיך דאָס פיינדשאַפט בעהאַלטען עפּיס אין א ווינקעל אין האַרצען, און ער האָט געשפירט, אַז גוטמאַן איז זיין חבר, אַנ'עלענדער ווי ער אַליין און נאָך מעהר.

זאָגט גוטמאַן, איהר טראַכט עפּיס?

גוטמאַן האָט נישט באַלד געענטפערט, און פיינער האָט זיך פאָרגעשטעלט, אַז אויף זיין חבר'ס ליפּען שפּיעלט יעצט דער דינער־דינער שמייכעל, וואָס בעלייטיגט איהם יעדעס מאָל אַזוי טיעף. ער האָט זיך שוין געהאַלטען אין מיטען אויסדרעהען זיך. גוטמאַן האָט גערעדט שטיל:

– עס האָט געשלאָגען צוויי.

– יאָ עס האָט געשלאָגען צוויי. איך קאָן נישט שלאָפען; איהר אויך נישט?

– ניין.

עטליכע מינוטען האָבען זיי ביידע געשוויגען. פיינער האָט זיך אָנגערופען:

– זאָגט, גוטמאַן. וועגען וואָס האָט איהר געטראַכט ביז אַהער? ס'איז אומעטיג.

געטראַכט אין דאַוונען זיך אָבגעריסן פֿון אָבגעקעריטס. בײַדע דאַוונען געפֿיינט. און פֿירלעכריג דעם חברים גוף. דאַוונען זי זיך דער־מאָנט אַן דעם אינגעניעם פֿרייטיגן און שייצינגן גוף. דעם ווערט געבוירן אוגדען, וואַקסט און צופֿאַרט...

געדענקן וועגן די שטיר אין דאַוונען געטראַכט. פֿינגער'ס געדאַנקען. ערגליכן צו דינען בעוועגונגען אין דעמען. וויגען נעַ־גאַנגען שנעל און דאַוונען זיך אַלעמעריג פֿערקלעמט. גיטמאַנ'ס נעַ־דאַנקען דאַוונען זיך געשטעקט פּאַמעליך און שייער, ווי אַ וויאַגן אין וואַסער.

פֿינגער האָט זיך אָנגעדערינערט. פֿערוּכט דאַס קישן און געזאָגט:

— רושנע.

גוטמאַן האָט ניט געענטפֿערט. ער האָט געקוקט אויף זײַן חברים דאַלבען גוף און אים האָט זיך געוואָלט, אַז פֿינגער זאָל זיך שוין גלײַך צוריקלייגן. פֿינגער האָט ווײַטער געפֿרעגט, ווי אין זײַן דאַרף דאַקסט חנאה צו דעם שטיינערנעם, רוהיגן פּנים, דאָס איז אַ בך קראַנקער און פֿערלאָשענער פֿאַר אידם, בראַנט אין דעם וועגיג... ער האָט זיך צוריקגעלעגט און אַיבער־געקערט מיט בײַדע הענד דאָס פּנים.

אין צימער איז טונקעלער געוואָרן. דאָס איז אידאַי די לבנה אַרונטער אונטער אַ וואָלקן. פֿינגער האָט זיך נאָך געריבן מאַר אַבערגעגעבערס איפֿן געלידער און דאָס געטראַכט וועגן גוטמאַנען:

דין גאַנצן פֿינגער וויאַלבען, האָט ער האָבנט מיט אים צוואַ־מען, דאָס ער ניט באַמערקט, אַז דער מענש זאָל פֿון עפּיס אייקער הערן. אַז ער זאָל עבעס ווערן... ער מיטט זיך קראַנקער ניטט אַרויז אין שטויס. ווען מען קומט זיך צוזאַמען און מען שפּאַרט זיך הינצו. און קראַנקערט איז זײַן פּנים דונקעל. דאָלט זיך, אַז דער מענש בקראַנט עבים פֿון אַרץ, אַז ער האָט עפּיס צו זאָגן און וויל ניטט...

I.

עס איז שוין געווען נאָך האַלבער נאַכט, און ביידע שכנים, זיי זענען געלעגען אין אייזערנעם בעט, זענען נאָך נישט געשלאָפען. אין ענגען צימער, וואָס האָט זיך געפונען אויפ'ן פיערטען שטאָק, איז געווען פינסטער און דושנע. דאָס פענסטער איז געווען אָפען, און אויפ'ן שטיק הימעל, וואָס מען האָט געזעהן פון צימער, איז נישט געווען די לבנה. איהר שיין נאָר, אָנגעלאָגענדיג זיך אין די דעכער, איז צוריקגעפאַלען אין צימער שיטער און שוואַך. אין דער לופט האָט זיך אַלץ נאָך געפיהלט דער הייסער טאָג און אַ ריח פון דורכגעברענטע דעכער. אין אַ דערבייאיגען צימער, ביי דער בעל-הבית'טע, האָט ערשט נישט לאַנג אויפגעהערט צו וויינען דאָס קינד, און יעצט האָט זיך געלאָזט הערען דאָס געקלאַפּ פון די דראָשקעס. דאָס געקלאַפּ האָט אַ רגע נישט אויפגעהערט: עס האָט זיך אָנגעהויבען אין אַ ווייטער גאַס, זיך דערנעהנטערט, שטאַרקער און געדיכטער געוואָרען. און קוים האָט עס זיך אָנגעהויבען צו פערליערען, האָט זיך אַ נייַ געקלאַפּ דערהערט, זיך דערנעהנטערט, דורכגעפאָהרען, און דאָס גאַנצע גרויסע הויז האָט מיטגעציטערט.

אין בעטיל איז געווען ענג; דאָס בעטגעוואַנד שוין לאַנג נישט איבערגעצויגען, און ביידע, פיינער און גוטמאַן, האָבען זיך בעמיהט איינער דעם אַנדערען בעקוועמער צו מאַכען. זיי האָבען זיך עטליכע מאָל געקעהרט פון איין זייט אויף דער אַנדערע, איבערגעלעגט דאָס קישען, נאָר מיט די הענד איז שווער געווען דורכצוקומען, ווייל, האַלטענדיג זיי אויפ'ן קישען, האָבען זיי זיך

אויף איין קוואַטיר.

Tłokiem Józefa Jeżyńskiego, Warszawa, Nowy-Świat 8.

אויף אײן קװאַטיר.

Tłokiem Józefa Jeżyńskiego, Warszawa, Nowy-Świat 8.

ה. ד. נאָמבערג.

שריפטען.

דריטער באַנד

אויף איין קוואַטיר. – אלול. – שוויַיג שוועסטער. – אוינען. – ווער איז שולדיג?

פערלאַג „ביכער־פאר־אלע“, וואַרשע, דלוגע 11.

וואַרשע. – תרס"ט.

דרוק „האור“, דלוגא 11.

СОЧИНЕНІЯ

Г. Д. Наумберга.

Томъ третій.

Изданіе „Бихеръ-фаръ-алэ“, Долгая 11.

ווײַסע הכרובים און מען האָט זי אַרײַנגעפֿירט פֿון שטוב, אום צו באַגראָבן אין דער ערד!

איז דאָס דער טויט דורכגעפֿלויגן דורך דײַן קאָפּ! דאָס איז דאָס אַ קראַנק געזונגען מיט ווינט טייערע פֿרײַנדער און דײַן יונגן פּנים!

אָ! פֿאַרשאָלטן וואָר ער זײַן, דער טויט!

• •

•

און איצטער איז שוין פֿינצטער. די באַלאַכטונג דײַן קאָפּ אין דײַנע הענט איז אויך פֿינצטער, און איך האָב געזוכט אומעטום פֿון דײַן הארץ, טײַער קינד.

קום אַהער נענטער צו מיר, קום! פֿאַרוואָס פֿילסט דו דײַן מיר ניט קוקן אין די אייגענע אויגן!

קום אַהער, מיר וועלן שפּילן: קלאַפּ מיט דײַן קליינער האַנט אײַנס טען... אײַנס, צוויי, דרײַ...

אָט האָסט דו דײַנע אייגענע אייגנקייטן, אונזערע בלײַבן דאָרט ווי געשטאָרבן — און דו האָסט נאָך אַרײַנגעכאַפּט דײַן האַנט פֿון מײַנער. און ביז געשטאָרבן, אַז בין איך אויך געבליבן, איך און מײַן שאָטן; די לאָמפּ ברענט טונקעל, דער שאָטן, האָבנדיק, רוקט צו מיר, אָדער איך — צו אים:

— ווער איז דאָ, דער פֿאַרוואַקסענער מענש, ווער איז דאָ! ווי וואָר דיך די קינדהייט קאָנען קיינען, ווי וואָלטן קינדער־אויגן קאָ־נען קוקן אין דײַן געזיכט. אין דעם געזיכט, איבער וועלכן דאָס לעבן דאָס דורכגעפֿירט זײַן אַקער־אײַזן און דאָס איבערגע־לאָזט נאָר קנייטשן, טיפֿע טונקעלע קנייטשן!!

קום, מײַן קינד! האָב מיטלייד! אַז האָב איך אַ גאַנצן בײַ־נאַכט פּאַפּיר אָנגעשריבן, טראַכטנדיק וועגן דיר; נעם אים, מײַן קינד, פֿאַרוויקל אים, מאַך פֿון אים אַ פּאַפּירענעם טראָמפּייטער און שרײַ הויך, הויך, קינדיש פֿרײַ: „קוקעריקו!“, — ווער איך ווייס, אַז דער בײַנען פּאַפּיר איז ניט פֿאַרפֿאַלן געוואָרן אין גאַנצן!

ווי־צו קען דאָס די באַגנאַדיגט צוריקקערן די פֿאַרגאַנ־גענע קינדהייט! —

I

געגעבען מיט דיין האנד, ארויפשארענדיג די האר פון דיין שטערן, איז דאס נישט דער כעס פון דיין פריערדיג הארץ קעגען מיר; דער פראטעסט פון דיין קינדהייט קעגען א דערוואקסענעם, קרומען מענש, וואס לאזט דיך נישט קינדיש זיין? —

נאר אט פאלט די נאכט צו. דער הימעל ווערט טונקעלער, די שטערען־העלער. אט איז די לבנה ארויס פון אונטער דעם קעגנאיבערדיגען דאך, און פערשפרייט ארום און ארום איהרע דינע, לייכטע שטראהלען... קוק דיך איין, מיין קינד, און גיב איבער דיין נשמה דעם גרויסען, ברייטען אונבעוואוסטען הימעל, און זאלען די געדאנקען געבוירען ווערען איינער נאך דעם אנדערען, און מיט א ליעבען גרוס זאלען זיי אוועקפליהען פון דיר, ווי ווייסע טויבען פון טויבען־שלאק.

טראכט דיר, טראכט, מיין קינד!

... „דרייצעהן יאהר בין איך אלט געווארען... נאך א יאהר צוויי האב איך א חתן... רויטע בעקליך, שווארצע, געקרייזעלטע פ ות, א שווארצע קאפאטע און א סאמעטענעם היטעל, א פערשעמט ר, פערטראכטער, האלט די אויגען אראבגעלאזט...

„עס איז גוט צו זיין א כלה... „מז״ט״ זאגט מען מיר... פין הינטען פערפלעכט איך מיר די האר צוזאמען, פארענט פערקעמט... א היטעלע טהו איך מיר אן און געה מיר שפאציערען, ווי קיינמאל גארנישט...

„מען פערבעט דעם חתן צו גאסט, איך וויל איהם נישט אנקוקען, בשום אופן נישט, און ענטלויף אין אנדערען צימער אריין—עקסטרא...

„דערנאך — א חתונה, מען טאנצט, איך זיץ מיר אויף מיין ארט אין א ווייס זיידען קלייד — —

... „איך ליעג אין בעט, איך בין א קינדבעטארין; די שוויגער קומט אריין, זאגט „מז״ט״, איך ענטפער נישט — איך בין שוואך—

„דערנאך מאך איך חתונה קינדער, איך בין א שוויגער... א באבע״ —

— —

מיין קינד! וואס ביזט דו פלוצלונג אויפגעשטאנען פון ארט? וואס בעטייט דאס דער טרויער, וואס האט זיך געלעגט אויף דיין געזיכט? —

א־הא! דו האסט דיך דערמאהנט אן דיין באבעס טוידט פאר יאהרען! דו האסט דיך דערמאהנט, אז מען האט זי אנגעטהון אין

ווען דיר אויך, מײן קינד, מײן קלײנער מלאך!

אײנגעלעגט מיט דײן קאָפּ אויף דײן רעכטער האנד, די לינקע פֿארן מויל האלטענדיג, און קראצענדיג מיט די פֿינגער איבער דײנע ציינער, פֿריזשע ליפּען — ווי שײן, ווי רוהיג דו זיצסט, מײן קינד! ווען דיר אויך און בעטראכטסט דאָס היטעל מיט דײנע קלאָרע, פֿרומע און גרײבינקע אויגען.

דאָס פֿענסטער איז הויך; נאָהנט דערבײ זיצסט דו. דײנע אויגען קאָנען אַנגאַנצען דאָלבען הימעל זעהן און צעהלען די שטי־רען, אײנעם נאָכ'ן אַנדערן, ווי זיי קריכען אַרויס פֿערשעמט און פֿערטראַכט פֿון אונטער דעם גראָען הימעל.

די פֿינסטערניש הערט אויף די וועלט; די הײזער פֿערשוויי־גען זיך; די פֿײגעל אפּילו אין מיטען מאַרק פֿערליערט זיך און דעם טריבען נעבעל און ווערט אויס ... ווי אַ שוואַרצער פֿלעק אויף גרױ פאַפּיער... נאָר די הינטען — די אַלטע, בעקאַנטע, קרומע מויערען בעקרונען זיך נאָך אין דער טרויער שײנענדער מונקעל־הײט... וואָס נאָך איז פֿערהאַן צו זעהן אויף דער טריבער ערד?

אַ דאַרבען הימעל זעהן דײנע אויגען — קוק דיך אַם, און וואָרט זיך דײנע געדאַנקען. דײנע קינדישע דײנע און ליכטיגע גע־דאַנקען, וועבען אַרום אין דער אַנדערער אונגעשטערט; דאָרטען זי־פֿײפֿען, ווי אַ שטילער טײך איבער אַ וואַסעריגען באָדען! און פֿער־שאָלטען זאָל זײן דער שטערן, וואָס שטערט זיי אין וועג און שטערט זײער הײליגען רוהיגען גאַנג!

מײן קינד! שטערט איך מײן נישט אַלײן? צי בין איך נישט דער שטערן, וואָס מאַכט דיך אונרוהיג, וואָס און אירע שלאָגען זיך אין דײנע געדאַנקען, וואָס שטערען זייער רוהיגען גאַנג?

וועה איז דעם מענש, וואָס דאָס לעבען האָט אירם אײנגע־קריצט, וועה איז אירם!

שטערט דיך נישט מײן דאַזײן אין דער שטוב? קערען זיך דײנע געדאַנקען נישט פֿון זייער גלײכען וועג, ווען מײן בינדער שלאָגט זיך אָן אין דײנע אויגען? פֿיהלסטו נישט מײן פֿאַרשווינדען בריק בעראָשטען איבער דײן געזיכט. אָט האָבסטו אַ העלפֿטיגען רודער

זִי אוּן אִיךְ.

אַרויסגערעדט קלאָר און דײַטליך, וואָרט בײַ וואָרט, ווי אַ שילער, וואָס זאָגט פֿאָר זײַן לעצקיע:

— און — אויב — איך — וויל, קאָן — איך — זײַן — רוהיג, — אין גאַנצען רוהיג...

דער שאָטען זײַנער, וואָס איז געלעגען אויף דער ערד, האָט איהם אַלין נאָכגעטהון, נאָר ער האָט געשוויגען.

ער האט געקראצט אין דער האר, איז זיין הארצנווייטיגקייט געוואָ-
רען פון צוגאנגענעם טאג. אזוי איז געווארען קאלט. די פיס האָ-
בען אנגעהויבען צו פרירען — אויפגערעגט האט ער פארגעסען אנצו-
טהון די קאלאשען — ער האט ארויסגענומען דאס טיכעל פון דער
טאש, צוגעטרענט די ברילען. און די שפיגלען האט דער ווינד צו-
טראגען אויף אלע זייטען.

„איך דארף נים, איך דארף נאר נים, איך דארף נאר נים!"
— האט ער געברומט, געקלאגט צוריק א דריט מיט גיכע טריט
אהיינגעגאנגען.

• • •

נאך א לאנגע צייט האט בענדער געשפאנט איבער זיין
צימער. געדאנקען, ווי כלי זיין, האבען זיך געשלעפט אין זיין
קאפ. ער האט שוין נים געטראכט מעהר וועגען רחל׳ן, און האט
געמאכט א רעכנונג פון זיין לעבען. און אלע זאכען, וואס זיינען
פערבי אין זיין קאפ, אלע זיינע טראכטען און געדאנקען, די גאנצע
צייט פערוואנדעלטע יאהרן האבען אויסגעזעהן ווי א גרויסע קופע
פון גריבלעריען, פון פילאזאפיען און קרומקייטען, ווי עפעס
א נאנסענס-פולע זאך, וואס דערוועקט נאר עקעל און איבערבענען.
ער האט געוואלט פערטרייבען די געדאנקען פון זיין קאפ, נאר זיי
האבען זיך ווי צוגעקלאמערט צו זיין מוח, וועלכע אויסגעבראפען און
צוריקגעקומען און זיך אנגעזעצט ווי א מעגענע פליגען, וואס לאזען
זיך נים פערטרייבען. דאס צימער איז געווען פול מיט רויך פון פא-
פיראסען. פון דרויסען האבען אריינגעקוקט די ווייסע ליכטער. דער
ווינטער האט געקלונגען צוויי: „מארגען פריה דארף מען געהן אין
קאנטאר".

ער האט זיך אנגעשטעלט אין מיטען צימער, אויפגעהויבען
דעם קאפ, ארויפגעלאזט כמעט העכער גלייך צו די פיס און האט

וועגונגען, צו די צוגען פֿון זײַן געזיכט, צו זײַנע געוועהנליכע רעד...

אַ ווײַלע נאָך איז ער געזעסען שטום, מיעד און מאַט. דער קאָפּ איז געוועזען לעער אָהן איין איינציגען געדאַנק.

— וואָס טהוט מען? — האָט ער זיך ווידער געפֿרעגט.

און ער האָט געפֿונען אַ נײַע קאָמבינאַציע. ער האָט צוגע־רוקט דאָס פֿלעשיל מיט קלע, האָט צוזאַמענגעקלעבט בײַדע בריעף און האָט אויפֿגעשריבען מיט אַ רויטער ברײַשטיפֿט איבער בײַדע בריעף: „קלויב אויס!“.

„אַ גוטער אויסוועג“ — האָט ער געטראַכט, און מוראַ־האָבענ־דיג, ער זאָל ווידער ניט חרטה האָבען, האָט ער גיך אַרײַנגע־לעגט בײַדע בר.ע׳ אין אַ קאָנווערט, און איז אַרויסגעגאַנגען. אין דרויסען האָט געשנײַט, אין דער גאַנצער לופֿט האָבען זיך געקוי־קעלט גרויסע, ווײַסע שטיקער שנע. מען האָט שוין געגומען פֿער־מאַכען די געוועלבער. בענדער איז געלאָפֿען גיך צו דער עק גאַס, צום פּאָכט־קאַסטען. ער האָט שוין געהאַט אויפֿגעהויבען דאָס דע־קעל, גרייט אַרײַנצוואַרפֿען דעם בריעף. און פּלוצלונג האָט ער זיך צוריקגעהאַלטען. אין זײַן פֿאַנטאַזיע האָט ער שוין געהערט דעם קלאַפּ פֿון דעקעל, ווען ס׳פֿאַלט צוריק און האָט זיך דערשראָקען פֿאַר דעם געדאַנק, אַז ער קען אָבטהון אַ זאַך, וועלכע מען קען מעהר ניט פֿערריכטען.

„דאָס איז נאָך מעהר לעכערליך!“ — האָט ער גערעדט צו זיך און איהם האָט געוואונדערט, ווי אַזוי האָט ער גאָר ניט געטראַכט דערפֿון, אַז שיקען די צוויי בריעף צוזאַמען דאָס איז נאָך ערגער, נאָך שענדליכער, נאָך מעהר לעכערליך און עקעלדיג. עפּעס אַ מעדעל איז פֿערבײַגעגאַנגען און האָט איהם בעריהרט מיט איהר קערפּער, און ער האָט זיך דערמאָהנט, וואָס ער האָט געשריבען וועגען דעם שטאַרקען שטראָם, וואָס איז דורך זײַן קערפּער, ווען רחל האָט איהם אָנגענומען פֿאַר דער האַנד... דער בריעף, וואָס

בין איך מאַן געוואָרן צו געדענקען די מיר. יחי'! און איך ליעב דיך. ווי איך ליעב דיך! ווייל דאָך נאָר פֿאַר מייער ליעבען, ווייל מיין האַרץ איז געווען פֿול איבער די ברענען. האָב איך ניט געזאָגט דערפֿון. איך האָב ניט געזאָגט. איך האָב ניט געוואָרט דאָלמעטשער מאָלען מיט ווערטער די הערליגקייט פֿון מיין ליעבע. מיר וועלען דאָך געהערען! אַז די מינוט האָב איך פֿערדאָרבען דעם בריעף, און קאָן ניט צוריקהאַלטען מיינע געפֿיהלען. איך קוש דיך און ליעב דיך איין עבּיג, אונענדליך. מיין ליעבען און מיין וועלען! דיך, דיך. דען בין איך! שטעל דיר פֿאָר: נאָך צעהן יאָהר פֿער־וואַנדערט זיין, אין פֿינף ליעבען, און פֿינף ליבען, בין איך פֿרוצ־לונג געוואָרען גליקליך, דער גליקליכסטער אויף דער וועלט. ווייל דו געדענקסט מיר, מיין ליעבען, מיינער. איך קוש דיך, און דריק דיך צו מיין האַרץ. מאָרגען וויל איך דיר שרייבען אַ'אויספֿיהר־ליכען בריעף און וועל אַלין געבּען אַרויסשרייבען. מיין גליק דאָס מיך שווער געמאַכט. איך וויין, פֿערגיס מיך ניט פֿון גליק.

דיין —"

„איך קאָן יאָ!" איז דורך אַנדראַנג בײַ בענדער'ן און כאַפּ, אַז ער האָט געענדיגט לייענען דעם בריעף, און מיט אַ געפֿיהל פֿון אַ וואונדער האָט ער זיך אָנגעלעהנט אויף דעם שטוהל און גע־קוקט גראָד פֿאַר זיך. און ער ניט דאָרט, און אַ וויים, איז געלעג־נען דער ערשטער בריעף. און שטיל, און ווייטער, אויך ווי דער פֿריאָנער, בעדייטענדער אמת, האָט ער געפֿונען פֿון דאָרט און געפֿאָרעט, האָט איהם געזעהן: דעם וואָפּס פֿון לעבען, ברויט און דעם מאָרך פֿון די ביינער.

— נון! — האָט ער זיך געפֿרעגט. צו וואָר ער איינקוקען דעם צווייטען בריעף! ער האָט איהם נאָך אַ מאָל דורכגעלעזען און זיך פֿאָרגעשטעלט, ווי ער ווייס דעם בריעף לייענען, ווי זי וועט זיך וואונדערען צו הערען איבּערלעבען דער פֿון איהם, ווי שווער איהר וועט איבערקומען צוזאַמענברעכען דעם מאַן פֿון דעם בריעף צו זיינע בע־

אין זײַן פֿאַנטאַזיע האָט ער געזעהן די לאָדקע, דעם אױפֿגעבלאָזע־נעם זעגעל, די גלאַטיגקײַט פֿון װאַסער, דעם אָװענד־װינד; ער האָט געפֿיהלט דעם שטאַרקען געזונדען קערפּער, אַ רױט שפּראָ־צענדיג פּנים... נאָר פּלוצלונג, נישט צו װיסען פֿון װאַנען, איז געקומען עפּעס אַ געדאַנק איהם אין קאָפּ אַרײַן און האָט איהם אױסגעניכטערט.

איך װײס ניט, װאָס אַרום מיר טהוט זיך! אַ נאַר בין איך!— האָט ער זיך געזידעלט, שפּאַנענדיג בעז איבער'ן צימער — װאָס װיל איך דען? װאָס איז מײַן פֿערלאַנג? װאָס פֿילאָזאָפֿיר איך? לעבען װיל איך, איך בין מיעד! זי װיל מיט מיר חתונה האָבען. און װאָס איז דאָס קריכען זיך? װאָס?! צי האָב איך ניט דאָס רעכט צו נעהמען אַ װײַב? פֿאַר װעמען שרעק איך מיך? פֿאַר װעמען? פֿאַרװאָס? —

„ליגען, ליגען, ליגען״! — האָט ער אַרױסגערעדט בעז, אַז ער האָט זיך דערמאָהנט אָן די װערטער פֿון בריעף: „איך קאָן ניט לעבען״. — „ליגען! איך קאָן יאָ, איך קאָן״! —

דער געדאַנק, אַז ער איז אין אמת'ן ניט פֿעהיג צו לעבען װי אַנדערע, אַז זײַן געלעכטער איז אַנ'אַרט זיפֿץ, װי רחל האָט איהם אַמאָל געזאָגט, — דער געדאַנק האָט יעצט געדריקט זײַן האַרץ. ער האָט געביסען זײַן אונטערשטע ליפּ פֿאַר צאָרן, און מיט אַ װילדען האַס איז ער צוגעגאַנגען צו'ם טיש און גענומען שרײַבען גאָר אַנ'אַנדערען בריעף צו רחל'ן:

„מײַן לעבען. מײַן זעעלע!

„איך לײען און לײען דײַן בריעף און גלױב אַלײן ניט אָן מײַן גליק. אָט איז דײַן בריעף פֿאַר מײַנע אױגען, דער בריעף געשריבען מיט דײַן אײגענע האַנד. מיט דײַן קלײנער שענער װײַסער האַנד. אָ! װי װאָלט איך װעלען, דו זאָלסט זעהען, װאָס אין מײַן האַרץ קומט יעצט פֿאָר! דו, דו אַלײן רעדסט דאָך צו מיר. איך לײען יעדעס װאָרט, יעדעס אות — און כ'װאונדער און פֿרעג: צי

די טיר איז געקלעפט געוואָרן. און די ריטנגס איז אַרײַנ-געקומען צו געזעסן דאָס גלאָז. בענדער האָט אײַנגעגעבן די פעדער. די ריטנגס האָט אים אַנגערירט מיט איר אַקסל, צוגעקומענדיג דאָס גלאָז, און ער האָט אויף איר געגראַצט שמיס, וגלאָז.

— וואָס קומט דער פאַן אויף? — האָט זי געפרעגט.

— אַזוי — אַ קורצער שמײכל האָט פערקרימט זײַנע ליפּן, און ער האָט זיך אײַנגעהויבן פון אָרט. די ריטנגס איז אַרויס פון צימער.

בענדער איז געבליבן אַלײן און געקוקט אײַפֿן בריעף, אויף די בענקענע פון בריוו-וועטע-בעשרײבענס פּאַפּיר, און האָט געהערצט. ער האָט שוין געפֿירט, אַז דעם בריעף וועט ער ניט אײַנקאָפּירן; אַז זײַן יעצטיגע אײַפרעגונג איז ניט מער ווי אַרע זײַנע אײַפרעגונגען: אַ גאַנצע קאָנקרעטישע געשאַרטעט. די נײַעונג זײַנע צו פילאָזאָפירן און טריבן, וואָס האָט פערניכטעט זײַן רעבען, זײַט ער געדענקט זיך. וואָס איך האָב דאָ געשריבן רחלן — האָט ער געטראַכט — האָב איך געקאַנט שרײַבן יעדען ניט-הערשריבן פרי עגציבער, אפילו דער ריטנגס האָב איך דאָס געקאָנט זאָגן. די בענקערע פּאַפּיר וואָלט געקענט צערײַסן אײַפן מיט, און ער האָט מורא געהאַט דורכצולײענען די פון אָנהויב ביז צום סוף. ווידער האָט ער געפילט, ווי די שווערע מאָמענטן געדאַנקען באַפאַלן אים, און אום לויז צו ווערן פון זײ, האָט ער זיך גע-וועצט אײַפן בעט. אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און געטומלען אומעטר-ברומען אַ רוסיש ליעדל. און ברומענדיג, האָט זײַן האַרץ זיך גע-טראָגן מיט בענקשאַפט צו יענעם ווײַבליכן וועזן, וואָס שײַנט זיך צוזאַמען מיט איהר געבליבענע אײַנגעצײַט אײַבער'ן מינד, וועל-כן וועלכער דאָס ליעד האָט דערצײלט. די געפילן פון פֿרידן ליבע, פון חוכמה און בענעדרונג, פון געווינקייט און קראַנקס, וואָס דאָס ליעד איז געווען פול מיט זײ, האָבען אים פֿער'שכור'ט-

סעקונדען זענען פֿערבײַ ביז בענדערן איז קלאָר געוואָרען אין קאָפּ און ער האָט אויפֿגעצייכענט אויף אַ שטיקעל פּאַפּיר דרײַ מאָל: „אונפֿערשעמטער, אונפֿערשעמטער, אונפֿערשעמטער". ווידער איז ער זיך עטליכע מאָל איבערגעגאַנגען איבער'ן צימער און האָט ווײַטער געשריבען:

„איין זאַך נאָר ווייס איך זיכער: אַז פֿון קינדווײַז אָן, בײַ דער גרעסטער אויפֿרעגונג; ווען איך האָט גערעדט מיט דער שטאַרקער בעגײַסטערונג פֿאַר צוהערער; ווען איך האָב געלאַכט און געטרייסעלט זיך פֿאַר געלעכטער — שטענדיג איז איין געדאַנק געלעגען בעהאַלטען אין אַ ווינקעל פֿון מײַן מח: „ווען דו וואָלסט געוואָלט, בענדער, וואָלסט דו געקאָנט זײַן רוהיג". די שטימע האָב איך שטענדיג געהערט אַרויסרעדען פֿון מײַן אינערליכען וועזען.

„אזוי, מײַן ליעבע, איך בעלעסטיג אײַך אומזיסט מיט'ן לעזען מײַן בריעף, און איהר פֿערצײַהט מיר. איך מוז דאָך זײַן וואָס איך בין, חאָטש פֿאַר איין לעבעדיג בעשעפֿעניש: פֿאַר אײַך, טהײַערע. „בעגעהר איך אײַך?" — אָ! ווי לײַכט מיר איז צו ענטפֿערען אויף אַזאַ פֿראַגע: יאָ, יאָ און יאָ! נאָך מעהר, טהײַערע, איך פֿיהל, אַז אויסער אײַך האָב איך גאָרניט, אַז לעבען אָהן אײַך איז מיר כמעט אונמעגליך. איך האָב קיין פֿרײַנד, קיין נאָהענטען ניט, קיין חבר, קיין פֿערטרויט האַרץ. די בעקאַנטע דערווײַטערען זיך פֿון מיר, ניטאָ מעהר, וואָס ס'זאָל מיך פֿערבינדען מיט זיי. איך בין איינזאַם, פֿול ווידערווילען און עקעל...

„ס'וועט אײַך גוט זײַן בײַ מיר, טהײַערע. איך וועל אײַך ליעב האָבען, אַ, ווי איך וועל אײַך ליעב האָבען: איך שטעל מיר פֿאָר: מיר וועלען זיצען צוזאַמען בײַ'ם מיטאָג, איך וועל אויפֿשטעהן צופֿריעדען און גינסטיג, און וועל קושען אײַך אויפֿ'ן שטערען, אויף אײַער שענעם שטערען, טײַערע. איהר ווייסט ניט, ווי מיעף איך קען ליעב האָבען. קיין שלעכט האַרץ האָב איך דאָך נאָך אַלעם ניט געהאַט"...

אינם צום צייכען; דער טאג אליין קערט זיך פון מינוט צו מינוט... און דאן איך טראכט אזוי, ווערט מיר לייכטער אויפ'ן הארצן. דעמאלט נעמען איך אין זיך דאס העלער זיין איבער אנדע־רען. דאס געפיהל פון שמארץ. וואס קרענקט אן מיר פון מיינע יאהרען. דערנאך זאג איך מיר: איך קאן ניט לעבען. ווייל איך בין קראנק. ווייל איך האב אלעס איינעם. זעלטען אבער פאסירט דאס מיט מיר. געווענליך טראכט איך: מאמעשי! ווער ווייס! פיי־לייכט איז זיך טיין דארן אויך פערדארבען. פיילייכט נאר מיין לעבען איז אויך צובראכען. פיילייכט זענען שולדיג דא נאר די צעהן פערציגלטע יאהרען אין פרעמד און פאמיליע. אדער דיז אין איין א ווייבליכן וועזען!

„איך שרייב אייך דאס אלץ, אום איהר זאלט וויסען מיין ווערען־צושטאנד, אום איהר זאלט פערשטעהן, פארוואס איך האב געשוויגען און ניט אויסגעפירט די שטילע ווערטער. וואס הא־בען אייך געמאכט פערבונדען מיט מיר. איך האב געשוויגען, ווייל איך האב ניט געוואוסט; ווייל איך האב ניט געוואלט רעדען דינגע.

„וואלט איך שוין געטאן אמאל אין מיין לעבען דיזעס גע־טאן, וואלט איך פערגעבען מיינע יעצטיגע געפיהלען מיט די יונ־גינע, און וואלט געוואוסט. נאר איך האב קיינמאל ניט געדיענט, ניט אמאל ארומגעגאנגען, ניט אמאל געקושט א פרוי"...

בעגריף דאס פרוילונג איינגעהערט צו שרייבען, און משונה'־דיגע פערקריכטע זיין פנים: געקלעפט דאס מייד, און פון זיין געזיכט איז געוואשען אין קאלט פון קרימשען. און זיין קאפ איז געווארען א מיטשמאס, וואס פרעגט יעדער מאל פאסירען מיט איהם. ווען ער האט זיך דערמאהנט אמאליגע געשיכטע פאר דריי יאהר מיט אנ־אנדער מיידעל און אן אנדער שטאדט, וואס ער איז זיך מיט איהר באגעגענט אויף דער מיט רחל'ן, און אלמאל, ווען זיי זענען גע־בליבען אליין, האט ער זי פלוצלונג ארומגענומען, און זי דאס איהם אבגעשטויסען און געשריען: „אונפערשעמטער!"... צוריק

אין בליהען. איך דערמאָהן מיך אייער פנים, אייערע האָר און די לעצטע שטראַהלען פון דער זון, וועלכע האָבען געשפּיעלט אויף אייך, אייערע אויגען, וואָס האָבען געבליקט מיט אזוי פיעל ווייכ־הייט און בענגשאַפט העט־ווייט, דאָרט אהין, וואו ס'איז געשטאַנען אַ קליין הייזעל און האָט איננאַנצען געפינקעלט, בעגאָסען מיט ליכט. איך דערמאָהן מיך אָן דעם בליק, וואָס איהר האָט געוואָר־פען אויף מיר, און ווי איהר זייט פלוצלונג אראָבגעשפּרונגען פון בערגעל מיט אויסגעשפּרייטע אָרימען... דעמאָלט האָב איך געוואָלט צו לויפען און אייך אריינגעהמען צווישען מיינע אָרימען. נאָר איך האָב פערשפּעטיגט. די קאָמפּאַניע איז אָנגעקומען.

„שטענדיג האָט מיך עפּעס געשטערט, שטענדיג איז דאָס געפיהל אָבגעשטאָרבען אין הארצען, איידער נאָך ס'איז אַרויס אויף דער ליכטיגער וועלט.

„אַז איהר זייט געפאָהרען פון דאַנען, און איך האָב אייך בעגלייט, האָב איך די גאַנצע צייט געטראַכט אייך עפּעס צו זאָגען — און האָב געשוויגען. איך האָב ניט געוואוסט, וואָס צו זאָגען. עטליכע מינוטען, איידער דער צוג האָט געריהרט, האָב איך שוין געפיהלט, אַז אַלץ בלייבט ביי'ם אַלטען. און מיט שרעק האָב איך געוואַרט אויף דעם מאָמענט, ווען דו וועסט פערשווינדען און פאַר מיינע אויגען וועט בלייבען דער לערער רוים. איך האָב גע־מיינט, אַז עפּעס וועט געשעהן: איך וועל וויינען, לאַכען, שרייען... און איך בין צוריקגעקומען אַ היים מיט אַ וויסט הארץ.

„איך ווייס ניט, וואָס מיט מיר איז. מיר הייבט אָן צו שווינד־לען אין קאָפּ. איך הער מענשען רעדען וועגען ליעבע, האַס, קנאה און פערשיעדענע אַנדערע זאַכען. טיילמאָל דוכט זיך מיר, אַז זיי פלוידערן נאָר, אַז זיי זענען ניט וואַרהאַפטיג, אַז אין אמת'ן איז אויף דער וועלט נישט דאָ, ניט קיין ליעבע, נישט קיין האַס, נישט קיין קנאה און דערסטגלייכען. עס זענען פערהאַן נאָר טויזענ־דער פערשיעדענע פאַרבייגעהענדיגע געפיהלען, נישט עהנליכע

זעהן שפּרינגענדע דורכדרינגענדע פֿײַערל. װאָס האָט מיך צוריק געשטױסען זעהר שטאַרק. זעהן איך האָב מיך געװאָלט דערנעהנטערען צו איהר - זעהן פֿריהער האָט מיהר ניט געפֿינקעלט אין איהרע אױגען. איהר רױטע געשװאָלענע ליפּען און נעזעלעכער. און איך געדענק, אַז זעהר שטאַרק. זעהן איהר האָט דאָך זיך צולאַכט, האָב איך געפֿיהלט װי אַ װאַסער-פֿאַל װאָלט אַראָפּגעגאַנגען איבער מײַנע געדאַנקען. איך בין מיהר געװען און האָב מיך געדענקט איבער דער זאַך. איהר רױטע צונגאָנגען, אָנגעטאָן מיך פֿאַר דער דאַנק און מיך געצױגען. דולט זיך, איהר האָט געזאָגט: „זעהט נאָר, װי איך האָט זיך צולעגט"! און דאַמאַלס - דער מאַטעריע שפּעטער דערנאָך אין מײַן געהעלטעניס - איז װי אַ מאַכטיגער שטראָם דורך מײַן גאַנצען קערפּער. איך האָב געװאָרט אױף אױפֿגעזעצן. פֿאַלען איבער איהר האַלז און װײַנען. איך האָב אָבער האָט ניט געקאָנט מיט אין אָנגעקומענעס פֿון אַנדערע. און אַז איהר האָט אױך אָנגערוקט פֿון מיר, האָט מײַן גאַנצער קערפּער געציטערט װי אין אַ פֿיבער; אַ נײַעס מיטגעפֿיהל האָט מיך באַהערשט, דער קאָפּ איז געװען דער און נאָר דער שטראָם האָט איך דאָרט געפֿיהלט. װי דער דאָזיגער איז זעהר פֿערנײַטערט געװאָרען אין מיר... און שפּעטער נאַכט, אַז איך בין אַהײם געקומען אין מײַן צימער, האָב איך געפֿיהלט, אַז איך בין ניט מעהר יענער און אַנדערש - און דאָס האָט מיך געפֿרײַט. נאָר דאָס געפֿיהל איז דורך, האָט זיך נאָר אָנגעקלעפּט אין מײַן געהעלטעניס, און פֿײַער-פֿײַעל מאָל האָב איך איהר געװאָרט עפּעס זאָגען און האָב ניט געקאָנט.

„איהר געדענקט נאָך דעם פֿאַריגען שבועות, װען מיר זײַנען געגאַנגען שפּאַצירען אױסער דער שטאָדט. מיר האָבען די טאַטאַלײַן געלאָזט אונטער זיך און געגאַנגען װעלבער-צײַט פֿעראיט. און מיט װײַט זײַט איהר אױפֿגעגאַנגען איז אַ קרעל בערגיל און זײַט אײַן געשטאַנען. איהר שױן זײַט איהר דערנאָך געקוקט. זינג, פֿרײַ, פֿיל זעהט װי איהר געשטאַנען, װי אַ בילד

יעצט האָט זיך נאָך ניט געטראָפען, איך זאָל רעדען מיט אַ מענ־שען אַ לענגערע צייט, און איך זאָל דערביי ניט האָבען דאָס אונ־אַנגענעהמע, עקעלדיגע געפיהל: אַז איך בעהאַלט עפּעס אין מיר, אַז איך מאַך מיך שענער און בעסער, אַז איך בין ניט, וואָס איך בין. נאָר מיט אייך, טייערע, האָב איך פערבראַכט פיעל שטונדען, ניט צו האָבען דערביי דאָס עקעלדיגע זינדיגע געפיהל. און אויך יעצט שרייב איך אייך און מיין הארץ פיהלט זיך פריי און וואָהר דערביי.

„אייך האָט געוואונדערט מיין אויפפיהרען־זיך די גאַנצע צייט ווען איהר זייט דאָ געוועזען, קיין איינציג קלאָר וואָרט האָב איך אייך ניט געזאָגט: קיין איינמאָל ניט געדריקט מיט ליעבע אייער האַנד, דאָס האָט אייך געוויס בעליידיגט. איך פערשטעה דאָס, נאָר וואָס האָב איך געקענט טהון? איהר דאַרפט וויסען, אַז פון מיין גאַנצען זכען, פון מיינע אַלע שטרעבונגען, פון אַלעם דעם, וואָס האָט געגעבען, ווי מען זאָגט, אַנ׳איגהאַלט מיין לעבען, אַז פון די גאַנצע צעהן פערוואָגעלטע יאָהרען איז מיר גאָרנישט געבליבען, וואָס איך זאָל דערויף זאָגען: „אָט דאָס וויל איך און דאָס איז מיר ליעב”, און נאָר איהר, טייערע, זייט מיר געבליבען. פיעל, זעהר פיעל האָב איך געטראַכט וועגען אייך. צי האָב איך געקענט אויסקלייבען אַ וואָרט פון ווערטער־בוך און אייך זאָגען? האָב איך געקענט ליעגען זאָגען פאַר דער איינציגער בעשעפעניש, מיט וועלכער איך האָב מיך געפיהלט פערבונדען? ניין! דאָס האָב איך ניט געקאָנט טהון. איהר זייט מיר צו טייער, און פיהלען זיך זינדיג געגען אייך האָב איך ניט געוואָלט.

„צי איך ליעב אייך? — יאָ, געוויס.

„איך דערמאָן מיך איין אָבענד אין אייער צימער, איהר האָט פיעל געלאַכט און זייט געוועזען זעהר שען. אייערע האָר און אייער גאַנצער צאַרטער פרישער קערפער האָבען געלאַכט. אייערע שוואַרצע אויגען האָבען געפינקעלט און געשפּראָצט מיט נחת און לוסט, און

איך וויל פון פאר איהר. וואס איך בין. דו האסט זיך צוריקגע-
זעצט, איבערגעקרייצט מיט דער האנד דעם שטערן. א ווייל גע-
גלאצט אין'ן שפיגעל פענסטער. וואס דו האסט געדאכט אין דער
האנד, און האסט גענומען שרייבען:

„טייערע רחל!

„אט ערשט יעצט האב איך דערהאלטען אייער בריעף. וואס
האט מיך דארט דערפילט מיט ציטערניש און פרייד. און איך
איל איך, באלד צו ענטפערען, ניט אלטערניג. וואס איך דארף
נעבען אנ'ענטפער אויף אזא שווערע און ערנסטע פראגע, ווי די,
וואס איהר האט מיר פארגעלעגט. איך וויל אייך נאר רעדען ווי
מיט מיין איינעם האר, דערצעהלען אייך, טייערע, און אייך מיר
אלץ קלאר מאלען מיינע געפיהלען.

„איך האב אייך שוין געשריבען, או די לעצטע צייט, ווינט
איך האב בעקומען א שטעלע און פיהר אנ'אנשטענדיגעס, רעגולי-
רעם לעבען. פיהל איך מיך ווידער שלעכט און אומצופרידען. מיינע
נערווען ווערען נאך מעהר איינגעריסען. מיינע אלטע בעקאנטע רעדי-
ווידעשווען זיך פון מיר אוועק נאכ'ן אנדערן, גלייך איך וואלט בע-
גאנגען א שווערע זינד. און, דעם אמת זאגענדיג, פיהל איך מיך
אליין אויך זינדיג... פאר וואס? - איך ווייס ניט. פיליכט דערי-
בער איך בין געוואוינט שוין קיינמאל יאהר צו וואוינען אין אנ'ענג,
שמוציג צימערל, ניט צו דערזעהען און ניט צו דערשלאפען, מיר-
מאל צו הונגערן, מיט אין ווארט: ווייל איך האב מיך צוזאמענגע-
געלעבט מיט דער נויט. יעדער אנפאנג איז שווער. איך וועל
ציטערנדיגע ווערען און דאמאלסט וועל איך לעבען, ווי ארץ מענ-
שען ארום מיר, זאל זיין וואס ס'וויל! מ'קען מיך רופען „בורזשוא",
„א מענטש פון דער מיטעל"; און זאל וויסען איך ניט דארפען ציטער-
טען ביי מיר. און זאג נאר ווייס איך ווייטער; איך האב קיין היי-
נעם ניט געזאגט. איך האב קיינמאל ניט געזען אלס לייענעם
זאכען. און דאך גרייבט מיר, טייערע, אז פון איבערגעזעטצט אן ביז

אַפילו זי ניט אײנמאָל אָנגערירט. און דאָך, יעדעס מאָל, ווען ער איז צו איהר נעהנטער צוגעגאַנגען אײן טריט, האָט זי זיך דער־שראָקען און איז בלאַס געוואָרען. איהר האָט זיך געדוכט, אַז אָט פאַלט ער אָן אויף איהר...

בענדער, וואָס האָט זיך יעצט געפיהלט אויפגעמונטערט און פרעהליך, האָט זיך געווענדעט צו איהר מיט אַ שמײכעל.

— ציִ האָט מאַריאַשאַ אַ חתן? —

— אַ חתן? פון וואַן זאָל איך האָבען אַ חתן? איך דאַרף ניט קײן חתן.

— נאָר... און בענדער האָט געפיהלט, אַז די צונג בעװעגט זיך איהם ניט פרײַ, און וואָלט שוין צופריעדען געווען, די דיענסט זאָל אַרויסגעהן פון צימער, זי אָבער איז ווײַטער געשטאַ־נען און געזאָגט מיט אַ געלעכטער:

— איך האָב געהאַט אַ חתן. פאַר צוויי יאָהר האָב איך גע־האַט אַ חתן, כ׳וואָלט געהאַט פיעל געלד. וואָלט איך געהאַט אַ חתן...

— נו, זאָל מאַריאַשאַ ברענגען טהעע.

די דיענסט איז אַרויסגעגאַנגען, באַלד איז זי צוריקגעקומען און געבראַכט טהעע, נאָך אַמאָל איז זי געבליבען שטעהן אַ ווײַלע בײַ דער טהיר און האָט געקוקט אויף בענדער׳ס קאַרק, וועלכער איז געזעסען בײַ׳ם טיש אײַנגעבויגען, ווי פערזונקען אין געדאַנקען. ער האָט עקסטראַ ניט אויסגעדרעהט זיך און האָט נאָר געפיהלט איהר נאָהענטקײַט, וואָס איז יעצט איהם געווען צו לאַסט. אַם ענדע איז זי אַרויס פון צימער; בענדער האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט, גענומען שפאַנען אַרויף און אַראָב און איבערלעגען זיך אין קאָפּ אַ בריעף צו רחל׳ן.

„איך האָב קײנמאָל נישט געזאָגט קײן ליעגען און וועל ניט זאָגען!“ האָט ער געטראַכט מיט שטאָלץ אויפגערעגטערהײד. „איך וועל פרובירען צו געבען איהר מײַן האַרץ נאַקעט אַזוי ווי עס איז;

און ער האָט זיך דערמאָנט, וואָס רחל האָט אים אַמאָל גע-
זאָגט, אַז זײַן געלעכטער איז עפּעס אַ מאָדנער, אַז אַפֿילו ווען ער
לאַכט, בלײַבט זײַן פּנים ערנסט און טרויעריג ווי געוויינליך. דאָ-
מאָלסט, ווען זי האָט אים דאָס געזאָגט, האָט ער עס זיך גענו-
מען צום האַרץ און עס האָט אים געקרענקט: יעצט פֿערקערט,
האָט דער געדאַנק נאָר אַרויסגערופֿן צופֿריעדענהייט און שפּאַס.
ווי אַלע אַנדערע געדאַנקען, וואָס האָבן זיך געטראָגן אין זײַן
קאָפּ.

אַ טייל פֿון דער סחורה, וואָס מען האָט געקויפֿט, האָט
איבערגעטראָגן דאָס פֿערד פֿון זײַנע געדאַנקען, און צימער איז
אַרײַנגעקומען די דינסט, אַ יונגע שיינע קריסטין, און איז גע-
בליבן שטיין, ווי געוויינליך, בײַ דער טיר. אַ שטילער ווי זי
וואַרט מירא האָבן גערעכנטער צוזונגען צו אים.

— דער „פּאַן" וועט טרינקען טהײ? — האָט זי געפֿרעגט.

בענדער האָט געשאָקלט מיט'ן קאָפּ אויף יאָ, האָט גע-
שמײכלט און געזאָגט:

— איך וועל טרינקען.

די דינסט האָט אײַנגעוויקלט יעצט נאָך בעזונדערס שיין,
דאָס גרינע טיכל פֿון דער האַלז. דאָס האָט בעדעקט איהר פּנים
און איהר ברוסט, דאָס צוגעבונדן עפּעס אַבגעזונדערט דרין צו
איהר אָנפֿאַלער שעקטס זי איז, ווי געוויינליך, געשטאַנען אַ
ווײַלע בײַ דער טיר און ניט געריהרט זיך פֿון אָרט. דער גאַנ-
צער בענדער, ווען בײַ, וואָס זי האָט ניט געקענט פֿערטראָגן,
דײַן קורצע אַבגעראַקטע ענטפֿערן און זײַנע געוויינע גילע בע-
וועגונגען — ווײַל איהר מאַרנע פֿאַרנעהמען און האָבן בעלײדיגט
איהר ווײַבלעכע קריבטשנעפֿיהר. זי איז געווענט געווען צו יונגע
הײַם, דאָס ווײַבן איהר נאָכגעלאָפֿן, וואָס האָבן זי געקושט און
אַרומגענומען, און וואָס זי האָט אָבגעשטויסן און געווידלט. בענ-
דער אָבער האָט מיט איהר קײן ניט גערעדט, ניט געקושט זי,

יעקב בענדער, אַ יונגערמאַן פון אַ יאָהר דרייסיג, אַ הויך־געוואַקסענער מיט אַ מאָגער, בלאַס פּנים, מיט פיעל קנייטשען אויפ׳ן שטערן און מיט אַ געגאָלטער באָרד האָט געשפּאַנט איבער זיין צימער אַרויף און אַראָב, פערטיעפט אין געדאַנקען. אויפ׳ן טיש איז געלעגען אַ בריעף, וואָס ער האָט ערשט דערהאַלטען פון רחל׳ן. פון דעמזעלבען מעדעל, וואָס ער האָט צוויי יאָהר נאָכ־אַנאַנד נישט געלאָזט פון אויג, און וואָס יעצט האָבען אַלע זיינע געדאַנקען ; עפלאַטערט אַרום איהר. יעדעס מאָל, ווען ער איז פער־ביי־געגאַנגען פאַר׳ן טיש, האָט זיין בליק זיך ווי אונגערן אָנגעשלאָ־גען אָן דעם בריעף.

קלאָר זענען יעצט זיינע געדאַנקען נישט געווען ; ער האָט נאָר געטראָגען איין געפיהל אין האַרצען, אַ געפיהל פון צופריע־דענהייט און פון זיעג. און איז געווען, נישט ווי געוועהנליך אויפ־געמונטערט. אין אַזאַ אַרט צושטאַנד האָט ער געקאָנט שפּאַנען איבער׳ן צימער דריי, פיער שעה, איבערגעבען זיך אין רשות פון לייכטע, פלאַטערדיגע געדאַנקען, און פיהלען דערביי אַנ׳ערלייכטע־רונג, ווי עמיץ וואָלט איהם שטיל גלעטען די האָר און איינרוימען: „דו ביזט אַנ׳ערנסטער, אָרענטליכער מענש, בענדער: נישט אומ־זיסט...״

אין זיין צושפּיעלטער ן אַנ׳אַזיע_ האָבען זיך אַלע ווייַלע אָנ־גערופען פון דאָס ניי די ווערטער, וואָס רחל האָט געלאָזט פאַ־לען אין איהר בריעף ווי אונגערן: „נאָך דעם אַלעם מוז איך מודה זיין, אַז איך קען אייך ניט: האָט איהר מיך ליעב?״ און יעדעס מאָל, ווען די ווערטער האָבען זיך אָבגעשפּיגעלט אין זיין געדעכט־ניש, האָט אַ צופרידענער שמייכעל געשפּיעלט אויף זיינע ליפּען,

בְּרִיעף.

– ענטשולדיגט אויך...

בײַ איהר אַרויסגעהן, האָט ער איהר פעסט געדריקט די האַנד, אויף זײַן פּנים איז ווידער געלעגען דער קאַלטער שמייכעל, און ער האָט געזאָגט:

– ענטשולדיגט, ענטשולדיגט. דערמאָהנט נישט צו׳ם בײזען.

און אין עטליכע טעג אַרום איז פידלער אַוועק פון וואַרשע.

* * *

פון יענער צײַט זענען שוין דורך צוויי יאָהר ד״ר ווײַנ-שטיין האָט געלעבט אין אויסלאַנד. דורך דער צײַט איז דער פאָטער איהם געשטאָרבען ער האָט בעקומען אַ גרויסע ירושה און האָט נישט געוואוסט, וואָס צו טהון מיט דעם געלד, וואָס צו טהון מיט זיך. וועגען פידלער האָט ער שוין געהאַט פערגעסען.

אַ צופאַל אָבער האָט איהם דערמאָהנט אָן איהר. ערשט נישט לאַנג האָט ער געוואוינט אין דער שווייץ, בײַ איינעם פון איהרע שענע זעען. אָבענדס האָט ער לאַנג שפּאַצירט ביז שפּעט אין דער נאַכט, און איז אַהײם געקומען שלאָפען. אין בעט, פאַר׳ן שלאָף, האָט ער, ווי געוועהנליך, גענומען לעזען די רוסישע צײַ-טונג, וואָס האָט איהם געבראַכט יעדען טאָג נײַעסען פון דעם לאַנד, וועלכעם האָט בײַ איהם שוין אויסגעזעהן ווי אַ פרעמדע וועלט. אָט אין דער צײַטונג האָט ער געטראָפען דעם בעקאַנטען נאָמען:

„נעכטען איז דאָ אויפגעהאַנגען געוואָרען די מערדערין פון גענעראַל A, די יודין, ליובאַ פידלער״ – האָט ער דאָרט געלעזען.

ער איז יענע נאַכט מעהר נישט געשלאָפען, נאָך עטליכע טעג דערנאָך געוועזען ווי בעטויבט, און בײַנאַכט האָבען זיך איהם געחלומט באָמבעס און געהרג׳טע, תּליות און שטײַפע מענשליכע קערפּער, וואָס דער ווינד האָט געשאָקעלט...

— וואָס איז אײַך! איהר זעהט ניט געזונד! זאָגט זיך...
האָט זי געזאָגט.

נאָר זי האָט זיך ניט געזעצט.

— איך בין געקומען זיך מיט אײַך געזעגענען. הערר וויזנ־שטיין, איך פאָהר נאָך היינט אוועק. יאָ, מיר פעהלט נאָך צו שרײַבען רובל אויף דער הוצאה. איהר קאָנט מיר באָרגען!

— נאָר וואָס איז אײַך, וואָס! איך פערשטעה ניט... זאָגט איך. — און זי האָט איהר צוגעטראָגען א בענקעל.

פינף רובל האָט זי פערגעסען צו זען מיט איהם שפּרעכען. דורך דער נאַכט האָט זי איהם ניט איינמאָל טיעף געטראַכט. נאָר יעצט, פערלעגענהײַט זײַן טשיען, ווילען בליק אויף זיך, האָט זי ווידער קאָפּ ווי מורא געהאַט, זי זאָל איהם ניט בעליידיגען, און האָט זיך געזעצט.

— נו דערצעהלט: וואָס איז צו וואָס פאַרוואָס איהר!

— איך דאַרף פאָהרען. איך האָב שוין געקענדיגט: וואָס זאָל איך טהאָן דאָ מעהר!

— הערט, — האָט ער געזאָגט, און זײַן שטימע איז געוואָרען צערטליך, אַזוי קינדערליך און אַזוי שמייכלדיג — הערט, ליובא, בלײַבט דאָ, בלײַבט און זײַט מײַן פרוי, איך ליעב אײַך...

ער האָט געקושט איהר האַנד. א ווײַלע האָט זי געטראַכט, נאָר באַלד האָט זי קיינעם ארויסגעצויגען איהר האַנד פון זײַנע און געזאָגט:

— נײן, הערר וויזנשטיין. דאָס איז אוממעגליך. איהר האָט געדאַרפט א בעסערע, קאָמפּלעטע.

זי האָט די ווערטער ארויסגערעדט קלאָר און רוהיג, מיט פערטיגקייט און שטאַרקייט, און געפיהלט, ווי יעדעס וואָרט מאַכט איהר לײַכטער און פרײַער דאָס האַרץ.

הערר וויזנשטיין האָט נאָך איינגעוויזען זײַן שמערץ מיט דער האַנד. זײַן פּנים האָט אַנגענומען א ליידענדען אויסדרוק. ער האָט קיינמאָל מעהר געזעהען איבעריג צײַטער און געזאָגט.

שוועֶר געֶוויִסעֶן, אַליין מיִט איִהרעֶ טרעֶהרעֶן. פוּן וואַנד האָט נאָר געֶוויִנקעֶן די נײַעֶ בלוּזעֶ. —

די עֶטליִכעֶ שעה, ביִז עֶס איִז טאָג געֶוואָרעֶן האָבעֶן זיִך געֶצויגעֶן ווי אַ גאַנצעֶ עֶביִגקײַט. זי האָט שוין געֶהאַט געֶשפּאַנט אַ צײַט־לאַנג איִבעֶר איִהר ציִמעֶר אַרויף און אַראָב און געֶדריִקט איִהרעֶ שלעֶפעֶן מיִט די העֶנד, ביִז זי איִז מיִעד אַניִדעֶרגעֶפאַלעֶן אויפ'ן בעֶט, בעֶדעֶקט מיִט'ן קיִשעֶן דאָס פּניִם און געֶוויינט; זי האָט שוין צוגעֶגאָסעֶן נאַפט איִן דעֶר לאָמפּ, וואָס האָט געֶהאַלטעֶן בײַ'ם אויסגעֶהן, — און די נאַכט האָט זיִך געֶשלעֶפּט און געֶשלעֶפּט גאָר אָהן אַ סוֹף. אָם עֶנדעֶ האָט די פיִנסטעֶרקײַט אויף די שויבעֶן אָנגעֶהויבעֶן העֶלעֶר צו וועֶרעֶן. עֶס האָט געֶטאָגט.

פ י ד ל ע ר האָט אויסגעֶלאָשעֶן די לאָמפּ, אויפגעֶמאַכט דאָס פעֶנסטעֶר און אַרויסגעֶשטעֶקט דעֶם קאָפּ. אַ ליִנדעֶר וויִנד האָט געֶבלאָזעֶן, דעֶר היִמעֶל איִז געֶוועֶן קלאָר, אָהן וואָלקעֶן, און ציִטעֶריגעֶ שטעֶרעֶן האָבעֶן נאָך קוים־קוים געֶשיִמעֶרט. זי האָט זיִך געֶפיִהלט מיִעד, שרעֶקליִך מיִעד און האָט זיִך געֶזעֶצט אויף אַ בעֶנקעֶל נעֶבעֶן פעֶנסטעֶר און געֶטראַכט. די העֶלקײַט פוּן אויפגעֶהעֶנדיגעֶן טאָג האָט אַרײַנגעֶבראַכט אַ פריִשקײַט און קלאָרהײַט איִן איִהרעֶ פעֶרוויִרטעֶ געֶדאַנקעֶן.

און איִן דעֶר פריה, ווען זי האָט פעֶרלאָזט איִהר ציִמעֶר, איִז בײַ איִהר אַלץ שוין קלאָר געֶוועֶן און פאַרטיִג: זי מוּז אַוועֶקפאָהרעֶן! אַ וועֶק פוּן דאַנעֶן, וואו איִהר לעֶבעֶן האָט זיִך אַזוי פעֶרפלאָנטעֶט, אַ וועֶקפאָהרעֶן און צוריִק וועֶרעֶן די זעֶלבעֶ וואָס אַ מאָל, — מיִט איִהר שטיִלעֶר בעֶנקשאַפט, מיט איהרעֶ שטיִלעֶ לײַדעֶן, מיִט איִהרעֶ שטיִלעֶ חלומות.

נאָך דעֶם זעֶלבעֶן טאָג, נאָכמיִטאָג, איִז זי אַרײַנגעֶקומעֶן צו ד"ר ווײַנשטיין. עֶר האָט זיִך דעֶרשראָקעֶן פאַר איִהר פּניִם. זי איִז געֶוועֶן בלאַס און האָט געֶהאַט אַנ'עֶרגסט שרעֶקליִך אויסזעֶהן.

— נעמט איך מיך. — האט זי געזאגט צו דעם אפיצער. ער האט נאר ווידער געצייגט רויטע פייאנסען און געענטפערט:

— דעם ייגעס קומען א צייט, וועט מען איך אבן גערופען דערי ווייל שפאצירט נאך איף דער פראמענאד, פרעהליך. און איהר, סי- דאריוא - האט ער זיך געזעגענט צו קראטאוויא - ערלויבט וי- אנזעהען. סוד גערעדט.

קראטאוויא האט אנגעהאן איהר וואטעס און איז צוגע- גאנגען זיך געזעגענען מיט פירלער. איהרע אויגען האבען גע- פינקעלט פאר פרייד. זי האט זיך געגנבט, שוין צוגעוואינט צו דעם געדאנק, או זי איז ארעסטירט, און איז צופריעדען געווען און שטאלץ, וואס זי האט זיך אויך נים געראטען.

— ברייב געזונד, — האט זי געזאגט - אהיים קאנסט דו שרייי בען. איינ מען וועט פרעגען. נאר שרייב, או איך וועל באלד פריי ווערען. געדענק.

און זיי האבען זיך צוקושט.

— בלייב געזונד, מיידעל, — האט פירלער געזאגט און געקוואט זיך עפעס פערענטפערען; נאר זי האט מעהר נישט גע- קאנט רעדען. זי איז פלוצלונג איינגעבראכען און אנגעוויין.

— פערציה... פערציה... האט זי נאר געשמאכטעלט - איך בין א פארשע... א פאריזע...

באלד האט מען איינגעפיהרט קראטאוויא. ביים ארויס- געהן פון דער טיהר, האט זי זיך אומגעדרעהט און געקוקט איף פירלער. און איהרע אויגען איז געווען דער ועלבער געדאנק, און איף איהר נאגן פנים איז געווען איינגעגאסען א געפיהל פון חיל- טיגקיים. פירלער האט נאך געוואלט צוגעהן צו איהר, נאר אין דעם זעלבען מאמענט האט קראטאוויא איבערגעטרעטען דעם שוועל, און נאך איהר איז ארויס פון צימער דער אפיצער מיט די פאליציאנטען.

זי איז געבליבען אליין אין איהר צימער, אליין מיט איהר

— זוכט, אויב איהר ווילט.

די פּאַציענטען האָבען גענומען שאַרען אין אַלע ווינקלען. דער אָפּיציער האָט קאָמאַנדעוועט, געזוכט אין אויבען, אין בעט, אונטער'ן בעט, געקלאַפּט אין דער וואַנד, נאָר מעהר האָט ער גאָרנישט געפונען. קראַטאָוואַ איז די גאַנצע צייט געשטאַנען נעבען טיש. פּיהלענדיג זיך אַרעסטירט, האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי קאָן זיך נישט אַליין, מיט איהר אייגענעם ווילען, בעוועגען. פּידלער איז געזעסען אויפ'ן בעט, און אין איהר מוח איז פאָרגעקומען אַ פּיינדליכע אַרבייט.

„ניין, ניין! דאָס קאָן אַזוי נישט בלייבען!" — האָט זי געטראַכט — מען דאַרף זאָגען, אַז דאָס איז מיין". און האָט זיך פאַרגעגרייט דאָס צו זאָגען, נאָר זי האָט נישט געוואוסט, אין וואָס פאַר אַ פאָרם דאָס צו טהון. דערנאָך איז איהר געקומען אַנ'אַנדער געדאַנק אין קאָפּ אַריין: קראַטאָוואַ וועט זי סיי־ווי־סיי דערמיט נישט העלפען, און שטאָרט איין אָפּפער, וועלען נאָר זיין צוויי. אויסער דעם האָט זי נישט געוואוסט, צי מען וועט זי אַזוי אויך נישט אַרעסטירען, און שפּעטער, אויפ'ן „דאָפּראָס", דעמאָלט וועט מען שוין זעהן...

פּלוצלונג האָט זיך קראַטאָוואַ אויסגעדרעהט צו איהר מיט'ן פּנים, זייערע בליקען האָבען זיך געטראָפען, און פּידלער האָט אין דעם מאָמענט דערפיהלט אַ ברענענדיגען וועהטאָג אין איהר האַרץ:

„אַ שאַנד! אַ שאַנד! איך בין אַ פאַלשע, אַ פאַלשע, אַ פּאָדלע! אַ פעררעטערין!" האָט זי זיך געזידעלט.

דער פּראָטאָקאָל איז שוין געווען פאַרטיג, דער אָפּיצער האָט איהם דורכגעלעזען און געגעבען אַלע זיך אונטערצושרייבען. פּידלער האָט שוין יעצט געוואוסט אויף זיכער, אַז קראַטאָוואַ איז אַרעסטירט, און זי בלייבט פריי, און האָט נאָך געמאַכט די לעצטע אָנשטרענגונג:

געקראַצט, און מיר איז איצט מיט אײנמאָל געװאָרן שרעקלעך מיִעס, און איך די געװײנטלעכע פֿראַגען. װער זי איז, װאָס זי געענטפֿערט מיט אַ ציטעריג קול. פֿאַר דאָס האָט קראַסאָװאַ געענטפֿערט גאַנץ רוהיג, און נאָר אין איהרע אױפֿגעריסענע, ברײט־געעפֿענטע אױגען איז געװען צו דערזעהן, אַז זי איז אױפֿגערעגט.

דער אָפֿיציר האָט ניט געהאַט לאַנג צו װאַרטען. אין שופֿ־לאַד פֿון טיש האָט ער באַלד געפֿינען עטליכע בראָשורען. בעטראַכט די, און דער האַר, דורכגעקוקט די טיטלען און האָט צופֿרידען געשמײכעלט.

— אָט האָבען מיר איך געפֿינען. — האָט ער גערעדט, צוריקגעגאַנגען פֿאַר אַ װײַלע און בעטראַכטענדיג מיט אַ שמײכעל די צװײ בעדילען.

— װעמען געהערט דאָס? האָט ער געפֿרעגט שטרענג.

דאָס איז מײַן", האָט פֿידלער געװאָלט ענטפֿערן, נאָר זי האָט געשװיגען. איהר האָט זיך געדאַכט, אַז זי האָט בעװעגט די ליפּען, אַז זי האָט די װערטער געזאָגט, נאָר זײ זײַנען עפּעס ניט אַרױס פֿון איהר מױל. פֿאַר דאָס האָט זי קלאָר און דײַטליך געהערט, װי קראַסאָװאַ האָט געזאָגט:

— דאָס געהערט מיר.

און דער אָפֿיציר האָט געענטפֿערט:

— גוט.

דאָס װיל זי געדענקען אַלײן איך זיך און מיך פֿרײַ מאַכען — דאָס זי געטראַכט — נײן, נײן! דאָס װעט אױך ניט בלײַבען, בײַם אײגען ניטש". זי איז געשטאַנען און געקוקט מיט די אױגען און געװאָלט עפּעס צו טהון.

— װאָס איז דאָס אײַער, קראַסאָװאַ — האָט דער אָפֿיציר געזאָגט — און איהר האָט דאָס נאָך. פֿידלער? ניט בעסער באַלד אײַער, װעלען מיר פֿערשפּאַרען צו װאַרטען. אַ שאָד די צײַט.

פֿידלער האָט געענטפֿערט בײז:

„ציִ איִן אמת׳ן טאַקיִ?” האָט זי געטראַכט איִן שרעק.

זיִ האָט געוועקט איִהר חבר׳טע:

– מ אַ ר י אַ, דוכט זיִך, צו אונז...

נאָר ק ר אַ ט אָ וו אַ האָט נישט אויפגעוואַכט, ביִז דיִ טריט זענען געוואָרען גאָר נאָהנט, און מען האָט אָנגעקלאַפּט אָן דער טהיִר.

– ווער איִז דאָרט? – האָט פ יִ ד ל ע ר געפרעגט.

אַ טעלעגראַם, – האָט זיִך געהערט דער בעקאַנטער ענטפער.

ק ר אַ ט אָ וו אַ האָט זיִך אויך אויפגעכאַפּט פון שלאָף, גע-עפענט ברייט דיִ אויגען און אַרומגעקוקט זיִך, וויִ זיִ זאָל ווערען דערגעהן, וואָס דאָ איִז געשעהן. נאָר דערהערענדיִג דאָס וואָרט „אַ טעלעגראַם”, איִז איִהר באַלד אַלץ קלאָר געוואָרען, און זיִ האָט זיִך געכאַפּט אויף דער גיִך אָנטהון.

אָן דער טהיִר האָט מען גענומען קלאַפּען נאָך שטאַרקער.

– וואַרט אַ ווייַלע, מיִר טהוען זיִך אָן. – האָט ק ר אַ ט אָ וו אַ געזאָגט.

– מיִר וועלען דיִ טהיִר אויסברעכען; שיִסען, דיִ מיִנוט עפענען!

– מען קאָן? האָט ק ר אַ ט אָ וו אַ האָט געפרעגט פ יִ ד ל ע ר ׳ן, וואָס האָט געהאַלטען בייַ׳ם אָנטהון דעם ערשטען שוך.

נאָר בייַ דער טהיִר האָט מען גענומען רייַסען אַזוי שטאַרק, אַז עס איִז נישט געבליִבען קיין אַנדערע עצה, וויִ באַלד צו עפע-נען.

עס איִז אַרייַנגעקומען אַ וואַכמייסטער אָפיִצער, אַ הויכער, אַ בלאַסער, מיִט זעהר לאַנגע וואָנסעס, עטליִכע פּאָליִציאַנטען און דער שטרוזש פון הויז. איִן ציִמער איִז אַלץ ענג געוואָרען. עס האָט זיִך אָנגעהויבען דיִ רעוויזיע.

„הייַסט עס, איִך ביִן אַרעסטיִרט – האָט פ יִ ד ל ע ר געטראַכט – נו גוט, אַביִ אַ סוף, אַביִ אַנ׳ענדערונג”. און דאָך האָט איִהר האַרץ

יונגער בליהענדיגער קערפּער וואַרט אָהן זאָרג, אָהן ציטערניש און אָהן בעקימערניש אויף דעם גליק, וואָס וועט קומען און מוז קומען. —

פֿירלער האָט פֿײַן איבערגעלאָזען די לאַטעס און צוריק די חנוכה־צייטען. איהר איז ענג און באַנג, דוטענג—און ציטער. קומט ווילט זיך היינט ראַנען, איהר הויך זינגען. איהר שרייען פֿאַר פרייד. איהר און דער שפּיל איבערגיסען דאָס האַרץ פֿאַר עמיצען און פֿערטרויטען טרייסטער.

„נאַס דו מיינער! נאַס דו מיינער!“ וויספּט זי.

וואָס ציטערט אין איהר יעדער גליד! וואָס קלאַפּט אַזוי דאָס האַרץ! און וואָס פֿאַר אַ גיסט דאָס צערײַצט איהר בלוט! —

וואָס זאָל זי טהון, וואָס וועט זי טהון! פֿאַר וואָס איז איהר לעבען געוואָרען אַזוי פֿערוואָרפֿען! —

און די פֿאַנטאַזיע פֿון אַ ברענענדען יונגענמאַן, מיט שוואַרצע האָר, מיט גליהענדיגע אויגען, מיט מעכטיגע הענד, וואָס וועט טראָגען, די אָרומנעמען, פֿעסט־פֿעסט אָרומנעמען. אַז יעדעס גליד איהרס זאָל פֿיהלען דעם יונגען קראַפֿט, און ער, דער ערליכער, וועט זי אויפֿטראָגען אין זיינע אָרעמס ווייט־ווייט. — אין דאָרט אָרט, וואָרט וואו זי וועט איינשלאָפען. וואו דאָס לעבען וועט זיין אַזוי גליקליך און רוהיג און שיין...

נאָר אַז דאָס ביין געקרויגען איז מיער, און פֿירלער האָט געפֿיהלט, ווי זי הויבט זיך אָן צו שרעקען, זי האָט זיך גע־קומט. וואָס זי שרעקט זיך: זי האָט געדענקט, אַז פֿריהער איז דאָס געפֿיהל איהר פֿרעמד געוועזען. נאָר ערשט אין דער לעצטער צייט איז זי געוואָרען אַזוי אויפֿגערעגט און איבערגעשראָ־קענער... זי האָט איינגעהאַלטען מיט אַ פֿערהאַלטענעם אָטעם, וואָס אונטער טהוט זיך. ביז דאָס אָנגעהויבען צו גיהן אויף די טרעפּ. געהאַנגען זיינען שטילע טונקעלען. די טריט זענען דורך איין פּאָר טרעפּען, אַ צווייטע, און האָבען אַלץ ניט אויפֿגעהערט: ווי אַ קלאַנג פֿון שפּאָרען האָט זיך געהערט...

טרײסעלט פֿון זיך דעם שנײ, האָבען שטיל געשאָקעלט מיט די לײדיגע צװײגען און געװאַרט און געחלום׳ט פֿון דעם גוטען גרינעם מלאך, װאָס װעט קומען בײ נאַכט זײ צו קושען און בעפֿרוכטען. די װאָלקען אױפֿ׳ן הימעל האָבען זיך געטראָגען געשװינד, װי זײ װאָלטען אײלען עפּעס צו פֿערניכטען, עפּעס צו צוגרײטען; און װי זײ זענען פֿערשװאונדען, האָט דער הימעל אַרױסגעקוקט און די װאַרעמע זון — אַ נײ־געבױרענער בלאָהער הימעל, אַ נײ־געבױרענע ליבע זון.

און די נעכט זענען פֿול געװען מיט בענקשאַפֿט און ציטערדיגע האָפֿנונגען. אַ לײכט פֿרעסטיל האָט געחאַפּט, אױף די טראָטוּאַרען איז געװען גליטשיג, און דער דינער אײז האָט לוסטיג געקנאַקט אונטער די פֿיס. און דער לינדער װינד, װאָס האָט געבלאָזען, האָט װאַך געמאַכט יעדען נערװ, גערײצט דאָס בלוט אין די אָדערען.

ערגעץ װײט, אין טיעפֿען װאַלד, האָט דער בער זיך געװעקט אין זײן בערלאָגע, סאַרנעס האָבען פֿול געמאַכט דעם װאַלד מיט װילדע געשרײען. אין שטאָדט האָבען מענשליכע הערצער געציטערט, און איבערגעריסענע חלומות האָבען זיך גענומען װײטער װעבען.

אַנ׳אונרוהיגע, געפֿעהרליכע צײט פֿאַר יונגע הערצער.

ערשט נאָך האַלבער נאַכט איז פֿ י ד ל ע ר געקומען אַהײם, אױסגעטהון און געלעגט זיך אין בעט, נאָר שלאָפֿען האָט זי נישט געקאָנט.

ק ר אַ ט אָ װ אַ שלאָפֿט שױן. זי האָט אַפֿילו נישט געהערט, אַז פֿ י ד ל ע ר איז געקומען און האָט זיך געלעגט נעבען איהר אין בעט. אַ גוטער, צופֿריעדענער שטײכעל ליגט אױסגעגאָסען אױף איהר פּנים, איהר הױכע פֿולע ברוסט בעװעגט זיך פּאַמעליך, און רוהיג איז זי, רוהיג! קײן מוסקעל ריהרט זיך נישט אין איהר פּנים, איהר הלומ׳ט זיך, קענטיג, גאָרנישט. עס דוכט זיך, אַז דער

דאָס זי זיך געפֿירט שפּילט אונטער די בליקן פֿון סאָניאַ און איהר מאַן. דאָס דאָס געזיכט און געזיכט איז איהר רויך וועגן בריוו, און קען ניט מיט איהר ניט געדרעט. אַז איז די דאַ־וועגן בריוו דאָס פֿידלער ניט געטראָגט קיינעם געלעגנהייט. זי דאָס געדרעט און דערצעהלט פֿון זעלבע אַ אינטערעסאַנט, וואָס איז פֿאַרגעקומען אין איהר...

— ווייסט, וואָס איך וויל טהון? — דאָס זי געזאָגט צו קראַ־מאַיאָן־מאַרגען וועל איך טראָגן די בריוו אין לאָמבאַרד, חנם זיך צו צאָהלן פֿאַר סימאָגען.

— ניין, מען דאַרף ניט. זי קריגט דיר אַזוי שוין. די ביזט נאָר אַ שקלאַפֿט אין איהר.

— די דאַלבס פֿון מיר. די דאַסס מיך מעהר שוין ניט ליעב ניט וויאָרט וואָ... דאָס פֿידלער געדרעט, און בײַ די לעצטן ווערטער דאָס איהר שטימע געציטערט.

נאָר קראַמאַיאָוו דאָס נאַרעניש געקענטערט דערויף. זי דאָס נאָר איבערגעריסן איהר דיקע האָר איבער פֿידלער'ס שטירן מיט אַ פֿײַלער בעוועגונג און געזאָגט:

— די ביזט אַ נאַרין. — און איז איהר פּנים איז געווען איבער־געגאָסן דאָס ברייטע, רויטע, רויטישע געלעכטער.

VI.

דער ווינטער איז דערגאַנגען צום סוף. און עס האָבן זיך אָנגעהויבן די טעג פֿון פֿאַרפֿריהלינג מיט זייער גרינע ווינ־דען, די ווילדע און פֿרישע, וואָס טראָגן זיך אין דער לופֿט, וועל־כע און מיטגעריסן און ברענגען אַרום אַ וויסע אָנגעהויבענע אין אַלעם. אָנגעהויבן איז געוואָרן אין דער נאַטור, אָנגעהויבן און באַנג אייגן האַרץ.

די בימער און שטאָט־גאַרטן האָבן שוין לאַנג אָרגאַניזי־

איז איהר ווידער געוואָרען שווער אויפ'ן הארץ, און ווידער האָבען זיך די געדאַנקען פערווירט און ווידער האָט זי געזיפצט:

„שרעקליך! שרעקליך״!

שרעקליך איז אלץ געווען. שרעקליך איז געווען צו טראַכטען וועגען דעם גליק, וואָס וואַרט אויף איהר, צו געניסען פון ליעבע און רייכקייט; שרעקליך איז געווען דער געדאַנק, אז זי זאָל חתונה האָבען מיט א מענש, וואָס – ס'קאָן זיין – זי ליעבט איהם נישט: שרעקליך איז געווען דער ספק, טאָמער איז די גאַנצע זאַך פאַר איהם נאָר א שפּיעל, און ער וועט זי פערלאָזען: שרעקליך איז אויך געווען צו טראַכטען וועגען אַלעבען פול נויט, לאַנגווייליגע און מאַנגעל, און שרעקליך, אונגעהויער שרעקליך, איז געווען די שאַנד פאַר איהרע חבר'טעס, פאַר זיך, פאַר איהר געוויסען!

אויף דער טהיר פון איהר צימער האָט געהאַנגען א נייע טייערע זיידענע בלוזע. די בלוזע האָט געהאַט איהר געשיכטע:

אין טעאַטער האָט אַרויסגעטרעטען עפּעס א בעריהמהייט. סאָניא האָט געהאַט א לאָזשע פאַר זיך, איהר מאַן און ד״ר ווײַנשטײַן, די פריערטע האָט געזאָלט זיין – פידלער. אז ד״ר ווײַנשטײַן האָט איהר פאָרגעלעגט צו געהן מיט זיי אין טעאַטער, אין א לאָזשע, האָט זי געמיינט, אַז ער וויצעלט זיך: ווען ער האָט אָבער ווידער דערפון גערעדט, האָט זי נאָר געלאַכט:

– רעדט נישט קיין נאַרישקייטען. נאָך דאָס פעהלט מיר – אין א לאָזשע, אַזוי געקליידעט...

ער האָט גאָר נישט געענטפערט. נאָר ווען זיי זענען אַרויסגעגאַנגען אויף דער גאַס, און פאַרביי פאַר א רייכען מאַגאַזין פון דאַמען-קליידער, האָט ער זיך אָבגעשטעלט און כמעט זי געצוואונגען, זי זאָל זיך עפּעס קויפען.

– איך קומט דאָך פאַר א לעקציע – האָט ער אויסגערעדט – וועל איך דערווייל אויסלעגען.

אַזוי איז געקויפט געוואָרען די בלוזע. אין טעאַטער דערנאָך

און ווידער האָט פיידלער בעטראַכט די קאָלטקעס און די גרינגעשטיינג און אירע אויגען און האָט איינגעהערט צו רעדען.

„אָך וואָס פאַר אַ ניט־סימפּאַטישע די איז, וואָס פאַר אַ בור־זשואַזקע די איז!“ האָט די געטראַכט, אַרײַנקוקענדיג.

די האָט געפילט, ווי אין איהר האָרץ וואַקסט אַ האַס צו דער שלאַנקער שוואַרצער פרוי מיט איהר לאַנגער אַריסטאָקראַטישער נאָז, מיט איהרע שוואַרצע קליינע ברעמען און מיט איהר פרעכען בליק. דאָס איז געווען דער ברענענדער האַס, וואָס פרויען דערפילען אַזוי גיך צו אַ מענשען, וואָס שטעלט זיך זיי אין וועג, — אַ שטילער שטומער, נאָר ברענענדיגער האַס.

און דאָך האָט די רעדען מאַכן געמוזט קומען צו דער פרוי, רעדען מיט איהר, שמייכלען און מאַכן אַ גוט פּנים. פאַר איהר געפיהלט, נאָר נאָך ניט געבראָכען האָרץ, איז דאָס ניט לײַכט געווען איבערצוטראַגען.

ווען די האָט זיך דערמאַהנט אין איהר פּלאַן צו פאָהרען אין דאָרף, האָט דאָס האָרץ אַ ציטער געגעבען, און די געדאַנקען האָבען זיך פערווירט אין איהר קאָפּ.

„שרעקליך! שרעקליך!“

און ווידער איז די געזעסען אויף דער וועראַנדע ביי דעם שטיבעל, און די האָט איהר קוקט דערציילט מיט זיין ווייכער שטימע און האָט געקוקט אויף איהר מיט פערליבטע אויגען, און איהר איז ווידער געוואָרען פרעהליך און רוהיג, און זי האָט געלאַכט, געלאַכט...

די האָט געזונגען איהר דאָס אין ווינט, — זי האָט געטראַכט פּראָסטעכקייטען און האָט געשפּילט; די האָט געקוקט אוידער דאָס. לאַכט בעשיינט מיט דינע הענט איהר שטערן, — זי האָט געוואָלט שרייען און האָט ניט געקענט.

פּלוצלונג ווען די איז געזעסען אַליין אין איהר צימער און האָט געוואָלט לעזען איהרע בריעף, איז דער רעדען מיט קראַטקייטן.

— מיט איהר חתונה האָבען! חאַ, חאַ, חאַ! וואָס פֿאַלט דיר איין? ביזט משוגע געוואָרען? זי איז אַנ'אָרים מעדעל, אַנ'אַקו־שאָרקע...

— ווילסט מיך הערען, סאָניאַ, צי נישט? פֿאָלג מיך און מיש דיך ליעבער נישט אריין. אַלץ איינס, דו וועסט סיי־ווי־סיי גאָרנישט פּועל'ען, ער איז דאָך אַ משוגענער, און אַז דו וועסט זאָגען ניין, וועט ער זאָגען יאָ.

נאָר סאָניאַ האָט נישט גערוהט. זי האָט געשריבען איהר שוועער און שוויגער וועגען דעם, געמאַכט אָנצוהערעניש איהר שוואָ־גער, געשפּיאָנעוועט און געהאַט וואָס צו טהון.

מיט פֿידלער'ן האָט זי אַמאָל פֿערפֿיהרט אַ געשפּרעך וועגען אַלעקסאַנדער'ן:

— ווי געפֿעלט אייך אונזער אַלעקסאַנדער? — האָט זי געפֿרעגט — אמת, אַ וואוילער מענש:

פֿידלער איז רויט געוואָרען און האָט געענטפֿערט מיט אַנ'אונבעשטימטע מינע. סאָניאַ האָט ווייטער גערעדט.

— זעהר אַ וואוילער מענש. נאָר, ווייסט איהר, אַזאַ מאָדנער. זאָגט מיר, צו וואָס האָט ער שטודירט מעדיצין, אַז קיין דאָקטאָר וועט ער סיי ווי סיי נישט ווערען? און צו וואָס האָט ער דאָס גע־דאַרפֿט? איהר ווייסט, דער פֿאָטער גיט איהם 30,000 רובל נדן.

זי האָט געשוויגען אום צו זעהן דעם איינדרוק, וואָס די לעצטע ווערטער וועלען מאַכען. איהרע שוואַרצע אויגען האָבען שעלמיש געקוקט אויף פֿידלער, און פֿידלער האָט צו'ם ערש־טען מאָל בעמערקט אין די אויגען עפּעס אַ קאַלטקייט, עפּעס פֿער־ביסענעס קענען איהר.

— מעדיצין איז אַ גאַנץ אינטערעסאַנטע וויסענשאַפֿט. פֿאַרוואָס זי נישט שטודירען, אויב מען האָט די מעגליכקייט? — האָט זי קורץ בעמערקט און האָט זיך אויפֿגעהויבען און גענומען געהן.

— וואַרט, אַלעקסאַנדער קומט די מינוט.

ד איז געוואָרן. פֿאַר דאָס אָבער האָט ער נאָך פֿרישער געקריגן די טעמפּעראַטור פֿון היץ, דאָס הייסט פֿרילין.

– און פֿאַר וואָס האָב איך ליעב פּאַנאַ ליובאַ! ווייל פּאַנאַ ליובאַ איז אַ גוטע, און פֿריילין - אַ שלעכטע, - אַזוי האָט ער גע־זאָגט, ווייל די מוטער האָט איהם כסדר געזאָגט פֿאַר עפּיס אַ קאַפּריזע צווישען איהם און דעם פֿריילין.

און פּאַניאַ האָט דאָס דערצעהלט פֿידלער׳ן און דער־בייַ געפֿרעגט:

– זאָגט, איך בעט אייך, פֿאַר וואָס האָבען אייך קינדער אַזוי ליעב!

– יאָ. קינדער האָבען מיך ליעב; און זיי האָב איך ווידער ליעב, שרעקליך ליעב.

דעם אמת זאָגענדיג, האָט זיך פּאַניאַ איינגעקוקט אין פֿידל־לער׳ס לעבענדיג פּנים און בשום אופֿן נישט געקענט פֿערשטעהן, וואָס דאָ איז פֿאַראַן אַזאַ שיינעס. „אַן אָנגענעהמען - נישט מעהר“, האָט זי געטראַכט. און דערצו האָט זי געקוקט אויף פֿידלער מיט פֿעראַכטונג און האָט זי גערינג געשעצט, און דאָך האָט זי זיך צו איהר פֿערהאַלטען גוט און געהערט מיט איהר ווי מיט איהרס גלייכען. איהר האָט געפֿעלען די ראָלע, וואָס זי שפּיעלט דאָ אין אַלעקסאַנדער׳ס אַנגעלעגענהייטען. זי האָט נישט געקענט צו לאָזען, אַז אַלעקסאַנדער זאָל חתונה האָבען, און זי זאָל דערבייַ נישט געהערען קיין אַנטהייל.

זי האָט אַיך געוואָלט איהר כאַן פֿערמייַדען אין דער זאַך, נאָר ער האָט זיך אָבגעזאָגט:

– וואָס זאָגט דו צו אונזער אַלעקסאַנדער׳ן! ער האָט זיך דאָך, הייסט, פֿערליעבט אין דער לערערין...

ער האָט נאָר געצויגען מיט די אַקסלען און געענטפֿערט קאַטעגאָריש:

– כאָ זאָל ער מיט איהר חתונה האָבען.

אין זײַן גאַנצען פערהאַלטען זיך צו איהר, אז ער האָט זי ליעב, און אַז פריהער צי שפעטער, נאָר דאָס קאָן פּאַסירען, זי זאָל ווע־רען זײַן ווײַב.

צו ווערען זײַן ווײַב! זי האָט זיך געשראָקען פאַר דעם גע־דאַנק. אַזוי פיעל אונגעוועהנליכעס איז געלעגען אין איהם, און זי האָט אַליין נישט געוואוסט, פאַר וואָס זי שרעקט זיך אַזוי: צי פאַר אַ גרויס אונגליק, צי פאַר אַ גרויס גליק.

זי האָט באַלד בעמערקט, אַז אויך בײַ ווײַנשטײַן׳ס ברודער אין הויז, אויף דער לעקציע, בעגעגענט מען זיך מיט איהר גאָר אויף אַ בעזונדערען שטײַגער, נישט אַזוי ווי מיט אַ געוועהנלי־כער לעהרערין. סאָניאַ איז אַרײַנגעקומען אין דעם צימער, וואו זי האָט געלערנט מיט דעם קלײַנעם באָריס, גערעדט וועגען די לעקציעס, געפּלוידערט און פערנומען אומזיסט די צײַט. דערבײַ האָט זיך פידלער געפיהלט אונטער דעם בליק פון סאָניאַ׳ס שוואַרצע אויגען, און אין דעם בליק איז געווען אַזוי פיעל נײַגיריג־קײַט און עפּעס אַ בעהאַלטענער שמײַכעל!...

טײַלמאָל, ווען זי האָט געהאַלטען בײַ׳ם אַרויסגעהן נאָך דער לעקציע, האָט זיך בײַ דער טהיר — פּלוצלונג, נישט צו וויסען, פון וואַנען זי האָט זיך גענומען — בעוויזען סאָניאַ און געזאָגט האַלב־ערנסט, האַלב שפּעטיש:

— וואַרט אַ מינוט, אַלעקסאַנדער וועט באַלד קומען.

פידלער איז רויט געוואָרען און זאָגענדיג קורץ, אַז זי האָט קײַן צײַט נישט, האָט זי זיך געאײַלט אַרויסצוגעהן.

אין הויז איז זי אַלעמען געפעלען. דאָס האָט פידלער גע־פיהלט און דאָס האָט זי אויך נישט געוואונדערט. צו מאַכען אַ גוטען אײַנדרוק — דאָס איז געווען איהר געוואָהנהײַט, מיט וועלכער זי האָט זיך צוזאַמענגעלעבט, ווי אַ קינסטלער מיט זײַן קונסט, ווי אַ בעריהמטע שענע פרוי מיט איהר שענהײַט. אפילו דער קלײַנער באָריס האָט זי ליעב געקריגען און איז צופריעדען געווען, אַז

געקוקט אויף דעם וויגעלשטול, און ער האָט עפּעס דערציילט, און זי האָט געלאַכט, פאַרגעסן אַז ערגעץ איז נאָך געשטאָרבן, אַז, וויגט די מומע, געקומען, און וואָס די רייד. איז אויסן אים, און אַז אַנדער געלעבטער שטערט קיינעם ניט. פאַרגעסן, פאַרשאַפן פון פאַרגעניגן. מיטאַמאָל האָט ער זיך געכאַפּט הינטער איר און געווייזט די שטוב, קיכל און פּאַנקייק. אויב זי קען ווייזט אַ קינד, ניט פון דעם געבוירן, ער זאָל זיך צוביגן און זי קושן.

די האָט געוויזן אויף דעם און זיך געשראָקן דערפאַר און דאָס ניט געוויזן, ווי די וועט אַנטלויפן דערויף.

נײן, דאָס וועט ער זיך ניט דערלייבן סיי סיי — דאָס די פעטש בעשראָקן. און דאָך האָט די זיך אײַנגעקוקט אין זײַן פּנים און געזען דאָרט צו געפינען וואָס מער כימפּאַטיש, דאָס מער שיינס, וואָס מער, וואָס זאָל איר געפעלן.

— ט האָט איז דאָס אַ פּלאַן פאַר איך צו באַזיצן זיך אין אַ דאָרף! איך וועל דאָרט אַבויקלען און ווערן צו ניט צוויי-שן עפּעס פויערים, וואָס וועלן אויך ווילד-פרעמד. אַ פּאָר אײַער יונגער, אײַער יונגער, אײַער שענקען, דאָס זאָל פאַרפאַלן ווערן עפּעס אין אַ דעק אין אַראָגאַנטסקער נייעריניק. ני אַרבעטן דאָרטס צווישן אַרבעטער, אין אַ קאָלאָניעלן צענטער, — דאָס פאַרשטייט איך, דאָס איז דאָרט מאָדערן. נאָר ווי קומט איר, אַ יידיש מיידל, צו רוסישע פויערים! נײן, דאָס וועט איר ניט טאָן.

די האָט נאָך געשמייכלט און געזאָגט:

— איר רעדט אויך וואַלער, אַז איך וועל דאָס ניט טאָן! דאָס קענער ווען דעם ניט רעדן אין דאָב ניט ריכט, אַז איר רעדט אַזוי.

און האָט געמאַכט דערביי אַ שטענדיק מינע.

און דאָך האָט זי געפירט און ווינק רויד, און זיין בליק און

מיט איינמאָל אַלץ, ווי נאָר מען ענדעקט אין זיי דעם מינדסטען פלעק. אַזוי איז אויך געווען מיט פ י ד ל ע ר. יעדען האָט זיך פלוצ־לונג געדאַכט, אַז מען האָט געהאַט אין איהר אַ טעות.

ע ס פ י ר, די רעדעל־פיהרערין פון איהר גרופע, אַן עלטערע נישט שענע קורסיסטקע, איז אַ מאָל אַרײַנגעקומען צו איהר בײַנאַכט און געבראַכט אַ פּעקעל בראָשורען און פּראָקלאַמאַציעס. אַנשטאָט, ווי געוועהנליך, אָבצוגעבען עס פ י ד ל ע ר׳ן, האָט זי עס יעצט געגעבען ק ר אַ ט אָ וו אַ ׳ן און געזאָגט איהר, זי זאָל צוטיילען אין שפּי־טאָל, וויפיעל זי קען, און די רעשט זאָל זי בעהאַלטען. דערנאָך האָט זי זיך געווענדעט צו פ י ד ל ע ר און געפרעגט:

— וואָס מאַכט עפּעס דײַן בעשיצער? —

פ י ד ל ע ר איז רויט געוואָרען פאַר בעליידיגונג און האָט געפיהלט, אַז די טרערען שטעלען זיך איהר אין די אויגען.

— וואָס איז ער מיר פאַר אַ בעשיצער? — האָט זי געענטפערט און פערגעסען דערבײַ, אַז ע ס פ י ר האָט איהם אפילו מיט׳ן נאָמען נישט אָנגערופען — ציי דען איז מיר פערוועהרט צו האָבען בעקאַנ־טע? ניין, איך פערשטעה דאָס נישט.

— ווער זאָגט דאָס דיר, מײַן ליעבע, אַז דיר איז פערוועהרט? פון מײַנעטוועגען, האָטש האָב חתונה מיט איהם. פאַר וואָס נישט? אַ גלענצענדע פּאַרטיי...

און נישט וואַרטענדיג אויף קיין ענטפער פון פידלער, האָט זי זיך געזעגענט און אַרויסגעגאַנגען.

— איבריגענס, איך האָב נישט קיין צײַט צו פערלירען, — האָט זי נאָך געזאָגט פאַר׳ן אַרויסגעהן. און אין פ י ד ל ע ר׳ס האַרץ איז געבליבען אַ שאַרפע שטעכענדיגע בעליידיגונג.

מיט ד״ר ווײַ נ ש ט י י ן האָט זי זיך געזעהן כמעט יעדען טאָג. אָדער ער האָט שוין אויף איהר געוואַרט נאָך דער לעקציע בײַ זײַן שוועגערין, אָדער זי איז אַהיים געקומען צו איהם. די צײַט איז טיילמאָל דורך זעהר לוסטיג. עס האָט געטראָפען, אַז זי איז

ווענדען. פֿון איין זייט ווייסע געזיכטער: איהרע חבר־טעס, איהר גרופּע, איהרע ווענדיגע, דאס שפּיטאל, דאס ענגע צימער; פֿון דער צווייטער זייט דער ד״ר יונגשטיין, זיין שיידוועווען, דער קראנקער בּאַ־ רים, בּקאַנטער אין קאַלטען. איין אַנדער זייט איז געווען איהר קלאַרער ציעל: קעמפען און בּעקעמפען די אין וועלט; איז דער אַנ־ דערער זייט־אַבּגעזונדערט געוואַרטונג. צווישען די צוויי זייטען איז קיין דאַרבּאַנג נישט געווען און דאס נישט געקאָנט זיין. און קיין איינציגע זאַך זי איך נישט געפֿינען. זי דאס שטיל געטראָגען און געליטען אינווייניג.

„בּעסער שוין געגאַנגען פּראַלטן״ - דאס זי בּעטראַכטען, נאָר די געדאַנקען דערבּען זיך געטראָגען אין קאָפּ אין איהר ווייטען, קאַנען אויך וועלען.

זי האָט געפֿיהלט, אַז די לעבענדיגע שטילע נאָכט אין איהר־ קליינקייט צו די יונגשטיינ׳ס, ווערט זי אַנאַנדערע־אַנדערע אַנדערע, לאַנג אַנדערע, און אַפֿילו פּראַלטען פּראַלט זי דאָרט אַנדערע, נאָר אַנדערע געדאַנקען פּראַגען זיך אין איהר קאָפּ, און נאָר אַנדערע ווערטער קומען איהר אויף דער צונג. בּיי איהר אין צימער, אין שפּיטאַל, צווישען איהרע בּעקאַנטען איז זי ווידער אַנאַנדערע.

יאָ! נישט נאָר זי אַליין דאס בּעמערקט אין זיך; עס האָבּען דאס אויך בּעמערקט איהרע חבר׳טעס און האָבּען זיך שטאַרק געוואונדערט איבּער איהר. ווארום זיי ווייסען אַלע פֿון איהרע בּעקאַנ־ טען אָנגעקלאָפּט ווי אַ מאָל: „פֿידלער הראַשי שטורעם בּשלאָ־ סיקע״. האָט נישט איינע געמאַלט אַ קרומע מינע.

אמת, זי איז געווען די אייגענע לעבּעדיגע האַרציגע און בּע־ וועגליכע ווי פֿריהער. דער זעלבּער קלוגער, בּעגייסטערטער בּליק, דער נעמער שמייכעל אויף איהרע ליפּען, די זעלבּע גרייטקייט צו אונטערשטיטצען זיך מיט פֿרייען וואָרט, — און דאָך אַנאַנדערע. אַ פֿרעמדע פֿאַר איהרע חבר׳טעס. בּעגעגענען, וואס געלמען צווישען זייער בּעקאַנטען פֿאַר אַ מיטגלידער אין שום חבֿרותא, פֿערלירען

ביַי דער שוועגעריִן? – האָט ער געטראַכט – זי דאַרף איינגענטליך קיין רעקציע ניִשט און טהוט דאָס נאָר צוליִעב איהר נייַגיִעריגקייַט. פ יִ ד ל ע ר וואָלט זיך געוויִס געפיִהלט טיִעף בעלייַדיגט, ווען זי זאָל וויִסען, אז איך פיִהר זי אַריין אויף צו וויַיזען זי"...

„שטענדיג אַזוי, – האָט ער וויַיטער געטראַכט – קיינמאָל קאָן איך ניִשט געפיִנען קיין גרייַכען וועג, שטענדיגע קריִנגעליִכקייַטען, שטענדיגע האַלבהייַטען, אָהן קראַפט, אָהן מוטה... נידעריג, מאוס!"

אַזעלכע און ענליכע געדאַנקען האָט איהם אייַנגערוימט זייַן אייַנזאַמקייַט. און אַרויספֿוּאַרפֿענדיג די גאַנצע שולד פאַר זייַן צו-בראָכענהייַט אויף זייַן ייִדישער אָבשטאַמונג, האָט ער זיך, ווי געוועהנליך, בערוהיגט:

– אַ נידעריִגע ראַסע! – האָט ער געזיִדעלט.

צו מאָרגען, באַלד אין דער פריִה, האָט ער אַוועקגעשיקט אַ צעטעל צו פ י ד ל ע ר, וואו ער האָט זי אָנגערופען צום ערשטען מאָל „ליִעבע ליובאַ", ניִשט ווי ביז אַהער „זעהר געעהרטע פ יִ ד ל ע ר".

„זייַט אַזוי גוט און געהט אַריין אויף מאַרשאַלקאָווסקע נומ׳... דאָרט איז פאַר אייַך אַ לעקציע. זעהט איהר, איך פערגעס אָן אייַך ניִשט? קומט אונבעדיִנגט. איך בענק נאָך אייַך. אייַער.

ד"ר א. וויַינשטיין.

און אין עטליכע טעג אַרום איז פ יִ ד ל ע ר געגאַנגען פּינקט-ליך יעדען טאָג 1 דעם זייגער צו די וויַינשטיין׳ס אויף איהר שטונדע, און אַרויסגעהענדיג פון צימער, וואו זי האָט געלערענט מיט דעם קליינעם באָריִס, האָט זי געוועהנליך געטראָפען ד"ר וויַינשטיין, וואָס האָט אויף איהר געוואַרט.

V.

פ יִ ד ל ע ר האָט דעם גאַנצען ווינטער געלעבט צווישען צווייַ

געשלאָפֿן. די מוטער האָט איהם געהאַלטען אויף זיך, אײַנגעקוקט זיך אין זײַן שלאָפֿעריג געזיכט. און אויף איהר פּנים איז געווען אַ גליקליכער צופֿריעדענער אויסדרוק פֿון אַ מוטער-געפֿיהל. זי איז יעצט געווען סימפּאַטישער, שענער און וואָהראַפֿטיגער, און איך קאָן אַנדער האָט אין איהר דערקענט די אַמאָליגע טאַניא. וואָס ער האָט צום ערשטען מאָל געזעהן, ווען זי האָט באַלד נאָך דער חתונה שפּאַצירט מיט איהר מאַן אין אינסטיטוט, און דאָס האָט אויף איהם דעמאָלט געמאַכט אַזאַ ליעבליכען אײַנדרוק.

אַ קינד צו האָבען, עס זאָל אַזוי אײַנשלאָפֿען אויף דער מוטערס ברוסט, וואָלט נישט געשאַדט דאָס ער געטראַכט, און האָט זיך דערמאָהנט דינע ווערטער אין בריעף צו זײַן פֿרײַנד: „איך צו האָבען אַ קינד, נאָר פֿון איהר".

און אַזוי ווי דאָס פֿרײַען קומען! — דאָס ער געפֿרעגט טאַניאַ'ן.

— געווים, געווים, — האָט זי געענטפֿערט מיט אַ שמייכעל.

אין אַ האַלבער שעה אַרום איז ער שוין געווען אויף דער גאַס. עס איז געווען אַ ליכטיגע, פֿראָסטיגע ווינטער-נאַכט קעגען 9. ער האָט זיך אָנגעטשעקעט, אַרויסגעגאַנגען פֿון מיידער, און זיך אומגעקוקט: וואו געהט מען?

ער איז געוואָהנט געווען שפּעט צו געהן שלאָפֿען. אחוץ געהן יעצט אויף זײַן אײַנזאַמע וואוינונג און ליגען האָט זיך איהם נישט געוואָלט, און מאַטער איז שוין געווען צו שפּעט. ער האָט זיך געטראַכט געהן מיט דער מאַמע מענשען, וואָס האָט זיך נאָך בעפֿינדעט אויף דער גאַס, ווי ניט וואָרים האָט געווען, אז ער וואָלט די יעצט צופֿעליג געטראָפֿען אויף דער גאַס! נאָר ער האָט זי נישט געטראָפֿען. ער האָט זיך נאָך אַרומגעשפּאַצירט אַ שעה צייט. אַרומגעגאַנגען אין אַ קאַפֿע און אַהיים געגאַנגען שלאָפֿען מיט אַ'אומצופֿריעדענעם געמיט.

צו וואָס האָט געדאַרפֿט צו שאַפֿען איהר די ליעבע,

ווייז, אויסער דער רוסישער, אויך די פּוילישע שפּראַך.

דער פאָטער האָט איהם גענומען אויפ'ן שויס און געגלעט איהם דעם קאָפּ:

— דערצעהל עפּעס, באָריס, ווי געהט עס?

— גוט, — האָט דער קליינער געזאָגט מיט אַ פּראַקטישען טאָן און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, — פרײַלין האָט מיר היינט געגעבען אַ פיער.

— מיר ווילען דיר נעהמען אַ נײַע לעהרערין אויף רוסיש — ווילסט? — האָט סאָניאַ געזאָגט.

— איך וויל. נאָר זאָל די מאַמע אַזוי גוט זיין איהר זאָגען, זי זאָל מיר נישט אויפגעבען קיין גרויסע רעקציעס. איך האָב נישט קיין צייט, — האָט דער קליינער געזאָגט מיט דעם זעלבען פּראַקטישען טאָן.

אלע האָבען געלאַכט, אויסער באָריס, וואָס האָט נאָר פערשטאַנען, אַז ער האָט געזאָגט עפּעס קלוגעס, און האָט נישט געוואוסט וואָס.

מען האָט געגרייט צו'ם טיש. אין טהיר האָט זיך בעוויזען די גובערנאַנטקע, אַנ'אַלט דײַטשעס פרײַלין מיט אַ בלאַס וועלק געזיכט, און האָט גערופען:

— באָריס, שלאָפען!

נאָר באָריס'ן האָט זיך נישט געוואָלט פערלאָזען די געזעלשאַפט. אלעקסאַנדער האָט זיך אָנגענומען פאַר איהם:

— נו לאָזט איהם, — האָט ער געזאָגט — אַ וואוילער יונג, ער וועט אויפוואַקסען אַ לייט, אַ טיכטיגער סוחר אָדער אַנ'אַדוואָקאַט; אויף יעדען פאַל — נישט קיין פילאָזאָף.

סאָניאַ האָט איהם גענומען צו זיך, און מען האָט גענומען עסען. באָריס האָט זיך באַלד אָנגעלעהנט מיט'ן קאָפּ אויף איהר ברוסט, די אויגען זענען איהם צוגעפאַלען, ער האָט מעהר נישט געקענט ווידערשטעהן דעם שלאָף, און איז אויך באַלד איינ־

יעדער דיר שאַלען אַ פּאַט בירע. איך דויב בעקאַנטשאַפט. — האָט
ער זיך גענייגערט צו שלעקבאַרערן.

— ער פֿאָרט נאָר ניט אַזוי גיך. — האָט סאָניאַ געזאָגט
אין שפּילענדיגער געקוקט אויף איהר שוואָגער.

יעפֿים האָט געריסט געקענטשערט און צוריקגענומען די
צייטונג. נאָר סאָניאַ האָט איהם אַרויסגענומען די צייטונג פֿון
דער האַנט און געזאָגט:

— ער קומט אויף אַ מינוט אַהיים. קאָן ער זיך ניט געהע-
מען קען צייט צו רעדען אַ וויילע.

יעפֿים האָט שוין דערקענט אין איהר טאָן, אז זי האָט
עפּעס צו בעטען, און האָט זיך צוגעגרייט דערצו. ער האָט איינ-
געריבען דעם קאָפּ, אַרײַנגעקראַצט די פֿינגער אין די שפּעלעדיגע
האָר פֿון דער בעראַקערינע געמבע און געפֿרעגט מיט אַ לאַכענדיגע
מינע:

— וואָס ווילסט דו, נשמה מיינע?

— איך וויל, דו זאָלסט רעדען מיט מיר, — האָט זי געזאָגט
מיט אַ פֿליסטערדיג קול — איך וויל צונעמען אַ לעהרערין אויף רוסיש
פֿאַר באָריסען.

— נו, וואָס איז ער דען? ער שראַפֿט שוין?

סאָניאַ איז אַרײַנגעגאַנגען אין דער צווייטער שטוב, און
אין אַ מינוט אַרום איז זי צוריקגעקומען, פֿיהרענדיג פֿאַר דער האַנד
באָריסען, אַ זיבען־יעהריגען שיינעם בלאָנדען יונג מיט פֿולע באַקען
און אַ פֿערשלאָפֿענעם קאָפּ, האַלב שוין איינגעשלאָפֿען. ער האָט זיך
אַרויסגעריסען דער מוטער פֿון דער האַנד, און ווערט פֿרעהליך,
וואָס מען האָט איהם בעפֿרייט נאָך ניט צו געהען שלאָפֿען, איז
ער צוגעגאַנגען מיט דרייסטע טריט צו זיין פֿאָטער און געקושט
איהם די האַנט.

— „דאָברי וועטשער" — האָט ער געזאָגט פּויליש. און היינט
דאָס מאָל, ווען די קינדער זיינען איינגעשלאָפֿען, געקוקט צומטענ-

זוכט לעקציעס, און אָט האָט ער יעצט געוואָלט אויסנוצען די געלעגענהייט און פרעגען סאָניאַ'ן וועגען אַ לעקציע.

– איבעריגענס, – האָט ער געזאָגט, – אויב סאָניאַ וויל, קאָן זי זיך מיט איהר בעקענען. דאָס דאָזיגע פרײלײן זוכט לעקציעס. אפשר ווייסט דו?

– אָט זעהסט דו, דאָס איז אמת גוט – האָט זיך סאָניאַ דערפרעהט, – איך האָב געוואָלט צונעהמען אַ לעהרערין אויף רוסיש פאַר מײן באָריס'ן...

„דו האָסט ביז אַהער גאָרנישט געוואָלט“ – האָט ד"ר ווײנשטײן געטראַכט, נאָר ער האָט דאָס נישט געזאָגט.

אין שטוב איז אַרײנגעקומען יעפים, ד"ר ווײנשטײן'ס ברודער. דאָס איז געווען אַ הויך-געוואַקסענער און פולער מאַן פון אַ יאָהר 40, מיט קלײנע אויגען אונטער אַ פּאָר גאָלדענע ברילען און מיט אַ האַלב-קאַהלען קאָפּ. ער איז געווען ראַזירט, נאָר דעם סאַמען שפּיץ פון דער געמבע האָט ער געלאָזט בעוואַקסען מיט נידריגע האָר. געווים האָט איהם פערשאַפט אַ פערגניגען צו בערשטען מיט די האָר זײנע פינגער, בשעת דער קאָפּ זײנער איז געווען אָנגעשטרענגט. ער איז אַרײנגעקומען, ווי געוועהנליך, שטילערהײד, אונבעמערקט, נישט בעגריסט קײנעם, געזעצט זיך בײ'ם טיש און גענומען לעזען אַ צײטונג. די צײטונג איז פאַר איהם געווען אַנ'אָרט אָברוהען פון זײנע געשעפטען, פון די געדאַנקען וועגען קויפען, פערקויפען, וועקסלען, טערמינען און שפּעקולאַציעס, וואָס האָבען זיך נישט אויפגעהערט צו דרעהען אין זײן קאָפּ גאָר אָהן זײן ווילען.

– ווילסט עסען נאַכט-עסען? – האָט סאָניאַ געפרעגט.

– נאָך נישט, – האָט ער געענטפערט שטיל. ער האָט אַוועקגעלעגט די צײטונג, און קענטיג, ערשט יעצט בעמערקט זײן ברודער.

– אויב דו וועסט פאָהרען קײן אויסלאַנד, זאָג מיר. איך

ווינשטיין. דאָס אַליין. ער האָט זיך ניט געקאָנט אײַנ-
האַלטן נעגיג. פֿון וויאַגען די ...ס דאָס מיט אזא געוויינט.
ווי די ווערט אַליין, אַז די איז אַ קורסיסטקע, אַ רעוואָלוציאָנערין. די
האָט אפילו געוואוסט די בער. ווען זי איז מיט אים געווען אין
פּעטערבורג, ווען אין מאַסקווע. ווי אין וויאַזוי ער איז געגאַנגען
מיט איר.

— נו, נו! — האָט ער געשאָקלט מיטן קאָפּ — איך האָב גאָר
ניט געוואוסט, אַז איך בין דאָ אויך סאַפּירער. דאָס כּוח בײַם
מיר קען: שפּאַצירן שפּאַצירט מען דאָ איבערעלענט. איך
האָלט מיר דאָס ניט פֿאַרגעסטערט.

עס איז געוואָרן אַ ווײַטע שטיל. מאַניאַ האָט אויף אים
געקוקט מיט אַ פֿערדישן שמייכל, ווי זי וואָלט געזאָגט: „מירה
געווען האָבן די שיין, באַלד וועט דו די רעכט דערצײלן".

— נײן, שיינערין, — האָט ד"ר ווינשטיין זיך אָנגערו-
פֿן — גלייבט ניט אַז די דערציילן. איך האָב ניט קיין כּלה.
און וואָס אָנבאַלאַנגט יעדער פּעריאָן, איז זי באַמת זייער אַ סימפּאַ-
טישע מיידל, מיינט אַ גוטע בעקאַנטע, און מיר איז אינטערעסאַנט
מיט איר צו רעדן.

— זייט, אַלעקסאַנדער! — האָט זי אים געגראָזט מיט
איר שקיצן פֿינגער, — דו רעדסט! ווען!

— מײַן טײַערער מאַרט, דאָ איז קיין שום זינד ניטאָ.
נאָר ער האָט זיך דערשראָקן פֿאַר דעם ערליכן וואָרט. וואָס ער
האָט געזאָגט. קען זינד ניטאָ! האָט ער זיך געפֿרעגט. ער
האָט זיך גלײַך פֿאַרשאָלטן און געקריצט מיט די ציין.

אים איז געקומען אַזאַ געדאַנק אין קאָפּ אַרײַן: ער האָט
געוואוסט, אַז פֿרידמאַן קוקט זיך אין נעזער. נאָר ער האָט
ניט געזאָגט די דערשטיקטע, איר פּאַרטיילעכן געדעד, ער האָט
פֿאַרשטאַנען, אַז אים וואָס פֿאַר אַן אַנדערן ער זאָל דאָס ניט פֿרען,
וועט זי זיך באַליידיקן. די דאָס אים נאָר אַ מאָל געזאָגט, אַז זי

יורקע, 7800 רובל מיט קאָסטען. דאָס האָט ער מיך צוגעזאָגט צו קויפען, אויב ער וועט געווינען. דיר אינטערעסירט גאָרנישט, וואָס ביי אונז אין הויז טהוט זיך. אַ שענער ברודער!

— זעהסט דאָך, איך אינטערעסיר מיך — האָט ער זיך געווי־צעלט, אַרויפרוקענדיג איהר צוריק אויפ'ן פינגער דאָס נייע פינ־גערל — אָט האָב איך בעמערקט ביי סאָניא'ן אַ נייַ פינגערל. וויפיעל פינגערלעך האָסט דו שוין? לאָז נאָר צעהלען, דוכט זיך, און גי־כען וועט זיין מעהר פינגערלעך ווי פינגער.

— הער אויף, אלעקסאַנדער. איך וויים, דו ביזט אַ געבוירע־נער סאָציאַליסט, און „דיינע“ איז אויך אַ סאָציאַליסטין. איך וויים אַלץ, אַלץ!

צו וואָס זשע פרעגען, אויב מען ווייסט אַלץ? — האָט וויינ־שטיין בעמערקט אין אַ בעזען טאָן.

זי האָט פלוצלונג אָנגעהויבען צו לאַכען קאָקעטיש.

— אַרויסגעקראָכען מיט'ן בעס! — האָט זי גערעדט — דו מיינסט: ס'זענען פאַרהאַן סודות. אַלע ווייסען דאָס שוין, און וואו איך געה און שטעה, פרעגט מען מיך אַלץ דעריבער.

ד"ר וויינשטיין האָט זיך נאָר געוואונדערט. ער האָט לגמרי נישט געהאַט קיין בעקאַנטע הייזער אין וואַרשאָ, און האָט נישט געקענט פערשטעהן, פון וואַנען עס נעהמען זיך די גערעדע־רייען וועגען איהם.

— ווער זענען דאָס די „אַלע“? — האָט ער גערעדט הויך און שטרענג — און ווער האָט דאָס דיר דערצעהלט אַזאַ געשיכטע? ווער זאָרגט דאָס פאַר מיר? דוכט זיך, איך קען דאָ קיינעם נישט, אויסער דיך און מיין ברודער.

— מאַלע וואָס דו קאָנסט נישט. דיך קען מען, — האָט סאָניא געענטפערט אויך מיט אַן ערנסטען טאָן, און זי האָט איהם אָנגערופען עטליכע הייזער, וואו מען האָט פון איהם גערעדט און וואו מען האָט איהר געזאָגט, ווי אַ געוויסע זאַך, אַז ער, ד"ר

מיט דער־בליצשטראַל אויגן און מיט אַ ביסעל יודיש געוויינט. דאַמאָלס איז געזעסען בײַ איר אין דער היים. און אין צימער איז קיינער נישט געווען אויסער איהר שוויגער, איז זי פֿאַרט געוועזען אַנגעטאָן מיט געשמאַק און מיט אַ ביסל קאָקעטערי. די ברוינע איז געווען גאַנץ אויסגעצײַכנט. אויף דעם האַלז האָט זי געטראָגן אַ שוואַרצן ריטשן באַנד. פֿון די אויערן האָבן געפֿינקעלט בריליאַנ־טן, און אויף די פֿינגער האָבן געבליצט עטליכע פֿינגערינגער. זי האָט אַלס געשמייכעלט, אַראָבגעצויגן די אונטערשטע ליפּ און געוויזן איהרע געזונטע ווייסע ציין.

— וואָס פֿאַלט סטיאַן אײַן! ווער האָט געוואָגט! — האָט ד״ר וויינשטיין פּראָטעסטירט.

— איך בעט דיך, אלעקסאַנדער, מאַך נישט חוזק פֿון מיר. איך בין דאָך דיר נישט קיין פֿרעמדע. איך וויל קענען זײַן צוקינפֿ־טיגע שוויגערין. וואָס! דו שעמסט דיך, אָדער האָבסט מורא, מען זאָל דיר נישט שטערען! נו! דו מוזט מיך מיט איהר בעקאַנ־נען. דו מוזט! דו מוזט!

זי האָט צוויי מאָל געקלאַפּט אײַן מיט מיט איהר קליינער האַנד, האָט געשמייכעלט און געוויזן איהרע ציין.

ד״ר וויינשטיין האָט נישט געענטפֿערט, ער האָט גע־קוקט אויף איהר קליינע פֿולע האַנד און געפֿרעגט:

— אַ! מאַניאַ האָט אַ נײַ פֿינגערל! ווײַז נאָר.

זי איז געוועזען מיט איהם אויף דו. ער אָבער האָט זי ווע־מען נאָר געדוצט און געהערט געוועהנליך נישט אויף דו, נישט אויף איהר.

זי האָט דערנענטערט צו איהם די האַנד און האָט אויסגע־שטרעקט איהר רוקען. שלאַנק־אויסגעפֿילטע ווײַבערישע פֿינגער, פֿון וועלכע איינע האָט אַראָבגעפֿינקעלט אַ העלער שטיין.

— פֿינקעלט ווי אַ פֿײַערדיגער פֿערטאַלבעט דו דיך צו אונז. ווײַסט נישט, אַז יעקעלע (אָדער מאַן) האָט געוויינט דיך מיט מיט פּרעזענ־

איז וואָהר: אויב שוין יאָ חתונה צו האָבען, וואָלט איך פון רוסיש-יידישע בורזשואזע ספערען קיין מעדעל נישט גענומען. איך קוק טײלמאָל אויף איהר און טראַכט: אויב צו האָבען אַ קינד, נאָר פון אַזעלכע.

„און דאָך, צי גלויבסט דו מיר — פאַרהאַן מינוטען, ווען איך קוק אויף איהר און ווער איבערגעשראָקען: איך פיהל מיך ווי אַ חיה, וואָס בעפאַלט צו רויבען. איך ווייס נישט, ווי מען זאָגט עס דיר, נאָר איך בין שוין אַלט 34 יאָהר, דאָס האַרץ איז קאַלט, און דאָ איז אַ יונג פריש מעדעל, מיט איהר גאַנצען יוגענדליכען גלויבען, מיט איהרע אַלע האָפנונגען. דאָס אַלץ קאָן מיר געהע-רען, ווײל... ווײל איך בין רײך. נידעריג, נאַריש, אונמענשליך — נישט וואָהר?

„נו וואָלט זי מיך האָטש געליעבט, איז עפּעס אַנדערש. נאָר ליעבען ליעבט זי מיך נישט. דאָס פיהל איך אין איהרע רעד, אין איהר בליק. און — אפשר האָב איך אַ טעות?

„וואָס קאָן אַ צובראָכענער יידישער בורזשוי, ווי איך, הע-בען מעהר ווי ספקות!

„איבריגענס — אַלטע ליעדער. און פ י ד ל ע ר — דאָס איז איהר נאָמען — איז אַ ליעבליך שען בעשעפעניש. איך בענק יעצט נאָך איהר..."

IV.

דערצעהל קיין מעשיות נישט, אַלעקסאַנדער. איך ווייס, איך ווייס, וואָס דאָס הייסט, „איך וויל נישט חתונה האָבען". וואָס איז דאָ צו בעהאַלטען? זאָג מיר, איך בעט דיך: ווען וועל איך האָבען די עהרע צו בעקענען זיך מיט דײנע...? נײן, אין אמת'ן, דו וועסט מיך מיט איהר בעקענען?

אַזוי האָט גערעדט מאַדאַם ס אָ נ י אַ, ד"ר אַלעקסאַנדער וויינשטײנ'ס שוועגערין, אַ שענע, נאָך יונגע דאַמע, אַ ברונעטקע

— דאס דערמאנט דו. נארין! ווער וואלט דען געקענט!

— און איך וואלט איך נישט געקענט. — דאס פֿורלעגער געזאגט שטיל, ווי מיט דעם איבערגעבן דאָרן דערציילונג. און אין פֿויסטן ארום ווייטער געפֿרעגט:

— ווי מיינסט דו: כען באן ווער דאבען אמאנספּערטין, דאס האט שיין פֿיטר-פֿיטל כאר ליעב געהאט. וואס האט שיין געהאט פֿיל פֿריינד!

— פֿיי! דאס איז מיאוס! — דאס קראסאוויא געענטפֿערט.

— מיר געפֿעלן איך נישט אוועלכע. — דאס פֿורלעגער געזאגט און זיך פֿערטראכט, דערמאנט זיך ווינשטיין'ס געוויכט מיט איינע קליינינקייטן.

ד"ר ווינשטיין דאס אין דעם וועלבען טאג, ווען זי איז געקומען בײַ אים, און ער האט איהר דערציילט די געשיכטע מיט דעם שרײַב, געשריבען ווען פֿריינד אין בערלין א ראמאנען בריעף. מיט דעם דאזיגען פֿריינד, א קרעמעלעבער אריטער ווידישער מא־לער, האט זיך ווינשטיין געפֿיהלט גאנץ נאהענט. ער האט איהם געשריבען פֿיעל פֿון זײַן לאגע און דערמאהנט איך וועגען פֿירדער:

„פֿאר לאנגווײַלן — האב ער געשריבען — האב איך מיך דא באקענט מיט א קורסיסטקע, א ווידיש מעדעל, א רעוואלוציאנערין. א ליעבליך בעשעפֿעניס: גראציעז, קלוג און וואהרהאפֿטיג ביז נאר. דער עיקר — יונג. ארין קומט בײַ איהר נאך אריס, אפֿילו ווען זי רעדט שאבלאנע פֿראזען. זי טרינקט דא די פּעטערבורגער קורסען און וויל פֿאהרען אין ראָף צו הרבה הוסיש פּייערן אין צו מאכען די פֿאר רעוואלוציאנערין. אז איך לאך פֿון איהר, בעט זי דיך, רעדט פֿיעל נארישקייטען און איז דערבײַ היבשליך, ווי די קאטצע ווער נאר פֿארשלאפֿען.

„דאב נישט קיין מורא: פֿערליעבט בין איך נישט: נאר דאס

– לאָזט, אין וועל אײַך ווײַזען, – האָט ער געזאָגט און גענומען שאָקלען דעם שטוהל.

נאָר דאָס איז געווען צופּיעל, איבערגעחאַפּט די מאָס. זי האָט איהם שטרענג אָנגעקוקט, און אין איהרע אויגען איז שוין מעהר נישט געווען דער אָבגלאַנץ פון קינדערשער לוסטיגקייט. ווידער האָט ער געפונען אין איהר בליק דאָס נישט-גינסטיגע פאר איהם. באַלד איז זי אויפגעשטאַנען, געזעגענט זיך מיט איהם קאַלט און אוועקגעגאַנגען.

אין איהר קאָפּ איז געווען אַ מישמאַש פון געפיהלען און געדאַנקען. פריהער פאַר אַלעם האָט זי זיך נישט געקאָנט פערענטפערען די פראַגע: צו וואָס, צו וועלכען צוועק און וואָס פאַר אַ זין האָט דאָס, וואָס זי געהט אַרויף צו איהם. ער איז נישט איהרס גלייכען און לאָכט אפשר נאָר פון איהר. און ווען זי האָט אַזוי געקלערט און דערמאָהנט זיך אָן זײַן מאַט פנים און קאַלטען שמייכעל, אַ שמייכעל פון אַ מענש, וואָס האָט שוין גענאָסען אויף דער וועלט פון ליעבע און גליק, האָט זי געפיהלט, ווי עפּעס אַ האַס דערוואַכט אין איהר האַרץ צו איהם, צו זײַן קאַלטען שמייכעל.

„ער איז אויך נישט שען“, – האָט זי גערעדט צו זיך, פונקט ווי זי וואָלט זיך דערמיט ווילען נוקם זײַן אין דעם מענש, וואָס קאָן קאַלט שמייכלען איבער געפיהלען, וועלכע האָבען נישט איינמאָל בעפאַלען איהר יונגע ברוסט ווי אַ שטורם און פערחאַפּט איהר דעם אָטעם.

באַר דאָס ענגע צימערעל אין דער היים איז געוואָרען נאָך ענגער, באַך לאַנגווײַליגער, און די האַרציגע פריינדשאַפט מיט איהר חברט'ע ק ר אַ ט אָ וו אַ – עפּעס שוואַכער. אין דעם צימער איז אייסער זיי ביידע, געווען דער נישט אויסגעזאָגטער סוד, פ י ד ל ע ר ס אונרוהיגע געוויסען.

– דו וואָלסט געקענט התונה האָבען מיט אַ מענש, וואָס דו האָסט נישט ליעב? – האָט זי אַמאָל געפרעגט גלאַט אַזוי איהר חברט'ע

אין שטוב איז גרויס געווען ווארים און בעקוועם. פון דרויסן האט אריינגעקוקט די ווינטערדיקע זון, און איצט איז נאָך פרעהליך געווען אינעם הויז.

— מאַ דערט און לאַכט נישט. פאַר טעלער מען וואגט זי מיר נים נאָך אַ'פרנסה מיט, איך ואָר צו מאַרגנס ביינאַכט קומען צו איהר אויף שבת. „קום און טרינק" — האָט זי מיר אָנגעטרייסט שטיל און איינער — „קום ווידער דיין גאַסט". פאַרשטאַנען זיך. איך בין גע־קומען — אַט און דער ווערמער קרעטשמע, און שטעלט אייך פאַר אַ בצונג: ביים טיש זיצען געווען אַ'עלטערע פרוי און אַ טאָכטער, קוזינע, איהר טאָכטער, מיין צוקינפטיגע כלה, הייסט עס, און מיין שוויגערין מאַניא. די לעצטע, דערוועלנדיג מיך אויך געקלערט, איז אַביסעל צעמישט געוואָרען. זי איז אַבער אַ געשיקטע פרוי, אַ הויאש, זי האָט זיך געפרובט צו פארדעקען די געפילען. „מיר האָבען דיך נאָרנישט ערוואַרט היינט, האָט זי געזאָגט צו מיר און געווענדעט זיך צום טאָכטער אויף פראנצייזיש און מיך פאָרגעשטעלט. דאָס אריבער בעקענטשאַפט איז ריכטיג געווען ביז איבער די אויגען, און איך, שטעלט אייך פאָר, האָב אָנגעהויבען אַ געשפרעך — אויף יידיש! איהר וואָלט געזעהן, וואָס פאַר אַ פּרעקריכען בליק מיין שוויגע־רין האָט אויף מיר געוואָרפען. איך האָב מורא, איהר וועט זיך בעסער נישט נויטיגען צו פרעגען מיר שידוכים.

— געקומען, איהר זייט אַ בעקער, — האָט פידלער געזאָגט און דערבײַ אויך היך געלאַכט, אַז זי האָט איהר שטימען נישט דערקענט.

די איז היינט געווען נאָך בעקוועמער ריכטיגער, פריש, קונדויס־ליכטיג. דער בעקוועמער רייז פון איהר פיגור, וואָס איז וויינ־שטיג'ען אויף געפאַרען און די אויגען, דאָס האָט זיי געווען דאָס ערשטע מאָל אין טאַטער, דאָס צוזאַמענען, געדופט זי אויסגעהאָרכען און צו ...

„וואָס אײַנגענטליך טהו איך דאָ בײַ איהם?“ האָט זי זיך געפרעגט און האָט נישט געפונען קיין ענטפער:

— נו, צײַט צו געהן, בלייבט געזונד — האָט זי געזאָגט, און ער האָט זי נישט געפרובט אויפצוהאַלטען. אין דעם אויסדרוק פון איהר פנים און אין ערנסטען טאָן איז געלעגען עפּעס ניט גינסטי־געס פאַר איהם.

— נו, בלייבט געזונד. זעהט, איך האַלט אײַך נישט אויף. נאָר איהר מוזט צוזאָגען, ווידער צו קומען. איהר וועט קומען?

— מיר וועלען זעהן, — האָט זי געענטפערט קאַלט.

— ניין. זאָגט צו, איהר וועט קומען.

ווידער האָט פידלער מורא געהאַט, זי זאָל איהם נישט בעליידיגען, און האָט צוגעזאָגט.

און אין די בעזוכען בײַ איהם זענען געוועזען פיעל פרייע גוטע מינוטען; עס זענען אָבער אויך געוועזען לאַנגווײַליגע שווערע מאָ־מענטען, ווען דער שמועס האָט זיך נישט געקלעבט, און צווישען זיי האָט זיך געפיהלט דער גאַנצער אָבגרונד פון ענטוויקלונג, על־טער און שטאַנד, וואָס איז געלעגען צווישען זיי.

אײַנמאָל איז איהר געוועזען גאָר לוסטיג בײַ איהם. זי איז געזעסען אויף דער וויג־שטוהל און זיך געוויגט, און ער האָט דערצעהלט זעהר אַ לעכערליכע געשיכטע:

— איך האָב דאָ אַ שוועגערין, דאָס איז די געבילדעטע אין אונזער משפחה. און אין אמת'ן: זי איז אַ מאָל געוועזען אויף קור־סען, פערשטאַנען עטליכע שפּראַכען און זיך אינטערעסירט מיט פיעל זאַכען. וואָס יעצט איז געוואָרען פון איהר, דאָס איז אַן אַנ־דערע פראַגע. סײַ־ווי־סײַ האָט זי פּרעטענזיעס אויף בילדונג און איז דערצו אַ שענע פרוי. בקיצור: די גאַנצע האָפנונג האָט מען אַרויפ־געלעגט אויף איהר. זי מוז מיך מאַכען פאַר אַ מענש, און אַ מענש מאַכען הייסט: שאַפען מיר אַ כלה מיט אַ גרויסען נדן.

— אײַך שדכענט מען דאָך שדוכים, — האָט פידלער געלאַכט,

בגליי, ווי צו פֿאַרראַכטן זיך צו איהם. און האָט זיך פֿאַרגע-
סטיקט, אַז ס׳וועט ווערן אומעטום, ווי דערמאָלט. ווייל ער איז גע-
זעסען בײַ איהר. זי האָט אָבער געזאָגט אמת. פֿאַרקעהרט: זי
האָט זיך געפֿיהרט ווערד נישט אין פֿרוי אין דעם גרויסען ליבסטינגען,
ביז געשטאַנען כשכלהידיגען צימער. ווען מען האָט בעקומען א
קאָבינעט אין אַ טיאַטער-צימער. ער אליין האָט איך אין דער ריים
איבערגעזעהן פֿריהער אין ווינטער. ער איז געווען אנגעטהון אין א
גרוים-גלייכער ארבייטס-קלייד. די האָר זײַנען זענען געווען א בי-
סעל נישט אין אָרדנונג, אויך פֿיעל נישט אין אָרדנונג, וויפֿיעל
האָט מאַכט פֿאַר א בעסטענבאַנטען מענש. אייביג מיט זעהר גערעגט
ביכער און שטיינער שפראַכען, מיט איינגעשטימטע, מיר נאָך נישט
געקוקטען; אילוסטראַציעס, זשורנאַלען, ביכער. ער האָט איהר
האָט אליין געוויזען און ערקלערט, און זי האָט געזאָגט: „וועלכע איינ-
טערעסאַנט, וועלכע איינטערעסאַנט". און איז צופֿריעדען געווען, וואָס
זי האָט נישט קיין טעות געהאַט אין איהם, וואָס ער איז מאַקי צוג-
איינטערעסאַנט.

— האָט האָט איהר איך! זעה נאָר! — האָט זי געזאָגט, אונ-
רוהיגערהייט איזט א ווייניגסטעל, וואָס איז געשטאַנען אין צימער, און
האָט זיך דאָרט געזעצט.

— אָ׳אָגמיק, גריגאָריטש! — האָט זי געזאָגט. שאָקלענדיג זיך
פֿאָרזיכטיג מיט דעם שטוהל. דאָס האָט איהר געפֿאַלען, און זי האָט
זיך געפֿיהרט דערביי ווי א קינד. ער איז געשטאַנען נעבען איהר
און איז געווען מעכטיג פֿון דעם הערליכען יונגען בעשעפֿעניש,
פֿאַר וועלכען און ליבען איז נאָך געווען אויך פֿיעל פֿערגעניגען,
אויך פֿיעל זאַכען, וואָס קענען רוהביג מאַכען.

נאָך פֿערציגער, א שטונדע ווי זי וואַרט זיך געפֿען דערמאָה-
נען, איז זי אײַנגעשלאָפֿען אין דעם געטאָבלט אַנגערגנט געזונט.
איהר האָט זיך געדאַכט, אַז זי האָט זיך שוין צופֿיעל דערווייטט:

געהאַט זיך מיט איהם צו זעהן און צוהערען זיך צו זיינע רעד. אין דער לעצטער צייט פלעגט זי אַפילו אַרויפקומען צו איהם אויף זיין וואָהנונג. אמת, זי האָט זיך לאַנג געוועהרט קעגען דעם: „וואָס אייגענטליך האָב איך מיט איהם געמיינזאַמעס? — האָט זי געטראַכט— צו וואָס נאָך געהן צו איהם אַהיים? ניין, דאָס דאַרף איך נישט טהון!" ער האָט זי אָבער עטליכע מאָל געבעטען וועגען דעם, און זי האָט איהם נישט געוואָלט בעליידיגען. (זי האָט בכלל מורא געהאַט! ווען נאָר זי האָט גערעדט מיט איהם, זי זאָל איהם עפּעס נישט בעליידיגען מיט אַ וואָרט) ...

— ניין, דאָס האָב איך מיר נישט פאַרגעשטעלט. אַן'עמאַנציפּירטע פרייליין זאָל זיך רעכענען מיט אַזעלכע נאַרישקייטען! וואָס? איהר האָט מורא צו קומען צו מיר אַהיים! — האָט ער געזאָגט מיט זיין געוועהנליכען נוטען, נאָר קאַלטען שמייכעל, און זי האָט איהם נישט געהאַט, וואָס צו ענטפערען דעראויף.

אַמאָל, נאָכמיטאָג, האָבען זיך אָן דער טהיר פון ווייַנשטיין'ס וואוינונג געהערט צוויי שטילע קלעפּ, ער איז אויפגעשטאַנען און געעפענט די טהיר. פידלער איז אַריינגעקומען. וויינשטיין האָט איהר פּעסט געדריקט די האַנד, און זיין פּנים האָט אויסגעדריקט אַזוי פיעל צופריעדענהייט, אַז פידלער האָט עס בעמערקט און געשמייכעלט.

— לויט די קלעפּ אָן דער טהיר האָב איך דערקענט, אַז דאָס זייט איהר: אַ זעלכע שטילע נישט־ענטשלאָסענע קלעפּ... האָט ער געזאָגט מיט אַ געקרעכטער.

— און איך, הער ווייַנשטיין, בין געקומען נאָר אויף אַ מינוט. איך וויל נעהמען ביי אייך עפּעס צו לעזען, — האָט זי געזאָגט.

— נו, אויף אַ מינוט, אויף אַ מינוט... זעצט אייך דערווייל.

זי האָט באמת געהאַט אין זין נישט לאַנג צו בלייבען ביי איהם. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס זי זאָל מיט איהם רעדען און

הויב זיך צו בעטליקען און ווילען פאר מיר כליות. מען ראָזט זיך פּאַק־
טיש נישט צוריה. דאס איז מיר פּוי איבערדריסיג געוואָרען. פּז א־
הויב אייפגעהערט צו פערהערען מיט זי, און עס איז אריין אַ סקאַנ־
דאַל. דער טאַטע איז בייז. די מאַמע שרייבט רחמנות׳דיגע בריעף,
די מומעס האָבען אנגעהויבען צו קומען צו מיר... מיר איז יעצט
נישט געבליבען קיין אַנדערער עצה, דוכט זיך, ווי היירער צו
פאָהרען קיין איסטראַגר.

עד דאס געהערינט ווי האָגען סאַגאַלאַג און דאס געקוקט
אויף אידר מיט אַ פערקערינגען אייסדרוק. קענטיג, דאס ער אליין
נישט פערשטאַנען, צו דאס איינגעבונדען ער דערצעהלט אידר דאס
אָרץ.

— ווענט גליקליכע מענשען ועגען פּאַרהאַן אויף דער וועלט־
דאס פּודרקער אבגעוויפּצט, און זי איז אויך צופריעדען געווען,
וואס ער דאס געהערינט, — איך בין סקאַ די מענשען, וואס געבען
זיך איבער קעפּס אַ ציטל און פּערגעסען אָן זיך. זיי איז גוט, זיי
האָבען נישט קיין וואָרג, קערען נישט וויסען זיך, און — אַ סוף.

ד״ר ווינשטיין דאס באַלד געהערט דאס אונאנגענעהמע
געשפּרעך. און די דאַגען נאָך אַ צייט לאַנג געפּלוידערט וועגען
טעאַטער, וועגען וואָרשע און אנדערע גרויסע שטעט. ווידער שפּעט
שוין דאָס ער זי אבגעפּירט אהיים, און ביי׳ם געזעגענען, אידר
פּעסט געדריקט די האַנד.

— אידר פאָהר׳ט באַלד קיין איסטראַגר! — דאָס זי געפרעגט.

— נאָך נישט אַזוי גיך, — דאָס ער געענטפערט. און אַ ליעב־
ליכער טמקר שמייכל דאָס באַדעקט זיין טרויעריג טאַט פּנים

.III

פּעריקעבט איך ווינשטיין׳ן איז זי נישט — דאָס דאָס
פּודרקער געוואַכט אויף ווילער. פּונדעסטוועגען דאָס זי גאַנץ געזען

ל ע ר איז געווען, ווי געוועהנליך נאָכ'ן טעאַטער, לוסטיג־אויפגע־רעגט, און דאָ איז נאָך געווען אַזוי פיעל ליכטיגקייט, אַזוי פיעל גלאַנץ...

„ווי אַנגענעהם דאָס איז צו האָבען געלד"! – האָט זי גע־ט־אַכט. איהרע אויגען האָבען העל געפינקעלט, איהר לייכטער, ריהרעוודיגער קערפער האָט אויסגעזעהן נאָך פרישער, נאָך גראַצ־יעזער. זי האָט בעמערקט, ווי פון אַלע זייטען ווענדען זיך בליי־קען אויף איהר... ד"ר וו ײַ נ ש ט ײַ ן, פערקעהרט, איז געזעסען מיט אַ מאַטען בליק, עפּעס ווי מיעד.

– איהר ווייסט ניִשט, וואָס פאַר אַ ספערע דאָס איז, וואו איך בין אויפגעוואַקסען און לעב – האָט ער פלוצלונג אַנגעהויבען צו רעדען, אַ שטיינער ווי ער וואָלט זיך וועלען פערענטפערען פאַר איהר, פאַרוואָס ער איז אַזוי טרויעריג און מאַט. – אונזער יידישע בורזשואַזיע – דאָס איז דאָס ערגסטע, וואָס מען קאָן זיך פאָרשטע־לען: גראָב, פערדאָרבען, גאָטלאָז, אָהן געשמאַק, אָהן סטיל, אָהן טראַדיציעס, אָהן צוקונפט... איין אייגציגער אינטערעס, איין־אייגציגע לעבענס־פאָרם איז פערהאַן – געלד. שטעלט אייך פאָר: איך האָב פערבראַכט 8 יאָהר אין אויסלאַנד, געלעבט זעלבסט־שטענדיג, צוגעקוקט זיך צום אַרומיגען לעבען, שטודירט, געלעזען, געטראַכט, זיך ענטוויקעלט, מיט איין וואָרט: איך האָב געשטרעבט צו ווערען דאָס, וואָס מען רופט אַ קולטורעלער מענש. יעצט ווייזט זיך אויס, אַז דאָס איז ניִשט קיין מעלה, נאָר אַ חסרון. וואָס איך האָב אַ דיפּלאָם צו היילען קראַנקע, – דאָס פערשטעהט זיך, גע־פעלט די מייניגע זעהר, האָטש קיין שום פּראַקטישע נוצען ניִשט פאַר מיר, ניִשט פאַר אַנדערע, קאָן איך פון מיין דיפּלאָם ניִשט האָבען. נאָר מיין פילאָזאָפיע קאָנען זיי ניִשט ליידען און קוקען אויף מיר ווי אויף אַ שלימזל, אַ ניִשט־גערעכענעם. זיי געפינען פאַר מיר נאָר איין רעט־טונג: חתונה צו האָבען. דאָס איז לעכערליך, נאָר מיר פערשאַפט עס עגמת נפש אָהן אויפהער. אַלע מוהמעס מיינע האַלטען עס זיך פאַר אַ

— דער נישט. דו קענסט דאך איהם נישט.

און פידלער האט אנגעהויבן דאס געשפרעך.

און אין עטליכע טעג ארום האט זי בעקומען איינגעשיקט א בילעט אין טעאטער מיט א בריוועל פון ד״ר ווינשטיין, וואו ער האט זי אין קורצע ווערטער געבעטען קומען אבענדס אין טע־אטער אויף וואגנער׳ס אָפּער. זי האט איהם שוין בעגעגענט, ווי א גוטען בעקאנטען.

— איהר זייט זעהר א העפליכער, — האט זי געזאגט א ביסעל אי־ראניש, — מיר האט זיך זעהר געוואלט געהן אויף וואגנער — שרעק־ליך, ווי איך האב איהם ליעב! און דעם אמת זאגענדיג, האב איך נים געהאט קיין געלד. אט האט איהר געראטעוועט. א דאנק!

פון דעם גאנצען דיאלאג איז דאס לעצטע ווארט „א דאנק" געזאגט געווארען אזוי נאטירליך און פריי, אז זי האבען זיך ביידע געפיהלט גוט דערביי.

וואס פאר א פרעהליכער אבענד דאס איז געווען! געווענליך האט זי אין טעאטער געהאט א פלאץ אויף די אויבערשטע בענק, וואו זי האט געמוזט א גאנצע צייט שטעהן און היטען דאס גלייכ־געוויכט פון קערפער, זי זאל נישט פאלען. און אזא פאוץ האט זי צום ערשטען מאל בעשטעלט ד״ר ווינשטיין. זי איז געזעס־סען אויף א באנק, אנגעלעהנענדיג זיך פאר א סלופ, און איהר גע־ביינערנעם שראנקען פיטער האט געהאט נאר א בעזונדערען רייץ. יעצט איז די געזעלשאפט קליין, די מענשען, פריי, אונגעשטערט. איבער־דעם איז איהר ווינשטיין יעצט פארגעקומען נאך ליעבליכער ווי פריהער. ער איז געזעסען רוהיג, עפעס אנ׳ערנסט איז געווען אויף זיין פנים, און זי האט דערין צום ערשטען מאל בעמערקט א מיעלען ארטען אויסדרוק, אנ׳אומעט, וואס איז צוזאמענגעמאכטען מיט דעם מענש אויך, אז מ׳דארף זיך, דער האט געווינט אנדערש געקליידט בעקאנטען ווערען ווי נאר מיט איהם.

פון טעאטער זענען זיי נאך געגאנגען אין א קאפע. פיד־

ווײַנשטיין האָט טראָץ זײַן „אונבעגאַבטער נאַטור״, (ער האָט זיך אַלײן אַזוי אָנגערופֿען און געהאַלטען זיך פֿאַר אַ מענש, וואָס לעבט אויף דער וועלט אָהן שום נוצען פֿאַר אַנדערע און אָהן פֿערגעניגען פֿאַר זיך) געהאַט אײן גרויסע מעלה, וואָס האָט איהם צײַטענווײַז געמאַכט זעהר סימפּאַטיש. ער איז פֿיעל מאָל — ווען ער האָט דאָס געוואָלט — געווען ערנסט, קינדיש ערנסט, און אָפֿענהאַרציג. דעמאָלט איז זײַן טאָן געוואָרען אַנדערש, אָהן איראָניע, און דער אויסדרוק פֿון זײַן פּנים — אַן אַנדערער. די לעצטע ווערטער האָט ער גערעדט מיט דעם ערנסטען טאָן, און פֿידלער׳ן איז ער מיט אײנמאָל זעהר געפֿעלען געוואָרען.

— מעגליך, — האָט זי געענטפֿערט — אויב איהר ווילט, קומט אַרויף צו מיר. נאָר, באמת, איך ווײס נישט, צי וועט אײַך מײַן קוואַטיר געפֿעלען. איהר זײַט דאָך אַ בורזשוי...

— נו, רעדט נישט קײן נאַרישקײַטען,

נאָר בײַ איהר אין שטוב האָט זיך דאָס געשפּרעך ניט געקלעבט. ער האָט דערצעהלט פֿון זײַן סטודענטיש לעבען אין אויסלאַנד, געמאַכט זיך לוסטיג פֿון דער ענגהײַט און טונקעלהײַט פֿון צימער. (ער האָט געפֿונען, אַז די קרומע ווענט זענען אינטערעסאַנטער, ווײַל זײ זענען רײַכער אין ליניען און ווינקלען.) נאָר די וויצען זענען נישט געווען אויפ׳ן אָרט, און ווי נאָר קראַטאָוואַ איז אָנגעקומען, האָט ער זיך געזעגענט און אַרויסגעגאַנגען.

— ווײסט — האָט פֿידלער דערצעהלט קראַטאָוואַ׳ן — דאָס איז דאָך דער זעלבער דאָקטאָר, מיט וועלכען איך האָב מיך בעקענט אין טעאַטער, זעהר אַן אינטערעסאַנטער, אַ געבילדעטער.

— אַ סאָציאַל־רעוואָלוציאָנער?

— נײן. ער איז, דוכט זיך, גאָרנישט, נאָר פֿאָרט אַן אינטערעסאַנטער. ער לאַנגווײַלט זיך און זוכט בעקאַנטשאַפֿט מיט אינטעליגענטע מענשען. וואָס פֿערשטעהסטו דאָ נישט?

— צי נאָר נישט קײן שפּיאָן?

רער פֿראַיונג און א ספּעקטאַקל אין קאַיִנער ניבערניץ; או ער איין דאָס ראַנג געקענט אין אײַטראַנר, נעקנרינג דאָרט אים ד״ר כּץ־ רידן; או מיט מקריצן בעספּעטינם ער זיך נים, און או ער לאַכט ראַיונד „אוי״ און וואַרשע. דאָס וואָרט „אוי״ האָט ער אַרויסגערעדט מיט אַ האַלבן שמייכל, און וועלכן עס איז געלונ־ גען צו פֿאַרמאַכן אַ ראָגיע פֿון זיך אויס. פֿידלער האָט אים אַנגעקוקט פֿאַרוואונדערט און דאָס געפֿרעגט:

— וואָס ווילסטו פֿון אים דאָ?

— שייער צו זאָגן. גאָרנישט.

— גאָרנישט?

— גאָרנישט. — האָט ער געענטפֿערט מיט דעם זעלבן שמייכל — צי וואונדערט דאָס אייך? איך בין רײַך, איך מין צו זאָגן: איך האָב רײַכע עלטערן. די גיט מיר נישט אַרבעטן, קיין אונטערלעבער פֿאַרגאַנג — אויך נישט. איך בין אַ בור־ זשוי, — האָט ער זיך געווינקלט.

— נאָר דאָס, דוכט זיך, מוז זײַן דעגענעריט, נישט וואָר?

— אַבסאָלוט דעגענעריט.

אַז די ווערטער אַרויסגעקומען פֿון אײַער מויל, האָט ער זיך אָנגעשטעלט, קוקט געטראַכט און געזאָגט:

— ווײַסט אײַער דאָס — איך האָב מיך געוואַרנט מיט אײַך עפּעס בעקענענען.

— צו וואָס דען? — האָט די געפֿרעגט. אַבסאָלוט נײַגעריג, אַבסאָלוט קאַלטע, קוקנדיק אים גלײַך אין פּנים אַרײַן מיט איר אָפֿענעם אויסקוקנדיקן בליק.

— דאָס איז אַבסאָלוט לעגיטימע, נײַן, און אמת׳ן — האָט ער גע־ זאָגט מיט אַ פֿרעמדן טאָן — איך בין דאָ, אין וואַרשע, נאָר פֿרעמד, נאָר דאָס איך האָב נישט קיין אײַנציקן באַקאַנטן אינ־ טעליגענטן מענטש. און מיר וואָלט זייער אַנגענעם געווען צו ברענגען זיך מיט אײַך.

טויער. שאַ! טריט האָבען זיך געהערט... צי קומט מען דאָס ניט אויף אַרעוויזיע און מען וועט זי אַרעסטירען? —

„וואָס פאַר געדאַנקען מיר קריכען עפּעס היינט אין קאָפּ!" — האָט זי זיך געבייזערט אויף זיך.

דאָס טעאַטער פלעגט זי געוועהנליך אויפרעגען. דאָס איז געווען דאָס אונגעוועהנליכע, דאָס יום־טוב'דיגע אין איהר לעבען. נאָר היינט איז דערצו צוגעקומען נאָך אַ נייער געפיהל: דער יונ־גערמאַן, די קאָמפּלימענטען, דאָס וואָס זי האָט אַזוי געפאָלען...

נאָך אויפ'ן אנדערען טאָג האָט זי זיך געפיהלט נישט וואָ־כענדיג, ניט ווי געוועהנליך.

נאָר מאַלע וואָס פאַר אַ חלום עס פליהט נישט דורך אין אַנ'איינזאַם לעבען און פערשווינדט גיך ווי אַ בליץ! פידלער וואָלט שוין געהאַט פערגעסען אָן די גאַנצע געשיכטע. צופעליג אָבער, געהענדיג אַמאָל נאָכמיטאָג דורך דער גאַס מיט איהרע גיכע טריט, האָט זי בעמערקט דעם זעלבען „פראַנט און ריצער". דעם ד"ר וויינשטיין. אַ מאַן פון אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג איז דאָס געווען, מיט אַנ'אינטעליגענט, אַביסעל מאַט פּנים, מיט בלאָנדע ריקע וואָנסעם; אויף ביידע זייטען אויף זיין פּנים, ביי'ם מויל, זענען געלעגען צוויי טיפע קנייטשען, און קליינע קנייטשלעך האָבען זיך אויך געזעהען אַרום די גרויסע קלאָרע אויגען. געגאַנ־גען איז ער פאַמעליך, קענטיג, ער האָט שפּאַצירט. זיי האָבען זיך ביידע ווי אונגערן אָבגעשטעלט און געשמייכעלט. ער איז צופריע־דען געווען זי צו טרעפען, האָט זי געפרעגט, וואו זי געהט, און בעקומענדיג אַנ'ענטפער, אַז זי געהט אַהיים, האָט ער זי בעלייט.

— נאָר איילט אייך נישט. איך האָב נישט ליעב צו לויפען. — האָט ער געזאָגט. ווי אַלע יונגע מענשען, האָט אויך פידלער געהאַט פיעל צו פרעגען; ד"ר וויינשטיין האָט גערן געענטפערט אויף אַלע איהרע פראַגען. זי איז געוואָהר געוואָרען פון זיינע רעד, אַז ער איז אַ זוהן פון זעהר רייכע עלטערען, וואָס וואָהנען אויף

ניר קעפּ, אַבירושוי מיט אַנאָרקאָמש ווענער און אַפּראַט, זאָג איך דיר, און אַריצער! דער האָט מיר אָבגעטראָגן פֿון אַרט און געשאַנט מיר קאָמפּליקנסטן. אָך, ווי לעכערלעך דאָס איז געווען! באַטיפּטשי האָט אויך געהאַט געוויינט. און איך בין מיר געזעסן די אַפּריצע, און דער רעצער איז זיך געשטאַנען אין אַ ווינקעלע.

איצט האָט זיך געוויזן נאָך רעדן און רעדנערן, נאָך קראַמאַיוואַ איז געווען שרעקעריג. פֿידלער איז אָנגעשיינגען געוואָרן און האָט זיך פֿאַרטראַכט.

קעפּיט דורך אַ ווינטערלעכן צוואַמענגאַנג האָט זי זיך דער-מאָנט אין די אַמאָליקע יאָרן, ווען זי איז געווען אַ גימנאַזיסט-קע, פֿרעהער האָבן געבראַכט און געקלאַפּט די טשאָלקאַרצן, דער אָרקעסטער האָט געשפּילט; ווי זי האָט זיך געקלינגען און ווי פֿרעהלעך איהר איז דעמאָלט געווען, און ווי הייך זי האָט גע-לאַכט, און ווי מען האָט איהר טשמילערדיר אַנגעבויגעט קאָמפּלי-מענטן אין איהר. וואָס האָט געטריבן פֿאַר פּראָבט... און נאָך פֿעריפֿיל אַנדערע וואָלטן האָבן זיך געטראָגן און איהר איינ-געדענקט קאָפּ.

באַלד וועלן די חברטע געלונגען אין בעט, וואו זיי האָבן צוזאַמען געשלאָפֿן:

— וויטש, באַריאַ! — האָט פֿידלער געוועקט איהר חבר׳ט כען-טער איז דאָך אַ׳אַנטשליגענע, אַדראַמאַר.

זי האָט זיך נאָר דערמאָנט, אַז פֿאַר׳ן אַרייסגעהן האָט ער איהר זיך פֿאַרגעסטערט מיט׳ן נאָמען דאָקטאָר ווייגשטיין.

— ווער דען! — האָט קראַמאַיוואַ געפֿרעגט פֿאַרשלאָפֿן.

— נו, דער הונטער, וואָס האָט מיר אָבגעטראָגן פֿון אַרט. דו שלאָפֿסט!

— יאָ, הערט; מיר ווילט זיך שלאָפֿן.

אַ האָריזאָנט איז דורכגעפֿאָהרן איבער דער נאַס, די שויבן פֿון די פֿענסטער האָבן געציטערט. קעפּט האָט מען געקלונגען אין

דער און גערױשט און געקאַרעמט. נאָר אַ מאָדנע זאַך, פֿידלער, די געליעבטע פֿון אַלע, האָט װעניג מיטגעליאַרעמט און האָט זיך געהאַלטען אַ ביסעל פֿון דער װײַטען. צו די רעד האָט זי זיך צוגעהערט, נאָר אַלײן האָט זי זיך נישט געקאָנט שפּאַרען. װאונדערליך אין פֿערדראָסיג איז איהר געװען, װען זי האָט געהערט רעדען אַזױ שנעל און לײַכט װעגען דעם אַלעם, װאָס האָט זי טיעף אינטערעסירט און פֿאַר װעלכען זי האָט געהאַט אַזױ װעניג װערטער.

„איך בין קײן העלדין נישט — האָט זי פֿיעל מאָל געטראַכט פֿאַר זיך — איך װײס װעניג, האָב װעניג קרעפֿטען, װעניג פֿערשטאַנד. נאָר איך װעל טהון אַלץ, װאָס איך קאָן: ענדיגען און אַרבײַטען אין דאָרף“.

באַלד איז איהר אױסגעקומען איבערצײַגען זיך, אַז זי איז קײן העלדין נישט.

II.

אַמאָל איז פֿידלער אַהײם געקומען שפּעט בײַנאַכט פֿון טעאַטער זעהר לוסטיג און אױפֿגערעגט. זי האָט געטראָפֿען זיצען איהר חבר׳טע, אײַנגעהילט אין אַ טוך, מיט פֿערשלאָפֿענע אױגען, ציטערענדיג פֿאַר קעלט. פֿידלער האָט אַרױפֿגעדרעהט די לאָמפּ, אױפֿגעלאָזט זיך דעם פּאַס פֿון דער טאַליע און האָט גענומען דערצעהלען מיט בעגײַסטערונג, װעגען דער אָפּער. איהר איז אַ שאָד געװען צו שײדען זיך פֿון דעם לוסטיגען געמיט, װאָס זי האָט מיט געבראַכט פֿון טעאַטער. אין איהרע אױערען האָבען געקלונגען די טענער, אין קאָפּ האָבען זיך נאָך געטראָגען העררליכע פֿאַרביגע בילדער, און דאָ, אין צימער, איז געװען אַזױ טרױעריג, אַזױ טונקעל, אַזױ לאַנגװײַליג!

— און איך האָב מיך הײַנט בעקענט מיט אַ יונגען מאַן אין טעאַטער — האָט זי דערצעהלט איהר פֿערשלאָפֿענע חבר׳טע — אַ מאָר-

גערוקט. נאָר ניטא בײַם. ווען וויר ליעבער

די חבר'טעס זענען געבליבן אין דער פינסטער און האָבן געשמייכלט פארשוויגן. פ י ר ל ע ר האָט פאַנטאַזירט וועגן איר ציקונפט. איר האַרציגע שטימע האָט יעצט געקלונגען נאָך בײַ־טערער ווײַך:

— זאָל איך ווער קרענקען, וועל איך אַרומפאָרן אין ריענגעם בײַ דער וקסטעיא, וועל האָבן אין דאָרף; און וועל רײַדן, וועל גוזלער זײַן אויף ייִדן מיט. וועל פירן פראַפּאַגאַנדע. דאָס וועט זײַן אַ עולם ליבן, געשמה מיטן; ניטא אזוי ווי דאָ, וואו מען קען שמאַרכן פאַר לאַנגווײַלע.

— און חתונה האָבן וועסט דו ניט? — האָט קראַסאַוויצע געפרעגט שטיל.

פ י ר ל ע ר האָט זיך פארטראַכט און געענטפערט:

— פאַר וואָס ניט חתונה האָבן? אויב עס וועט זיך טרעפן אַ מענטש לויט מײַן האַרץ און וועט וועלן אַרבעטן צוזאַמען אין דאָרף, — פאַר וואָס ניט? אײַנגערעכנט, וועל איך קענען ניט חתונה האָבן. איך בין דאָך ניט קיין שיינע. מען וועט קענען ניט ליב קריגן, און אָן ליבע וויל איך ניט חתונה האָבן, קענמאָל ניט.

— נײַן, דו ביסט אַ שיינע, איך מײַן ערלעך וואָרט — אַ שיינע...

— דו ליגסט, שקאָטאַ! — האָט זיך פ י ר ל ע ר אָנגערופן מיט אַ געלעכטער. בײַדע האָבן זיך היך צעלאַכט.

אַ ווײַלע געשפּילט האָבן זיך געזאָגט דאַנק פאַרציִען, ביז עס איז געקומען ווער פון די בעקאַנטע און האָט געבראַכט קראַנקײַט. און צימער איז געוואָרן רויִק, און די חבר'טעס איז עס פאַרשטענדן, ווי די וואַרטן דורכגעקוקט עפּעס אַ חלום, און האָבן זיך אָנגעטאָן אײַנע די אַנדערע מיט אַ שמייכל.

עס איז געוואָרן מיט, באַלד זענען געקומען נאָך בעקאַנ־טע, מען האָט געזונגען, געטאַנצט, געלאַכט, געזונגען ליד־

און גוטמוטיג בעשעפעניש, מיט שמייכעלדיגע אויגען און שעמעוו=
דיגע, געלאַסענע בעוועגונגען, אַ שוויַיגענדיגע און אַ רוהיגע. צו
פידלער האָט זי געפיהלט אַ שטאַרקע סימפּאַטיע, נאָר אויך דאָס גע=
פיהל האָט זי געקאָנט אויסדריקען נאָר מיט אַ געלעכטער און אַ
שטומע בעוועגונג, ווי מיט ווערטער.

עס האָט געטראָפען, אַז די ביידע קורסיסטקעס זענען געזע=
סען אין צימער, ווען דער קורצער ווינטערטאָג האָט שוין געהאַל=
טען ביי'ם עק. אַ טונקעלהייט האָט דערפילט דאָס ענגע צימער,
און אין די ווינקלען איז שוין געווען אין גאַנצען פינסטער. קיין
געלד אויף נאַפט איז ניט געווען. ביידע האָבען שטיל געוואַרט
אויף אַ בעקאַנטען, וואָס זאָל קומען און באָרגען קליין=געלד.
פידלער איז געזעסען נעבען פענסטער, אָנגעשטרענגט די אויגען
און געלעזען אַ בוך. קראַטאָוואַ האָט גענומען גלעטען איהרע
האָר, אויפפלעכטען זיי און צופלעכטען, און האָט זיך ערלויבט צו
לאַכען הויך אויפ'ן קול, וואָס ביי דער העלער ליכט פון טאָג האָט
זי זיך עפּעס ווי געשעמט צו טהון. פידלער האָט אַרץ געלע=
זען, און איהר בליק האָט זיך געראַנגעלט מיט דער טונקעלהייט,
וואָס איז געוואָרען געדיכטער און געדיכטער.

— גענוג שוין דיר געלעזען, דו מאַכסט דיר קאַליע די אוי=
גען, — האָט קראַטאָוואַ געזאָגט, און אין דער טונקעלהייט האָט
זיך געזעהן דאָס ברייטע געלעכטער און די מילדהייט, וואָס זענען
געווען אויסגעגאָסען אויף איהר פּנים.

פידלער איז אויפגעשטאַנען, געבראַכט די האָר אין אָר=
דנונג און גענומען אַ פלאַש אין דער האַנד צו ברענגען נאַפט. די
חבר'טעס האָבען זיך אָנגעקוקט איינע דער אַנדערער מיט אַ שטומען
שמייכעל.

— ווי מיינסטו? דער קרעמער וועט געבען אויף באָרג? איך
וועל פּרובירען.

— דער הונד וועט ניט געבען, — האָט קראַטאָוואַ זי אָב=

דאָס שטורעמט אין וואַרפֿט אויף מקעטאַרקען-שלדרטערן. דאָס קיי־
גער זיך אין איהר ניט פֿערריבעס. קינער דאָס זי ניט געהעריגע
פֿאַר א שענע אין זי טלען דאָס איך איינגערעדט צו גלויבען,
אַז זי איז שען און קאַן געפֿעלען.

מיט עטליכע יאָהר צוריק, ווען זי איז געווען אין גימנאַזיום
אין איהר געבורטס-שטאָדט אין ווייס-רוסלאַנד, האָט מען זי גע־
האַלטען פֿאַר א שענע. זי האָט ליעב געהאַט זיך שען צו קליידען,
און קיין שום זאַך האָט איהר ניט געקאָסט פֿערהאַלטען אויף פֿיינע
פֿערזינליכקייטען, ווי א גרינע זייטענע בלוזע, ווען זי איז שוין און גוט גע־
לעגען אויף איהר. זי איז געוואַלט געווען צו פֿערדיענען בריקען,
צו לאַטקעס און צו זיין די ערשטע אויפֿערזונג. נאָר דאָס איז גע־
ווען אַמאָל. יעצט איז זי אַ׳אַנדערע, געפֿעלט נאָר פֿאַר ענים
אַנדערש און נאָר אויף אַ׳אַנדער אופֿן.

געליעבט האָט זיך איהר ניט בעסער פֿאַר איהרע חבר׳טעס,
אייב נאָך ניט קלוגער און אויפֿמערקזאַמער. זי האָט בעקומען פֿון דער
היים אַנגעשיקט 15 רובעל א מאָנאַט, וועלכע האָבען קוים גע־
קלעקט אויף צו וואָינען, צוזאַמען מיט נאָך א קורסיסטקע, אין א
ביליגע-צימער אויפֿ׳ן פּיטערסקי שטאָק און צו דערנעהרען זיך
אויף פֿיעל, אַז ניט צו ליידען קיין הונגער. נאָר אויך די 15
רובל וואָלטען ניט שטענדיג געקומען צו דער צייט. זי האָט גע־
וואוסט, אַז איהרע עלטערן קאַנען ניט אין לעבען אָבצושפּאָרען
דאָס געלד, און דאָס דערפֿון אַנדערע וועדער פֿיער געליטען. דאָס
לעבען אַלהיער איז דורכגעגאַנגען אין לערנען די לעקציעס, אין
אַרבעט אין שפּיטאַל, אין לעזען, כמעט פֿאַרגעסענדיג אַנדערע בראַ־
שורען. אין דערהיים האָט אויף איהר געוואַרט דאָס קליינע צימער
מיט׳ן פֿענסטער, וואָס איז אַריינגעגאַנגען אויפֿ׳ן דאַך. מיט די
קיילע וועגער; מיט, האָט זי דאָס געקאָכט אויפֿ׳ן מאַשינקע, און
איהר ליעבע חבר׳טע קראַסאַוויצע, א רוסין פֿון מאָסקווער גובערניע,
א פּאָסט א מאַלבער. דאָס איז געווען א גרויסע, פֿעסטע-געבויט, שיין

I.

צווישען יעדען קרייַז מענשען געפינען זיך שטענדיג אַזעלכע פּערזאָנען, וואָס פערדינען אַנ׳הַסְכָּמָה פון אלע צוגלייַך, וואָס זענען אומעטום בעריהמט, פון אלע געליעבט, וועלכע מען דערמאָהנט נאָר צו׳ם גוטען, און קיין שלעכטס, רוכט זיך, שיקט זיך נישט פון זיי צו רעדען. אַזאַ מין פּערזאָן איז געווען צווישען איהרע חבר׳טעם=קורסיסטקעס ליובאַ איסאַקאָוונאַ פידלער.

„חאַראָשי טשודני טשעלאָוויעק״ — האָט זיך אָנגעהויבען און געענדיגט יעדעס געשפּרעך וועגען איהר.

שטענדיג אַביסעל מעלאַנכאָליש געשטימט, וואָס מען האָט געקאָנט דערקענען אין איהרע בענקענדיגע אויגען און אומעטיגען קורצען שמייכעל, איז זי דאָך געווען שטענדיג הייטער, גרייט צו אינטערעסירען זיך מיט פרעמדע זאָרג. זעלטען אָבער האָט זי זיך געקלאָגט פאַר עמיצען. מען האָט געקאָנט מיינען, אַז זי איז איין גליקליכע צווישען איהרע חבר׳טעס, די פערוואָגעלטע נשמות, וואָס פיהרען געוועהנליך אַ לעבען פול אונצופריעדענהייט, לאַנגווייַלע און נויט.

אַליין איז זי געווען אַ מעדעל פון אַ יאָהר 22, אַ הויך=געוואַקסענע שאַטינקע מיט אַ שלאַנקער, ריהרעוודיגער פיגור, מיט אַ ווייך, אַ ביסעל לענגליך, נאָר זעהר עדעל געזיכט און מיט אומעטיגע קלאָרע אויגען. עפּיס אוסטערלישעס שענעס איז שווער געווען אין איהר צו געפינען. זי איז געווען איינע פון יענע פרויען, וואָס גילטען נישט פאַר שענע, ווי לאַנג אַ קינסטלעריש אויג, אָדער גראַט אַ פערליעבטער בליק ענטפּלעקט נישט זייער האַרמאָניע און שענקייט אין פערלויף פון די רעצטע צוויי יאָהר, וואָס זי

אַ קוֹרְסִיסְטְקֶע.

באַהאַלטן די 3 רובל! — האָב איך געזאָגט שטרענג — איך װיל ניט װאַרטן... איך בין פּלוצלינג װײַטער געװאָרן און האָב געמוזט װײַטער גײן;

— װײסטן די װאָך, חנה־לען? קומט, מיר װעלן אַ ביסל גײן... און מיר האָבן זיך דערװײַל דערװײַטערט אַז אַנדער געפֿירי... די אײגענע סטאַנציע האָבן געמיט דאָ אַ שפּאַלטן גראַגן; אַ ניט־רינגען. העסרען... מיר זענען געגאַנגען שטיל. אַרײַנקומענדיק אין אַ שטאַלער, שפּילער נאַס, האָב איך זיך אָבגעשטעלט און האָב געמאַכט אַ באַװעגונג, די אַרומצונעמען. נאָר זי איז געבליבן שטײן אײַלן אָרט, האָט שטרענג געקוקט אױף מיר און האָט געטראָיעט מיט'ן פֿינגער:

— נו, לישוואַק! — נײן! האָט זי געזאָגט מיט כעס. און זי האָט געהאַנגט באַפֿעלחן. איך בין געבליבן שטײן פֿון דער הײַמען און האָב ניט געװאָגט זיך צו רירן פֿון אָרט.

— אַ שײנע נאַכט! — האָב איך קױם אַרױסגערעדט און בין נאָכ־געגאַנגען מיט װײַט מיט גילע טריט. זי האָט געקוקט מיט גראָב־קײט, מיט ליבע, די 3 רובל, די יורם... װאָס האָט זיך מיר געװ־ואָלט באַהאַלטן פֿאַר זיך אַלײן...

— לישוואַק! 3 רובל געקומען זי! — האָט זי מיר נאָכגעשריען, און האָט זיך געזען די לעצטע װערטער פֿון מײַן געליבטער.

די מאַמישי געהט מיט'ן פֿעטער אין טעאַטער אריין? די מאַמישי לאָזט מיך קיין וואָרט נישט רעדען מיט קיינעם. פֿרעג איך זי, פֿאַרוואָס? ס'איז עפּעס אַנ'עבֿרה? זאָגען זי: זי קענען דאָך אודאי לערנען — אַלע ליטוואַקעס קענען לערנען — ס'איז עפּעס אַנ'עבֿרה?—

איך בין איצט געווען פֿערנומען מיט מיינע אייגענע געדאַנקען, און האָב זי ווייניג געהאָרכט. ניין, ניין — האָב איך געשמייכעלט. איך האָב עפּעס געפֿיהלט אין איהרע רעד, אז זי וויל מיר עפּעס זאָגען און זוכט נאָר אַרויסצופֿיהרען דעם שמועס אויף דעם. וואָס וועט זי מיר זאָגען? איך האָב גענומען איהר האַנד און צוגעפּרעסט צו מיינע ליפּען. זי האָט מיר דאָס נישט געוועהרט. איך האָב אָבער באַלד אַרויסגעלאָזט איהר האַנד. געקושט האָב איך אַנ'אַנדערע. אמת, אַ שען מעדעל, נאָר אַ פֿרעמדע! אַ צופֿעליגע. אין האַרץ האָב איך געפֿיהלט, אז אָט איצט, ביי דעם דאָזיגען געשפּרעך, האָב איך פֿערלאָרען עפּעס זעהר טייערעס און וויכטיגעס, וואָס וועט אפשר שוין קיינמאָל נישט צוריקקומען, און מיר איז אַ שאָד געוועזען און פֿערדראָסען האָט מיך עפּעס... זי האָט איבערגעהאַקט די שווערע שטילקייט:

— איך בעט זי זעהר, זי וועלען נישט דערצעהלען ביי אונז אין דער היים?

איהר שטימע איז געווען געבראָכען. זי האָט פּלוצלונג אָבגעזאַקט און געוואַרט אויף אַנ'ענטפֿער. איך האָב מיך מעהר נישט געקאָנט איינהאַלטען:

— אַזוי?! — האָב איך גערעדט מיט כעס — אויף דעם האָבען זי מיך גערופֿען היינט?

נאָר זי האָט נישט פֿערשטאַנען דעם טאָן פֿון מיין פּרעטענזיע. זי האָט גערעכענט, פּשוט, אז איך וויל מיך בענוצען מיט דעם פֿאַל, און האָט מיר פֿאָרגעלעגט 3 רובל, איך זאָל שווייגען.

— איך בעט זי, זאָגען זי נישט — האָט זי זיך אָנגעהויבען צו בעטען. מיך האָט שוין אָנגעהויבען צו עקלען.

איך בין אַליין אַרויס באַלד פֿון צימער און אין כמין פּחד האָט אָנגעהויבן מיין קאָפּ צו ווערן. און מײַנע אויערן האָבן גע־קלונגען אזוי געקלאַפּט. וואָס איך האָב אַ מאָל געהערט. נײַן! ד איז ניט געווען קיין בשר ודם פֿרעמדע געשמאַק. ווי איך האָב גע־מיינט. ד איז. ווי עס זאָגט אײַך, גאַנץ גענוג געווען צו רעדן מיט יונגע לײַט, אָבער די האָט מיך אויך רוהיג באַגעגנט. און דער הײַנט האָט זי זיך קעסטרא מיט מיר אויך געהאַנדלט, כדי זי זאָל אין איהר קען שום חסר ניט פֿאַרן... איך האָב געהאַט אין זיך אַ פֿאַרבינדונג.

V.

די האָט איהר אַ מינוט ניט פֿאַרשטאַנען. פּונקט ווינער ד אין די אָנגעקוקט מיט נײַגע, הײַנט מיר; האָט מיך גלייך דער־ווען און האָט מיר דערלאַנגט די האַנד:

— אָ! ווען דו! האָט זי געזאָגט און געשמייכעלט צוריקגעצויגן פּלוצלינג די האַנד — איך האָב דאָך נאָר פֿאַרגעסן! איהר געקענט דאָך ניט די האַנד; איהר זענט אַ פֿרומער! יאָ!

נאָר איך האָב זי ניט געלאָזט צוריקציהען די האַנד. נאָך דעם אַלעם, וואָס איך האָב מיך אָנגעזעהן פֿון הײַנטיגען, נאָך די געלט און שרעק און מיט פֿיר בעקאַנטע און מעשה האָב איך איצט איז די געוואָרן, ווי מען וואָרט אויף אַ נײַ אומבעקאַנט גליק. איך האָב געהאַלטען איהר האַנד אין מײַנער און געטראַכט: איז דאָס אַלץ? איז דאָס הײַנטיגער? ליגט געוואָס און געבענטשט האָב איך נאָר נאָך אַ אַנדערער: נאָך אַ פֿרומער, שטילער, וואָס האָט מורא איז אַ באַנשפּרעכן אַ קוק צו געבן. זי האָט בעפֿרייט איהר האַנד פֿון מײַנער און האָט געזאָגט:

— די האָבן זיך געלאָזט פֿאַרשוואַרצט? אודאי, יאָ! וואָס מיינט זי, איך קען ניט קען צוויי צערידן? איך ווייס ניט, אז

— חנה׳לע... האָב איך קוים אויסגערעדט און האָב אָנגעגו־
מען זי פאַר דער האַנד, עפּעס נישט ווי מיט מײַן ווילען. זי האָט
אָבגערוקט איהר האַנד, האָט מיך אָנגעקוקט און געזאָגט:

— לאָזען זיך געמאַך, איך בעט אײַך... ס׳איז נישט שען,

— חנה׳לע... האָב איך ווידער געמורמעלט, און האָב נישט
געוואוסט, וואָס מען רעדט. דער יונגער מאַן איז געשטאַנען אין
דער זײַט, האָט געדרעהט די וואָנסעס און האָט קאַלט געקוקט
אויף אונז.

איך האָב קיין צײַט נישט — האָט זי זיך פערענטפערט — איך
מוז אַהײם געהן, זי זעהען דאָך, ס׳איז ערשט נאָכ׳ן צווייטען
אַקט...

זי האָט גענומען אַוועקגעהן, איך האָב ווידער געפיהלט,
אַז איך פערליער זי אויף עביג.

— איך וועל זי שוין קײנמאָל מעהר נישט זעהן? האָב איך
כמעט ווי אויסגעשריען.

— פאַרוואָס? — האָט זי געענטפערט מיט אַ שמייכעל, מיט
דער מוטערס שמייכעל — איך לאָז עפּעס נישט קוקען אויף מיר?
זי ברויכען מיך עפּעס צו זעהן? האָט זי געפרעגט מיט אַן ערנס־
טער שטימע און געקוקט מיר אין די אויגען אַרײַן, פאָרשענדיג,

— יאָ, איך ברויך זי צו זעהן, איך מוז זי זעהן... זי האָט
אויסגעזעהן צו זײַן זעהר פערלעגען, און האָט נישט געוואוסט
וואָס צו ענטפערן. זי איז צוגעגאַנגען צו׳ם קאַוואַליער. זיי האָבען
עפּעס גערעדט צווישען זיך, איך האָב פון דערווײַטען געזעהן, ווי
ער האָט אַרויסגענומען דאָס בײַטעלע און האָט איהר געוויזען, אַז
ער האָט נישט קיין געלד. איך האָב נישט געוואוסט, וואָס דאָס
אַלץ זאָל בעדײַטען. זי איז צוגעגאַנגען צו מיר און האָט געזאָגט:

— אויב זי ווילען, קענען זי מיך זעהן מאָרגען 7 פאַרנאַכט...
זי האָט אָנגערופען די גאַס און דעם נומער און איז באַלד אַוועק־
געגאַנגען.

קינדער - אויף זי, אויף די הפקרישע טאַטער...

אין צימער איז שוין לאַנג פינסטער געווען. די מוטער האָט מיך אַלץ ניט אינטערעסירט, איך בין געזעסען אויפֿן אָרט, האָב צוגעהערט די רעגן און אַ פערטעלטען טייטש און האָב געטראַכט: ווי דאָס זי האָט אַ דעה צו געהן מיט אַ פרעמדען יונג אין טעאַטער!! ווי קען דאָס אַ הפקרישע מאַמע טהון!! ווי קאָן מען זיין אַזוי פאַלש!! אין די מינוטען דאָס איהר דער פאָטער איטלעכער ניט געקאָנט מוחל זיין די עבירה, וואָס זי האָט געטהון, ווי איך...

דער צווייטער אַקט האָט, צו מיין גליק, ניט לאַנג גע-דויערט, און איך האָב זיך געקאָנט אָבגעבען אַ רעכענונג, וואָס איך דאַרף טהון. איך האָב ניט לאַנג געבריוועט צו וואַרטען פון טעאַטער אין קאָרידאָר אַריין האָב איך באַלד דערזעהן אַרויסגעהן הנה'לען, און נעבען איהר אַ יונגער מאַן, וועלכער עלעגאַנט געקליידעט, מיט אַ ראָזעווער באָרד און מיט לאַנגע וואָנצען. זי האָט מיך באַלד דערזעהן, און איהר פּנים האָט איינגענומען עפּעס אַ מאָדנע אויסזעהן. מיר איז פּלוצלונג אַ רחמנות געוואָרען אויף איהר. איך וואָלט מיך בעדאַנקען, ווען איך וואָלט געקענט. דאָס אַלץ האָט אָבער ניט מעהר געדויערט, ווי עטליכע סעקונדען; איהר פּנים איז ווידער רוהיג געוואָרען, זי האָט עפּעס געזאָגט צום יונגען מאַן און איז צוגעגאַנגען צו מיר פאַמעלעך, רוהיג, ווי קיינמאָל גאָרנישט, און האָט מיר דערלאַנגט די האַנד:

— אַ פּאַני ק.! ווי קומען איך דאָ! וואָס מאַכט מען עפּעס צו שטוב!

מיינע פיס האָבען געציטערט אונטער מיר איך האָב מורא געהאַט, אַז איך וועל ניט קענען אויפֿן אָרט דערשטעהן. איך האָב אַפילו ניט געכאַפּט איהר מיין האַנד צו דערלאַנגען. איך בין געשטאַנען ווי צומיטערט, זי האָט די דערלאַנגטע האַנד איהרע צוריקגענומען, און האָט געוואָלט איינרעדען.

הילכט פאר קלאפען און שרייען בראווא. די ליכטיגקייט האט געבלענדט מיינע אויגען, איך האב טיעף אבגעזיפצט און האב זיך אומגעקוקט. ארום מיר איז געווארען גרוימער, דער עולם איז ארויסגעגאנגען אין קארידאר, איך האב מיך דערמאהנט אן מיין לארנעט און האב גענומען בעטראכטען דאס פובליקום. און דרעהענדיג אזוי מיט דעם לארנעט, האב איך בעמערקט אין צווייטען שטאק, קעגענאיבער מיר, א בעקאנט פנים פון א יונג פרויענצימער. זי איז געזעסען מיט א קאוואליער און זיי זענען געווען, ווי איך האב מיך געקאנט משער זיין, פערטהון אין א שמועס. איך האב מיינע אויגען נישט געגלויבט: זי איז געווען זעהר ענהליך צו חנה'לען: דער זעלבער שטערן, די זעלבע אויגען מיט די רונדיגע, ווי אויסגעשניצטע ברעמען, דער רעשט פנים איז מיר שווער געווען צו בעטראכטען; זי האט גערעדט, געלאכט און געבויגען זיך פון ארט צו ארט... ווי קומט זי אין טעאטער אריין, זי, די חסידישע טאכטער, וואס האט מיט מיר, מיט א פרעמדען יונגען-מאן, קיין ווארט נישט געוואלט רעדען, וואס שעמט זיך אפילו פאר די אויגען צו ווייזען? און וואס וואלטען איהרע עלטערן געזאגט?

נאר אט האט זי בעמערקט אז מען קוקט אויף איהר. איהר פנים איז פלוצלונג געווארען רוהיג, אונבעוועגט, און איך האב זי דערקענט, — זי די רוהיגע, פרומע, און שעמענדיגע חנה'לע! איך האב שיעור ניט קיין געשריי געגעבען פאר איבערראשונג... דער ערשטער געדאנק, וואס האט ווי א קלאפ געגעבען אין מיין מוח, געדענק איך, איז געווען, אז איך האב א טעות געהאט, מיין אייגענליעבע האט מיך אויסגענארט: זי איז נישט קיין שעמענדיגע, נישט פאר צניעות האט זי גאנצע חדשים מיט מיר קיין ווארט נישט גערעדט, נאר ווייל איך אליין בין איהר געווען דערווידער, זי האט מיך נישט געקענט ליידען — פשוט! איך האב געקריצט מיט די צייהן פאר כעס אויף זיך, אויף מיין מכלומר'שט, רחמנות האבען אויף איהר, אויף מיין בענקעניש די גאנצע צייט, און דער

אַנגעס... אינטריגעס, געקלערט דאָס גיכט צו דער זאַך.

דער אָרקעסטער, געדענק איך, האָט אָנגעהויבען צו שפּיל־ לען; אין טעאַטער איז נאָך רוהיג געווען. דער ערשטער האָט זיך צו־ זאַמען אַ רויטער געהויבען, און מען האָט אָנגעהויבען צו קריגען אַ־ נער דעם אַנדערן איבער די קעפּ. איך בין געזעסען אויבען אָרט און געקוקט. ביסלעכווייז איז רוהיגער געוואָרען. די מענשען פון די נ־ מען האָבען איצט אויפגעהויבען די הענד. זיי האָבען אײַנגעשטעלט דאָס געשריי און געשטורעמט, און האָבען אָנגעהויבען אַרויס צו גע־ רודערן. דער באַלקאָן איז געווען אָנגעפּאַקט, האָט זיך אין אַנדערע געקוקט צו זען נאָך לעבען און בעטען ווי צופריעדען; נאָר אַז האָט זיך געקלערט עפּעס ווי אַ וואָך, ווי ס'וואָלט אין אַ נעסט אַ שטורעם געבראַכט, און דער גאַנצער טעאַטער איז גלייך אַרײַן אַ־ רויס: דעמאָנסטראַנטען שרייען, אײַנגעהאַלטענע וועכטער האָבען זיך געבאַלעמט הין צו רייסען, נאָר עפּעס אויוודער קראַפט האָט זיי געשטערט, אײַנגעהאַלטען, די צוזאַמענשטויס, און הילפלאָז האָ־ בען זיי זיך ווידער אָנגעהויבען צו רייסען פון אָרט. נאָר שפּעטער שוין, סיט ווינציגער האָפנונג, ווי פריהער... די מענשער זענען גע־ וואָרען אַלע שטילער, שטילער־ אין טעאַטער איז פינסטער גע־ וואָרען, דער פאָרהאַנג האָט זיך אויפגעריסען.

וואָס איז דער בעטען געווען, האָב איך ניט געוואוסט: מיר האָבען די אויגען צוגעפאַלען, אייפן מח איז אָנגעפאַלען עפּעס ווי אַ נעבעל, דורך וועלכען האָבען זיך נאָר געטראָגען צוריסע־ נע געדאַנקען, אָנגעבראָכענע בילדער... איך האָב ניט אונטערשיי־ דען, צי כען ווינט, צי מען שפּילט. די מענשער, האָט זיך מיר געדאַכט, פליעסען אין און מיר, רודערן מיט דאָרט אין שאַפען מיט אַנדער אייניגע נאָך: פון אויגען וואָרט נאָך, פון לידען־נחת; אַלץ וואָרט הויליג אין געבענטשט, און די פליגעס, אַז די ביסט געוואָרען גרינגער, לייכטער, און פריי, אויסגעטריקנט פריי... דער קאָמענדער אָבער האָט זיך געשריען. דאָס טעאַטער האָט גע־

צוגעגאַנגען צום טהעאַטער=פּלאַץ און האָב גענומען אַ בּילעט, עס פערשטעהט זיך אַ בּיליגען. אויפ׳ן פיערטען שטאָק. האָב איבּערגעגעבּען דעם שווייצאַר מײַן פּאַלטאָ מיט מײַן נאַסען=הוט, האָבּ גענומען אַ לאָרנעט און בּין אַרײַן אויף מײַן אָרט. פון דעם דאָזיגען אָרט מײַנעם, אויפ׳ן פיערטען שטאָק און דער פיערטער שורה, איז שווער געווען צו זעהן, וואָס ס׳טהוט זיך אויף דער סצענע. אַנדערע האָבּען זיך געשטופּט, זענען געקראָכען אויף די בּענק, אָנגעהאַלטען זיך אָן די זײַלען. איך בּין געזעסען אויף מײַן אָרט רוהיג און האָבּ אַפילו מײַן לאָרנעט נישט בּענוצט. מיך האָט געעקעלט צו קוקען אויף די הונדערטער מענשען אין די נידריגע גאַרען, אויסגעפּוצטע, ווי די קוקלעס, זאַטע, צופריעדענע, אָהן שום געפיהל אין האַרצען, וואָס זענען זיך געקומען ווײַלען, גלאָצען אויף דער סצענע, אום צו האָבּען דערנאָך וועגען וואָס צו רעדען. מיר האָט זיך געוואָלט זעהן בּלײַבּע, פערזאָרגטע פּנים׳ער, אונצופריעדענע בּעוועגונגען, און דאָ איז אַלץ געווען גלאַט, פײַן אויסגעפּוצט, גלײַך ווי די גאַנציג וועלט זאָל אין אמת׳ן זײַן אַ חתונה, און קיין בּענקעניש און אונגליק זאָלען זיך אין איהר נישט געפינען... איך האַלט מיר נאָך בּיז איצט בּײַ מײַן מיינונג, אַז צו הערען מוזיק האָבּען דאָס רעכט נאָר אַזעלכע מענשען, וואָס לײַדען אַ סך, וואָס זיי איז שווער דאָס לעבּען אַריבּערצוטראָגען און מוזען אויף אַ ווײַלע פערגעסען זיך און די וועלט. גלאַט אַזוי הערען מוזיק, אָנשטאָט קאָרטענשפּיעלען אָדער רכילות טרײַבּען — דאָס איז אַנ׳עולה, אַ גראָבּקייט. מענשען, וואָס האָבּען נאָך אַ פונק האָפנונג אין לעבּען, נאָך אַ בּרעקעל ווילען, בּרויכען קיין מוזיק נישט; און ווען די גרויסע, וועלט=בּעריהמטע מוזיקער וואָלטען געפאָלגט זייער יושר, נישט זייער קעשענע, וואָלטען זיי קאָנצערט געבּען נישט אין טעאַטר פאַר דער מענגע צופריעדענע, געזונדע מענשען, נאָר פאַר יעדעס בּעט פון אַ גוסס, וואָס האָט צו זײַן אונגליק נישט פערלאָרען דעם בּעת און געהט אוים פאַר שרעק און טויט-

צערנדרען. און מיר האט זיך געדאכט, אז איך שריי הויך אויפ'ן קול. בשעת מיין קול איז פערשטיקט געווארען און מיינע שלייפ־פען. קיינער האט מיר איז געלונגען צו בערוהיגען מיך און מיינע בעגייסטערונג. די האבען זיך נאך לאנג געדרעהט ארום מיר. ביז איך האב די געדאנקען אויסגעדרעהט. די וואלטען געקענט שאטען. איך האב געמוזט אויפהערען. וואס איך האב געשריבען. און איך איצט האב איך מיך ניט געקענט ארויסהאלטען פון מויערען. נאר דאס מאל האב איך שוין נאר אנדערש געטראכט: שטיל, רוהיג, און מיר איז קלארער געווארען אויפ'ן הארץ פון די מויערען. איך האב געקוקט ווארט פאר ווארט. און מיר האט זיך געדאכט, ווי קאפּ און אנדערער הערט דאס צו מיר און פרייט מיך. איך האב מיך געטרייסט פאר זיך אליין, וואס איך האב דאס ארויסגעזאגט געווארט אבגעגעבען צו דרוקען, — מיין הארץ, מיין געפיהל האב איך געווארט קאפּען פאר ערגער, פאר שרעקען זיך זיין נאר, ער וואר וויסען אדער נאר לאכען פון מיר.

א מאל, פארנאכט, האב איך מיך ארומגעדרעהט אין די נאַ־כען. מיר איז געווען אומעטיג, דערשטיקט צו ווערען. אין הערדים, אין מיין קאפּ שטעקט, פרעגט מיך דער ערשטער שנעע פרעגען אין דערווארטען אין הארץ א נייע, ווארים, שטיל און רוהיג געפיהל; דא אבער, אין דער גרויסער שטאדט, דאס איז נאך מעהר מרה־שחורה אויסגעארבייט אויף מיר, דערמאנענדיג אין דעם לאנגען ווינטער אין א פרעמדען שטאדט, צווישען פרעמדע מענשען און א פרעמד לעבען. דער שנעע איז געפאלען און געפאלען און איז באלד צוגעטרעטען געווארען אונטער די פיס; איך האב געשלעפּט די פיס מיינע אין דער נאסער מאס און האב ניט בעמערקט, וויאו איך גיי. די פארנאכט האב איך כמעט ניט געשלאפען. יענעם קומט ווידער א נאכט, א לאנגע, קאלטע און פינסטערע נאכט, וואו בלייבט מען זיך אליין? וויאזוי אנטרינט מען פון דעם אינגענעם הארץ... כי מיר האט זיך נאך געפיהלט קאפּ געלד. איך בין

טרעהרען זענען דאָרט געווען. איך האָב געשריבען ווענען חסידי־
שע טעלטער און אין זינען ביי מיר האָט נאָר געשוועבט די לאגע
פון דער איינציגער טאָכטער – חנה'לע. איך האָב געשילדערט איהר
לעבען ווי זי פערוועלקט און פערבליהט אין דער בעסטער, שענס־
טער יוגענד, ווי אונגליקליך זי איז, איך האָב געשריבען און האָב
גאָר נישט בעמערקט, אז מיך אינטערעסירט גאָר לגמרי נישט „די
לאגע פון חסידישע טעכטער אין פוילען", אז איך גיס דאָ יעצט
אוים מיין איבערפולט האַרץ אויף דעם גוטען פאַפיער, וואָס האָרכט
מיך אוים אַזוי ליעבליך... נאָר אין מיטען שרייבען האָב איך דער־
פיהלט, אַז עפּיס האָט מיר אַ נאָג געגעבען ביי'ם האַרץ, דערנאָך
איז מיר ענג געוואָרען אין האַלז און איך האָב פלוצלונג ארויסגע־
בראָכען מיט אַ געוויין, וואָס איז מיר גאָר פרעמד געווען, וואָס
האָט עפּיס גאָרנישט ווי פון מיר געשטאַמט, איך האָב געשלוכצט
הויך אויפ'ן קול און האָב מיך בשום אופן נישט געקאָנט איינהאַל־
טען. איך האָב אַזוי הויך געוויינט, אַז מיין ווירטהין, וואָס האָט
געוואָהנט אין פאָדערשטען צימער, האָט מיך דערהערט און איז
אַריינגעקומען, האַלטענדיג דעם אויסגעטהונענעם פאַריק אין האַנד.

וואָס איז אייך, יונגערמאַן?! האָט זי גענומען שרייען – אי
וואוּ איז דאָס טוּך? געהט נאָכ'ן דאָקטאָר... הערענדיג די געשרייען
פון דער יודענע מיט'ן פאַריק אין האַנד, דאָט זיך מיר עפּעס גע־
וואָלט לאַכען, נאָר קענען מיין ווילען האָב איך אָנגעהויבען נאָך
העכער צו וויינען. עס איז געוואָרען אַ מהומה אין שטוב. עס איז
אַריינגעקומען אויך דער מאַן איהרער, די דיענסט, און די צוויי
קליינע קינדער האָבען אָנגעהויבען צו וויינען הויך אויפ'ן קול. מיר
איז געווען זעהר שלעכט. איך האָב זיך מיט אַלע כחות געמאַטערט
זיך איינצוהאַלטען און צו שטילען דאָס געוויין, נאָר וואָס מעהר
איך האָב מיך געוואָלט איינהאַלטען, אַלץ מעהר האָב איך גע־
שלוכצט און געוויינט.

גאָרנישט... גאָרנישט... האָב איך זיך געמאַטערט אַרויס־

שריפֿט געטראָפֿן, ביז טאָג האָב איך אויסגעשפּאַצירט אין די גאַסן און געטראַכט, וועגן וואָס? און גאָט ווייסט. סוף־כל־סוף האָבן זיך מײַנע געדאַנקען פֿאַרקניפּט אַז תּהילים געשטאַרט. מען האָט דאָס שטענדיק עפּיס געזונגען און געזאָגט. אַ מינוט נישט איבערגעריסן, עפּיס אַ מרה־שחורה איז אַנגעפֿאַלן אויף מיר, ווי אַ שווערער נעבל. און אַרום מיר האָב איך געזעהן ווי דורך אַ נעפּל. איך בין געוואָרן פֿויל, גלײַכגילטיק. דער קראַיאַס איז מיר שוין יעצט געוואָרן פֿאַרהוקט אין אַ ווינקל און איך האָב נישט געהערט וועגן דעם; קיין שוועל האָב איך נישט געזוכט און האָב איך גאַנצן נישט געוואוסט, וואו איך לעב אויף דער וועלט.

געווען איז עס אַטעם. עס קאָכט אַ רעגן. די גאַס איז נאַס, די לופֿט דונקעל, עס בראָוט אַ קאַלטער ווינד. דער הימעל איז גראָה, וואָלקנס אײַלן עפּיס, ווי פֿאַרשימלט, אָבגעלעבט; אַפֿילו די הײַזער, האָבן זיך, מיר'קט'ן, דער ברוק ווײַנט, און אַרום האָב איך מיך געפֿיהלט אַזאַ שטיק ברוק, אַ שטיק הויז... און דער גרויסער שמאַרץ בין איך געווען ערגער.

איך בין געוואָרן אויפֿגערעגט; מײַנע געדאַנקען וואָלטן געווען ווי אַן אָנגעקנייטשטע שטרונע. אַ ריזיגע רייס, אַ ליאַרע בליק האָט מיך געכאַפּט אומרוהיג און נאַכצן. איך האָב נאָך געזאָגט אַרײַנ־געהן צו מײַן געוועזענעם פּרינציפּאַל באַרגען פֿאַר אַ חודש. נאָר איך האָב דאָס אָבגעלעגט פֿון טאָג צו טאָג. דאָס וואָלט געווען דער לעצטער פּרוב, דאָס לעצטע מאָל האָב איך געוואָלט אַרײַנ־געהן אין דעם הויז, איך האָב מיך געטראָפֿן. בײַנאַכט איז מיר פֿריער געקומען אַרײַנצופֿאַלן, אום די צײַט צו פֿאַרטרײַבן, האָב איך גענומען שרײַבן אַן אַרטיקעל בײַ דער ליכט עס אָבצוזורו־קן. מײַן אַרטיקעל האָט געטראָגן דעם נאָמען: „די לאַגע פֿון די חסידישע מלמדים אין פּוילען". דעם אינהאַלט פֿון דעם אַרטיקעל געדענק איך שוין נישט קלאָר, נאָר דאָס געדענק איך, אַז מײַן אַרטיקעל איז געווען אַנגעשריבען אין מאָן פֿון אויבן, — אַזוי פֿײַער

אָבקיהלען דאָס הייסעסטע האַרץ. זי האָט געשמייכעלט! איך בין זיכער, אַז זי האָט מקנא געווען דער טאָכטער: די אינערליכע בעלײדיגונג איז איהר געלעגען אין די ווינקלען פון די ליפּען.

– זי וואַרטען אויף געלד? האָט זי זיך אָנגערופען – זי וועלען אַזוי גוט זיין מאָרגען אַריינקומען, וועלען זי קריגען בעצאָהלט פאַר׳ן חדש...

– מיך האָט איצט געקרעקט דאָס וואָרט געלד. איך האָב געוואָגט אַ גוטען טאָג און בין אַרויסגעגאַנגען. חנה׳לע האָט אַלץ נישט אַוועקגעטרעטען פון דער טהיר, איך האָב געפיהלט איהר בליק אויף מיינע אַקסלען. אַז איך האָב איבערגעטרעטען די שוועל, האָב איך געפיהלט, ווי אין מיין האַרץ האָט עפּיס אַ העפטיגען נאָג געגעבען. איך האָב הינטער מיר פערמאַכט די טהיר: „אויף עביג“! האָב איך געטראַכט – „חנה׳לען וועל איך מעהר נישט זעהן, שוין קיינמאָל נישט“! אויפ׳ן הויף האָב איך בעגעגענט דעם בחור. איך האָב די אויגען אַראָבגעלאָזט און מורא געהאַט זיי אויפצוהויבען אויף איהם, מיר האָט זיך געדאַכט, אַז ער וועט אויף מיר די צונג אַרויסשטעלען, ווען איך זאָל איהם אָנקוקען... און אין אמת אַריין, פאַר וואָס זאָל ער דאָס נישט טהון? איך בין דאָך אַ ליטוואַק, אַ שרייבערל, וואָס מען בענוצט איהם, ווען מען וויל, און מען יאָגט איהם אַרויס פון שטוב, ווען מען וויל, און ער איז דאָך עפּיס אַ נגידישער בחור, וואָס האָט אַ גאָלדענעם זייגער, אַ זילבערנע ציגאַרען-טאַש און אַ רייכען טאַטען, וואָס האָט שטענדיג אָפען פאַר זיך אַ רייכע היים מיט אַ שענער, שענער שוועסטער!

דאָס לעצטע האָב איך איהם נישט פאַרגונען.

.IV

אַ שווערע צייט האָב איך דאַמאָלט דורכגעלעבט. די טעג, די נעכט האָבען זיך געצויגען אונגעהויער לאַנג, ביי נאַכט בין איך

איז איך אין א מאל איבערגעקומען אינטערוואַלען פון א שווינ־
דען, שרעקלעכן, שרעקליכן חלום, וואס האט איך לאנג געמא־
טערט. און פלוצלינג דערוועקט איך, או איך געפינס איך נאך
אין איינער איינען בעט און שנעע־ווייסען בעטגעוואנד. און איינער בענ־
קאנטער וואַרטונג. נעבען איינער זיס, איינער געזעלין; ארום איך
האבען איינער שראַנקען איינערע בעקאנטע, געאייטעמן און געוויינטע
בעקענטען; און הויבען שטענס די מאַרגענ־ווין פרים און דימער, און
איינער פילם איך ראפעלט גרינגער נאך דעם שווערען געפיהל פון
פריהער — קאנס אייער איך פארשטעהן, וואס איך האב געפיהלט
אין דער דאָזיגער מינוט, ווען די מהיר האט זיך געעפענט. מיין
גאנצער כעס איז פלוצלינג פערשוואונדען געווארען. איך בין גע־
שטאנען אויף מיין אָרט און מיט זעטטיקונג האב איך געקוקט אויף
דעם רייכען ליעבליכען געזיכט פון דער אנדערער שטוב. איך געדענק
נאך ווי איצט די זעקונדע דאר וואס זיינען ארויבגעפאלען אויף
איהר אויג; אפילו די בלאנצ בליטלער פון דער בלויען מאַרען זיך
מיר דערמאַהנט אויס אין מה. געקוקט האט זי אויף מיר און איהרע
אויגען האבען איבערגעקוקט, גאט ווייסט, ווי מען רופט דאס אן!
עס זיינען פאראן בליקען, און וועלכע דען דארין, דיינע געדראַ־
קען און דו אין גאנצען פערוואנדלט זיך ווי אין עפעס אַנ'אנדער־
ליכקייט. מיין גאנצע שנאה צו דעם בחור, דאס געפיהל פון
פארשקייט, וואס האט געווירט פון דער מאַראַם, מיין בעלייריגונג,
די צווישען קאטאסטען — אלץ האט זיך אבגעבראָכען און בעהאַל־
טען. איך האב פון איהר די אויגען ניט געקאנט אבריסען און
בין געשטאנען און געקוקט. עס איז געווען א מאָרגען סצענע: איך
בין געשטאנען און געקוקט צו דער מהיר; הנרה'לע האט געקוקט
אויף מיר; די מאַראַם — אויף אונז בײדען, און מיר אלע האבען גע־
שוויגען און זיך ניט געריהרט פון אָרט. נאָר ווי מיר ווארטען
דארטען אויף עפעס. נאָר אויף דער מאַראַם'ס פנים האב איך בע־
מערקט א שפעלער. יענעס קאַרטען אויסגעשטאנען שטיינער, וואס קאן

קיין איין פּלעק נישט, אַז ער איז אַ ליגנער, פּשוט אַ ליגנער און האָט ניט דאָס רעכט אַזוי צו זאָגען. אין עטליכע מינוט אַרום איז די מאַדאַם אַריינגעקומען, און נישט קוקענדיג אויף מיר האָט זי געזאָגט:

— וואָס איז דאָס דאָ געווען מיט מיין ירמיה׳לען? איהר האָט אייך עפּעס געקריגט? ער איז דאָך אַ קינד, וואָס ווילען זיי נע־בעך האָבען פון איהם?

דאָס קינד איהר׳ס האָט געהאַט אַ קאַרק און אַ פּאָר ברייטע געזונדטע אַקסלען ווי אַנ׳אַטלעט; איך האָב נישט געענטפערט.

— איך וועל איהן זאָגען די וואָרהייט — האָט זי ווייטער אָנ־געהויבען עפּעס צו זאָגען, נאָר איך האָב מעהר שוין נישט געקאָנט איבערטראָגען איהר ליעבליכען טאָן מיט מיר. איהר רעדען און איהר מינע דערביי, איהר צומאַכען מיט דעם האַנד פאַמעליך און דאָס גאַנצע וועזען איהר׳ס — האָבען מיר יעצט אויסגעזעהן אַזוי מאָדנע פאַלש. אַזוי אוננאַטירליך, אַז איך האָב נישט פערשטאַנען, ווי אַזוי איך האָב ביז אַהער געקאָנט רוהיג רעדען,

— וואָס ווילען זי פון מיר?! וואָס פאַר אַ בלבולים האָט מען דאָ געמאַכט אויף מיר?! האָב איך געפרעגט שטרענג און ביין און האָב מיך אויפגעשטעלט, גרייט איהר אַ בענקיל צו וואַרפען אין קאָפּ אַריין.

— זעהען זי, זי בייזערען זיך! אַ ליטוואַק בלייבט אַ ליטוואַק; וואָס האָבען מיר אייך פאַר אַ שלעכטס געטהון? מען האָט דען גע־מאַכט אַ קאָנטראַקט אייך שטענדיג צוהאַלטען? איך בעט איהן זעהר, אַז מען האַנדעלט, ווי אָרענטליכע מענשען, ברויך מען זיך צו בייזערען? איך פרעג אייך, אדרבא! איהר זענט דאָך עפּעס אַ גע־בילדעטער יונגער מאַן...

איך האָב נישט אויסגעהאָרכט די ענדע, האָב אָנגעטהון מיין פּאַלטאָ און געגומען געהן. ביי מיין אַרויסגעהן האָט זיך די טהיר פון דריטען צימער געעפענט, און חנה׳לע האָט אַריינגעקוקט...

פון דעם בחור, וואס פאר א בהמה מען האט געמאכט אויף מיר. ער האט אלין געענטפערט מיט א שמייכעלע און נישט צו דער וואך, איך האב געזעהן. אז די וואך גיסא איינגעדעקטירט איהם און נאָג׳ צען נישט, אז ער בריך נאר מיר ארויסצווייזען זין קליינען קאפ מיט זיינע חכמות. איך בין גאר געווארען:

נעהמט מיט אייערע חכמות, פראסט! האב איך געשריען — דאס איז נאר קען מענשען נישט! אודר ייִדיש רעדען, מא רעדנט: נישט — מא שרייַט! שרייַט, און פערדרעהט מיר דעם קאפ נישט!

דער בחור האט אויף מיר איינגעגראצט א פאר אייגען מיט כעס, מען ארנגעשלונגען:

— געב נאר א קוק: אליטוואק שטעט זיך אריין שרייַען! איך מיר א פרוון! א רחות וזנט אידר, נעהמט איך צו אייער שוואריץ יאָהר! וואס ברומט אידר דאָ! זעה נאר! איך מיר א ריבט, מיט איינגעקריבענע שיך און מיט צוריסענע הויזען!...

איך געדענק, אז מען דאגר דאס זיך איינגעריבען, איך דאלט איהם, וועך וייסט וואס געטהון; נאר מען בריק איז אונ׳ גערן געפאלען אויף מיינע קאמאשען, — די זענען גערייען איינגע׳ קריכט... איך האב די דאגר אראבגעראָוס, די אייגען מיינע זענען פול געוואָרען מיט טרערען, די שטוב און די וואלען ארום מיר האבען זיך געשאקעלט און געציטערט... ביידר און באט, מיט א שראבען אבעט, האב איך מיך געקוקט איפ׳ן בעקער. דער בחור איז ארויסגעגאנגען. איך האב מיך איינגעשטעקט און האב נאך א מאר בעטראכט מיינע קאמאשען: אמת, איינגעקריבט! האב איך געדיכט צו מיר — נאר וואס האט ער געוואלט פון מיינע הויזען?! פון מיינע הויזען וואס האט ער געוואלט?! האב איך גע׳הור׳ט, נישט ווינקעדיג אריין, דאס איך דער פאר כעס, און האב פעסט פערביסען די ליפען. און מען בעט האב איך נאר געדאכט אין פעסטען פערדראגנ: ארויסצוישלעפען דעם בחור פאר די האר און הייזען איהם, אז די הויזען מיינע זענען גאנץ, האבען קיין אין ריס,

נאָר דער שכל איז אַ קריבֿער. איצט, פֿאַר נאַכֿט אויף דער גאַס, איז מיר די פֿראַגע געקומען אין קאָפּ אַריין, און דאָרט, אין שטוב, בין איך געווען איבערגעשראָקען, איבערגעשראָקען און מעהר גאָר־ניט.

III.

אין עטליכֿע טעג אַרום האָט מיר דער בחור אָנגעזאָגט אַזאַ בשורה:

— איהר ווייסט, לעהרער? איהר וועט שוין מעהר דאָ ניט זיין, דער טאַטישי האָט צוגענומען אַנ׳אַנדערען.

פֿאַר וואָס? — האָב איך געפֿרעגט, איינהאַלטענדיג אין זיך מיין כעס אויף דעם דאָזיגען קאַלטען נפש, וואָס איך האָב אין דער לעצטער צייט ניט געקאָנט ליידען, ווי אַ שפּין.

— איך ווייס? — האָט ער מיר געענטפֿערט זינגענדיג און האָט דערביי עפּעס מאָדנע פֿערקרימט די צורה זיינע — די מאַמישי זאָגט, אַז מען טאָר ניט האַלטען אין שטוב אַזאַ יונגען מאַן... איהר קאָנט איבערפֿיהרען דאָס גאַנצע הויז... איהר מיינט, איך ווייס ניט? עה־הע! איך ווייס! ער מיינט טאַקי.

— וואָס ווייסט איהר? האָב איך געפֿרעגט בייז.

— דערצעהלט ניט קיין מעשיות, איך בעט אייך; איך בין קלינגער פֿאַר אייך, חאָטש איהר זענט אַ ליטוואַק, איהר מעגט מיר גלויבען...

ווי אַלע בית־המדרש־בחורים, איז ביי איהם די גרעסטע חכמה געווען צו רעדען וועגען מעדלעך און גראָבע וויצען זאָגען, און ווייל ער האָט דאָס אַודאַי גוט געקענט, האָט ער זיך געהאַלטען פֿאַר זעהר קלוג, און ער האָט מיך פֿון לאַנג אָן פֿיינד געהאַט, פֿאַר וואָס איך לאָז מיך ניט אַריין מיט איהם אין אַ געשפּרעך וועגען אַ זעלכֿע ענינים. איך האָב בחנם געפּרובט געוואָהר ווערען

מקדש אין מײן האַנד. איך האָב געפֿילט איהר יונגער און פֿריש־קײט, איהר שפּאַנענדע קערפּער און איהר הײסען בלוט דורך דער האַנד. עפּעס אין מיר האָט זיך געריסען און געצױגען אין דער אַנ־דערער זײט אַרײן. און די קאַלטע שײנענדע װאַנט איז זיך געשטאַ־נען רוהיג, װי אַ פֿערקלירטע מאַלבּ... מײן בליק איז געפֿאַלען אױפֿ'ן שפּיגעל, מײן פּנים איז געװען בלאַס און עפּעס אַ מערנע װילדקײט און אונבּעגרײפֿליכקײטען איז דערױף געװען אױסגעגאָסען. איך האָב בּעטראַכטעט מײן אײגען פּנים... פּלוצלינג האָט זיך די טהיר גע־עפֿענט, און חנה'לע האָט אַרײנגעטראָגען עפּעס אַ שליסעלע אין דער האַנד, איז צוגעגאַנגען נאָהענט צו מיר. איך האָב מיך אױפֿגעכאַפּט פֿון אָרט װי דערשראָקען. זי איז צוגעגאַנגען רוהיג, גלײך, האָט אַ נידערגעלעגט דאָס שליסעלע אױפֿ'ן טיש און האָט געזאָגט:

— דער מאַמעשי האָט געהײסען איבּערגעבען דאָרט צוױי װעקס־ליכט אין דער באַנק...

איך האָב עפּעס געװאָלט ענטפֿערען, נאָר מײן האַרץ האָט פֿעסט געקלאַפּט, און זי איז זיך שטיל און רוהיג צוריק אַרױס־געגאַנגען.

„פֿאַר װאָס האָב איך ניט געװאָלט קײן שטיקעל מיט איהר"?

האָב איך בײ מיר אַלײן געפֿרעגט און געזוכט די ריפּען פֿאַר בײם. נאָר מיר איז אַפֿילו אין דער פֿאַרשטעלונג שװער געװען אײנצו־מאַלמען עפּעס אַ פֿראַגע אָדער אַנ'ענטפֿער, װאָס איך האָב גע־קאָנט איהר געבען; װאָס האָב איך איהר, דער חסידישער פּרומער מאַמער, געקאָנט זאָגען! װי האָט זיך אונזער שמועס געקאָנט אָנ־הײבּען! ערשט פֿאַרנאַכט האָב איך מיך דערמאָהנט, אַז דאָס שלי־סעלע האָט זי אַנידערגעלעגט אױפֿ'ן טיש, ניט מיר דערלאַנגט אין האַנד אַרײן. דאָס איז אַודאי אַזאַ מנהג־חסידים... איך האָב זי דאָך געקענט פֿרעגען מיט אַ שמײכעל און מיט אַ װײך קול: פֿאַר װאָס האָבען זי דאָס שליסעלע אַנידערגעלעגט אױפֿ'ן טיש, ניט מיר דערלאַנגט אין דער האַנד? װאָס פֿאַר אַ געראָטענע פֿראַגע!

— איהר האָט אַ וואוילע שוועסטער — האָב איך איהם געוואָלט ה.פּ'ענען — אַ שען מעדעל, זעלטען ...

— חנה'לע? אוי־וואַ! סוּך מיר אַ מענש! מײַן כּלה איז אַ סך שענער ...

ווי נאַריש דאָס איז נישט, מוז איך מודה זײַן, אַז דאָס האָט מיך פערדראָסען, און איך האָב מיך קוים אײַנגעהאַלטען, איך זאָל איהם נישט ענטפערען, אַז ער ווייסט נישט פון זײַנע הענד און פיס צוזאָגען ...

— וואָס טהוט זי אַ גאַנצען טאָג? — האָב איך געפאָרשט.

— מײַן כּלה?

— נײן, אײַער שוועסטער, חנה'לע ...

דער טאָן מײַנער האָט געמוזט וועקען עפּיס אַ חשד, צי ער איז געוועזען בעלייריגט, וואָס איך רעד פון חנה'לען, נישט פון זײַן כּלה, געענטפערט האָט ער אונגערן:

— וואָס זאָל זי טהון? אויך מײַן דאַגה! אַלץ מוזט איהר וויסען?!

דאָס געשפּרעך האָט דער חתן־בחור געמוזט אָנזאָגען, ווײַל אַרום מיר איז אַלץ אַנדערש געוואָרען, חנה'לע האָט זיך אין גאַנ־צען נישט געוויזען, די מאַדאַם האָט מיט מיר נישט גערעדט און דאָט געקוקט אויף מיר עפּיס קרום. פון מײַן פּרינציפּאַל האָב איך געהאַט אַנ'אָנצוהערעניש, אַז איך זאָל מיר שאַפען אַ שטעל.

וואָס טהוט זי, חנה'לע? — האָב איך געטראַכט — די אָרימע נשמה? איך האָב איהר אודאי עגמת־נפש פערשאַפט! צי וואָס, צי ווען? וואָלט איך חאָטש געקאָנט מיט איהר אַ וואָרט רעדען און זיך ענטשולדיגען! נאָר ווי אַזוי?

אײַנמאָל, בין איך געקומען אין דער פריה צו דער אַרבײַט, אין שטוב איז קײנער נישט געווען. איך בין געוועזען פערזאָרגט און נישט אויסגעשלאָפען, אין דער קיך איז געוועזען חנה'לע, און אין מײַן האַרץ איז געוועזען אַזאַ אונגערוּהד, אַז די פעדער האָט געצי־

מאכט גיך קאמבינירונגען און דער ציגארען-טאש: אז דאס בעגלייטעלן איז גאר אן אנדערעס, אז דער שראם איז גאר אן אונגעוויינליכער שלעכטס א. ד. ג.

— און א גליק וואס איהר קענט א שמעקן! — האב איך געפרעגט.

די פראגע איז געווען א ביסעל צו אומגעריכט. ער האט איין מיר איינגעשטעלט א פאר פערוואונדערטע אויגען און האט געענט-פערט:

— אידאך! וואס דען! איך האב ניט קען שמעקן כלל! ער האט זיך אומגעקוקט אין שטוב, צי קיינער הערט איהם ניט. ער האט מיך בעטרויערט, איך זאל קיינעם ניט איבערזאגען און האט מיר דערצעהלט, ווי ער דרעהט זיך עקסטרא פאר שבת עטליכע פאר א הויז, וואס ווען כוח גערוך געווענליך אריין, און זעהט זי.

— און וואס העלפט ער מיט איהר!

— זי קען דאך מיך ניט! דאס ער געענטפערט גלאט — אז די געהט פארביי, גיב איך מיך-אם אוי.

— און די!

— העלפט דו! זי וויסט דאך ניט, וועך איך בין! איי, איז די אמאל דיט געוואָרען!

און ער האט אנגעהויבען צו לאכען, נאר אין מיטען האט ער זיך דערשראקען פאר דעם אייגענעם געלעכטער. מיר האט זיך געדאכט, אז דאס איז אין גאנצען אן אויסגעטראכטע מעשה, און ווען כוח וועט ער זיך ניט איינגעשטעלט צו זעהן, און דאס רעדט ער זיך נאר אזוי פאר מיר, כדי מיר צו ווייזען, וואס פאר א וואוילער יונג ער איז.

— איהר וועט ניט איבערזאגען! זעהט איך בעט אייך. איהר וועט ניט איבערזאגען! — האט ער איינגעשריען פעסט, און האט זיך גענומען שפילען מיט דער ציגארען-טאש. איך האב מיך בעניטצט מיט דער געלעגענהייט און האב איהם אנגעהויבען צו פרעגען וועגען דעם שוישפילער:

אין שטוב האָט זיך אַרץ געפֿיהרט ווי פֿריהער. די מוטער פֿלעגט אָפּט־מאָל מיט מיר רעדען, נאָר איך פֿלעג איהר ענטפֿערן פֿויל און ניט ווילענדיג. וואָס זי האָט גערעדט, האָט מיך ניט אינטערעסירט, און וואָס מיך האָט יאָ אינטערעסירט און וועגען וואָס זי האָט מיר געקענט אַזוי פֿיעל דערצעהלען–וועגען דעם האָט זי גאָר געשוויגען. אָנהויבען רעדען מיט איהר וועגען איהר טאָכ־טער האָב איך מורא געהאַט. בעמערקט האָב איך, אַז צווישען איהר און איהר טאָכטער איז פֿאַרהאַן עפּיס, וואָס איך ווייס עס נישט. נאָך באַלד אין אָנהויב, אין ערשטען חודש פֿון מיין זיין אויף דער שטעל, ווען חנה׳לע פֿלעגט זיך עפּטער געפֿינען אין שטוב, וואו איך האָב געאַרבייט, האָב איך דאָס בעמערקט. איינמאָל, געדענק איך, איז חנה׳לע געשטאַנען ביי׳ם קרעדענץ, עפּעס גע־זוכט אָדער געמאַכט זיך זוכען. די מוטער איז אַריינגעקומען און האָט געוואָרפֿען צוערשט אויף מיר אַ בליק, דערנאָך אויף חנה׳לען, וואָס האָט זיך, ווי מיר האָט אויסגעזעהן, עקסטרא נישט אומגע־קעהרט; זי איז צוגעגאַנגען צום קרעדענץ און האָט געפֿרעגט איהר טאָכטער, וואָס זי זוכט. חנה׳לע האָט עפּיס געענטפֿערט און איז באַלד אַרויסגעגאַנגען, די מוטער – נאָך איהר. און פֿון דעמאָלט אָן האָט זיך חנה׳לע פֿאַר מיר אַזוי געהיט.

נאָר אין דער לעצטער צייט האָט זי זיך ווידער עפּטער גע־וויזען און האָט מיר נישט זעלטען געשענקט אַ בליק. אַזאַ בליק האָט מיר געגעבען מאַטעריאַל צו טראַכטען אויף אַ גאַנצען טאָג, האָט מיך געטרייסט און געגעבען האָפֿנונג–נאָר איך האָב מיר אַליין צושטערט מיין צופֿריעדענהייט. איך האָב מיך אַ מאָל אַריינגעלאָזט מיט דעם בחור אין אַ געשפּרעך. ער איז געווען גאָר גוט אויפֿגע־רעגט, ווייל ער האָט ערשט געקראָגען אַריינגעשיקט פֿון זיין מחותּן אַ נייע מתּנה–אַ זילבערנע ציגאַרען־טאַש. ער האָט זי געדרעדט אין דער האַנד און געקוואָלען פֿאַר נחת. מיין בעלהאַלטעריע האָט ער נישט אין זינען געהאַט צו הערען, און האָט אַלץ אין איינעם גע־

שיכּור, לעשיטער... איך האָב אָנגעשפּאַרט פֿון טימאָג, פֿון זאָג־
רעדן גײַסטיקע זאַכן. און געקריגט דאָ אַ שפּיצקע, דאָ אַ דראָזאַק,
דאַמאָלס איך האָב אין מײַן יוגנט ניט ליעב געהאַט זיך צו פֿראַ־
געזשן. און אָנגעקערט בין איך קיינמאָל ניט געגאַנגען פֿראַנטיש.
איך בין געקסס ווי אַ שאַרער מענטש געוואָרן. איך געדענק, אַז
איינמאָל, אין שבת ויצא, האָב איך באַמערקט, אַז דער קראַ־
וואַט מײַנער ליגט פֿאַררוקט אין אַ זײַט. אַ שאַרער מאָל וואָלט מיר
דאָס אָפּשר גאָר ניט אַרן. איצט אָבער האָט איך מיך פּלוצלונג
אַזוי דערשראָקן און בין אַזוי בײַז געוואָרן אויף זיך, ווי איך
וואָלט באַגאַנגען עפּעס אַ שרעקליכע זאַך. דאָס מיטשו תּהירע
דאָס געקראַצט פּונקט דורכגעגאַנגען און זעען מיך אין אַזאַ צוזאַמער,
מיט אַ פֿאַררוקטן קראַוואַט, און וואָרט לאַכן פֿון מיר! און אַז
איך פֿלעג בלײַבן אַליין פֿאַר זיך, שפּאַצירענדיג אין די נאַכטן,
פֿלעג איך מיך פֿאַרטראַכטן. מײַנע געדאַנקען פֿלעגן מיך ווײַט
פֿאַרטראָגן. און מיר איז געוואָרן הײַנט, גוט און פֿריש איבער'ן
דאָרן. גאַנצע כמאַראַנקן האָבן זיך אײַנגעסדר'ט אין מײַן קאָפּ...
געווען האָב איך מיט תּהילים, האָב זי אײַנגעקערט, וואָס הײַנט
אַ פֿרײַ, תּפֿילות לערנען, אַז זי לעבט אין נאַרישקײַט און איז פֿאַר־
בראַנט. איך האָב זי אין געדאַנק אָנגערופֿן מיט אַלע ליבלעכע
נעמען, און איך האָב געוויינט, ווי אַנדער פּנים קענטיק זיך.
ווערן איינער פֿינקלען, און זי הערט זיך אַן און וואַרפֿט אויף
מיר אַ פֿאַרשעמטן, נאָר אַ ברענענדיקן בליק.

„גוט, פֿרומע נשמה“, האָב איך געטראַכט פֿאַר זיך.

קיין דאָס איך פֿאַסירט, אַז אין מיטן באַטן טראַכטן
האָט זיך מיר דערמאָנט איזה געדאַנק, וואָס איך האָב אַ מאָל
געלייענט, און מײַנע פֿאַנטאַזיעס זענען פּלוצלונג איבערגעהאַקט געוואָ־
רען. דער געדאַנק האָט איבערגעריסן מײַנע געדאַנקען, ווי
קיין אַ פֿאַרטיגער מאַן אין אַ שיינעם מאַסקער, און איך בין געבליבן
קיין אַנטוישונג.

הויז, האָב איך זי געטראָפען לאַכען צום ערשטען מאָל. איך בין אַרײַנגעקומען אין שטיב, האָב איך זי געטראָפען מיט נאָך אַ מעדעל, די לעצטע האָט איהר געמוזט דערצעהלען עפּעס לעכערליכעס, און זי האָט געלאַכט הויך. פאַר לאַכען האָט זי געהאַלטען די האַנד אָנגעלעהנט אויף איהר חברטאָרינס אַקסעל, און איהרע ווײַסע צעהן האָבען געבלישטשעט. זי האָט אָבער באַלד מיך בעמערקט, און אין דער זעלבער סעקונדע האָט זי אויפגעהערט צו לאַכען; איהר פּנים איז געוואָרען רוהיג, אָהן שום אויסדרוק, און זי איז באַלד אַרײַנגעגאַנגען מיט דעם מעדעל אין דער צווייטער שטוב. נאָך לאַנג נאָך איהר אַוועקגעהן האָט אין מײַנע אויערען געקלונגען איהר לאַכען, איך האָב שלעכט געאַרבײַט, אַלע ווײַלע זיך טועה געווען אין די ציפערן.

אַ גאַנצען טאָג דערנאָך האָב איך מיר געמאַטערט צו דער־מאָהנען זיך דעם שמייכעל מיט אַלע פּינקטליכקײַטען, איך האָב מיך געפיהלט ווי אַ סליעדאָוואַטעל, וואָס האָט אין דער האַנד עפּעס אַ זאַכליכען בעווײַז און וויל דורכדעם דערגעהן דעם אמת. דאָס לאַכען איהרס, ווי איך האָב שוין דערמאָהנט, איז געווען אַ פרעהליך, לוסטיג געלעכטער, ניט קיין נערוועזעס, און בחנם האָב איך אין דעם געלעכטער געוואָלט געפינען האָטש איין געקלעמטע נאָטע פון דער דערשטיקטער יוגענד פון אַ חסידישער טאָכטער.

אָט אַזוי איז דורכגעגאַנגען אַ חודש און נאָך אַ חודש; איך פלעג שלעכט אַרבײַטען; איך פלעג שטעהן בײַ דער וואַנד און גע־וואָלט אויפחאַפּען עפּיס אַ וואָרט, נאָר די וואַנד איז געווען צו דיק, אָדער חנה׳לע האָט עקסטראַ שטיל גערעדט -- געהערט האָב איך גאָרניט. איך האָב געפיהלט אַז די דאָזיגע חנה׳לע האָט מיר צוגענומען אַלע מײַנע געדאַנקען, אַז איך בין ניט אימשטאַנד צו טראַכטען וועגען עפּעס אַנדערעס. איך גײה מיר קויפען אַ נײַעם הוט, אַ קראַוואַט, און טראַכט נאָר דערפון, צי אָט דער הוט און דער קראַוואַט וועלען איהר געפעלען, צי וועט עס מיר מאַכען

גאַנג, אַז הײנט װיל איך עפּעס ניקס געװאָהר װערען. איך װײס זיך מיט איהר בערוהיגען. און אַזוי געהען טעג, איך װער אינצו־פריעדען. טראַכטענדיג מיט זיך און מיט דאָס רעטעניש. װאָס איז געבליבען רעטעניש, װי געלעבט און אויפגעלעבט.

איך געדענק, אַז װינטערדיג בײ מײן אַרבײט, פרעג איך װאַר־מען איין איהר מיט אונגעדולד. געװיאיסט האָב איך, אַז אין צװײ־טען צימער געפינט זי זיך, און איך האָב געטראַכט, צי די מוטער קענט זיך ניט. נאָר אַז אין מיטען שרײבען, אַז איך בין פײן מיד געװאָרען װאַרטען, קומט זיך די מוטער: זי איז דורכגעגאַנגען פאַ־מיליע, רוהיג און איז פערשװאונדען אין יענער קיך. איך בין גע־בליבען זיצען אויף מײן אָרט עפּעס פערשעמט און אונצופריעדען, װי מען װאָלט מיך איבערגערעדט, און איך װאָלט ניט קענען קעג־פערן... מיך דאָס פערדראָסען און דאַן האָב איך געבענקט נאָך איהר און האָב געװאַרט, ביז זי װעט דורכגעהן. און יעדעס מינוטען געהעיט פון דער מוטער דאָס געמאַלט קראַפען מײן האַרץ. איך האָב אַפילו איהר קיין אײנמאָל ניט געהערט. זי רעדט צו הײנט, שטיל, פאַמעליך אָדער געשװינד? איך האָב מיך געמאַטערט מיט פאַרצושטעלען איהר רעדען און שמײכלען, און צוקען מאָר אין טאָג האָב איך מיר איהר קול אַנדערש פאַרגעשטעלט: דאָ האָט זיך מיר געדאַכט, אַז זי רעדט שטרענג, האַלב־בײז, װי אַלע מענשען, װאָס װערען גערײצט זיך ערשט אויסצוזאָגען פון לעבען און פערגניגען. דאָ האָט מיר אויסגעװיזען, אַז איהר קול איז פול װײכקײט, נעמט־קײט און הערצליכקײט געפיהלען, אָדער נאָר, אַז זי רעדט שמײ־כעלדיג, ליבעדיג און געשװינד, און איך האָב מיר פאַרגעשטעלט, װי איהרע ליפען, איהרע שטערן, ריסען, פונקען ליפען בעװעגען זיך דערבײ... נאָר דאָס גאַנצע טראַכטען האָט װעניג געהאָלפען, און זי האָט מיך פון טאָג צו טאָג אַלץ מעהר אינטערעסירט, אַלץ מעהר צוגעצויגען מײנע געדאַנקען.

ערשט נאָך צװײ חדשים, װאָס איך האָב פערבראַכט אין דעם

וואָרט נישט גערעדט. אַז איך בין אַריינגעקומען אין שטוב, איז זי באַלד אַרויסגעגאַנגען אין דער אַנדערער שטוב אַריין, און געזעהען האָב איך זי נאָר, ווען זי איז דורכגעגאַנגען. און על פּי רוב איז מיר אויסגעקומען צו זעהען איהר פּראָפיל, און איידער נאָך איך האָב די אויגען אײַפגעהויבען זי אָנצוקוקען, איז זי שוין פערשוואונדען געוואָרען אין אַנדערען צימער. זי האָט מיך אינטערעסירט. געדאַכט האָט זיך מיר, אַז איך האָב רחמנות אויף איהר. אַ יונג מעדעל — האָב איך געטראַכט, וואָס בליהט און שפּראָצט פול לעבען און שענקייט, וואָס בעוועגט זיך אַזוי לייכט, אַזוי שען און ליעבליך, וואָס וואָלט געקאָנט פערשפּרייטען אַרום זיך גליק, פרישקייט און געזונדהייט אויף יעדען טריט און שריט, — אַזאַ יונג, בליהענדיג בעשעפעניש, וואָס געפינט זיך אַזוי ווייניג צווישען מענשען, זיצט פערשפּאַרט אַ גאַנצען טאָג, זעהט קיין מענשען נישט פאַר די אויגען, בליהט אָב און וועלקט אין דער פינסטער — פאַר וואָס? צו וואָס? וואָס טהוט זי אַ גאַנצען טאָג? וואָס קלערט זיך און טראַכט זיך אין איהר יונגען קאָפּ?... זי פון איהר זייט האָט מיך אפילו גאָרנישט בעמערקט, קיין בליק אויף מיר נישט געוואָרפען, מיט גלייכע מעסיגע טריט, נישט בייגענדיג דעם קאָפּ אָן אַ זייט, איז זי דורכגעגאַנגען, און איך האָב נאָר געזעהן, ווי דער שענער קערפּער רוקט זיך אָב, ווערט פערשוואונדען — און מעהר גאָרנישט. דאָס האָט מיך טהיילמאָל פערדראָסען. צי ווייל איך בין אַ ליטוואַק, אַ שרייבעריל בין איך שוין נישט ווערט, מען זאָל אויף מיר אפילו אַ בליק וואַרפען, בעמערקען, אַז איך געפין מיך אין שטוב? אָדער שעמט זי זיך אויף מיר צו קוקען? איהר שטאָלצער גאַנג, די רוהיגע, מעסיגע טריט, דער זיכערער בליק פאַר זיך, האָבען נישט צוגעלאָזט דעם געדאַנק, אַז זי איז אַ פערשעמט תמ׳עוואַט מעדעל, וואָס האָט מורא אַ בליק צו וואַרפען אין דער זייט, און זי איז געוועזען פאַר מיר אַ לעבעדיג רעטעניש.

יעדען טאָג פלעג איך קומען צו דער אַרבייט מיט אַ האָפ־

געזען מײַן פּרינציפּאַלס פֿאַמיליען־נאָמען. דאָס איך געקענט אַנטקעגנ־
גען אים. כאָטש דאָס געקלערט שטיל, געשריגן מיט און געוואָרפֿן
בריוון מיט חתן אויף מיר. ווײַנאָך דאָס איך מײַן פּאַראַט אָנגע־
כאַפּן און די קליינע צוואַמען טרעגן געגאַנגען.

אַלמעך דעם איז אין שטוב אַרײַן געקומען געוואָרן שטרענג
חסידיש. דער בחור איז בעטס שטעקנס געגאַנגען אַרומגעאַרמעלט
מיט אַ גאַרטעל און אין אַ יאַרמולקע אַטער׳ן ורידענס היטעל. ווען
אַ פֿרעמדער מאַנסבאַרשױן איז געווען אין שטוב, דאָס איך תנה׳לען
אויף די אויגן ניט געוויזן. מיט פֿליס וואַרצן און קלאַגן אַ
דורך דאָס מען איך ניט פֿאַראַוס אויף די קאַלין. דער פּרינציפּאַר
איז אָפֿט געפֿאָרן צום רבין, און ווען דער חתן־בחור דאָס זיך
אַבער קרױבט אַנציהן אַ העמד מיט אַ געפּרעסטן קאָלנער.
דאָס ער געהערט ניט אויסגעוויזן פֿון פֿאָטער. אפֿילו די מו־
טער דאָס אויף אים געשריען, אמת, מיט אַ ראָלב מויל, קלאָפּט
נאָר אויך די יוצא צו זײַן, נאָר מעהר קרױבט דאָס זיך דער חתן־
בחור שוין ניט אַזוי ווען.

II.

חנה׳לע איז געווען נאָך אַ יונג מיידל פֿון אַ יאָהר 17–18,
וועגן אַ שׂכל, געראַטענע אין איהר מוטער. נאָר דאָס פּנים איהר׳ס
איז געווען אַ בּן מילכער און דאָס געטראַגן אויף זיך דעם רילכער
פּריטשען קאָליר פֿון אַ שפּראַצענדיגער יוגענד. דער וואוקס איהרער,
דער פֿעסט געבױטער קערפּער, די שוואַרצע, שאַרף אויסגעשניטע־
נע בּרעמען און די פֿיס, די דורכזאַפּטיגע ליפּען האָבען דער־
מאָנט אָן די מוטער. נאָר אין די אויגען איהרע איז ניט געווען
יענער שטילקייט, וואָס האָט געפֿינקעלט אין איהר מוטערס אויגען.
אַבּריגענס, האָב איך אַ לאַנגע צײַט ניט געוואוסט, ווי איהרע אוי־
גען זעהען אויס. די גאַנצע דרײַ חדשים האָב איך מיט איהר קײן

שענהייט. איך האָב זיך איינמאָל ניט איינגעהאַלטען און האָב זי געפרעגט:

— פאַר וואָס טראָגען זי אַ פאַבריק?

איך האָב מיך ניט טועה געווען. די פראַגע האָט זי אויפ־געדעגט און האָט איהר צוגענומען די רוהיגקייט און פאָרשענדיגע קאַלטבלוטיגקייט, וואָס האָט מיך געערגערט. זי איז רויט געוואָרען ביז אונטער דעם פאַריק.

— גלויבען זי מיר — האָט זי געדעדט זייער און דערשראָקען: אַז ס'איז ניט אַזאַ זאַך, אַז מען טראָגט אַ שייטעל. וואָס איז דער מעהר? מען קען עפּעס ניט זיין קיין מענש אין אַ שייטעל. זי מיינען, איך טהו עס מיר צוליעב? וואָס קאָן מען טהון? מען האָט דאָך קינדער... אַ מאַן...

דאָס מאָל האָט זי איבערגעהאַקט דעם שמועס און האָט עטליכע טעג ניט געדעדט מיט מיר.

אין עטליכע טעג אַרום איז זי ווידער צוגעקומען. מיין פראַגע איז נאָר פערגעסען געוואָרען, און מיר האָבען טהייל־מאָל אוועקגעפּלוידערט אַ לאַנגע ווײַלע וועגען פערשיעדענע זאַכען. זי איז ניט געווען אַזוי פערוויילדעט, ווי איך האָב געמיינט. זי האָט ליעב געהאַט וועגען אַלץ צו רעדען, נאָר אינטערעסירט, דאַכט זיך, האָט זי קיין שום זאַך ניט, און זי האָט אַלץ אויסגעהערט גלייכגילטיג.

איינמאָל צו צוויי מאָל אין דער וואָך פלעגט נאָכ'ן מיטאָג אַריינקומען אַ יונגער מאַן פון אַ יאָהר 30, געקליידעט קורץ און מיט אַ געגאָלטער באָרד; ווי איך בין דערנאָך געוואָהר געוואָרען, איז דאָס געווען איהר'ס אַ שוועסטערקינד, אַ רייכער, מיט וועלכען מיין פּרינציפּאַל האָט געהאַט עפּעס געשעפטען. ער האָט יעדעס מאָל געפרעגט די זעלבע פראַגע: וואָס מאַכט מען עפּעס גוטס? אָשר איז ניט אין דערהיים? אַ שאָד! ער האָט ניט אויסגעטהון דעם קאַפּעלוש און געזעצט זיך בײַם טיש. מאַדאַם פערנבערג — אַזוי איז

מיר איך קלער נאך קרענקאל נישט חתונה צו האבען.

— עס וועגען דא מענשען אויבלען. דאס האבען קרענקאל נישט חתונה! — דאס זי זיך אונטערשטעלט און נעווארען דערען מיין מיינונג: איך האב געהערט, אז עס וועגען דא אלטע קאוואליערען; איך פערשטעה נישט... דאס זי געוואונט מיט א שפילער.

געהערט האט זי אויף פוליטישער ארט, ווגעגערונג. נאך דאס ווגעגערע און צייטען די ווערטער. וואס קוממט ארויס בעי מאנספער-שונען אויף דעלערייען, פאסט וועהר צו דער שיאנער ווינבעריסטער נאטור. א ספימען דאס זי געראט וועהר אגאנגענעדכען. און איהר קול האט זיך געהערט פילקעט, אטכעם און בענעהרען.

איך האב געקענטפערט, אז חתונה האבען איז נישט אויף טריגג, אז פערבינדען אייפין גאנצען לעבען קאן נאר אמא דייך. קייל און מטלכית געפיהר, ווי ליעבע איז. איך האב געזעהט בעקאטשטערט, ווי נאך א יונגער מאן און מיינע יאהרען — איך בין דעמאלט אלט געווען 22 יאהר — קאן רעדען וועגען ליעבע. זי האט מיך איבערגעקערט מיט בינה, געקוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, און מיר איז עפעס שיינער געווארען איבערצוטראגען איהר קאלטען, דאלגערייען בליק. אט אזוי הערט מען אים א קינד, דאס דערציהלט ערנסט בעקאנטע זאכען, וואס אלע ווייסען, נאך ווייל עס איז א קינד הערט מען אים אוים. איך האב געטראכט, צי איז איהר, דער שיינער, שראנקער פרוי און דעם פאריז, דאס געפיהל פון ליעבע נישט מעהר בעקאנט, ווי מיר, וואס איך האב עס נאך געהערט אין ביכער און אין לעבען קיינמאל נישט געקענט.

איך האב איבערגעראכט און געטומען מהון מיין ארבייט. נאך מאיטען און איבערמאריגען איז זי ווידער צו געקומען און געטומען שמועסען. און ווי לחכמים, האב איך בעמערקט, אז זי רעדט נאך פון אקהלך זאכען... און זי רעדט נאך נישט ווי א חסיד׳יש ווייבעלע, נאך קאלטבליטיג, מיט אירגענע, מיט יעדער אירגעני פון וועדר שפעך נישט-יונגע פרייען, וואס ווערען וועלער און זיך. און ווייטער

פֿאַר'ן אַרויסגעהן האָט איהם זײַן ווײַב, אַ הויך־געוואַקסענע און נאָך זעהר אַ שענע פֿרוי אין די יאָהרען, מיט ממזר'יש־לאַ־כענדיגע אויגען און אַ מאָדנעם שמײכעל אויף די ליפּען, געוועהנליך צוריקגערופֿען, איהם אָבגעווישט מיט דער האַנד די לאָקשען אָדער שטיקלעך ברויט, וואָס האָבען זיך געפֿונען אויף זײַן באָרד, און האָט געבעטען געלד. ער האָט זיך געבײזערט און אָנגעמורמעלט אַ מאָנאָלאָג, פֿון וועלכען מײַנע אויערען האָבען נאָר אויפֿגעהאַפּט די ווערטער: „וויעדער־וויעדער, געלד־געלד" און דעם אויסגעצויגענעם סוף, וואָס האָט געקלונגען אַ ביסעל בעטענדיג, מיט אַ גמרא־ניגון, ווי עפּעס אַ שווערע קשיא: „וואָס טויג דיר געלד?" זײַן ווײַב האָט איהם אודאי יאָ פֿערשטאַנען, נאָר זי האָט זיך ווײניג דערפֿון געטאַכט, זי האָט איהם צוגעקנעפּעלט דאָס אונטערשטע קנעפּעל פֿון וועסטיל, געקוקט גלײַך איהם אין די אויגען אַרײַן, און איהר לאַכענדיגער ממזר'ישער בליק האָט אויף איהם געמוזט האָבען אַ ווירקונג.

— מן הסתם ברויך איך, אשר... האָט זי גערעדט געלאַסען, און ער האָט געגעבען. און דערבײַ האָט זײַן האָריג פּנים און זײַנע קלײנע אונרוהיגע אויגען אויסגעדריקט אַזאַ מין הנאָה און נחת, וואָס האָט גאָרנישט צוגעפּאַסט צו דעם אײַליגען, גיכען בעשעפֿניש. חוץ געלד און געשעפֿטען האָט מײַן פּרינציפּאַל ליעב געהאַט אויך זײַן ווײַב.

ציי האָט זי איהם ליעב געהאַט ציי נײן איז שווער צוזאָגען. עס איז מיר קײנמאָל נישט אויסגעקומען זי צופֿרעגען וועגען דעם, חאָטש מיר האָבען אַ סך גערעדט און געשמועסט וועגען פֿערשיעדענע זאַכען. ווען קײנער איז ניט געווען אין שטוב, האָט זי זיך צוגעזעצט צו דעם טישעל, בײַ וועלכען איך האָב געאַרבײַט, און האָט אָנגעהויבען דעם שמועס. גערעדט האָט זי פֿון אַלעם און אַלץ מיט אײן גלײַכען טאָן. זי האָט זיך אינטערעסירט מיט מיר, פֿאַר וואָס איך האָב נישט חתונה, צי איך האָב ליעב עפּעס אַ מעדעל־

און אין אַרויסען אויך. קוים איז ער אַהיים געקומען אויף מיטאָג און דאָס אויפגעגעסען דעם שטיקעל און דער ווייט, דאָס ער זיך שוין אָנגעהויבען צו בריקען. פאַר וואָס דאָס מיטאָג איז נאָך ניט פערטיג, און דאָס געשטורעמער זינט, דאַמאָלס איך האָב דעם אַלץ טאָג נביטעס געהערט, האָב איך ניט געקענט קלאָר פערשטעהן. אָבּ־טיילען די ווערטער איינס פון אנדערען איז אוממעגליך געווען. איך האָב נאָר געהערט, ווי דער דאָזיגער טייערער באַרד שאָקעלט זיך, די וואָנצעס ציטערען, און פון דעם שוואַרץ־בעזיאָקעטענעם מויל שיט זיך אַרויס געקעם אַמאָרנע ברומען. פון ווערטער איך האָב נאָר דערהערט די ווערטער: מיטאָ־מיטאָ־קענטאָל ניט... און דער כאַ־נאָלאָג דאָס זיך געענדיגט מיט אַ דאָגג־אייגענטליכער פראַזע:

ל׳דאַ־ניט־ק׳צאַאַאַם!

אין מיטען מיטאָג, צווישען אין געקליבט און דעם צווייטען, דאָס ער זיך פּלוצלינג אײַנגעקראַצט פון אַרט, צוגעגאַנגען צו מיר, דאָס איינגעטאַקערט די קעשענעס און דאָס אַנגעוואָרפען אויף מיר שטיקלעך פאַפּיער, וואָס ער האָט פערצײַכענט דאָס געלד, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען די אַרבייטער, דערצו פערשיעדענע קוויטלעך, מאַרינאַר וועקסלען א. ד. ג. און דאָס אַלץ איז געווען צוזאַמענטש, צוקנייטערט, אַז איך האָב דערנאָך געדאַט אַ סך אַרבייט אויסצוגלײַכען, אויסאַרדנען און פערצײַכענען אין די ביכער. דאָס מען בדרך צו מיין, האָב איך מיך געקעוועט מעהר אַלס מיטאָג ווין, ווי איך האָב פערשטאַנען פון זיינע ווערטער. ער דאָס געדערט אויך נאָך און פערציינען און דאָס אַלץ צוגעוואָרפען מיט די הענד, אַז איך האָב מעהר געקוקט אויף איהם, ווי איך האָב איהם געהערט.

— און יצחק׳ל, וואָס דאָס ער געפרעגט, שרײַענדיג די ווערטער: ר׳לערנט זיך יצחק׳ל? ר׳לערנט זיך, ר׳לערנט זיך?

נאָר ער דאָס קיינמאָל ניט געוואַרט, וואָס איך וועל איהם דערציילען, ווי גוט זיין תּלמוד־תּורה לערנט זיך, און איז צוריק גע־גאַנגען צום טיש עסען.

I.

נישט לאַנג נאָך מיין אָנקומען אין וואַרשא האָב איך בעקומען אַ שטעל ביי אַ ייד אַ חסיד. געאַרבייט האָב איך ביי מיין פּרינציפּאַל אין שטוב; איך האָב געשריבען דעקלאַראַציעס, געפיהרט די חשבונות און דערצו נאָך האָב איך געלערנט בוכהאַלטעריע. מיין פּרינציפּאַלס זוהן, אַ חתן-בחור מיט אַ גאָלדענעם זייגער און אַ גרויסער בעל-גאוה. דער דאָזיגער בחור האָט מיך אויסגעהערט שטיל, קוקענדיג אין אַ זייט, מיט אַ מינע פון אַ גענעראַל, וואָס נעהמט אָן אַ ראַפּאָרט. און טאָמער האָב איך געזאָגט, אַז ער האָט זיך טועה געווען, האָט ער אויף מיר אויסגעגלאָצט אַ פּאָר אויגען מיט כעס און איז זיך אַוועקגעגאַנגען אין מיטען דער לעקציע. רעדען גלאַט אַזוי פון נעבענזאַכען מיט אַ ליטוואַק, עפּיס אַ שרייבעריל, איז איהם נישט אָנגעשטאַנען. עס פערשטעהט זיך, אַז איך פון מיין זייט האָב איהם אויך נישט זעהר ליעב געהאַט און האָב געקוקט אויף איהם, ווי אויך אויף מיין פּרינציפּאַל, פון דער הויך, ווי אויף ווילדע, פאַנאַטישע מענשען. איך בין ערשט ניט לאַנג אָנגעקומען פון ליטאָ מיט אַ קאָפּ פול השכלה און אייראָפּעאישע געדאַנקען, און די וואַרשעווער חסידים מיט זייער גאַנג און לעבען מיט דער פערצויגענער אויסשפּראַך זייערער, דאָס ציהען די ווערטער עפּיס מיט אַ מין זינגערייַ, האָבען מיר אויסגעזעהען אַזוי ווילד און פרעמד, אַז איך האָב מיר גאָר נישט געקאָנט פאָרשטעלען מענשען נאָך ווילדערע פאַר זיי.

מיין פּרינציפּאַל, אַ פּאָדריאַטשיק ביי דער אייזענבאַהן, איז גאָר ווייניג געזעסען אין דערהיים. ער האָט שטענדיג געהאַלטען

אִין אַ חֲסִידִ'ש הוֹיז.

Drukarnia M. Kryński, Warszawa, Długa 11.

ה. ד. נאָמבערג.

שְׁרִיפְטֶען.

צווייטער באַנד

אין אַ חסידיש הויז. — אַ קורסיסטקע. — בריעף. — זי און איך.

פֿערלאַג „ביכער־פֿאַר־אַלע“, וואַרשע, דלוגע 11.

וואַרשע. — תרס"ח.

דרוק „האור“, דלוגא 11.

СОЧИНЕНІЯ

Г. Д. Наумберга.

Томъ второй.

Изданіе „Бихеръ-фаръ-алэ“, Долгая 11.

ליטעראַטור-וויסענשאַפט.

אין צוויי טייל

פערפאַסט פון א. ב. ראַזענשטיין, רעדאַקטירט פון מ. קרינסקי.

די ליטעראַטור-וויסענשאַפט גיט א פאָרשטעלונג באַגריפע וועגען די אַלגעמיינע ליטעראַטור בכלל און יידישע בפרט. זי באַ־ האַנדעלט יעדען ליטעראַטור-פאָרם באַזונדער און ערקלערט איהר באַגריפע און אינהאַלט, מיט די פערשיעדענע מוסטערן פון די בעסטע יידישע שריפטשטעלער.

די ליטעראַטור-וויסענשאַפט איז דעריבער אומענטבעהרליך נייטיג פאַר יעדען, וואָס וויל זיך באַקאַנט מאַכען מיט דער שעהנער ליטעראַ־ טור און איהרע פאָרמען, בכדי צו זיין אימשטאַנד זעלבסטשטענדיג אָבצושעצען דעם ווערט פון יעדען ליטעראַרישען ווערק.

די ליטעראַטור-וויסענשאַפט איז געשריבען אין א לייכטער אָנ־ ציהענדער שפּראַך און ענטהאַלט אגאַנצע זאַמלונג ווערק פון די בעסטע יידישע שריפטשטעלער.

די ליטעראַטור-וויסענשאַפט קאָן דעריבער דינען אַ' אַ לעזע־ לעהרבוך, אַ' אַלס לעהרבוך אין שול און הויז צום איינ־ לערנען שרייבען מיט אויפזאַץ. ניצען ליטעראַרישען בטור.

פאַרטיג איז אַרויס פון דרוק דער ערשטער טהייל.

פרייז **40** קאָפּ. געבונדען 1 קאָפּ.

☛ די אבאָנענטען פון „ביבליאָטעק", וועלכע שרייבען איבער דירעקט פון רעדאַקציע, האָבען פריי פּאָרטאָ.

עס דרוקט זיך און אין גיכען

וועט ערשיינען דער צווייטער טהייל.

פערלאַג „בּיכער-פאַר-אַלע" וואַרשע, דלוגע 11.
טעלעפאָן 90-87.

נאָר ניט גערעדט. אַ שטייגער ווי זיי וואָלטען ערשט צוריקגעקומען פֿון אַ לויה... נאָר שלום׳ס האַריץ האָט געקלאַפּט, ער האָט זיך דערמאַנט, אַז דער פֿאָטער ווערט וואַרפֿען די שירים אין פֿייער אַריין און זיי ווערען פֿערברענט ווערען... ערשט אַז זיי זענען געקומען פֿאַר דער טהיר פֿון דער שטוב, האָט שלום אָבגעשטעלט דעם פֿאָ־טער און געזאָגט מיט אַ שטימע, וואָס איז געווען דורכגעזאַפּט מיט טרעהרען.

— גיעב אָב, טאַטישי, איך בעט דיך, גיעב אָב!

און דער אַלטער האָט איהם דערלאַנגט דאָס העפֿט, נישט קוקענדיג אויף איהם און געזאָגט:

— זעה, פֿערצעהל נאָר נישט דער מאַמען! זיי זי נישט מצער! זי איז קראַנק לא עליכם...

דערווייל געטאָנען איבערן אָרט און זיך בעסער געקליבן צו שלאָפן און געקלערט צו שלאָפן.

דער אַלטער האָט געמאַכט קריאת־שמע. אײַנגעשלאָפן האָט דערנאָך און דער נאַכט, נאָר געקוקט אויף זײַן אָרט, שלמה איז שוין געשלאָפן.

— ראַבינע מנחה, שלום! האָט דער אַלטער בעפוילן.

שלמה האָט אָנגעהויבן צו מאַכן מיט די הענט.

און דער אַלטער האָט געזאָגט אין מיטן דאַווענען, אַז דער גאַנצער ייד'ישער האָט אָנגעקוקט. נאָר „שמונה עשרה" האָט ער אָבער געבראַכט איבער שלמה'ן און איהם האָט ווידער ווייל משונה אײַנגעפאַלן, אַז דאָס יאָר וועט זײַן אַ גאַנצעס, אַז מען וועט שלמה'ן בעגראָבן אַרויסלאָזן אין א גרוב און דערנאָך אויף דער ערד.

שלמה ווידער האָט דאָס ערשטע מאָל געבעטן דערצייהלט דעם פאַטער'ס ווילן, און האָט ערשטן מאָל און זײַן דערבײַ האָט ער זײַן פאָטער ניט נאָר ליעב געהאַט, נאָר איהם אויסגערעכנט געגעבן אַנדער אָרט.

די ערשטע געדאַנקען וואָס ער האָט אַראָבגעטאָן, צוּ שפּרינגען די לעצטע פּראָלעטן וויי קיינמאָל געהערט און ניט געזעהן אַזוי, ווי דער אַלטער האָט זיך צוגעהערט, אַז ער איז געקומען צו „אתה אחד", ווי ער האָט געזאָגט דעם פּרייזן הימעל און די ערד פאַר איהם, אַז „גאָט איז איינער", און זײַן נאָמען איז איינער און ווי פאָלק ישראל איז איין פאָלק אויף דער ערד. און ער האָט זיך געמאַכט דעם שבת פאַר א רוהיגקייט און אַנדערע...". דער אַלטער האָט געזאָגט און געפּרואווט די טרערן, די איינציגע טרערן פון פּראַמאַלאַס. שלמה ווידער האָט מיט געקאָנט קיין אײן אַראָבלאָזן פון דעם. ער האָט אַריינגעשטעקט זײַן אַלטעס געזיכט, און ער האָט זיך ביים איינגעדרעהט די טיירים ניט אַריינצוזעהן און צו פאַרשפּאַרן.

צוריק צוריקגעגאַנגען, ביז נאָכט שוין, האָבן זיי שוין צייטיג זיך

יענד דאָס העפט פון דער ערד, אַ שטייגער, ווי ער וואָלט מורא האָבען, מען זאָל עס איהם נישט אַרויסכאַפּען.

— האַ־האַ־אַזוי! — האָט ער אָנגעהויבען, שווער עטהעמדיג — אַזוי! אַנ׳אַפּיקורס! אַ מין!...

נאָר איהם איז שווער געווען צו רעדען, אַוועקריהרען זיך פון אָרט האָט ער נישט געטאָרט מיט׳ן העפט אין דער האַנד אונטער׳ן ערוב, די פּיס האָבען איהם געבראָכען, און ער האָט זיך אַניערערגעזעצט און געוואָלט זעהן, וואָס דאָס איז אַזוינס:

— אַהאַ! געשרייבעכטס! האָט ער געזאָגט, בלעטערענדיג דאָס העפט, — קום נאָר אַהער! — האָט ער צוגערופען שלום׳ן, וואָס איז אָבגעגאַנגען עטליכע טריט. שלום איז צוגעגאַנגען און געשטאַנען אונטערטהעניג.

— וואָס איז דאָס? — האָט דער אַלטער שטרענג געפרעגט.

— שירים.

— חי הייסט שירים? צי וואָס טויג עס? ער האָט שוין ווייטער געפּיהלט, אַז ער ווערט שוואַך ביי זיך און געוואָלט זיך שטאַרקען.

— צי וואָס טויג עס, אַפּיקורס איינער, זאָג מיר!

— אַזוי, צו לייענען, טאַטישי!

— ווי הייסט צו לייענען? אַ „מחטיא את הרבים" ווילסט דו זיין! אַ ירבעם בן נבט! אַנדערע נאָך מאַכען פאַר אַפּיקורסים — נײַן! איך וויל נישט, בשום אופן — נישט! וואָס טייטש עפּעס — אַ ירבעם בן נבט!

די זון האָט זיך דערווייל אָנגעהויבען צו זעצען, ס׳איז שפּעט געוואָרען אַהיים צו געהן; מיט׳ן העפט האָט דער אַלטער נישט געהאַט וואָס צו טהון: איבערלאָזען עס אויף דער לאָנקע האָט ער מורא געהאַט, אַז שלום צי אַנ׳אַנדערער זאָל עס נישט אויפהייבען, ער האָט זיך אויפגעשטעלט און געגומען דאַוונען מנחה. שלום איז

אַך דאָך װײַטער. עס איז דאָך נאָך קײן שום פֿאַל ניט געװען פֿעריאָן רעליגיעז! דאָס איז דאָך דער גרעסטער אַפּיקורס ניט אָנגעליגט!

— טאַטע מײַן טײַערער — דאָס איז שױן געװען שפּעט בײַנאַ נאַכט־גײן — װאָס מײן אַ טאַטען. װאָס מײן. װאָס שפּעט איך! דאָס קען דאָך גאָרניט שאַטן. איך האָב אײך געזאָגט, ר' דוד'ס קינד— האָב איך אָנגעהײבן צו פֿאָרען מיט ליבאַװיטש. מען טאָר זיך נאָר ניט דאַרפֿן פֿאַלן! פֿערשטערט, שרײַ. מען טאָר זיך נאָר ניט לאָזן!

די לעצטע װערטער האָט דער אַלטער געשריגן. אין צוגע־כאַפּט מיט די הענט אין געשרײען האָט שטאַרק. ער האָט זיך אַרײַנגעלאָזט אין שטוב און איז שױן כמעט װײַטער געװען. אָז שױן האָט ניט אָנגעהױבן צו זײַן אַן־אַפּיקורס...

— מילא, האָט ער אָנגעהײבן װעדער װײַטער — כ'טראַכט זיך אַ כלבֿ, פֿון דעסטװעגן...

דערװײַל אָבער האָט ער האָט דעמאָלט שױן אַרײַנגעלײגט פֿון אײגענער שרײַבן אַרבעט־בנפֿשות אין געפֿאַרען איז דער ערד. דער רב איז געבליבן שטײן מיט פֿערנאַפּסט אײגן, װי מען װאַרט אױף אין מיטן אַ װעג מיט אַ נעװײאַל, „זעט ברוך'. ער האָט אַ צעשטער מיטן גאַנצן ניט אין אָנגע־האַלט זיך מיט בײדע הענט פֿאַר די פּאות. יעצט איז שױן קײן שום ספֿק ניטאָ געװען, אַז שרײַט האָט נאָר אַ מאָל געװײנט־געטראָגן אַ דאָך אונטער דער שטאָט. און נאָך ערגער: ער האָט איבער אײַנגענאַרט מיט דעם, װאָס ער האָט זיך געמאַכט אַ־לײגן אין די בעסטן פֿאַרן גריב.

און שױן איז אױך דעטאַלאַכע געװאָרן, אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ. און מערדערן װעגן אים געקומען אין די אײגענע אַרײַן.

דער אַלטער האָט געװאַרט עטלעכע מינוט. דאָס איז, שױן אָנגע־הױבן צו פֿרעגן נאָך אַ מאָל, „װאָס איז דען?! נאָר אין מיטן האָט ער זיך דערמאָנט אַלנעמען, אײַנגעדראָפּט לעבעט מיט בײדע

וועסט אַביסעל געהן? — האָט דער רב געפֿרעגט, מיט אַ שטילער, ווייכער שטימע, און אַראָבגעלאָזט די אויגען רעדענדיג.

שלום האָט נישט געענטפֿערט און איז מיטגעגאַנגען מיט איהם.

זיי זענען צו געקומען פֿאַר׳ן ערוב פֿון שטעדטיל, דער רב האָט זיך בעזוכט אין אַלע טאַשען, דאָס טאַשען־טוך אָנגעטהון איפֿ׳ן האַלז און געקוקט עפּעס מיט אַ מין געבעט אויף שלום׳ן.

שלום האָט זיך אָנגעטהון זיין טיכעל איפֿ׳ן האַלז.

אַרויסגעהענדיג אונטער דער שטאָדט האָט דער אַלטער אַ פּאָר מאָל אָפּגעהוסט און געזאָגט:

וואָס איז דאָס?

נאָר שלום האָט זיך פּעסט בעשלאָסען נישט צו ענטפֿערען קיין וואָרט, דער אַלטער האָט זיך בעמיהט צו קוראַזשען:

— וואָס איז דאָס?... אַזוי?... מחלל שבת צו זיין... עפּעס חלול שבת! עפּעס...

ער האָט געהוסט און זיך אָבגעשטעלט.

זיי זענען אַרויסגעגאַנגען אויף אַ לאַנגע, ברייטע לאָנקע, שלום האָט זיך פֿערקוקט אויף אַ פֿערד, וואָס איז געשפּרונגען מיט די געבונדענע פֿיס, דער אַלטער האָט זיך פֿערשטעלט מיט דער האַנד דאָס פּנים פֿאַר די שטראַהלען פֿון דער זון, וואָס האָט זיך שוין אַראָבגעלאָזט צו מערב צו.

— ווי איז מען עפּעס מחלל שבת? נו, אַדרבא, — איז עס אַ יושר? איז עס אַ יושר אַזוי? גלאַט נעמען מחלל שבת זיין! איך האָב אויך אַ מאָל געקענט דקדוק — אָבער חלול שבת! זאָג אַליין, שלום! מילא, האָסט געהאַט „הרהורים רעים״ — ווי קומט מען נישט צו אַ טאַטען? איך בין דאָך אַ טאַטע! האַ? — האָט דער אַלטער פּלוצלונג אויפֿגעלעבט — איך בין דיין טאַטע? זאָג — ניין — אפשר נישט?

„זיין טאַטע, האָט ער געטראַכט מיט נצחון — „זיין טאַטע בין

אויף זיין בעטער דאָרט. און ער האָט זיך שוין געוואָלט ווענדן
צו דער רביצין:

— שׂרהלע! — האָט ער גערופֿן שטיל.

— אַ־אַ! נישט גוט איז מיר! דער טויט ברעכט. רבונו של
עולם! — האָט די רביצין געזיפֿצט פֿון איר בעט. — וואָס ווייסטו דו?

— גאָר נישט, ווײַבל, דאָס מאַכט דווקא.

און ער האָט מער נישט געקענט רעדן מיט דער רביצין,
ער האָט שוין אפֿילו אין די געדאַנקען תּשובֿה געטאָן אויף דעם,
וואָס ער האָט געוואָלט מער זײַן אַ קראַנק, צובראָכן מענטש...

ערשט אין עטלעכע שעה אַרום איז דער רב צו זיך געקומען,
געקענט עפּיס טראַכטן וועגן דעם, וואָס איז הײַנט געשען. עפּיס
האָט ער אַלץ נישט געגלייבט, נישט געוואָלט גלייבן, אַז דער ווינ־
קער, פֿרום, דאָס מאָל מחלל שבת געווען אַזוי, אַז ער איז גאָר
פֿשוט „רב מקיל״, אַז מען ברויך איהם צו פֿאַרשטיינען. ער האָט
געוואָלט פֿאַרגעסן עפּיס און האָט נישט געקענט. און ער האָט
זיך אײַנגעשמועסט רעדנדיק, אַז דאָס איז „מעשׂה שׂטן״. עפּיס אַן
אַנשטעקער... דערצו האָט זיך בײַ איהם אין קאָפּ אַרומגעוואַרגעט
עפּיס אַ חסידיש מעשׂה וועגן אַ רבין, וואָס אַ חסיד האָט איהם
אַלץ געקענט דערלאַנגען אום שבת די ליולקע. נאָר דאָס איז געווען
אַ גוט־געמאַכט... נאָר וואַרטענדיק אַ צײַט און נישט דערהערנדיק שלום׳ן
דאָס זײַן דאָרטן אָנגעהויבן אַלץ פֿענצטער צו קראַצן, די חזקיל־
קײַט האָט זיך געוואָרפֿן אין די אייגענע אָרען, ער איז געוואָרן
בייז, אַרײַנגעקראָכן פֿון דער שטוב אויסגעלאָזן דעם מחלל־שבת
און טאָן אַ מעשׂה מיט אין איהם.

נאָר קוים האָט ער דערזען זײַן זון, וואָס איז געגאַנגען
אַרײַן אין אַראָב פֿון בית־המדרש פֿאַרבראַכט און פֿאַרזאָרגט,
האָט ער זיך אָנגעשטעלט, — ער האָט מורא געהאַט צו צײַגן צו
איהם. נאָר שלום האָט זיך אײַנגעדרעמלט, זי האָבן זיך דערזען:
אַז דער רב, ווײַטערדיק נישט־וויסנדיק, איז צו איהם צוגעגאַנגען:

געגאַנגען איז ער אין בית־המדרש אַרײַן, נאָר דאָרט איז גע־וועזן גאָר מוראָ׳דיג: די בענק זענען געוועזן צורוקט אָהן שום אָר־דנונג, מען האָט דערקענט, אַז די בעלי־בתּים האָבען זיך נאָכ׳ן דאַיוענען זעהר געאײַלט אהײם געהן עסען. אויף אַ באַנק ערגעץ האָט געשנאָרכט דער שמש אַזוי הויך און אַזוי גיך, אַז מען וואָלט געקאָנט מײנען, אַז ער וויל מיט די נאָזלעכער די גאַנצע לופט אויסשעפּען, כּדי צו דערשטיקען די גאַנצע וועלט... דאָס טישטוך אויף דער בּימה איז געוועזן צוואָרפען; די פּאָדלאָגע איז געוועזן זעהר ברודיג און אַלץ איז געוועזן עפּעס אַזוי טויט, אַ שטײנער ס׳זאָל ענטשלאָפען ווערען שבת נאָכ׳ן עסען און נישט בדעה האָבען אַפּילו תּחית־המתים אויפצושטעהן.

ער איז אַרויסגעגאַנגען פון בית־המדרש און שפּאַצירט צו׳ם רב׳ס שטוב און צוריק, אַרויף און אַראָב, אַראָב און אַרויף אַ לאַנ־גע צײַט. די זאַך איז אַלץ קלאָרער געוואָרען אין זײַן קאָפּ, געוואָלט האָט זיך פערריכטען, חאָטש יוצא זײַן מיט אַ וואָרט קענגען פאָטער. צוריק ווידער האָט ער געפיהלט, אַז ער ברויך אײנמאָל אויף אַלע מאָל מאַכען אַנ׳עק, אַרויסגעהן פון פאָטער׳ס רשות, און ווערען אַ יידישער משורר... נאָר ווי עס איז, אויפ׳ן פאָטער איז איהם אַ רחמנות געווען, און ער האָט גערן געוואָלט טהון עפּיס אַזוינס, וואָס זאָל דעם אַלטען טרײסטען, נאָר־וואָס? קושען, האַלזען איהם? גוט אויסווײנען זיך פאַר איהם און זאָגען: „טאַטישי, איך און דו, מיר זענען בײדע גאָר נישט שולדיג?״ נאָר ווי אַזוי זאָגט מען דאָס, אַז דער אַלטער זאָל עס פ ע ר ש ט ע ה ן?... •

און דער רב בײַ זיך אין דער שטוב איז געזעסען געבויגען איבער אַ ספר, ער האָט זיך דוקא געוואָלט אין דעם ספר פערגע־סען, ער האָט געריבען דעם שטערן מיט בײדע הענד, נאָר אויפ׳ן האַרץ איז איהם געלעגען אַ שטײן, אַ שווערער שטײן. אין די אויגען זענען געשטאַנען טרעהרען, און ער האָט זיך שיער־נישט צעווײנט. ער האָט איצט געבּרויכט אַ לעבעדיג בעשעפעניש אויסצוגיסען פאַר

פֿעדערן אריבער: דער גאנצער לעקויכאן ווערטער. דער וואַכער איבער פֿון בעטגעוואַנט און פֿארשטעליגע ווערטער איבערגעשריבן אין פֿנקס. או די ערקלערונגען באַשטעלט נאָר גישט פֿון דער אַרבעט.—די נשמה וויינט, וואָס זי ברענט.— די האַנד באַוועגט זיך פֿאַ־ מעכטיג, די לעבערן אַנ׳אָרט נאָך אַנאָרט, אַ וואָרט נאָך אַ וואָרט: ווערטער, נאָך ווערטער שרייבט אויף די אויגן פֿון פֿאַפּיר, קויט ווי אַ טויט. און בײַ איהם אין האַרץ איז אַזאַ געפֿיהל, ווי די פֿינגער וואַלטן אין די שטעלעס וואַרעם פֿראַבעזן:

— שאַ־שאַ! שטערט נישט דעם רעבעצער בײַ זײַן שאַפֿען! שטערט נישט דעם כהן, ווען ער איז מקריב אַ קרבן צו זײַן גאָט!

— — — — — — — — — — — — — —

דעם רב איז דער אַנדערער שטיב איז דערווײַל אַ גאַנץ תורה אויסגעשאַלט. און ער האָט געשריבן קאַיִם נאָכצוציהען איז אַ בלאַט...

די מינוט האָט זיך געפּלאָנט, דער רב איז אַרײַנגעגאַנגען, און שוין האָט גאָר נישט באַמערקט...

און אַ רחמנות איז געווען צו קוקן אויף׳ן רב׳ס פּנים. וואָס איז קאַיִם אַיבערגעריסן געוואָרן און אַ רחמנות איז אויך געווען אויף שרײַבן, ווען ער האָט דערזעהן דעם רב, וואָס איז נאָר צוריסן געוואָרן, און אַנידערגעזעצט זיך קאַיִם אויף אַ בענ־ קעל. פּנים פֿאַרשטאַרבענער שרײַבער, און דאָס אַרײַנגעלאָזט קאַיִם אַ קול: אַ גרוסען, צו אַנגעשריבן!...

געקוקט איז ער אָבער נישט לאַנג. ער האָט נישט געוואוסט. וואָס מען מיינט, וואָס מען זאָגט דעם זיין ווינטער: דאָס האַרץ און די אויגן האָבען זיך געבענטשט ווינטער.— און ער איז צוריק צו זיך אין שטיב אַרײַן. שוין איז געבליבן אַלײן אין דער שטיב, איהם איז געוואָרען בעסער אויף׳ן האַרץ. גאַנץ אויף דער נשמה און ער האָט צוריק געשטאַרבן דאָס שרײַבגעצייג אין קאַמער. אַרײַנגע־ גאַנגען און פֿאַרגעסען גאַנץ זיך דאָס וועלט שוין אַנגעהויבן אַרבעט־ בעטזאַך.

שרייב־געצייג אויפ'ן טיש, און האט זיך נאך אמאל אומגעקוקט, צי קיינער איז נישטא אין דער שטוב. געטראכט האט ער וועגען דעם, אז דער רב, ווען ער חאפט זיך אויף פון שלאף, הוסט ער; און אז ער געהט, שלעפט ער אזוי נאך די פיס און קלאפט אזוי מיט די לאנגע לאטשען, אז מען קען אפילו אין דער דריטער שטוב הערען. דאס הייסט, אז ער קען זיין רוהיג.

ער ווערט רוהיגער, לעזט די אנגעשריבענע שירים, און דאס פנים זיינס זאגט, אז ער איז צופריעדען פון די שירים. ער וויל שוין צוזאמענגעהמען די געדאנקען צו'ם נייעם שיר, נאר עפיס א זאך לאזט איהם נישט: ער חאפט די גארטעל, מיט וועלכער ער איז צוגעגארטעלט, וויקעלט זי אויף און ווארפט זי אוועק צווארפען אויפ'ן רב'ס אויסגעבעטע שטוהל.

און יעצט, אז קיין שום זאך שטערט שוין נישט, ברויך צו געשעהן נאך א וואונדער: דעם רב'ס תורה, וואס איז אין שלום'ס מח איבערגעקעהרט געווארען אויף א ראמאנטישע אידעע, ברויך איבער צו געהן ביסלעכווייז פון מח אין הארץ אריין, פון דאנען ברויך זי זיך צוריק אויסצוגיסען אויפ'ן פאפיר און איבערגעטראגען צו ווערען אין אנדערע מחות אריין פון שלום'ס בעקאנטע, וואס לעזען זיינע ראמאנסען מיט התלהבות און האבען פון זיי גאנץ שלעכטע געדאנקען בייגאכט.

און ער הויבט זיך אן צו פיהלען, ווי ער וואלט געלעגען אויפ'ן טויטען בעט, קראנק, שוואך, אהן לשון, מיט פערגלאצטע אויגען... זעהן זעהט ער גאר נישט, נאר ער דערפיהלט אויף זיין באק א קוש א רייכטען, א דינעם... עפיס הערט זיין נשמה אזא זיס קול... ער וויל ארויסנעהמען די הענד פון אונטער דער קאלדרע און קען נישט—ער שטארבט — — טונקעל ווערט — — —

און אין שלום'ס אויגען בעווייזט זיך עפיס גאר א ליכטיגער, אונגעוועהנליכער גלאנץ; דאס הארץ איז אנגעלאדען מיט גרויס געפיהל, וואס וויל זיך ארויסרייסען; אין מח געהט א גיכע, רוי־

ברייך שוין מעהר צו וויסען וועגען זיין אפיקורסות. — עס ווילט שוין גאָר ניט גלייכען... ער ווערט שטום. פערוואונדערט. אביסעל מיט רחמנות און דערביי אויך ניט אויף צו בראכטען: „ווי קומט גאבות, טאַקע, ביים אזעלכער בטחון"

נאָר וועהן דער רב איז צוגעקומען און מיטען שטייגט צום ענין פון „בטחון גשמיות". ווי אזוי די צדיקים פאר גרויס הכרת שטאַרבען דורך גאָט-ברוך-הואס קוש, — האָט אין שלום איינען פרוצדינג איינגעריבען זיך אַ פּעקעלע, און ער האָט זיך אבגערוקט איינען אַהין. דאָ האָט זיך געטראָפען איינער פון יענע וואונדער. וואָס טרעפען זיך יעדער אָבט. נאָר מען בעמערקט זיי ווייניגער: פון דער ריבנישער טיר איז בייס שלאָפען און קאָם געבליבען געוואָרען אַ וואַכיגער גערויש אויף אַראָפּגאַנג. קוים איז דאָך אַן אַלטער בריל, אז מענשען פערשטעהען פון דעם אויס. וואָס זיי ווערען אין הערצען נאָר דאָס וואָס גלייבט זיך זיי. שוין איז נאָר ענטציקט געוואָרען: שטאַרבען ווייל ער דאָך, איז דאָך גאַנץ וואויל און גאַנץ געראָטען. אז זיין געליבטען וואָר איהם אייגען מיטען בעט קושען און דער באַלעבאָס. און דער איינציגער רגע, ווען זיין נשמה איבערגיין.

די אורחים איז איהם אזוי גפעלען, אז באַלד נאָכן בענטשען, ווען דער אורח איז אוועקגעגאַנגען, און דער רב האָט זיך געלייגט שלאָפען און דער אנדערער שטוב. האָט ער זיך גענומען שרייבען. ער האָט געטראַכט גרויס דאַרצולאָפען ביים צוגרייטען זיך צום איבערשרייבען. נאָר דן מעשה גופא. איבערשרייבען שבת נאָכן עסן אפשר ביים פענסטער אין דער ביהמ"דרין שטוב. איז ביי איהם געבליבען דער אגב-אורחא-שמועס. וואס מען זאָגט, וואָס ליגט דערפאר זיך אריינשטעקען. פון זיין פערשלאָפען הנהגה'ל האָט ער אויך גענומען דאָס שרייבען געצייג, און מיט א שנעלער-פעדער און אין האַנט און מיט א דריטען שריט אין דער צייטונג איז ער צוגעגאַנגען אויף די שפּיץ פינגער צום טיש.

ער האָט פערריגעלט דאָס טירעל, אנגעצינדענט דאָס

אין אמת אַריין, האָט דער רב אין דעם ענין פון תורה ניט קיין סך צוטרויען צו׳ם זוהן, האָטש ליעב האָט ער איהם זעהר, ווייל ער איז דאָס איינציגע קינד זיינס, פון וועלכע ער רעכענט מיט גאָט׳ס הילף צו האָבען נחת, און וואָס וועט נאָך הונדערט יאָהר איבערנעמען דאָס סאַקענער רבנות. דער עלטערער זוהן איז רייך, נאָר אַ פּראָצענטניק, און דער אַלטער איז פון זיינע עשירות אין גאַנצען ניט צופריעדען: אַ מאָלטער האָט ער געהאַט, איז זי געשטאָרבען און איבערגעלאָזט קליינע יתומים... געבליבען איז איהר נאָר שלום. אַ גוטען קאָפּ האָט ער, לערנען קען ער וואויל, אַ שטיל קינד, אַ צילכטיגער... אַ שטיקעל עקשן איז ער אַפילו, איינגעשפּאַרט אַביסל — נאָר דאָס קען ניט שאַדען פאַר אַ יונגעל, טראַכט דער אַלטער. אמת אויך, אַז יענע וואָך האָט מען איהם „לשון הרע״ דערצעהלט אויף שלום׳ן: ער לעזט אַפּיקורסישע ביכלעך, און שבת האָט מען איהם געזעהן טראָגען... נאָר דער אַלטער גלויבט נישט. ער וויל ניט און קען ניט גלויבען, און גראַט, — האָט ער אַוודאי שוין תשובה געטהון...' „אַז אַ תלמיד חכם זינדיגט ביי טאָג, טאָר מען ביי נאַכט שוין ניט קלעהרען וועגען דעם״, ווייל אַ תלמיד חכם טהוט תשובה, אַזוי שטעהט אין דער גמרא.

פון דעסטוועגען זיין אייגענע תורה איהם צו זאָגען שעמט זיך עפּיס דער אַלטער: אַז שלום וויל ניט פאָהרען צו׳ם רבי׳ן, דאָס ווייסט ער זיכער.

נאָר דער אורח מיט זיין בראַנפען טרינקען האָט איהם אַזוי צערודערט, אַז ער קוקט יעצט אויפ׳ן זוהן עפּיס מיט אַ ווייטלהייט, ער בעט רחמנות ביי איהם: „העָר מיך אויס, שלום, וואָס שאַרט עס דיר?״ רעדט זיין בליק.

שלום דרעהט זיך אויס און רוקט זיך צו, שפּאַרט אונטער מיט דער האַנד דעם קאָפּ און קוקט דעם אַלטען אין די אויגען אַריין — פאַר כבוד וועגען. ער האָט דעם אַלטען אויך ליעב, נאָר אין תוך איז ער פערוואונדערט: ער רעכענט, אַז דער אַלטער

קאַם אים עפּעס אומגעלאָזט, הײַנט ער אים אײַנגערעדט. ווײַל
ער איז נישט געקומען צו זאָגן.

דער עולם קומט אים אָן שוין דער ערשטער אויסגעלאָזט.
ער וואָלט געקאָנט פּאַלען. ווי דער רב מאַכט: „ער וואָלט געזעגנט
נישט אויך דאָס בעטערן. קומט אַן אַרײַן, וואָס זיצט בײַם טיש,
מיט אַ פּאַרטשיק, אַנשטאָט בעטן ברכה... דערנאָך — אַרײַנגיין...
נאָר נאָכמאַכן שטעלט זיך דער מאַלעכער רב: ער האָט ער גערעדט,
מען וואָלט אים נישט דאַרפֿן הערן.

ער לאָזט אַראָפּ די אויגן, האַלט מיט איין האַנט צו דעם
שטערן, מיט דער אַנדערער שטעלט ער זיך מיט אַ פּלעצל אײַן
מיט, און הייבט אָן שפּילן, קיין וואָס בעט הערט:

— כי תוֹצא המלחמה על אויבך — דער יצר הרע,
אוי־אוי־אַ... ער שאָקלט צו מיטן קאָפּ. יעדעס אַבער דערמאָנט
נאָך, פּריצטער ווײַטער דער פּסוק און קומט אַרײַן בעסער אַרײַן אין
דער דערציילונג. ער קוקט שוין יעצט דורכן רעב אורח אין פּנים
אַרײַן. דער אורח פֿאַרדרייט זיך איין, נישט אַזאַ מיטן קאָפּ.
נאָר די אויגן זײַנען פֿאַרגליווערט אין איין, נישט אײַנגערעדט פֿונעם
פֿרײַנד בראַנפֿן. וואָס שטערט איינער מיט, און ער האָט זיך נישט
איבערגעגעבן, ווי אויך איז דאָס עפּיס מערער, אַז ער וואָלט ברענגען
איין פֿלעשל בראַנפֿן געבן עסן. און אַז דער רב קומט צו צום
זינגען, אַז „בשבחי" — אין גאַנצן נישט, — נאָך מיט די „תּורת חיים"
און „אשר יצר" נאָך מיטן ביין. אַז יעדן שטעלט דער נאָך דאָס
אויך געבן צו. — דאָ האָט זיך דער אורח שוין נישט אײַנגעהאַלטן,
דאָס עפּיס אײַנגעשטעלט. מיט איין אייגנס, דאָס פֿרישער,
געשמעקט זיך אין אַנדערער בראַנפֿן, פֿאַרגעסן אויף אַ שטיקל מיט־
מיר. און מערקט מיט אַ פֿרײַנדלעכן קאָפּ. מיט איין שלונג,
ווי אַ יעדער שטיק, ווײַטער פֿריער אַ פּערפֿאָרמאַנס. דערצו
נאָך „הרינג". איינער רב בעטשטערונג ווידער עס שרעקט. מער
גיבט אים די מדות. און ער קערט זיך איבער צום ווײַן.

די שבת'דיגע סעודה ענדיגט זיך, און דער סאַקענער רב ווישט איבער מיט די הענד זיין פּרום, צופריעדען פּנים, ציהט אויס ביידע פּאות, מאַכט גלייך דעם ספּאָדיק אויפ'ן קאָפּ, און גרייט זיך אָן צו זאָגען אַ שטיקעל תּורה, מיט וועלכער גאָט ברוך הוא האָט איהם געלייטזעליגט. ביי'ם טיש זיצען נאָך: פון איין זייט אַנ'אורח, אַ ליבאַוויטשער חסיד, ווי דער רב, אַ ייד מיט אַ געלער באָרד און פּאות און מיט זעהר אַ ברודיגען קאָלנער פון העמד, וואָס שטעקט ארויס פון אונטער אַ געל, ברודיג טיכעל, וואָס איז אַרומגעוויקעלט איבער'ן האַלז; פון דער אַנדערער זייט זיצט דעם רב'ס זוהן ש ל ו ם, אַנ'אַכצעהן יעהריגער בחור מיט אַ לאַנג בלייכליך פּנים, טיעפע, אַביסעל פערטראַכטע אויגען, אין אַ סאַמעטענע היטעל, נאָר אָבגעשוירענע פּאות – אַ בעהאַלטענער משכיל, וואָס שרייבט לשון־קודש'ע שירים און קלערט אויסצוואַקסען אַ מאָל אַ גרויסער ייִדישער משורר. די רביצין איז קראַנק אויף רעוומאַטיזם שוין אַ פּאָר חדשים און ליעגט אין דער אַנדערער שטוב.

דער רב איז בטבע אַנ'ענו, און תּורה צו זאָגען קומט איהם אָן זעהר נישט גרינג: גלאַט אַזוי נעמען אַ פּסוק פון דער הייליגער תּורה און זאָגען: „דער פּשט איז אַ זוי און אַ זוי", האָט ער ניט די העזה און שעמט זיך עפּעס פאַר אַנדערע; אַ שטייגער ווי ער וואָלט ליגענד געזאָגט. ביז פינף און צוואַנציג יאָהר איז ער געווען אַ מתנגד, נאָר מיט'ן סאַקענער רבנות איז ער ביסלעכווייז געוואָרען אַ חסיד; היינט איז ער שוין איבער 50 יאָהר, פאָהרט צו'ם רבי'ן און קומט אַהיים יעדעס מאָל מיט אַ ריין אַ געשטאַרקטערער אמונה. און יעדעס מאָל נאָך דער נסיעה קריעגט ער שטאַרק חשק אַ ליין צו זאָגען אַ שטיקעל תּורה; און קיים קומט איהם אָן.

דעֶר רָב און דעֶם רָב'ס זוהן.

דעם, איצט הייסט דאכט זיך געווארן פארטיגעמאכט שטילער געווארן. פייערן אין הערצן. זי האבן זיך עפּעס ווי געדרעקט. און אין זיין הארצן זיך אייבגעזעצט מיטן וואסער. איז דער ברוך אין מיט דורכגעגאנגען. איז אלין ארום האט געזעסן... די פליגנקרעמער פון דער וועלט איז אלץ געווארן געווארן, די וואסער האבן זיך אראפגעלאזט. און פאר די אייגן האט זיך געדרייעט. געדרייעט אין אן אייביקער...

פליגנקרעמער האט דערפילט, אז זיין גאנצער קערפער שאק־קלט זיך. אין האט זיך פשוט געדוכט, אז ער האט זיך ארײנגע־וואָרפן אין וואסער, נאר דאס שטילע האט לאנג געדויערט. ער האט זיך געפילט א גלאז פון דעם איז א דארשטן ברוך. עפּעס האט מען געגעבן צו איהם אינ'ס הויז, און ער האט ניט פאר־שטאנען.

ער איז אריינגעשלאפן אין פארגעסן צוריק. א גאנצן נאכט האט ער געשלאפן, אז ער ליגט אין וואסער; איבער די אייגן האט זיך געצויגן, געצויגן א בראדעלנער שטראם, אז איהם איז געווען ליכט און גרינג, נאר אונטערן האט דאס הארץ געקלאפּט. און איהם האט זיך געדאכט, אז ער איז געפאלן אין א שפּין.

אין דער פריה, אז דער פאליציאנט האט איהם מיט געוואלד אריינגעבראכט אין די פיס, האט ער זיך בשום אופן ניט געקענט דערמאנען, וואס ער מיינט דא, און ער האט געקוקט מיט איי־גענלאצטע אייגן ארום זיך. נאר אז ער האט פאר זיך דערזעהן א פאר שליפּען מיט א שייער און דאס דערהערט א שטרענג קול, האט עפּעס א גלראנג איינגעבראכט אין זיין קאפּ. ער האט ארײנגעשטעקט פאמעלעך די האנד אין דער בוזעם־טאש און געזאגט:

— אין האב די קערנער אונטערגעווארפן צו ברענגען... בע־גראבן מיך. איך האב אפּגעבאָרגט, אָט!

האַנד אַזױ, אַז אין מח האָט זיך דערבײַ געװאָרפֿען. אַרום האָט זיך געזעהן בעטגעװאַנד, קינדישע פּנימער. אין אײן בעט האָט געזיפֿצט לעװאַנטקאָװסקי׳ס װײַב, פֿליעגעלמאַן האָט זיך געזעצט אױף אַ שטוהל, און האָט אײַנגעדרעמעלט. אין דרימעל האָט ער אױף זיך דערפֿיהלט לעװאַנטקאָװסקי׳ס האַנד, ער האָט אױפֿגעעפֿענט די אױגען, לעװאַנטקאָװסקי, האַלב אױסגעטהון, האָט איהם געשמײכעלט אין פּנים אַרײַן, עפּיס גערעדט, אַז ער איז שכור... פֿליעגעלמאַנ׳ן האָט זעהר געאַרט דער שמײכעל, און ער האָט געװאָלט זאָגען עפּיס זעהר שטאַרק׳ס, כּדי ער זאָל אױפֿהערען צו שמײכלען.

– איך געה צו דער װײַסעל... האָט ער קױם אַרױסגערעדט.

– געהט שלאָפֿען, ס׳איז קאַלט...

פֿליעגעלמאַן האָט דערפֿיהלט, אַז איהם איז קאַלט, אין שטוב האָט זיך געזעהן אַ פּאַרע, לעװאַנטקאָװסקי האָט געשמײכעלט, און פֿ׳ גגעלמאַ[illegible] אַרױסגעגאַנגען.

ער איז דורכגעגאַנגען אַסך גאַסען און האָט נאָר בעמערקט, אַז ער רוקט זיך אָב פֿון אײן לאַמטערן צו דער אַנדערער, אַז אײַן שאָטען װערט קירצער און װאַקסט װידער אַרױס...
[illegible] אײן נאַס האָט איהם אָבגעשטעלט עפּיס אַ מעדעל, [illegible] האָט געשמײכעלט און גערעדט מיט׳ן קאָפּ לוסטיג, און אַז ער איז אַװעקגעגאַנגען האָט זיך געהערט אַ פֿױלער הוסט, װאָס האָט לאַנג געציטערט אין דער לופֿט... און דאָס אַליץ איז שװער געװען צו פֿערשטעהן.

אָבגעשטעלט האָט ער זיך אױף דער בריק פֿון דער װײַסעל, און האָט זיך אומגעקוקט. אַ פּאָליציאַנט האָט איהם נאָכגעקוקט: „איך האָב אַ פּאַספּאָרט״ האָט ער זיך געטראַכט און געהאַלטען די האַנד פֿאַר׳ן בוזעם.

אױף דער בריק איז ער געשטאַנען לאַנג. פֿון דער װײַטען האָבען זיך געזעהן צװײ שורות לאַמטערען, װאָס האָבען געבילדעט אַ [illegible] ... אין װאַסער האָבען זיך געװיגט װײַערע שטראַה־

פּויזע, ער האָט ווידער שווער געאָטעמט. און דאָס ווייטער ריזט
זיך אָפּגעריסן:

— פאַרשטעקט דאָך... פאַרשטעקט דאָך, דאָס איז דאָך אונ־
בעגרייף... דאָס יינגל האָט זיך אויסגעדרייט און איז אריין צו
דער מוטער מיט א געוויין.

די מוטער איז ארויסגעלאָפן. און פריינקעלמאַן האָט געפּילט,
אז ער ברויך אויך פאַרשטעקן צו גלייבן, אז די „גרינע שלאַנג'
איז אומשולדיג, און ער האָט ניט געזאָגט, ווי אזוי מען בריינגט
דאָס. די מוטער האָט געפרעגט:

— וואָס איז דאָס פאַרגעקומען צווישן אייך?

פריינקעלמאַן האָט א וויילע ניט געענטפערט. נאָר די מוטער
איז אליין געשטאַנען און געוואַרט. פריינקעלמאַן האָט זיך אָפּגע
ארויסגעדראַפּט:

— גאָר ניט. איך בין היינט צעדרייט, מיין טויבעצער איז
געשטאַרבן...

די מוטער האָט זיך פאַראינטערעסירט מיט דער טויבעצער,
פריינקעלמאַן האָט אויסדערציילט ליגנט, וואָס ער האָט אליין ניט
געוואוסט, פון וואַנען די ווערטער איז געקומען אין קאָפּ אריין. און
אויסגערעדט האָט ער געהערט: „איך בין קראַנק, איך בין
קראַנק. קראַנק, קראַנק, קראַנק...' און פון דעם איבערחזרן איז
איהם ווייטער שלעכטער געוואָרן. אויף דער רעכטער לונג איז
ער גיט געלעגן. פאַר נאַכט איז ער אַהיים געקומען. איהם האָט
דין שוין ווידער אָנגעהויבן. און ער האָט זיך געלייגט אויפן
בעט און איז איינגעשלאָפן.

ער איז אויפגעשטאַנען ויפעלער, דערשראָקן, און שטוב
איז געווען פינסטער. דאָס ווייסע האַרץ האָט איהם אָנגעשראָ־
קן. ער האָט זיך געכאַפּט דעם פּאַרעך אויף זיך. און ניט בעג־
ריפענדיג, ווי אזוי ער גייט, איז ער אריין צו לאַבאָראַטאָריום.
לאַבאָראַטאָריום האָט איהם שטאַרק געפּאַקט מיט דער־

בען איהם צוגעשטופט. געקלאפּט אין די אַקסלען און צוגעאײַלט ער זאָל געהן גיכער. פּליעגעלמאַן האָט געוואָלט ווײַנען און האָט מורא געהאַט, אַז דאָס וועט זײַן אַ רעפלעקסיע, אַז ער איז טויט... איהם איז געוואָרען זעהר שלעכט, און איז זיפּצענדיג אויפגעשטאַנען פון שלאָף.

אין קאָפּ, איבער'ן רוקען האָט זעהר געבראָכען; אין צימער איז געווען אַזוי פינסטער, אַז אַפילו דער פּערוואָלקענטער הימעל האָט אַרײַנגעשיקט אַ קלאָרען אָבגלאַנץ, און דער אָבגלאַנץ איז שרעק־ליכער געווען פאַר דער פינסטערניש. אויפ'ן הויף האָט אַ קאַץ יעמערליך געשריען, אויפגעהערט און ווידער אָנגעהויבען, דאָס געשרײַ האָט געריסען בײַם האַרץ, און עס איז ניט מעגליך געווען צו פערשטעהן, וואָס איהר פעהלט, וואָס זי קלאָגט זיך אין דער טונקעלער נאַכט אַזוי שפּעט. פּליעגעלמאַן האָט זיך אײַנגעוויקעלט אין דער קאָלדרע, די קאַץ האָט אַרץ געיאָמערט.

די גאַנצע נאַכט איז ער ניט געשלאָפען. בײַטאָג אויף דער לעקציע זיצענדיג, האָט איהם דער תלמיד זעהר אויפגערעגט: ער האָט איבערגעזעצט אַנשטאַט: „די גרינגע לאָמפּען פון אײַערע שכנים"— „די לאָמפּען פון אײַערע גרינגע שכנים", פּליעגעלמאַן האָט איהם געהײַסען פערריכטען, און דער שילער האָט איבערגעזעצט: „די לאָמפּען פון אונזערע גרינגע שכנים", ער איז בייז געוואָרען און האָט געחאַפּט דאָס יוננגעל פאַר'ן אַקסעל, איהם געטרייסעלט און גע־שריען ניט מיט זײַן קול:

— גרינגע שכנים! ווי קאָן דאָס זײַן גרינגע שכנים! ווי קאָן דאָס זײַן!

אין מיטען האָט ער זיך דערמאַנט, און האָט אָנגעהויבען צו רעדען ווייך:

— נו, זאָג אַליין! איז דאָס מעגליך? ווי?

נאָר דאָס קול זײַנס האָט געציטערט, דאָס האַרץ האָט גע־

אין עפּיס האָט זיך געוואָרט דאָס וואָרט אָבער מאָל איבער־חזרן.

קעסלען מען האָט ער זיך געפירט שטאַרק צורוקט. ביי־
נאַכט איז ער מיט דעם בעטעל׳ געלאָזען עפּיס אין מיטען אַבגעריי־
רען. ער האָט שטאַרק געוויינט אין שלאָף. ביינאַכט איז איה דער
גאַס געווען גאָר אַפילעס וויסטער. פריינקעלמאַן האָט געטריבע־
נערן אין הערצע. אַז הויז, וואו ער האָט געוואוינט איז געווען
געשטאַרבען. אין איינען הויז האָט מען פריעדער געוויינט און גע־
מאַכט קויח. ביז דער שטאַרצער וואָגען איז געקומען און האָט
דעם מיטען איינגעקלעפּירט, און איינען הויז איז פריער געוואָ־
רען. ער האָט געטריבען לעזען, נאָר אַבליוזענדיג אַביסעל, האָט
ער זיך אָבגעשטעלט געקוויטש און פאַר די אויגען האָט געפיינ־
דיקט. ער האָט זיך געלעגט. קיים איז ער איינגעשלאָפען, האָט
איהם געחלומט אַ שרעקליכער חלום:

ער האָט געטראָגען אַ וואָגען, שטעלען מיטען וויז איינ־
געווייקלט אין אַ שוואַרצער קאָלדרע. די קאָלדרע האָט זיך גע־
וואַרפען אין בעדען יעדער און איז געגאַנגען אַיינגעבויגען. געקומען
איז ער פון אונטער דער שמאַרט, און געטראָגען דעם מיטען בע־
גראָבען. עס איז געווען פינסטער. מיט איהם זענען געגאַנגען צווי
פּערזאָן און האָבען געהערט צוזאַמען זיך. פון שטוינס איז ער גע־
וואָרן געוואָרפען, אַז ער טראָגט זיין מיטען שוועסטער. ער איז גע־
ווען יעדער מינוט. בי אַ שווער פון אַנגעזעלבן האָט ער זיך איינ־
גערעכנט. דער מיטער איז אויפגעשלאָפען און האָט זיך אָנגע־
טראָגען מיטען קאָפּ איה דער שטול. און פון דער קאָלדרע האָט
ער געהערט אַ געוויין. ווי אַ קינד פּיפּצענט. און שפּעט האָט גע־
זאָגט:

— טאַטע. פריינקעלמאַן, וו איז מיט, דאָס איז נאָר אַ רעג־
פלעקסיע, טאַטע!

ער האָט ווייטער געטראָגען. דאָס קינד איז געוואָרען אַליין
צוטרינקען, און ער איז געווען מיער. יעדער מינוט, די שטעקעס האָ־

אַלץ מעהר טאַבאַק אָנצושטופּען. דאָס האָט עפּעס פליעגערמאַן'ן פערדראָסען, און נאָך מעהר דערבייזערט האָט איהם, וואָס לעוואַנטקאָווסקי האָט גאָרנישט בעמערקט, אַז ער האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען רעדען.

— איהר ווייסט, וואָס, לעוואַנטקאָווסקי — האָט ער זיך פּלוצלונג אַרויסגעכאַפּט — איהר זייט אַ נאַר.

לעוואַנטקאָווסקי האָט נישט בעמערקט, ער האָט רוהיג געצויגען דעם פּאַפּיראָס און האָט אָנגעמאַכט אַ שטאַרקען רויך. פליעגערמאַן האָט איהם לאַנג אָנגעקוקט און געזאָגט:

— דייטליך רעדענדיג, וואָס טויג אייך אַזוי פיעל קינדער, לעוואַנטקאָווסקי? איהר זייט רייכטזיניג, כ'רעכען.

לעוואַנטקאָווסקי האָט געשמייכעלט און געזאָגט:

— איך האָב גראָד זעקס. איהר — גאָרנישט, איז גוט! לאָז אייך דאַכטען, אַז יעדער האָט דריי. איז נישט גוט? זאָגט אַליין.

לעוואַנטקאָווסקי האָט געקוואָלען פון זיין ווערטיל, ער האָט זיך צולאַכט, און פליעגערמאַן האָט דאָס געלעכטער נאָך מעהר אויפגערעגט.

— הערט, לעוואַנטקאָווסקי, איהר זייט אַ נאַר, אַ נאַר, איך זאָג אייך, אַ נאַר, הערט, וואָס איך זאָג אייך, אַ נאַר...

פליענערמאַן האָט דערפיהלט, אַז ער ווערט אויפגערעגט און האָט אָבגעהאַקט, לעוואַנטקאָווסקי האָט געמאַכט זעהר אַ זויערע מינע, עפּיס האָט איהם דאָס אַלץ זעהר פערוואונדערט, ער האָט זיך געזעגענט מיט אַנ'אַראָבגעלאָזטע נאָז און איז אַרויסגעגאַנגען.

פליעגערמאַן איז געבליבען אַליין אין שטוב, ער האָט גענומען קלערען וועגען פּעסימיזם, נאָר די געדאַנקען האָבען פערלוירען זייער שטייפקייט, און ער האָט פערגעסען אַגאַנצען זאַטץ, וואָס ער האָט אַמאָל געדענקט פון אויסענווענינ.

ער איז אַרומגעגאַנגען איבער דער שטוב און געחזר'ט פאַר זיך: „ער איז אַ נאַר, אַ ריינער נאַר, אַ נאַר... אַ נאַר... אַ נאַר...“

ער איז אַנגעטאָן אַ נאַכטער, ווינטערנער אָבער. וואָס דאָס איז פֿרידלענדאַן פֿריִער געווען. קרעמערין זיך אַ פּאָר באַלאַ־טן האָט ער פֿאַרגעסן דעם ניכטער. אין דאָס געקויפֿט מיט אַ ניכטער גרעסער. אין געקויפֿט אויף דער גאַס. דאָס ער אַ ביסל ניט געקאָנט פֿאַרגעסן זיין קינד: די פֿאַראַכטן האָבן זיך אַראָ־געלאָזט אין די פֿיס און האָבן שטאַרק געקוועטשט. ער איז אין דער ווינטער צוויי מאָל געגאַנגען איבער דער גאַס און מיט זיין אין דעם בלויז נאָר ניט געלייגט. דער פּראָטאָר איז דער גאַס איז שטילערער געווען נאַס, די דראָשקעס האָבן געשפּריצט מיט בלאָטע; לייט האָבן זיך געדרייט ווייטער און קריכלינג. עפּעס מעדיקען מיט בלויער אויגנערן אַרום זעגען אַרן וויילן דורכגעגאַנ־גען. דאָס קליד אין דער דאָנר האַלטענדיג, און די ווייסע ספּאַרי־גיטען איז געווען באַשפּריצט מיט בלאָטע, און די האָבן געטאַרס. געטאַרס. אויף דער גאַנג איז עפּעס אַ פֿרעמדער געשטאַנען אויפֿן טראָטואַר, מיט אַ שמיר אויסגעאַרבעטס, און דאָס זיך געפֿינאַ־רען. — אַז ער האָט אַ נאַגעטן טאָג קען נאָכען ניט פֿערדינגט... פֿרידלענדאַן דאָס זיך געפֿילט מיער, און מיט איז אַלץ קעלטער פֿינסטער געוואָרן, פֿאַר די אויגן האָט אָרן געשווינדלט און אי־בערן הויכן דאָס געבראָכן... ער איז אַריינגעגאַנגען צו אַ דאָק־טאָר. דער דאָקטאָר האָט אים לאַנג דערווייל, געפֿרעגט צי ער איז אַ בערייבעטער. פֿרידלענדאַן האָט געלאַכט, געזאָגט „יאָ". דערנאָך האָט אים דער פֿערדראָסן, וואָס ער האָט ליגנער געזאָגט.

— און פֿרייל — דאָס ער געריכט מיט לעוואַנטאַווסקין — אַז איך ווער אַ פּאַציענט. אינגערליך, איז דאָך דער פּאַציענט דאָס קרענקען וואָרט פֿון דער פֿילאָזאָפֿין...

ער האָט קלעקס הערבאַגס ווייטן שאַפֿערייער, נאָר ער האָט אין סיטקן אַ בליק געוואָרפֿן אויף לעוואַנטאַווסקין, וואָס איז געזעסן און געקאַנט זיך פֿאַמעליק אַ פֿאַפּיראָס און דאָס זיך בעטרעם

– איהר שפּיגעלט אײַך אויך? אַבי איהר, מאַנסלײַט, רעדט אויף אונז פרויען, אַז מיר קאָקעטירען! עהרליך, ס'איז אַ געלעכטער.

– יאָ – האָט פליעגעלמאַן געצוואונגען די ווערטער – מיר ווילען אייך געפעלען, ווי דען? איבערהויפּט, איך – אײַך.

די לעצטע ווערטער האָט ער אַרויסגערעדט שטיל מיט נישט קיין זיכער קול, דאָס מעדעל האָט נאָר געפרעגט עפּעס ווי פער־מאונטערט:

– אַזוי? – און איז שטיל געבליבען. פליעגעלמאַן האָט אייך נישט גערעדט, עס איז געווען עפּעס זעהר שווער אין שטוב. דאָס מעדעל האָט געעפענט אַ בוך, ער האָט לאַנג געקוקט אויפ'ן אוי־בען.

– וויפיעל, צו'ם בײַשפּיעל, קאָן קאָסטען אַזאַ אויבען? – אַ שענער אויבען... ער האָט גערעדט שטיל און געפיהלט, אַז ער רעדט נאַריש און האָט אַ הייב געגעבען די אַקסלען.

זי איז לאַנג געזעסען שטיל, דאָס בוך איז געלעגען אָפען פאַר איהר, און זי האָט זיך עפּעס פּרוצלונג צולאַכט.

– לעכערליך... לעכערליך... האָט זי קוים אַרויסגערעדט און אָנגעוויזען מיט'ן פינגער אויפ'ן בוך, וואָס זי האָט אָבער באַלד צוגעמאַכט. און פליעגעלמאַן האָט נישט געוואוסט, צי זי האָט געלאַכט פון איהם, אָדער אין בוך איז אַזעלכעס געווען. אין שטוב איז ווײַטער געווען שווער און ענג. עס איז אַרײַנגעקומען אַ בעקאַנטער. זי האָט גאָר אויפגעלעבט, און פליעגעלמאַן איז אַרויס־געגאַנגען און שוין נישט מעהר אַרײַנגעגאַנגען צו איהר.

די צײַט איז געגאַנגען שנעל איהר וועג, אַ טאָג נאָך אַ טאָג איז אַוועק. פליעגעלמאַן האָט געלעבט זײַן איינזאַם לעבען. די נער־ווען זענען אַלץ מעהר אונרוהיג געווען, אין פּאַספּאָרט איז ער שוין געשטאַנען אײַנגעשריבען 38 יאָהר...

די [illegible] איז [illegible] א [illegible], ווי [illegible] פון [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ער איז [illegible]. זי האט [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible]. [illegible] [illegible], אין ער, פרומעלעמאן, [illegible] זי אין א [illegible]. [illegible] [illegible] איז דאס אלץ [illegible].

אין [illegible] [illegible]. וואס פרומעלען האט [illegible] [illegible] [illegible] פון זיין [illegible], איז ער [illegible] [illegible] [illegible] א יאהר, און [illegible] דאס [illegible] אין דער [illegible] האט ער זיך [illegible] [illegible]. איהם דאס [illegible] [illegible] [illegible], אז ער האט זיין [illegible] [illegible] צו [illegible]. ער האט [illegible] [illegible] [illegible]. דאס אבער איז איהם [illegible] זעהר [illegible].

אין דער לעצטער צייט האט ער זיך באקאנט מיט עפיס א [illegible], א [illegible]. זי איז [illegible] נישט זעהר [illegible], [illegible] [illegible], מיט א [illegible] פנים. נאר זי האט [illegible] [illegible], אזוי אז [illegible] איז [illegible] [illegible] צו [illegible]. וואס זי [illegible], און דאס [illegible] [illegible] און [illegible] אלע [illegible] די [illegible]. פרומעלעמאן האט [illegible] [illegible] [illegible] צו איהר, און אין דארף איז [illegible] א ראמאן.

[illegible] מיט איהר האט ער [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] אין [illegible]. זי איז [illegible] [illegible] אין האט [illegible] [illegible], [illegible], און [illegible] נאך [illegible] זי [illegible]:

— איהר [illegible] [illegible]!

עס האט [illegible] [illegible] [illegible]. אמאל איז זי [illegible] [illegible] אין דער [illegible] [illegible] [illegible], פרומעלעמאן איז [illegible] אליין, ער האט זיך [illegible] אין דער שטוב. און דאס נישט [illegible], וואס ער [illegible] דא. ער האט [illegible] דאס [illegible] פון [illegible] און האט [illegible] [illegible] זיין פנים און [illegible] איז זי [illegible] [illegible].

טען צופאַל, פערשטעהט איהר, לעוואַנטקאָווסקי, וואָלט שלעכט געוועזן, יאָ שלעכט וואָלט געווען!

.III

וועגען פליעגעלמאַנ׳ס פערשוואַכטע נערוועז, וועגען זיין ווילען חתונה האָבען און ווי אַזוי ער איז משוגע געוואָרען.

עס זענען דורכגעגאַנגען צוויי יאָהר, און פליעגעלמאַנ׳ס לעבען האָט זיך ווענינ געענדערט. עס איז נאָר געוואַקסען דאָס בענקשאַפט אין זיין האַרץ נאָך אַ ווייב, אַ בענקשאַפט האָט איהם אַ סך מאָל זעהר צורודערט, און אין דער לעצטער צייט אויפגערעגט די נערווען און געשטערט פון לעזען. עס האָט זיך געטראָפען, אַז ער האָט פלוצלונג פערגעסען גאָר אַ בעקאַנט וואָרט. פאַר די אויגען האָט איהם אַ סך מאָל געשווינדעלט, און אין קאָפּ איז עפּיס אַלין שיטער געוואָרען און ווי צעשרויפט.

עפּיס האָט זיך איהם עפּטער דערמאָהנט זיין קינדהייט. ער האָט געדענקט דעם פאָטער, אַ קליין, דאַר יודעל, וואָס האָט שטענדיג געהוסט. עפּיס אַ קאַלטע נאַכט האָט זיך געדענקט. דער פאָטער איז אַראָבגעקראָכען פון בעט מיט אַ הוסט, און איהם איז געוואָרען זעהר קאַלט, בלייבענדיג אַליין אויפ׳ן גערעגער. ער האָט געדענקט דעם פאָטער׳ס טויט: ליעגענדיג אויף דער ערד האָט ער אויסגעזעהן אַזוי קליין, אַז ס׳האָט זיך געדאַכט, ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט און איינגעשלאָפען. די איינציגע עלטערע שוועסטער פליעגעלמאַנ׳ס האָט שטאַרק געוויינט און געווישט מיט דער שירץ די נאָז. און אַהיים קומענדיג צוריק פון דער לויה, האָבען זיי זיך ביידע געשלאָגען און געריסען איבער אַ האַלבען פאָמעראַנץ, וואָס איז געבליעבען אויפ׳ן פענסטער... דערנאָך האָט ער געגעסען טען...

מאָל, און זי האָט איבערגעלייענט יעדער אותיות.

„די ריכטיגע צייט“, דאָס פּרינציפּאַל געשריבּן אין דאָס זיין אינסטרוקציע מיט... ער האָט אַפילו געוויזן מיט'ן דאַט, און אַ ביסעל טשיקאַווע האָט זיך צוזאַמען אויף זיין פּנים — — —

נאָר דאָס מיידל האָט זיך דאָס איבערגעטראַכט: אַ גרייבע ריכטיגע צייט האָט זיך באַקומען, און די דאַרף איז דאָס אַראָ-געטאָפּען...

קאַלינע באַקומען האָט געשריבּן. ביז פּרינציפּאַל איז געקו-מען צו איר, און אַז ער האָט זיך אומגעקוקט, איז די דאַרף געווען אַראָבּגעראַנט. און אין דער זעלבער האָט זיך געזען דער דע-געבּויטן.

באַלאַנס, ריכטיגע אין בעט, האָט ער שטאַרק געגעבן די ליפּן, און ער האָט ניט געקאָנט געפינען דעם ריכטיגע אייב-דרוק פאַר דעם געפיר, האָט ער האָט יעצט געטראָגן אין דאַרף צו דעם מיידל: פּראָבירט אַ ביסל פּונקטליך זיין ווידער געדאַנקען. די דעקאָראַציע אין יענער נאַכט, נאָר יעצט זיינען זיי גע-ראַטן קלוגער נאָך און פיל אָרדענונג. דאַרפן זיך צוטראָגן אין אַלע זייטן, און פאַר די איינע איז געבליבן נאָר די שטאַרקייט, און פאַר דעם זיך דאַרף באַקומען קלוגע געדאַנקען און גע-טריקנט און אַלטען רוים.

איבערגעלאַזן איז ער מיט דעם געדאַנק, וואָס ער בריוו אָנ-צושרייבן אין דער ווייטן, אום צו קענען קומען דעם אַנדערן. אז בּיי אַנדערע פּערזענליכע מיטן בריוו קומט דער מענש ניט צו פאַרלירן, און דערנאָך מיט לעגיטימאַציע, האָט ער געזאָגט:

— אַ גוטן בריוו צו זיין פּאַרטנער. מען מוז זיך שטענדיג אַנדערש דערציילן. בּיז צו זיין טויט קענען יעדן אייגענעם אייגנס, וואָס געדאַנקט אַלע אייגענעם. איך קאָן זאָגן, אַז זיין ניט, וואָס איך בין שטענדיג פאַרגעסן קענען יעדן אייגענעם.

מאַן איז געזעסען בײַ'ם פענסטער, און זײַן בליק האָט זיך געוואָרפען צווישען הימעל און פענסטער.

די ראָליעט האָט זיך אויפגערוקט, און אַרויסגעקוקט האָט אַ בעקאַנטער קאָפּ. די אָרמען, צוויי נאַקעטע אָרמען פון אַ יונג מערעל, האָבען זיך געזעהן, די האָהר זענען געווען צוואָרפען... און פּליעגעלמאַנ'ס אויגען האָבען זיך געשווינד אויפגעהויבען צו דער לבנה.

„אַ חיטרע פּאָלק". האָט ער געטראַכט און איז איינגעשלאָפען אויפגערעגט.

אַ מאָל, פאַרנאַכט איז פּליעגעלמאַן געזעסען איבער'ן בוך און האָט געלעזען. אין דרויסען איז געווען אַ שטאַרקער רעגען, בליצען האָבען געבליצט, און דונערען האָבען געשלאָגען מיט אַזאַ אימפּעט, אַז נאָך יעדער'ן קלאַפּ איז פּליעגעלמאַן צוגעלאָפען צו'ם פענסטער איבערצייגען זיך, צי אַלץ אַרום איהם איז גאַנץ, און האָט געזעהן, אַז אַקעגענאיבער קוקט אַרויס זי. געטראַכט האָט זיך, אַז זי האָט איהם נישט בעמערקט, זי איז געזעסען אָנגעלעהנט מיט'ן קאָפּ אויף דער האַנד, און די אויגען זענען געווען מוראָ'דיג: געקוקט האָבען זיי אויף דעם שוואַרצען וואָלקען, און אין זיי איז געלעגען אַ טרויער, אַ סך אַ שווערערער, ווי דער וואָלקען אויבען... פּליעגעלמאַן איז אונגערוהיג אַרומגעגאַנגען איבער'ן צימער.

דאָס געוויטער האָט זיך געענדיגט, אין דרויסען האָט זיך בעוויזען אַ שײַן פון דער זון, אַלץ איז געווען אָבגעוואַשען און פריש. פּליעגעלמאַן איז געשטאַנען בײַ'ם פענסטער און געקוקט. דאָס מערעל האָט אויך אַ סך מאָל אויפגעהויבען די אויגען, און איהר בליק איז געווען דרייסט. פּליעגעלמאַן אין אָנהייב אַ ביסעל פערשעמט, דערנאָך אַלץ דרייסטער און דרייסטער, האָט געקוקט אויף איהר אָהן אויפהער, און דאָס פּנים זײַנס האָט זיך צוגעגרייט צו אַ שמייכעל. דאָס מערעל האָט ווידער אויפגעהויבען די אויגען און איז עפּעס פּלוצלונג אַוועקגעגאַנגען, צוריקגעקומען עטליכע

ווערטער. איצט וויינען איז דורך צוגעבליטע די קרעפּטן פּאַ-
ער. פּריוואַט-דאָצענט האָט זיך געריסן.

— דאָס פּאַסט דערפֿאַר, זאָגט מיר דער גערעכטער. די פּאָ-
ליציאַנטן פֿאַרשטייען נישט קיין ווערטער. אז עס איז ווער נישט
צו ווערן אַ פּראַקטיקער. צום בעסטן: איך טראַכט שוין איין
ווער נאָך. לאָמיר אַנהייבן פֿון דעם. אַבער איך ווייס
ניט, דו-אינד, אַז די צוויי בליקן האָבן צווישן זיך געהאַט
קיין אַנדער, געקוקט. איינער האָט גערעדט... אַז זיי צוויי זיין
דאָס צוזאַמען!... אָט דאָס איז אַ באַטייטליך. נאָר, פֿאַר-
שטייט איר. דער דאָזיקער פּראָפֿעסאָר האָט אויך אַרויס געבן
טאָן, אַלץ געקוקט ווי דאָס גערעדט פֿון אינטעליגענטן. און וואָס
מען האָט נישט. שטעלט אַ פֿראַגע צוריק, נישט פֿאַראַנען זיך
אויף טויט... איך ווייס איך וועל פֿון אינעווייניג פּראַקטיק. אז
וועגן נישט קיין פּראָפֿעסאָר, וואָלט איך שוין לאַנג געווען אַ פּראַ-
קטיקער. יאָ!

— איר האָט אַ סך געזען... דאָס דערציילט איבער-
דעם.

— לאָמיר איך נישט דער עלטער פּריוואַט-דאָצענט איז געוואָרן
ווידער קראַנק — פּראָפֿעסאָר איז, די פּראָפֿעסיע וויל פֿון דער
פּראַקטיק מאַכן דאָס לעבן, נאָר דאָס לעבן איז אַ סך ביטערער.
אַ סך... מען ברויך פֿון לעבן. פֿון פּראַקטיק, וועגן די טאָלערס...
פּראָפֿעסאָרן קען. קלערט וועגן דעם.

ביטערער האָט געמאַכט אַ באַלעבאָס, דורך לעבן. זי איז
אַרויס פֿונעם פֿון אונטערן קיטל פֿון אַ קונסט-אַרבעטערין דאָרט;
איבערן רוקן האָבן זיך געטראָגן לאָקן, גערייניקט וואָלקנדיק.
און די רבנית צווישן זיך איז געלאָפֿן. געלאָפֿן איז אַלץ אויף
און אַרום געשטאַנען; איבער דויך איז אַרויס געוויין ביטערן מיט אַ
בלאַסן לויפֿט. און אַ קינד-אַרבעטערין פֿענצטער האָט זיך נאָך
געקענט. נאָר די דאָקטער איז געווען אַראָפּגעלאָזט, און פּריוואַט-

אין זיין פּנים און האָט געפֿונען, אַז זיין בליק איז גאָר אין גאַנצען אַנ׳געהנליכער צו איהר בליק. עס איז קיין ספק נישט געווען, אַז ער געפֿעלט איהר: „אַ נשמה אַ נשמה פֿיהלט״.

אַזוי האָט עס זיך געפֿיהרט צוויי וואָכען. דאָס מעדעל איז געזעסען ביי׳ם פֿענסטער, און פֿליעגערמאַן האָט געקוקט. אַ מאָל, אַז ער האָט געקוקט אויף איהר, האָט זי פּלוצלונג, ווי געוועהנ־ליך, אויפֿגעהויבען די אויגען, נאָר נישט ווי געוועהנליך — האָט זי זיי אַראָבגעלאָזט און געקוקט איהם מיט שטאָלץ אין די אויגען אַריין אַזוי לאַנג, ביז ער, פֿליעגעלמאַן, האָט אַראָבגעלאָזען די אויגען פֿערשעמט! דערנאָך, אַז ער האָט בגנבה נאָך געוואָרפֿען אויף איהר אַ בליק, איז אויף איהר פּנים געלעגען אַ שמייכעל, און איהר ברוסט האָט זיך אַזוי פֿריי בעוועגט... פֿליעגערמאַן האָט זיך געפֿיהלט בעזיעגט דורך אַ מעדעל.

— אַ שטאַרק פֿאָלק — האָט ער דעם זעלבען טאָג גערעדט מיט לעוואַנטקאָווסקי׳ן, זיצענדיג ביי זיך אין צימער און טרינקענדיג טהע — אַ שטאַרק פֿאָלק זענען די פֿרויען...

— אָהאָ! — האָט לעוואַנטקאָווסקי געענטפֿערט און האָט אָנגע־הויבען צו דערצעהלען עפּעס פֿון זיין ווייב.

— וואַרט, לעוואַנטקאָווסקי, פֿערשטעהט איהר, איהר פֿערשטעהט מיך שלעכט — איך געה נישט אַרויס פֿון דעם שטאַנד־פּונקט. איך רעד וועגען דעם, אַז שטרייטענדיג, האָבען זיי אַ סך מעהר טאַקט און זיכערהייט, ווי מאַנסלייט, ווייל זיי זענען זיכער אין זייער קראַפֿט, אין זייער שענהייט, אייגענטליך איז דאָך שענהייט אַלץ; די עסטעטישע איז דאָך די העכסטע וועלטאַנשויאונג, צייטליך רעדענדיג.

לעוואַנטקאָווסקי האָט, ווי געוועהנליך, ווען זיין חבר האָט זיך אַריינגעלאָזט אין עפּעס אַ הויכען שמועס, געשוויגען, געזופּט טהע און אָנגעשטעלט עפּעס אַ מין ערנסטע מינע, ווי אַ קינד, בשעת אַ זיידע בענטשט איהם. טהיילמאָל נאָר האָט ער אָנגעקוקט פֿליע־

אַ בייַכליך געשטאַלט מיט שוואַרצע האָר, אין אַ העלער בלוזע און מיט אַ שניי־ווייַסען שטייַפען קאָלנער. אויגען, גרויסע און שוואַרצע, האָבען געקוקט גלייַך צו זייַן פענסטער. עס איז געווען זיין דער פריה. אין דרויסען איז געווען ליכטיג, אַ העלע שייַן איז געלעגען אויף אַ האַלבער, קוגען איבערדיגער מויער. די פענסטער זענען געווען אָפען, און דאָס מעדעל האָט געהאַלטען די האַנד איבער די אויגען און האָט געקוקט. פליגעלמאַן האָט אויך געקוקט. דאָס מעדעל האָט אַראָבגעלאָזט די אויגען פערשעמט, איהר ברוסט האָט זיך בעוועגט, עס האָט זיך געדאַכט, אַז זי האָט אָבגעזיפצט. פליגעלמאַן האָט אַלין געקוקט אויף איהר מיט ענטציקונג. נאָר דאָס מעדעל האָט ווידער אויפגעהויבען די אויגען און ווידער זיי אַראָבגעלאָזט פערשעמט, און די ברוסט האָט זיך ווידער בעוועגט... פליגעלמאַן האָט אַ קלאַפּ געגעבען מיט צוויי פינגער אויפ'ן פענסטער און געזאָגט צו זיך:

— גענוג!

און איז אַוועקגעגאַנגען פון פענסטער צופריעדען, וואָס ער האָט זיך אַליין בעזיגט, וואָס ער האָט ווייַטער נישט געקוקט, האָטש דאָס האָט זיך איהם אַזוי געוואָלט.

„דער גרעסטער נצחון פון אַ מענש איז, אַז מען איז זיך אַלייַן מנצח" האָט ער געטראַכט דערנאָך, געהענדיג איבער דער גאַס אויף דער לעקציע. נאָר זיצענדיג אויף דער לעקציע האָט ער געפיהלט, אַז ער איז עפּעס אונרוהיג, אין דער זייַט בייַ'ם האַרץ האָט זיך עפּעס אַלע ווייַלע צוגערוקט, עפּעס אַ נאָג געגעבען און ווידער זיך אָבגערוקט; די שוואַרצע האָר און די העלע בלוזע מיט'ן ווייַסען קאָלנער האָבען געציטערט אין מוח, און בכלל איז ער געווען אויפגערוימט, עפּעס הייטער, ווי ער פלעגט אַ מאָל זייַן ערב פסח אין די אַלטע, אַלטע יאָהרען.

„הם... יאָ"... האָט ער געטראַכט פאַר זיך אַ גאַנצען טאָג, געווישט מיט די הענד די וואָנסעס און האָט כמעט קיין איבריג

[illegible]

II.

[illegible]

[illegible]

ווייל באַלד דערהערט זיך פֿון שטוב געשרייען פֿון מאַן און ווייב. לעוואַנטקאָווסקי וויל 15 קאָפּעקעס אויף טאַבאַק, דאָס ווייב וויל נישט געבען; לעוואַנטקאָווסקי זאָגט, אַז ווען נישט ער, וואָלט פּליעגעלמאַן איהר נישט געבאָרגט. דאָס ווייב ענטפֿערט:

— דו ביזט נישט ווערט מיט איהם צו רעדען! —

לעוואַנטקאָווסקי ווערט שטיל, עס הערט זיך נאָר, ווי ער געהט אַרום אין שטוב, און אויף פּליעגעלמאַן׳ס פּנים צוגיעסט זיך אַ צופֿריעדענער שמייכעל, וואָס ליעגט שוין אַזוי אויפ׳ן פּנים, ביז ער קומט אַ היים און זעצט זיך לעזען.

לעזען לעזט ער לאַנג, פּאַמעליך, שטענדיג אין דער איינעמער פּאָזע, זיצענדיג, און מיט דעם איינענעם, ערנסטען, רוהיגען אויסדרוק אויפ׳ן פּנים. טרעפֿט זיך אַ מערקווירדיגער אָרט, שטעלט ער זיך אָב, לעזט ער נאָך אַמאָל דורך, און קען עס פֿון אויסענווייניג, ציהט די וואָנסע און לעזט ווייטער, אַלץ ווייטער, און עס דאַכט זיך, אַז זיין מח וואָלט גאָר קיינמאָל נישט מיעד געוואָרען צו שלינגען די זייטלעך, ווי די לונגען — לופֿט. עס געהט דורך אַ צייט, ער נעהמט אַרויס דאָס זייגערעל, און אויב ס׳איז שוין 11, מאַכט ער צו דאָס בוך, ציהט נאָך אַמאָל די וואָנסע, און אויף זיין פּנים צוגיעסט זיך אַ מאָדנע זיסקייט.

און אַז די לבנה איז דאָ אויפ׳ן שטיק הימעל, וואָס זעהט זיך דורכ׳ן פענסטער, לעשט ער אויס די לאָמפּ, רוקט צו די שטוהל צום פֿענסטער און קוקט אויף דער לבנה. ער רויכערט אַ פּאַפּיראָס, ציהט זי לאַנגזאַם, אַ רייך צולעגט זיך אין דער בלאָהליכער לופֿט, און אין דעם נעבעל שווימט די לבנה, פּאַמעליך, פֿרום און ערנסט... אַן אַלטען חסיד׳ישען טרויעריגען נגון, די איינציגע מעלאָדיע, וואָס פּליעגעלמאַן׳ס אויערען האָבען אויפֿגעכאַפּט אין זיין לעבען — ברומט ער צו דערביי; דער נעבעל צוטראָגט זיך, דער טונקעלער הימעל מיט דער לבנה ווערען העכער, און פּליעגעלמאַן האַלט דעם קאָפּ געהויבען אין דער הויך, קוקט לאַנג און פֿיהלט, אַז ער און דער

פֿליטשלמאַן האָט דאָס דערזען, ...

... , ווי ... איז דאָ, און ... אים ...

... דער ...

— אַ גליק דיר, — זאָגט פֿריטשמאַן, — איך וויל נאָר געפֿינען די לעצטע ... בריוו. אַ שפּיגעל, איך וואָלט ... , אַז אַמעריקע ... , אַז ... אין דער ... און די גאַנצע ... וואָס מיר אַלע...

— די ... לאַנגשאַבינען, איך האָב געזען ... און ... מיט ... אין ... און ... אין דער ...

— עס איז אמת, איך, ... , פֿאַר עס גאַנץ גוט. עס ... אַבער ... האָב איך ... , אַז איך אין דער ... אין די ... איז אַ ... , אָן אַבאָלוט, פּערזענלעך איך, נאָר אין פּערזענלעכן פֿאַרבינדן...

— דערפֿאַר דאָס! אין פּערזענלעכן פֿאַרבינדן! האָב איך דאָס באַלד געזאָגט, ... , וואָס ... איך! איז דאָך גוט!

אין לאַנגשאַבינען ... מיט דער האַנט. אַז פֿליט- ... אין ... : ער ... , אַז ... זיך.

— יאָ, דער ... איז גוט, — זאָגט ער. — מיר ווערן נאָר ... , אַ גוטע נאַכט.

... , אַז ער נעמט אַרויס, נעמט אים נאָך לאַנגשאַבינען ... , ... מיט אַ גליקלעך פּנים און מיט אייגענ- ... , און ... אים אָב:

— פּאַני פֿליטשלמאַן, מאָרגן קאָנט איר באַקומען 30 קאָפּיקעס!

פֿריטשמאַן באַקומט און ... זיך אַבער איז אין ...

זעהר, און פערגעסען ווידער באלד פון איהם אויף עטליכע חדשים.

נעהנטער פאר אלע איז איהם לעוואנטקאָווסקי, א לעהרער, א מאטע פון זעקס קינדער און א גרויסער אָרימאן, נאָר זעהר א פרעהליכער. בעקענט האָבען זיי זיך אין א בוכהאנדלונג. לעוואנטקאָווסקי האָט עפּיס א מאָדנע תאוה צו ביכער. קוים ער־שיינט א נייע בוך, אויף העברעאיש אָדער אויף יודיש, און ער קאָן עם דערוויייל נישט קויפען, ווערט ער זעהר טרויריג און איינגע־דעגט, און זיצענדיג ביי פליעגעלמאנען, וויל ער נישט טרינקען קיין טהיי. פליעגעלמאן בארגט איהם אסך מאָל געלד און האָט דערפון עגמת־נפש, ווייל לעוואנטקאָווסקי'ס ווייב האַלט איהם פאָר, צו וואָס ער באָרגט איהם געלד.

מיט לעוואנטקאָווסקי'ן איז פליעגעלמאן אָפענהארציג און רעדט מיט איהם אסך מאָל פון זיך אליין:

— די פּאָעטען מיינען, אז נאָר זיי אליין פיהלען די שענהייט פון דער נאטור. ס'איז א ליגענד. דער אונטערשיעד איז נאָר, וואָס זיי קענען דאָס געפיהל ארויסגעבען אין א פּאָעטישער פאָרם, און איך קאָן נישט: איך בעשעפטיג זיך נישט דערמיט. צו'ם ביישפּיעל: איך צאָהל א רובעל טייערער פאר מיין צימער, נאָר ווייל ביינאכט שיינט אריין די לבנה. איך בין אן'אָפענער מענש, איך האָב מיך אויסגערעדט מיט דער ווירטהין, אז איך צאָהל א רובעל טייערער נאָר מיט דער בעדינגונג, אז אין צימער איז דאָ די לבנה. איהר ווייסט, לעוואנטקאָווסקי, דער המון, דאָס פּראָסטע פאָלק, איז, פערשטעהט איהר, גראָב. שטעלט אייך פאָר, מיין ווירטהין האָט געשמייכעלט, אז איך האָב זי געפרעגט צי ביינאכט שיינט די לבנה אין צימער, און, פערשטעהט איהר, זי איז איבערצייגט, אז איך בין א נאר... מיט איין וואָרט, איך זאָג אייך, לעוואנטקאָווסקי, אז אן'אָרענטליכען, קלוגען מענש איז שווער צו לעבען אויף דער וועלט. יאָ!

דעמאָלט איז ער געווען אַ גאַנצע זאַך מיט אינטערעסאַנטן, און אינטערעסאַנטע, און פֿון יענעם לעבן האָט פֿריעדמאַן ניטש געהאַט די טראַכטן. װען ער יאָרן צוריק האָט ער זיך געפֿונען אײַנ־געלעבט. געווען גוטע לײַטוניט און האָט אינטערעסאַנטע לעבן רוי־קע, ליבע לײַטע פֿרײַנדטן. אַבער אינטערעסירט פֿון דער וועלט.
אַלין און זײַן װײַטער איז דאָס גרעסטע שטאָט.

װען װײַטער איז שטענדיג אײַנגעלעבט איז אַ געװיסען אָרט. איז פֿליענערמאַניס אַרײַנגעקומען. מיט דער ריכטיקער בעטעט ער זיך ניטש, ווערינג אינטערעסאַנט קעגן יעדער געלעגנהייט, און אַז מען ברויך די פֿאַראַגען צו וויסען, וואָס ער האָט אַלין ניטש טוהן, האָט ער פֿריעדעמען צו זיך אַלין און וואַרפֿט זיך פֿאַר, אַז ער מאַכט טאָפּפּעלטען, און וועלט אינטערעסאַנט. אַז אַנאַרדער־ריכטיק מענשען און לעבעדיגער שטיקער צו געזעלשאַפֿטען איז דער וועלט.

געקאָנען האָט ער אַך, נאָר גאָרניט געווען — נאָר ווי־ניג. טרייבען דיזע געקאָמען יונגעלײַט האָבן מען אים פֿאַר יעדער אַנגעזעהען, פֿאַר אַ פֿילאָזאָף אָדער אַ געלעהרטער, נאָר דערפֿון האָט מען פֿון אים ניטש. נאָגענד דורכן פֿערציגסטן מען אין אים נאָר, ווייסט אַז מען ברויך נאָך איז געווען אַ זאַך, דערמאָנט מען זיך אין אים, דערמאָנט דער זיך אײַנער אָן:

— אַ! אָן פֿליענערמאַנען האָט מען נאָר פֿערגעסען!

— באַזין! וואָס דער אַנדערער, און אַלע פֿערוואונדערטע, ווי, וואָס פֿליענערמאַן איז די ניטש געוועזען אין קאָפּ אַרײַן.

און אַז מען קומט צו אים, איז פֿליענערמאַן מכבד מיט פֿרײַ, פֿרעגט זיך וועגן אַלץ בעקאַנטן, ניטש נעלד, נאָר גלאַבט זיך שפּאַרען אַזוי. האָט ער ניטש ריכטיג און זיכער. אַז דער שטיקער וואָר ניטש צו נאָהנט צו קומען, ער וואָר גוט בעריהרט, ווי ער הערט זיך אים, פֿון וועלכע אַנשטאַלטן. דער בעקאַנטער נעהמט אײַנען צופֿריע־דען, פֿערגעסט די חברים, און אַלע הייסען פֿליענערמאַנען,

I.

וועֶר און וואָס איז פליִעגעֶלמאַן, און וועֶגעֶן זייַנעֶ בעֶקאַנטעֶ.

פליִעגעֶלמאַן איז אַ יונגעֶרמאַן פון עֶטליִכעֶ און 30 יאָהר. עֶר האָט אַ קלייַנעֶם, אַ ביסל אייַנגעֶהויקעֶרטעֶן גוף; אַ גרויסעֶן, קרומעֶן שטעֶרן און אַ קלייַן בלאָנד בעֶרדיל. די אויגעֶן זייַנעֶ זעֶהעֶן אויס ווי פעֶרלאָפעֶן מיט פאַרעֶ. עֶס דוּכט זיך, אַז מעֶן דאַרף זיי נאָר מיט אַ טיכעֶל איבעֶר צו ווישעֶן, כדי זיי זאָלעֶן העֶל גלאַנצעֶן.

ניִשט זעֶלטעֶן, געֶהעֶנדיג פאַמעֶליך איבעֶר דעֶר רוישעֶנדעֶר גאַס אויף אַ לעֶקציעֶ, אייַנגעֶבויגעֶן, האַלטעֶנדיג די העֶנד אין די טאַשעֶן, טראַכט עֶר, אַז אויף דעֶר וועֶלט האָבעֶן געֶלעֶבט אַ סך גרויסעֶ מעֶנשעֶן: בודהאַ, שפינאָזאַ, קאַנט און נאָך אַ סך אַנדעֶרעֶ, און עֶר, דעֶם קונינוועֶר שמש'ס אַ זוהן, ווייסט זייעֶרעֶ פילאָזאָפישעֶ סיסטעֶמעֶן אויף קלאָר און קאָן נאָכזאָגעֶן אַלין, וואָס עֶר האָט געֶלעֶזעֶן פון זיי, וואָרט ביי וואָרט.

און אַז אויף דעֶר גאַס איז אַ שעֶן וועֶטעֶר, די דראָשקעֶס האַקעֶן גראָד ניִשט אין די אויעֶרעֶן, און אויף דעֶר לעֶקציעֶ ברויך מעֶן זיך ניִשט צו אייַלעֶן, טראַכט עֶר נאָך מיט פעֶרגניגעֶן, אַז אין תוך אַרייַן זעֶנעֶן אַלעֶ פילאָזאָפעֶן ניִשט איבעֶריג קלוג געֶוועֶן; יעֶדעֶר האָט זיך פעֶרמאַכט אין זייַן ווינקעֶלעֶ, געֶטראָפעֶן, דאָך אַביסעֶל נאָר געֶטראָפעֶן; און עֶר, פליִעגעֶלמאַן, ווייסט אַלין, וואָס זיי האָבעֶן אויפגעֶטהון, און נאָך ווייסט עֶר, אַז דעֶר עיקר, דעֶר תוך כל־התוכות איז דאָס לעֶבעֶן, דאָס לעֶבעֶן אַלייַן טאַקי.

און פון זייַן לעֶבעֶן איז פליִעגעֶלמאַן צופריִדעֶן. די עֶרשטעֶ פינף יאָהר אין וואַרשאַ זעֶנעֶן אָנגעֶקומעֶן אַביסעֶל שלעֶכט, נאָר

פליעגעלמאַן.

אויף עֶפּעֶס אַדאַך. מעֶן האָט אָנגעֶהויבעֶן צו קלינגעֶן אין דעֶר קירכעֶ, עֶפּעֶס טריט האָבּעֶן זיך געֶהעֶרט, אויף דעֶר גאַס, העֶהנעֶר האָבּעֶן געֶקרייהעֶט און זייעֶר קיל האָט ווי געֶריסעֶן די יונגסטעֶרניש און געֶוועֶקט די נשמה. אין דרויסעֶן האָט שוין אָנגעֶהויבען העֶלעֶר צו וועֶרעֶן, און עֶר איז אַלץ געֶשטאַנעֶן מיט אַ צוגעֶפּרעֶסטעֶן שטעֶרעֶן צו די שויבעֶן און האָט זיך שטאַרק פעֶרטראַכט. עֶר האָט טיעף אָבּגעֶזיפצט און געֶנומעֶן זאָגעֶן עֶרנסט, מיט אַ וויינעֶנדיג קול: „שמע ישראל“.

און אין מיטעֶן קריאַת־שמע, נישט וויסעֶנדיג אַליין פאַרוואָס, האָט עֶר זיך פעֶרוויינט און געֶווישט מיט די אַרבּעֶל די אויגעֶן.

— איצטער האָט איז דאָס דער קראַנקער געקומען אין זיינע
געדאַנקען די גמרא וואָס ער האָט פאַרלאָרן. איך לאָז דיך עפּיס
ניט, וואָס האָסט דו צו זוכן מיט מיין גמרא!

דער מלמד'ער האָט זיך פאַרשעמט, ער האָט צוריקגעלייגט די
גמרא און זיך אוועקגעזעצט צום קראַנקער, און זיי האָבן אָנגעהוי-
בן זוכן צו לערנען דעם תלמוד. דער ווייטער האָט זיך
אין בעטער צוגעהערט. ער האָט געלערנט, די פּנים זיינען האָבן זיך
שוין געטאַרקעט. אין האָבן אָבער מאָל אַנגעלאָזט אין קראַנקען'ס
צימער. ער איז שוין אויסגעגאַנגען פאַרזוכן געזען אין דער גמרא.
געשריגן. געקוויטשעט זיך און אויסגעבראָכן מיט די אויגן און
הענט. דער קראַנקער האָט זיך געוואַרפן. אַלע ווילן אַ
ברוך געמאַכט איינער פון מאַרשעווער. דער מלמד'ער, ווייטער, אַז
ווען דערזעט איהם ניט אַרום, האָט אַנדערער געצויגן מיט דער
האַנט און געפּרעגט:

— די פאַרשטעקטע דאַרף מען האָבן ניטש! אַז אין פּאָ-
ריז... האָט ער געזאָגט.

נאָר דער קראַנקער האָט שוין מער ניט געקענט אויסרי-
דען, ער איז אויסגעגאַנגען, ניט ווערטער קען וואָרט, אַ
אַלטן געלאָזט די טיר.

דער מלמד'ער האָט געטראַכט, אַז ער וועט באַלד אריינקומען
און דאָס געוואָרט. ער האָט ראַנג געוויינט, און אידס איז גע-
וואָרן שטילער אויסגעמיטן. ער האָט זיך דערמאַנט דעם קראַנקער'ס
ברוך וואָס אידס בשעת ער איז אריינגעקומען אין בית המדרש
אריין, און ער האָט דערציילט די לערנען פון יענעם ברוך. דאָס
אַרן וואָס ער איז פאַרגעקומען, וואָס ער האָט ניט דער פּער-
שאַנען, האָט זיך אידס איצט שוין געלעגט איינען דאַרן. ער איז
צוגעגאַנגען צום פענסטער. צוגעדריקט דעם שטערן צו די שויב-
בען. אויף וועלכן די נאַכט איז נאָך געהאַנגען דאָרט. טראָפּן דאָ-
ביי ער געוואָרטס. אין דער שטיל האָט געקלאַפּט מיט אַ שטענדיג

דענריג, און ער האָט זיך שוין געהאַט גענומען צום תוספות. דער קראָקעווער האָט אויף איהם געוואָרפען בגנבה בליקען, און וועהענ־ דיג, אַז ער האַלט שוין ביי'ם תוספות, האָט ער זיך משער געווען, אַז די גמרא האָט ער איבערגעהיפּט, כדי איהם אויסצונאַרען. דער קראָקעווער האָט זיך געוואָלט חאַפּען איהם ביי א ליגען.

— אַ נו בחור, — האָט ער זיך געקריִמט און צונערוקט, אָנ־ לעהנענדיג זיך מיט דער האַנד אויף די באַנק — דו לערנסט גיך... יאָ...

— אוודאי! ער מיינט טאַקי...

— ווייסט פון דיינע הענד און פיס צוזאָגען, בחור? ווילסט מיך אויסנאַרען...

— זעה נאַר, — האָט דער וואָליִנער אויפגעהויבען דעם קאָפּ און זיך געבייזערט — קאָן איך נישט! איך ווייס בעסער פאַר דיר!

דער קראָקעווער האָט פערביסען די ליפּען, אַרויפגעלעגט די האַנד אויף די גמרא צו פערשטעלען דעם תוספות, און געזאָגט:

אַ נו, זאָג־איבער, לאָמיך זעהן...

דער וואָליִנער האָט אָנגעהויבען איבערצוזאָגען געשיקט, ער האָט געמאַכט מיט די הענד, מיט'ן קאָפּ און מיט'ן גאַנצען קליינעם גוף. ער האָט בשעת־מעשה נאָר פערגעסען, אַז ער רעדט מיט'ן קראָקעווער, און האָט איהם געטאַיט מיט'ן פינגער אין די אויגען אַריין. דער קראָקעווער האָט אין אָנהויב זיך געמוטשעט צו פער־ שטעהן, נאָר אין מיטען האָט ער זיך דערמאַנט, אַז מאָרגען וועט ער זיצען די צווייטע האַנד פון דעם קליינעם יונגעל, און ער האָט פערלוירען דעם פאָדעם פון די געדאַנקען.

— „יאָ, יאָ — האָט ער מיטגעברומט — נו — נו...

— ווערסט לערנען צוזאַמען? — האָט דער וואָליִנער געפרעגט דערפרעהט דערמיט, וואָס דער קראָקעווער האָט איהם אויסגע־ הערט. ער האָט צוגעמאַכט דעם קראָקעווער'ס גמרא און צוגערוקט זיינע.

„אז מען בויט די סוכה פון דעם דבר לערנען!"

ער האָט זיך גאַנץ אויפגערעגט. זיך אָנגעטאָן און מיט א האַלב פאַרשעמטן ... ווי ער גערעדט אין בית-המדרש אַריין. פאַר ווערן פאַרלעגן, א ריכטן האָט געפּאַטשט, און דער ווייער האָט אים דאָס פאַרשעמטע אויפגעבלאָזן. ער האָט נאָך אַלץ אין זיכרון די בריוו מיט א ליאַרעם.

דער קראַנקער איז אויפגעשפּרונגען. ער האָט א ציטער געטאָן און אָנגעקוקט מיט דער האַנט די לאָמפּ. וואָס האָט זיך אָנגעהויבן צו פאַלן אין די בענקלעך אויף די אויגן. זי האָבן זיך א ביסל שטיל אַנגעקוקט.

— גוט מאָרגן! — האָט דער וויאָלינער געזאָגט און איז געבליבן שטיין אַביסל אָנגעקוקט פון ווייט. דער קראַנקער האָט אַלץ אויף אים געקוקט מיט הייסע אויגן.

— נו, נו... האָט ער אָנגעהויבן — וואָס איז?

דער וויאָלינער האָט זיך פּלוצלינג אָנגערופן:

— דו לערנסט „דער רבי"! לאָמיר לערנען צוזאַמען...

— און דער ארון, יונגעלע! — האָט זיך דער קראַנקער נאָך דערקוקט — מיר האָבן צוזאַמען פאַר געפּאַטשט דאָ!

דער וויאָלינער איז בלאַס געוואָרן:

— זיך נאָר! — האָט ער געזאָגט און געשאָקלט מיט'ן קאָפּ אין דער זייט — איך קאָן בעסער לערנען פאַר דיר, דו משוגע!

דער קראַנקער האָט געוויזן ראַבע, און האָט אָנגעהויבן צו הוסטן:

— דו יונגאַטש דו! דער ארון! וואָס מיינסט דו דאָס!

— דער וויאָלינער האָט עפּעס געבראָכט בלאַס און פאַרשעמט און איז געגאַנגען זוכן א גמרא, און געוואָלט זיך לערנען. ער האָט זיך אין אַנהייב אַביסל אָנגעקוקט פון קראַנקער, נאָר ער האָט זיך אַלץ געכאַפּט צוגעקוקט צו דער ליכט. און לערנען סיגום איז ער דורכגעגאַנגען די גמרא, לערנענדיק פאַלן אין דאַוונען זיך טיף דין:

אינגאַנצען איינגעוויקעלט אין בעטגעוואַנד, עס זעהט זיך נאָר אַרויס אַ שטיק אַקסעל און אַרעם; אין צווייטען שלאָפען דער בענדינער און דער אַלטשינער, וואָס איז ערשט פאַרנאַכט געקומען. ער איז מיעד, ליעגט מיט׳ן פּנים צו׳ם וואַנד און חראָפּעט הויך. די קאָלדרע האָט ער זיך אין גאַנצען צוגענומען. דער בענדינער זוכט זי מיט דער האַנד אין שלאָף. איהם חלומ׳ט זיך, אַז ער איז אַרויסגעלאָפען נאַקעט אויף דער לאָנקע. און איהם איז קאַלט. ער קריכט זיך, און קאָן אָרץ נישט געפינען די קאָלדרע. אין דריטען בעט, נעהענטער צו דער הויכער שאַנק ספרים, שלאָפט דער וואָלינער, די יאַרמולקע האָט זיך איהם אַראָבגערוקט פון קאָפּ, און דער הויכער געבערגעלטער שטערן קוקט אַרויס שטאָלץ. איין פּאה איז צוּוואָרפען, און עטליכע האָהר פון איהר ליגען אויף די ליפען, וואָס זענען האַלב אָפען, רויט און פריש. דער אָטהעם זיינער איז גלייך און רוהיג. ער שלאָפט געשמאַק, ווי עס שלאָפט זיך צווישען מענשען אַסך, געליעבט און געטשוינט פון יעדען, און די פאַנטאַזיע זיינע וועבט גוטע לייכטע חלומות...

אין שטוב איז רוהיג. עס חראָפּעט דער אַלטשינער, עס קראַצט אַ מויז, און פון רב׳ם שלאָף־שטוב הערט זיך דער טיקטאַק פון זייגער. די ספרים, וואָס שטעהען אַ שורה איבער אַ שורה און דערגרייכען אַזש צום באַלקען, האָבען אויך ווי פערגעסען די גרויסע מחלוקות צווישען זיך און זענען ווי איינגעשלאָפען.

טהיילמאָל נאָר, אַז די מויז גיט אַ העכערען קראַץ, אָדער עס שלאָגט דער זייגער, ריהרט זיך אַ קנייטש אויפ׳ן וואָלינערס שטערן, עפּיס אין איהם איז וואַך, געדענקט, האָרכט און וואַרט. דער קנייטש גלייכט זיך אויס, ווען ער שלאָפט ווייטער רוהיג און שטיל.

נאָר אָט האָט דער זייגער פינף געשלאָגען. דער וואָלינער האָט די אויגען געעפענט, זיך אויפגעזעצט אין בעט און עפּיס געזוכט ביי זיך אין מח...

האָט זיך דערזעהען מיט אלעם, אז ער האָט דן בויא נאָך ניטשט אויסגערעכנט, זי בעטהען דאָס דער ווירקליכער ווערט פאר איהם. ער האָט געזעהן מיט די ווילקירליך פארט, שפּאַרען מיט די רעכער און גוטער כוונה. און איהם איז געוואָרען ארחבנית, אויף זיך אליין. אויף זיין געבורטסטאָג צוויי טאָג, אויף זיין אויף פייער טויזענד, אויף פיהרענדע און זעהען אין איין פינגער גענומען אהן שראַ-פען, האָט האָט ער געהעריט געבראַכט. ווער מענשען וועגען שלעכט, ווען דער רב האָט ליעב די, וואָס מאַרטען איהם, אין פון איהם וויל ער פטור ווערען... ער איז געזעסען און געקוקט מיט דער האַנד אויף דאָרט בריוו, וואָס האָט זיך ניטשט געלאָזט אויסלעזען, און האָט געטראַכט:

— אז ביי ל... איהם דאָס גורל בטלי... א שוואַרץ יאָהר!

אם וואָס ער וועט טהון! מאָרגען פאַלט ער אין דאָס פּני-קאָל, א פאַרמע א שיקען דאָס ער, עס וועט ניט זיין אויף אנגי-ליגער... ער וועט אויסצאָהלען אויף דהלעיב זיך ניטשט גענויע-נען מיטן רב. וואו ער וועט! צו אליין שוואַרץ יאָהר! נאָר דער געדאַנק געזעהטעט ניטשט לאָנג. וויטער קומט פאר בריס, דאָס ווייסט געלעזער כרים פעלדשער, „טבח" אין אלין טבח ווערען, וואָס האָבען איהם אויף פינגער מיר געקאָסט... ניין ערגער געפינט אין א ישיבה... שלעכטען בחורים, א שרעקליכער רב קעגען און א שטעקעלע...

„וואָס וויל מען פון איהם! ווען ניטשט זיך רב וואַלט ער דאָך שוין חתונה געהאַט!?"

ער וואָרט ביטער, ליעגט זיך אויף די ... אין דרעמעלט איין.

אין בית המדרש איז שטיל: די לאָמפּ גיט זיך קוים דורך ניטשט, אין א שוויגער, אטהעם צוזעהרט אין דער רויך.

בחורים אין דער בית־המדרש וועגען איך איין געשלאָ-פען. דאָרט שטעהען דער ... און די אראָבגעדרעהטע לאָמפּ ברענט מיניעז. עס שלאָפט דער משגיח... אין אין בעט.

— מרים=לעב, מרים=לעב, איך וועל שוין נישט, גוט מיר צו אַ קנעפּיל...

דער עולם צוגעהט זיך; די טעג=בחורים געהען עסען, דער וואָלינער נעהמט זיך צו אַ גמרא; פּײַוועל ווײַזט זיך נישט אַ גאַנצען טאָג, און דער קראָקעווער איז פערזאָרגט.

.VI

עס איז שוין לאַנג נאָך האַלבענאַכט. אין בית=המדרש פאַר דער אָפענער גמרא איז געזעסען דער קראָקעווער און האָט אַלץ אויפ'ס נײַע אָנגעהויבען די סוגיא, וואָס זײַן מח האָט עפּיס נישט געקאָנט קלאָר אויפנעהמען. איהם האָט געשלעפערט, די אויגען האָבען איהם געבראָכען, און די קראַנקע זײַט האָט זיך געבעטען אויפ'ן געלעגער. נאָר ער האָט זיך אַלץ נישט מיאש געווען די סוגיא דורכצוגעהן און אויסצווײַזען מאָרגען דעם רב, וואָס ער איז. ער האָט זיך אַלע ווײַלע איבערגעווישט מיט די הענד דאָס פּנים און אָנגעהויבען אויף אַ העכערען טאָן, נאָר אין מיטען האָט זיך אַלץ פערמישט אין מוח, די שורות האָבען אָנגעהויבען צו טאַנצען... ער האָט געווישט די אויגען, זיך אָבגערוהט און פערריכט די לאָמפּ וואָס איז געהאַנגען אויף אַ שנירעל און איז געווען נידעריג אַראָבּ גיזלאָזט פאַר די אויגען. די לאָמפּ האָט זיך אָנגעהויבען צו שאָקלען, און אין מח זײַנעם איז פאָרגעקומען מרים, ווי זי שטעהט און געהט, אַ געזונדטע און אַ פולע, און ער האָט זי געפיהלט נעבען זיך...

ער האָט געעפענט די אויגען. דאָס גאַנצע בית=המדרש מיט די צוויי פענסטער, וואָס געהען אַרויס אויף דער גאַס, האָט זיך פערלאָרען אין דער טונקעלהייט. דער אָרון קדש, דער אויווען און דאָס שטיק בעלײַכטער באַלקען האָבען זיך געשאָקעלט. און ער

[illegible], איז [illegible] צו אים אין זינען.

— איך בין [illegible] — טראַכט ער — אַזוי נאָך! און דער [illegible] [illegible] [illegible] ווי [illegible] איר [illegible]...

אײַזיק קראַנקעם [illegible] שטיקל [illegible]. [illegible] [illegible] — טראַכט ער — „[illegible] איך האָב ניט [illegible]" [illegible] [illegible] צום [illegible] אין זאָגט:

— פֿון דעסטוועגן, בחור, האָסטו געקאָנט צומאַכן די טירן, דאָס איז ניט קיין חסרון.

— דו הערסט אים ניט! ער האָט זיך ניט אַרײַן צומאַכן די טיר, דער [illegible] [illegible] — זאָגט דער בעדינער.

[illegible] [illegible].

— [illegible], גייט מיר צו אַ [illegible] — זאָגט דער בעדינער [illegible] מיט אַ [illegible] [illegible] און [illegible] מיט די אײַנגען צום קראַנקער.

[illegible] איז דעם [illegible] [illegible], אַ [illegible], [illegible] [illegible], מיט [illegible] דער קראַנקער [illegible] [illegible] [illegible]. און דער [illegible], דאָס איז איז [illegible] ניט [illegible] דער קראַנקער [illegible] [illegible] אין [illegible] נאָך דער [illegible]. [illegible] [illegible] ניט צו דעם [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] דער קראַנקער [illegible] אין דאָס [illegible] אַ [illegible]. [illegible] אַ בחור, [illegible] [illegible] אַמאָל [illegible], דאָס [illegible], [illegible] דער קראַנקער דאָס [illegible] [illegible], [illegible] איך אים [illegible] אַ [illegible], און דאָס [illegible] [illegible] אין בית־הקברות.

דער קראַנקער [illegible] צו [illegible], דאָס אין דעם בעדינער [illegible] [illegible] [illegible] צורם.

— [illegible]! — [illegible] ער [illegible]; נאָר [illegible] דעם [illegible] [illegible], דאָס ער [illegible] [illegible]. דער בעדינער [illegible] זיך מיט [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] און [illegible] זיך [illegible]...

דער סטאַשיווער קריַמט זיך און זאָגט:

— װאָס רעדסטו דו אַזוי? ער איז דאָך אַנ׳עלוי...

— אַנ׳עלוי! אויך מיר אַנ׳עלוי! אַז איך וואָלט געהאַט געלד, וואָלט איך אויך געווען אַנ׳עלוי, אַ וואָס דען? איך האָב נישט קיין געלד? הײַנט מילא... אַ קינד דאָס איז צו זײַן אַנ׳עלוי! אַ שפּאַס, דער בעל־רחמנות דער! ער קאָן נישט צוקוקען... האָסט הײַנט אַ מיטאָג? אַ מכּה האָסטו דו! זאָרג נישט, וואָלסט געהאַט געלד, וואָלסטו איצט געקריגען בײַ׳ם רב אַ פֿולע שיסעל, ווי אַלע.

דער סטאַשיווער ענטפֿערט נישט. דער קראָקעווער, וואָס האָט צוגעבויגען אַנ׳אויג אויף וואָס דעם פּיעטראָקאָווערס ווערטער האָבען איהם שטאַרק געפֿעלען, מישט זיך אַרײַן:

— וויפֿיעל האָט מען בײַ איהם גענומען תּקון? ער האָט אַ דאַנק נישט געוואָלט געבען? האַ, ער איז דאָך אַ מיוחס..

— וואָס טײַטש ער האָט נישט געוואָלט געבען? — זאָגט דער פּיעטראָקאָווער און שאָקעלט מיט בײדע הענד און מיט׳ן קאָפּ — איך האָב איהם געזאָגט, האָט ער געמוזט געבען.

— פּונקט דער עיקר דו! — רופֿט זיך אָן דער סטאַשיווער — פֿײַוועל...

— פֿײַוועל, איך... וואָס איז די נפֿקא מינה? אָבער ער האָט געגעבען, ער האָט געמוזט געבען, ער מעג זײַן אַנ׳עלוי, וואָס נעהמט דאָס מיך אָן?

בײַ דעם וואָרט „עלוי“ גיט זיך דער קראָקעווער אַ קריַם און זאָגט איראָניש:

— אַנ׳עלוי, ער קאָן ודאי דרײַ תּוספֿות׳ן... ער האַקט אָב, ווײַל איהם דאַכט זיך, אַז בײדע קוקען איהם עפּעס מאָדנע אָן. ער געהט צו צום אויווען און שטעהט דאָרט.

עס עפֿענט זיך די טהיר מיט אַ ליאַרם; די קעסט־בחורים זאַט און פֿריילעך, שטופּען אײנער דעם אַנדערען דורכגעהענדיג די טהיר. דער זוואָלינער דערצעהלט עפּיס מיט היץ, וואַרפֿט מיט די

— גאַנץ אינטערעסאַנט. די רעדנס, אַז מען מאַכט אין דער־
היים ליטעראַרישע ביים טאָג, כּדי איך זאָל אַן אַנדער טעמע.
נאַכט, זאָג איך דער, אַז ער וועלט הויזנ־קעסטל, וועלט אין
אַלץ מען גערעדט קעגן ליטעראַרישן ביים טאָג. די מענטשן פֿאַר
קעגן שרײַבער הויבט אויבן, ביז ער ניט אויף טירער. —
ער האָט געקוקט אויפֿן פֿון דער אַלגעמיין האַנט אין דער היים.
די אינטעליגענץ ביז זיך ווייטער פֿאַרפֿאָלקט.

— אינטעליגענט, — פּיניע האָט געטרונקען אַ מאָל באַנד! לאָמיר
אינטעליגענץ — דער פּראָקוראָר האָט שטאַרק ליגט פֿאַרשריגן
הונגעריק, וואָס מען ברויך צו באַקומען קעמער.

פּיניע האָט זיך אויסגעדריבן און אים געוואָרפֿן איין
בריוו. דער פּראָקוראָר האָט אים נאָכגעשריגן:

— קום נאָר! איך בריך דיר קעפּ צו וואָגן! איך בין
גאַנץ!

פּיניע איז צעגאַנגען.

— ווייטער קאָן באַשטין אַ מאָל באַנד! וואָס שטאַרט האָט דער,
צו די ווײַבער וואָגן!

— פּראָטעסט דיר דען קאָפּ — האָט זיך פּיניע אָנגעשריגן —
אַך דאַרף אים נעמען.

— ער אָנגעהויבן שרײַען אויף נאָך דער פּראָקוראָר —
וואָס אָנגעהויבן דו! דעם דיין האָבסטו! דער גערעדט מיט פֿינף
גראָשן! לייגט ער!

פּיניע האָט קעפּ אַרויס מיט די הענט, געשלעפּט ניט
אין געהאַט אים.

— געקומען דו! — זאָגט דער פּראָקוראָר — פּיניע ווייסט זיך צו־
געקומען דעם הויז. וואָס האָט אויך אים געבראַכט צו צוזאַמענשטעלן
דעם געלט!

— געקומען די, דעם בעל־הבית! — שרייט זיך דער פּראָ־
קוראָר — ער וועט זיך ניט אַנטלויפֿן דעם בײַם רבי!

מיט אַנ׳אָבגעוואַשען פּנים אויף ריין, גלייך פערקעמטע האָר און אַ שמאָל, ערעל פּנימ׳ל, איז אַריינגעקומען רופען אויף מיטאָג. זי איז צוגעגאַנגען צום רב, אָנגענומען איהם ביי דער שנור פון שקאָפּ-ראַק און האָט געזאָגט:

– טאַטישי, די מאַמישי האָט געהייסען אַהיים קומען אויף מיטאָג.

זי איז אַביסעל רויט געוואָרען, בעגעגענדיג דעם זוואָלינערס בליק, און די שנור איז איהר אַרויסגעפאַלען פון דער האַנד. דער זוואָלינער האָט איצט געקוקט אויף איהר בלונע. ער איז קורצזיכטיג געווען, און האָט זיך דאָס ערשטע מאָל געפונען אַזוי נאָהענט פון אַ מיידעל. ער איז געוואָהר געוואָרען אַ נייעס: אַז נישט נאָר אַ חייבער, נאָר אויך אַ מיידעל האָט ברוסטען. אין מח ביי איהם איז עפּעס אַ קשיא פערענטפערט געוואָרען:

– אויב אַזוי – האָט ער געטראַכט – וואָס איז ווידער די קשיא?

V.

די קעסט-בחורים זענען געגאַנגען אויף מיטאָג, אין בית-המדרש זענען געבליבען די טעג-בחורים. דער פּיעטערקאָווער, דער סטאַשיווער און פּייוועל זענען געזעסען צוזאַמען, דערביי איז געשטאַנען דער קראָקעווער. אין אַנ׳אַנדער זייט זענען געזעסען נאָך צוויי טעג-בחורים, וואָס האָבען צווישען זיך גערעדט און שטאַרק געמאַכט מיט די הענד.

– וואָס מיינסט דו, האָט מען היינט געקאָנט קאָכען ביי׳ם רב? – האָט דער פּיעטערקאָווער געפרעגט פּייוועלען. פּייוועל האָט איבערגעוויישט דאָס בערדיל און האָט געענטפערט:

– קליסקעלעך מיט באָב.

– מהיכא-תיתא קליסקעליך מיט באָב? פון וואַנען ווייסט דו דאָס?

פּייוועל האָט געקלערט און האָט געזאָגט:

אנגעשטעלט זיך מיט בלינדע אויגען פאר דער ברוסט. די אויגען זיינען איהם פון געוויינען מיט טרעהרען, ער איז צוגעגאנגען צום עמוד, אנגעלעהנט דעם קאפ אויף בלינדע ווענד, האט שיער געאטעמט און געבריסט.

„פוסטעס, ערלים! פוסטעס, ערלים!"... ער האט געוויינט ארויסגעגאנגען, נאר דער רב האט איהם צוגערופען און געזאגט צום פארשטעהער:

— דאכט זיך, מען זאל מיט איהם געדענקען אין לערנען! — ער האט גענומען איינעם קראקעווער מיט דער לולב און געזוכט איינעם ווילנער. — לאנגע מיט איהם שמועסען אין לערנען.

דער ווילנער מיטן קראקעווער האבען זיך אנגעהויבן.

— ווען ווערט דער רב אנהויבען דעם שיעור? — האט דער קראי-קעווער געפרעגט.

— מארגען. „חזי דברי" ווערען מיר לערנען. דאכט זיך געלערנט אמאל! — האט ער געפרעגט דעם ווילנער. — א מיינע סוגיא; בי מיר אין ווארשע איז אנגעשריבען חבר-הלים *), נאר זעהט נישט, „לא קרבאי אנס" *)... די דאזיגע געלערנט בי מיר, דאכט זיך פאר צוויי יאהרען! — האט ער זיך געוויינערט צום קראי-קעווער — געדענקט קיינער! מ'איז פארוואן הרושים נעגבאות, אז נאר-נישט! אז איך בין איהם געווען ווי דו, דאכט איך געזאגט נאכזאגען יעדען ווארט, וואס איך האב געלערנט; וואס מיינט יעצט פאר-געסען! געשטאנען דאכט דיר!

דער קראקעווער האט נאכגעשיט געקוועטשט און דאס נאר איבערגעפרעגט:

— רבי רבי! — ווי צו ירושלים האט ער נאר נישט געפרעגט, און בי איהם איז געבליבען, אז מען מוז די סוגיא איבערחזרן.

דער רב איז אלבער, א מעריר פון 60 יאהר און א בלייך בריית

---

*) ווערד פלגל. **) נאר ביי דאס וואס קיינער נישט געוואוסט.

דער קראָקעווער איז די גאַנצע צייט געזעסען איבער אַן אָפּע־נער גמרא, נאָר אַריינגעקוקט האָט ער ניט. איהם האָט זיך אַלץ געדאַכט אוּן ער האָט אַלץ געוואַרט, אַז דער רב וועט איהם צו־רופען און אַריינמישען זיך אין שמועס. און יעדעס מאָל, ווען דער רב האָט זיך אויסגעדרעהט האָט ער געמאַכט אַ תנועה מיט׳ן גאַנ־צען גוף. מעהר פאַר אַלעס האָט איהם דערקוטשעט דעם וואָלי־נער׳ס פאות, די צעוואָרפענע. „דאָס מאַכט ער עקסטראַ, אזאַ קליינער לאָבוס!“ האָט ער געטראַכט. און וואָס לענגער דער שמועס האָט געדויערט, וואָס היציגער זיי האָבען זיך געשפּאַרט, האָט דעם קראָקעווער אַלץ מעהר פערדראָכען. וועגען וואָלינער האָט ער גאָר ניט געוואָלט טראַכטען. איהם איז עפּיס מאָדנע אויסגעקומען, אַז ער, דער קראָקעווער, דער מתמיד, וואָס איז אַזוי פיעל נעכט אויף געווען און געלערנט, וואָס לערנט שוין דאָ דריי יאָהר און וואָס דער רב אַליין מוז איהם צונעהמען צום אַנדערען שעור, האָטש ער צאָהלט איהם קיין גראָשען ניט, — אַז ער זאָל ברייכען מורא צו האָבען פאַר עפּיס אַ יונגעל אַ קליינם פון וואָלין ערגיץ, וואָס צע־וואַרפט די פאות און מאַכט תנועות מיט די הענד. נאָר אין רב האָט ער זיך געוואָלט נוקם זיין. און פיהלענדיג, ווי שוואַך ער איז דעם רב עפּיס שלעכטס צו טהון, האָט ער שטאַרק פערביסען די ליפּען און געשאָלטען איהם אין געדאַנק: „געלער רמאי! וואַרט דו! איך ווייס! ער מיינט, איך ווייס ניט!“...

— נאָר זיי רויכערען! — האָט ער זיך געבייזערט אויפ׳ן בענ־דינער, וואָס איז געזעסען דערביי און האָט געצויגען אַ פּאַפּיראָס. דעם קראָקעווער האָט דער רויך געשטיקט.

דער בענדינער האָט בעהאַלטען דעם פּאַפּיראָס, אָנגעהויבען זיך שטאַרק צו שאָקלען איבער די גמרא. אין מיטען אָבער האָט ער אַרויסגעלאָזט אַ פיל מויל רויך גלייך אויפ׳ן קראָקעווער. דער קראָקעווער האָט זיך צערבייזערט און האָט איהם געוואָרט אָנהאַפּען ביי׳ם אויער, נאָר אין מיטען האָט ער זיך שטאַרק פערהוסט און

האָט פֿאַרלאָנגט פֿון דעם ביז דער "מאַנקער" גאַנץ נים ראַלי-
גער, דער מאַנקריטש וועלכער איז געווען אַזוי אויף אים; ער
האָט געקריגען די ראָטע רייכען, וואָס האָט שוין ניט געקריפּעט.
און האָט קריטשען מיט דער פֿריערדיגער האָר. די באָרד האָט זיך
געשאָקעלט, און די שטערן פֿון שפּאָלטאַלט דאַכען זיך געקרייזעלט
אין דער וויט, דער וועלכער האָט זיך ניט געריסען, ווען מא-
כען־רונקעל איז געווען ווערטעס, און די יאַרמעלקע האָט אַרונ-
טערגעפֿאַלען פֿון קאָפּ. ער איז געבליבען ליגען מיט רב. אין זיין רעדער
רב האָט זיך ראָגע געפֿירט, און ער האָט אים ניט געקאָנט
אַנטקעגענשטעלען, האָט ער זיך אַנגעהויבען אויסצושרייען און געטאַנצט
אונטער מיט די רגליים, ווי אַ משוגע, האָט געקרעכצט זיך. מען איז
צוגעלאָפֿען צו דער שאַנק, אָנגעלייגט אויפֿן פּיס אַ נאַסען שמאַטע
בלויז. דער רב האָט אַרויסגעקראָכען אין פּיס אויף דער באַנק, גע-
בעטען דעם צייכען; דעם וואַרעמערס פֿאַרט זענען געווען צוזאַמען
אַרויס געגאַנגען פֿנים. ער האָט זיך אַרומגעדרייט און אַנגעפֿאַלען מער
אין דעם געטראַט. גאָט! האָט ער אויסגעשריען.

אין געפֿינענדיג קענען אַ גוטע סברה אַנצוזאָגען דעם רב,
האָט ער זיך ווייטער אָנגעהויבען צו שפּאַרען. די יונגע ווייטער
געהאַנגען אויך אין אַ קאָב אויבען בית־המדרש, פֿאַרטיקלט און
פֿאַרשלאָגן אין פּיזיל. דער קאָפּ איז געשטאַנען בײַ די טישען אויבער
די אָרעמע גבירות און געשלאָגען און געוואַנדערט זיך, פּרוּצים
האָט שוין ניט מער געקאָנט, וואָס ער האָט געדאַרפֿט טון.

— אַ קלעזמער! — האָט ער געזאָגט און געשאָקעלט מיטן קאָפּ —
אַ־הא! אַ קלעזמער...

— וואָס האָבט חן אים געזאָגט איבערגעקערט נאָר! — האָט
זיך דער שמשׂטייער אַנגערופֿען.

— די פּיטער חי! — פֿריער האָט אים געגעבען אַ ווינק מיט
דער האַנט אויפֿן פּיס. דער שמשׂטייער האָט זיך פֿאַרדרייט און
האָט ניט געקענט פֿאַלקען.

ער האָט רחמנות אויף איהם, וואָס מען נעהמט איהם צו דאָס געלד. אין די אויגען שטעהען איהם טרעהרען.

— גיעב זיי נישט! — רעדט ער אַרויס אין פּערוויינט זיך טיער נישט.

פייוויל גלאָצט אוים אויפ'ן סטאַשיוועך אַפאָר בייזע אויגען, דער סטאַשיוייער דערשרעקט זיך און בעהאַלט זיך אונטער אַנ'אַנדער רענס קאָפּ.

— מילא, אז דו ווילסט נישט — זאָגט פייוויל צום וואָלינער — מיי: ט אפשר, מען וועט דיר עפּעס טהון? גאָר נישט. האָסט די: ברירה, גיב נישט, אדרבא, איך בעט דיך עפּעס? גלייך ווי איך האָלט איהם געבעטען! האָסט דו געהערט! דער דין איז אַפּיער־טעל, עס מאַכט אוים 3 גילדען מיט 5 גראָשען, הײנט וויפיעל קומט דיר צוריק?

— 9 מיט 15 — חאַפּט דער וואָלינער אַרוים, — איך וויל געבען תיקון. אלע געבען? — לעגט ער צו מיט אַ בעטענדיגען טאָן און קוקט זיך ארום.

IV.

די מהיר האָט זיך געעפענט, און עס האָט זיך געזעהן אַ גרויסע רויכערינע לולקע און אַ געל בעוואַקסען פנים, — דער רב איז אַרײַנגעקומען. דער עולם האָט זיך אַביסעל צורוקט, דער קראַ־קעווער, וואָס איז ווידער געשטאַנען ביים אויוען און האָט גע־קוקט אויפ'ן רעדעל בחורים, — האָט אויסגעשפּיגען.

— „וואָלינער! — האָט דער רב צוגערופען מיט דער לולקע בייענדיג — די קשיא איז קיין קשיא ניט! עס איז אַ טעות תוך כדי דבור. אַז דו ווייסט נישט, וואָס דער טעות איז געוועזען״... און דער רב האָט זיך אַרײַנגעלאָזט אין אַ טיעפען שמועס מיט'ן וואָלינער. זיי זענען געגאַנגען אַרויף און אַראָב איבער'ן בית־המדרש. דער רב

— [illegible] די [illegible], ווי — [illegible] זיך דער [illegible]־

[illegible] — איך מיר א מענטש!

דאָס [illegible], וואָס זײַ האָבן איבער די [illegible]

[illegible]. דער [illegible] שפּרינגט אַרײַנער איבער דער באַנק,

כאַפּט זיך [illegible] [illegible] און [illegible]... און זאָגט. דער [illegible]־

[illegible] [illegible] צו דער [illegible] [illegible]. דער [illegible] כאַפּט אַ־

[illegible] [illegible]. [illegible] אין דער [illegible] אין, מיט דער

[illegible] [illegible] זיך צו און זאָגט:

— [illegible] די בײַם [illegible], נאָר [illegible] מיט די [illegible]. דאָס

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

— איך בין נאָר [illegible]... — זאָגט דער [illegible] [illegible].

— [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] זיך אין [illegible]. אָדער־

[illegible], [illegible] [illegible], מיט [illegible], [illegible] [illegible]־

[illegible] [illegible]. — [illegible] [illegible]. האָבט [illegible] אַבי [illegible]!

דער [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], וואָס

[illegible] [illegible] אין דער [illegible] [illegible].

— [illegible] [illegible] האָבט [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] מיט [illegible]

[illegible] [illegible] די [illegible] [illegible] אין [illegible] [illegible], וואָס דער [illegible]־

[illegible] [illegible] אין דער [illegible], — האָבט [illegible] אין [illegible] [illegible]

[illegible].

— [illegible] [illegible] — זאָגט דער [illegible], [illegible]

דאָס [illegible] [illegible] [illegible] אין [illegible] די [illegible]. [illegible] [illegible],

[illegible]. דער [illegible] [illegible] [illegible] מיט די [illegible] [illegible] [illegible],

[illegible] [illegible] [illegible].

— [illegible] [illegible] מיט [illegible] [illegible] — זאָגט [illegible] — א [illegible]

[illegible] [illegible]: [illegible] אין דער [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]!

— [illegible] מיט [illegible] — [illegible] דער [illegible] [illegible].

דער [illegible]. וואָס איז [illegible] [illegible] [illegible] מיט [illegible]־

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] זיך [illegible] [illegible].

— ווי זעהט ער אויס?

— פֿע! ער געהט נישט שען אָנגעטהון. אַזאַ קליין לאָבוסל. „חמורים״! ברומט דער קראָקעווער און דרעהט זיך אַוועק ביין. דער טשעקאָטשינער בלאָזט אָן די באַקען און מאַכט עפּעס אַ מאָרנע תּנועה מיט דער האַנד.

III.

עס עפּענט זיך די טהיר, און עס בעוויזט זיך אַ קליין יונגעל, אַ שוואַרצער מיט צופֿלאָסענע פּאות. ער שטעהט ביי דער טהיר אַ ווייַלע, און זיינע אויגען, שוואַרצע און לעבעדיגע, לויפֿען אַרום אויף די בחורים, אויף די ווענד, אויפֿ'ן אויווען און אויפֿ'ן קראָקעווער. אין בית-המדרש איז שטיל געוואָרען, אַלע אויגען קוקען אויפֿ'ן נייעם חבר.

דער זוואָלינער!...

— דער עלוי... רוימט איין איינער דעם אַנדערן.

דער זוואָלינער געהט צו צום טיש, אַביסעל אָבגערוקט פֿון די בחורים, זעצט זיך אַנידער. דער עולם רוקט זיך אַיינציגוויי צו און דערלאַנגט „שלום-עליכם״.

— שלום-עליכם, אַ בחור... — זאָגט דער קראָקעווער, ווייַענדיג נאָך אַ טריט אָבגערוקט פֿון זוואָלינער. די ווערטער האָט ער אָנגעגרייט נאָך ביי'ם אויווען שטעהענדיג, און האָט זיי אַרויסגערעדט אַביסעל צו פֿריה. ער דערלאַנגט די האַנד, פֿערבייסט די ליפּ און געהט צוריק צום אויווען.

— רעד „תּיקון״! *) — שטופּט דער פּעטראָקאָווער דעם טשעקאָטשינער.

---

*) תּיקון — אַן אַרט איינקויפֿגעלד.

— ווייסט איר ? דאַכט זיך דער בעל־הבית איז פֿון שלאָף אין דרויסן האָט קאָנען צוזעהן די פּרינצעס. און שפּאַצירט מיט די אַיגענע תּלמידים. וואָס ווייסן פֿון מיר. דער משגיח־אַבסינגער לאָזט אײַנגעהן דאָס פֿאָלק און שפּילט זיך מיטן קעסטל. דער קראַנקער נעמט אַ צוג אַריין.

ער האָט אַ שיינעם ווייל!

דער רבי האָט געמאַכט רעזערווירטע. אַז הײַנט וועט קומען אַ דיפּלאָמירטער עדות פון וויאַרשן. „דאָס איז אַ גליק - האָט ער געזאָגט. - בײַ דעם נאָר קרימינאַל אַ תלמיד ניט געזאָגט". און אײַנגעריכט האָט. האָט ער געזוכט דעם קראַנקער אין די אייגענע אויגן. בשעת מעשה האָט זיך דער קראַנקער נאָר וויניג דערזען געפֿאַלן. „דער גרויסער תנאי - האָט ער געטראַכט וועגן אייגן דורך גוטן באַהר - איך ווייס דו ברענגסט אַ פּאָר קערבלעך פון מיר." ער ראָלט דעם רבי פאר א פליידערער און האָט איהם ניט ליעב. בײַ נאַכט אַבער, אײַנזן געלעגער, האָט ער לאַנג ניט געקאָנט אײַנשלאָפֿן ווערן. ער האָט זיך פֿאָרגעשטעלט אַ קליין ייִנגל פון דרײַצעהן יאָהר. וואָס קאָן בעסער דערגען פאר איהם, וואָס וועט די קעסטן דאַגר פון רבי. פאר איהם. און דאָס דאָס איהם ניט געלאָזט שלאָפֿן. איצט וועט ער איבערפֿירן איין דעם קרענקען. דער וועט זײַן בײַם רבי צייט שפּעט אין צימער און וועט זיך אויך ניט.

ער ווײַזט מיטן פֿינגער דעם משגיח־אַבסינגער. ער נעמט זיי. דער קראַנקער וועט זיך בערויגען און שפּילט זיך מיטן משגיח־אַבסינגערס קעסטל.

— האָבט איהר גערופֿן ? - פֿרעגט ער.

— יאָ ! - פֿרעגט דער משגיח צו זײַן פּראָוויזאָריעם.

— אייבער. נו... דער ווי אַלינער, וואָס איז הײַנט געקומען.

— אַ ! אַיאַ קליינשטעטער, ער האָט געקומען מיטן רבי אַני־בײַכען אין דער שטאָטשוב...

– האַלב צוויי, נאָך אַנדערהאַלבען שעה צו'ם מיטאָג.

II.

ביי'ם איוועז, אָבגעזונדערט פון אַלע, שטעהט דער קראָ-קעווער, אַ הויכער דאַרער טעג בחור, מיט אַ קרענקליך פּנים און מיט קליינע געקרייזעלטע פּאות, דער בעסטער בחור אין דער ישיבה. ער האַלט די הענד אונטער זיך און רייבט די קאַלטע קאַפּ-לעם צייטענווייז הוסט ער, שפּייט אויס, פערבייסט די הינטערשטע ליפּ און קוקט אויף'ן לאַבענדיגען עולם בייז, מיט פערדאַלטונג.

אַז עס ווערט אַביסעל שטילער, און אַז ביי'ם איוועז קאָן ער נישט דערהערען, וועגען וואָס מען רעדט, ויהרט ער זיך אַוועק פון זיין אָרט, געהט זיך איבער פאַמעליך איבער'ן בית-המדרש, אויף קיינעם נישט קוקענדיג. און קומענדיג צו'ם טיש, וואו די בחורים רוישען, בייגט ער צו אַנ'אויער און ווערט בייז:

„חמורים״ – טראַכט ער – „זיי קאָנען נישט רעדען צו דער זאַך״!

דער בענדינער מאַכט איהם נאָך אַ נאָז מיט ביידע הענד און זאָגט מיט אַ גמרא-ניגון:

– אַ הויכער דראָנג, וואָס איז אומגעפאַלען...

„אַ הויכער דראָנג״ איז דעם קראָקעווערס צונאָמען.

– ווער איז דאָס דער שקץ דער? – פרעגט דער קראָקע-ווער בייז און שטרענג. ער הוסט אָב און בלייבט שטעהן אויפ'ן אָרט.

דער טשעקאָטשינער ווייזט אָן מיט'ן פינגער. ער פיהלט זיך איך שטענדיג בעליידיגט פון די חברים. ער איז שטאָלץ מיט זיין טאַטענס עשירות, מיט זיין גאָלדענעם זייגער, און די בחורים שרייען אויף איהם „פערשטאָפּטער קאָפּ״. לערנען קאָן ער גאָר נישט.

– ער, דער קליינטשיקער, גיב איהם... זאָגט ער.

— און לאָמיר אַלע איצט שבת־קודש; מען שרייבט דאָס
הויז...

— אָט דאָס מאַכט חתונה, איז מיין נאמנות. און ווי
אַזוי ליגט — הינטער דער דער בענקשאַפט, אײַנגעלייגט מיט אַ שוואַר־
צער, מיט שטראַלנדיקע אויגן און געשיכטע, פרייען בערגלעך.

דער עולם ווערט ווידער רעגערן. פון דעם ווערט „חתונה"
האָט מען אויס איז מאָס דער. די יונגע געשריגענע קאָפּלער
דריקן קלאָג אַ־אַרבעט. וואָס ווערט איז געפירט; די אויגן
פינקלען; די ריזן פרייען זיך עפּעס מאַכן, און דאָס געלעכ־
טער, וואָס טוט זיך אויס פון אַלע מיליאָר צוזאַמען נאָך ידען
געדענקען ווידער. ווערט אַלץ געדיכטער, געדריקטער און אָב־
געריסענער. דער פּינצרעקאָווער אַפילו, ווער אַגעראַבענער
בחור, וואָס איז ביי אַלע געווען באַקאַנט מיט צוזאַמען פּאַ־
פּירענע פּאַפּיר איז ראָנג שלעגנדיק און מיט עפּעס אַרויסן,
— לאָנג ער ווערט געגעבן די צו גילדן, וואָס ער דאָס ביי זיך, —
דערציילט די אַלט איט. דערנאָך איז די אויגן אין פּרעגט דאָס
פּאַפּיווקער:

— דאָרט! וואָס דאָס ער געזאָגט!

דער פּאַפּיווקער פּעראָאָט זיך און ווערט רויט. ער האָט
אַ מאָרגן הונגער צו הערן אַנדערע רעדן די רייד, נאָר איבער'חזר'ן
קאָן ער ניט. דער פּעטקאָוויטשער, דער רייכסטער בחור,
וואָס צאָלט דעם רב גאַנצע זעקס רובל אַ וואָך; אַ רעדיוואָקעטשער
און אַ פּירער מיט אַ בלאַסער אויפן פּנים, בלאָנדע און די באַקן
און געזעסן זיך איבער־דערציילט מיט אַ'קרבנות מאַן, ווי ער
האָט אַ בית־מדרש געזאָגט. נאָר דער פּירלעמער, אַז די יעדע־
רער יונג מאַכט ניט קיין אינדרוק, אַז דער עולם קוקט איך
אים אַן דאַנקט ניט. געזאָגט ער אויס מיט אַ ברייטקייט דעם
געלעכטער פון ווידער־צעשטערן, קוקט און זאָגט:

I.

עס איז שוין געווען אָנהויב ווינטער, ווען די ישיבה=בחורים פֿאָהרען זיך ערשט צוזאַמען. די „טעג=בחורים“, די אָריימע, וואָס צאָהלען דעם רב גאָרנישט און וואָס לערנען דעריבער נאָר אַיין שעור, קומען פֿריהער, כדי צושאַפֿען זיך בײַצײַטענס טעג; די „קעסט=בחורים“, וואָס עסען און שלאָפֿען בײַ'ם רב און לערנען צוויי שעורים, זענען נאָך נישט אַלע דאָ. דער רב האָט נאָך נישט אָנגעהויבען דעם נײַעם שעור, ער וואַרט אויפֿ'ן „קאָמפּלעט“, און די בחורים, יונגע קינדער פֿון 14 ביז 19 יאָהר, האָבען פֿרײַע צײַט צו שטיפֿען, צו לאַכען, צו זינגען, מעשיות צו דערצעהלען, „גבול=פּה“ *) צו רעדען און צו רויכערען. דאָס גאַנצע בית=המדרש איז פֿערצויגען מיט אַ וואָלקען רויך.

אין דרויסען איז אַ טריבער טאָג, עס קאַפּעט אַ רעגען, איבער'ן הימעל ציהען וואָלקען, די בלאָטע אין דעם קליינעם שטעדטעל איז גרויס, און די צוויי בוימער, וואָס שטעהן פֿאַר'ן בית=המדרש, שאָקלען טרויעריג מיט די נאַקעטע צווײַגען.

צו ווײַלען ווערט דאָס רעדען איבערגעהאַקט, בײַ'ם טיש ווערט פּלוצלונג שטיל. דער עולם וואַרט עפּעס, עס דערמאָנט זיך די הײַם, וואָס מען האָט ערשט פֿערלאָזט, טאַטע מאַמע, וואָס מען וועט אַ גאַנצען זמן נישט זעהן; די אָרימע דערמאָנען זיך, אַז נאָכ'ן ערשטען חודש בלײַבען זיי אָהן אַ גראָשען געלד, און אַז מען מוז קאַרגען פּאַפּיראָסען. דער סטאַשיווער, אַ קליין יונגעל מיט אַ געזונד, פֿריש קײַלעכדיג פּנים, זיפֿצט אָב און האַקט איבער די שטילקײַט:

---

*) ציגײַשע רייד.

אין אַ פּוילישער ישיבה.

געזעהן זיינעם טויטן אויסזעהן. און די אויגען זיינע זענען טויט געוואָרען מיט טרערען.

עס האָט זיך געענדיגט דער ערשטער טייל. ער האָט גע־שלאָסען די אויגען און געשוויגען. אז באַרואַהן מיט באַניען האָט זיך אויף און געדרעהט זיך איבערשטאַרקען.

ער האָט זיך אויך אויסגעטריבען און געגאַנגען אהיים. גע־קומען איז ער מיט זי.

צו באַרעכטען איז בענדער געגאַנגען אויף דער נאַכט. ער האָט זיך געפיהלט מיער און באַנג. אגאַנצע נאַכט איז ער גיט געשלאָפען, און געקלאַפּט אהין און ער גיט געגאַנגען. און ער האָט זיך אויסגעדרעהט אויף די נאַכט אין צימער. פּלוצלונג האָט ער דערזעהן פאַר זיך באַניען, וואָס האָט זיך דערנעהנטערט מיט גיכע טריט:

— וואו ביסט איהר געבליבען אויסגעקומען! — האָט זי געשריגען, אַרומגענומען אויף די האַנד.

נאָר ער האָט איהר ניט געענטפערט פון דאַנק; ער איז גע־בליבען שטעהן אויפן אָרט מיט אַ פאַרשטאַרקטען בליק. זי איז בלייך געוואָרען און האָט פאַמעליך אָנגעשטאַרקטן פון איהם.

בענדער האָט איהר נאָך נאָכגעקוקט, ביז זי איז אַרײַן אין אַ שטיבעל נאָך און ער איז ווייטער געגאַנגען פון זיך.

עקסטרא מיטגענומען, כדי איהם צו ערגערען און צו שטערען זיין רוח.

„ווי מאָרגנע דאָס קומט אויס! — האָט ער געטראַכט מיט פער־ביסענהייט—זי צווינגט מיך, אַז איך אַליין זאָל העלפען מיך פּייניגען״!

אַז זיי זענען אַריינגעקומען אין אָפענעם גאַרטען, האָט דער אָרקעסטער שוין געשפּיעלט. קוים האָט מאיר זאָהן דערהערט עטליכע טאַקטען, האָט ער זיך שוין ענטציקט:

— ווי שען, ווי גראָכאַרטיג! קיין ערהאַבענערע זאַך, זאָג איך, איז ניט פאַרהאַן אויף דער וועלט, ווי מוזיק. הערט! הערט! שרעקליך!

דאָס האָט נאָך מעהר אויפגערעגט בענדער׳ן, און אויך דאָ, אין גאָרטען, איז מאַניע געזעסען אויף דער זייט פון מאיר־זאָהן׳ן. אַליץ איז געווען עקסטראַ געמיינט געגען איהם. ער האָט זיך געפיהלט בעליידיגט, געקוועלט. און די מוזיק האָט איהם גע־ריהרט ביז טרעהרען. די טענער זענען אַריינגעדרונגען אין זיין פער־ביטערט האַרץ, האָבען איהם געלאַסטשעט און געטרייסט און אי־בערגעבעטען. עס איז געווען אַ מאָמענט, ווען ער האָט פערגעסען מאַניע׳ן און מאיר־זאָהן׳ן און די גאַנצע וועלט, און האָט נאָר געדענקט זיין איינציג גרויס אונגליק, אַז ער איז איינזאַם און עלענד, און קיין מענש און קיין זאַך עקזיסטירט ניט אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל דעריויף קאָנען זאָגען: „אָט דאָס האָב איך ליעב, אָט דאָס האָב איך מיר אויסגעוועהלט, אָט דאָס געהערט מיר״. טיילמאָל וויעדער איז אין זיין האַרץ ענטשטאַנען אַ שרעק־ליכער האַס צו דער דאָזיגער אונבאַרמהערציגער, אונגערעכטער מאַניע, און ער האָט געפיהלט, אַז ער דאַרף זיך נוקם זיין אָן איהר, אַריינלאָזען איהר אַ קויל אין דער ברוסט און טויטען זי אויפ׳ן אָרט. און וויעדער אַ מאָמענט האָט זיך זיין גייסט בערוהיגט, און דער געדאַנק וועגען טויט האָט זיך אָבגערופען פון אַ ווינקעל מח.

„ווי אַ הונד, ווי אַ הונד וועל איך שטאַרבען!״ האָט זיין האַרץ

אויסגעטערט די אויגן און נאָז. האָט ער געשריגן: מאַרי-
וואַהאָן'ן ראַט.

„די ערשטע פּאָליטיק דאַרף זיך אײַ״ — האָט ער געשראָגט.

— אידר זאָגט איך אייך באַשערט — האָט ער געזאָגט
מאַריוואַהאָן'ן.

— א שאלה דאַרף איך, אידר האָט דען א בענדערי וואָס פֿאַרן
וואַלט דינען דערפֿון געשפּילט? איהר ווייסט, מאַניע, איך וואָלט
ניט געקענט איבערהערן, אבי צו הערען מיט. צוויי גוטע
ווערטער זאָגט איך, נעמט פֿאַראַן איך דער וועלט: צו קענען איך
דער נאָמען איך צו הערען מיט, און איבער דעם איז אַרויס נאָר-
ניסט, נאַרישט, ניט וואָהר!

— אויסגעלייגט האָט מאַניע געזאָגט — און איהר זיי ביטע,
בענדערי!

— איך בין נאַריש! זאָגט נער.

די קאָפּ איבערגעשלאָגן און טראַכט. מאַניע, אויסגעדרייט-
דיג און וואַגט, האָט זיך געמאַכט נעבן מאַריוואַהאָן, ווײַטער
פֿון בענדערי'ן. די נאַכט ווען האָט זי זיך אָפּגעשטעלט געזעסן
מיט מאַריוואַהאָן, און מיטן האָט זי זיך דורך צוזאַמען, און
בענדערי'ן איז נאָר ניט באַמערקט. ער איז געזעסן ווי איין
גליקליכער קינד. איהם האָט זיך געוואָלט אַראָפּשפּרינגען פֿון
טראַמוויי און גיין, און ער וואָלט האָט געקענט, ווען ער וואָלט
זיך ניט שעמען פֿאַר מאַריוואַהאָן'ן. בײַם אַרײַנגאַנג צום האָ-
טעל, האָט זיך מאַניע געווענדעט צו איהם:

— וויפֿיל ביליעטן האָט איהר גענומען, בענדערי?

— צוויי.

— און פֿאַר מאַריוואַהאָן'ן? איהר האָט פֿאַרגעסן, אַרער
וואָס? דער דאַרף קויפֿן נאָך איין בילעט.

געקויפֿט איז ווירקליך האָט בענדערי געמוזט קויפֿן נאָך א
בילעט, וואָרום ער האָט ניט געוואוסט, אז מאַריוואַהאָנען האָט זי

– דאָס הייסט?

– מיר וועלען זיך שיידען, ווי פריינד אָדער פיינד?

מאַניע האָט איהם געקוקט אין די אויגען אַריין און האָט געענטפערט שמייכלענדיג:

– נו, דאָס רעדט איהר דאָך נאָר אַזוי; שיידען זיך וועט איהר אייך ניט אונטערשטעהן. איך וויל דאָס ניט.

– נאָר איך וויל, מאַניע.

– איהר ווילט ניט, בענדער; ניט וואָהר?

– גלויבט, מאַניע, איך וויל. איך האָב קיין כח מעהר.

אַז זיי זענען צוגעקומען צו איהר טהיר, האָט זי געזאָגט:

– נו, גיט די האַנד, בענדער, אַז איהר ווילט... אַח, וואָס פאַרע קאַלטע האַנד איהר האָט! – זי האָט לענגער געהאַלטען זיין האַנד אין איהרע, זי האָט זיך אַביסעל צוגעבויגען צו איהם ווי זי וואָלט געוואָלט נעהנטער מאַכען איהר פרישען יוגענדליכען קערפער צו איהם. ער האָט דעם רייץ ניט געקאָנט ווידערשטעהן, האָט זי אַרומגענומען, זי העפטיג געקושט, און זי איז אַוועק מיט אַ פּרעטענזיע:

– וואָס איז מיט אייך, בענדער? דאָס איז גראָב.

אַ גאַנצע נאַכט דערנאָך איז בענדער ניט געשלאָפען, איהרע לעצטע ווערטער זענען איהם ניט אַרויס פון זין, און דרעהענדיג זיך פון איין זייט אויף דער צווייטער, האָט ער זיך געפרעגט און איבערגעפרעגט: צו וואָס, צו וואָס איז דאָס געשעהן?

צו מאָרגענס האָט בענדער געקויפט בילעטען אויף אַ קאָנצערט און האָט מאַניע'ן געשריבען, אַז ווייל ער וועט ערשט שפּעט פריי ווערען פון זיין אַרבייט, דעריבער זאָל זי וואַרטען ביי זיך אויף איהם. און ווי נאָר ער וועט קומען, וועלען זיי צוזאַמען פאָהרען. ער האָט אַביסעל פערשפּעטיגט, האָט זעהר געאיילט און

אונטערבראָכען די רעדע. ער האָט זיך אױפֿגעהױבען פֿון אָרט, אַנגעטאָן דאָס איבערראָקעל און איז געגאַנגען מיט איהר.

— װי פֿערבערגערס און בין געװען. סאַניע האָט בעגי־ רעט געקאָנט געפֿינען מיט איהר איז דער נאַכט אױס שױן עט־ ליכע חדשים, װי מיר קענט זיך אײַן, אַז איך שטעה געבען דער שפּיל פֿון מײַן גליק. און דערום מאָג האָב איך געדאַכט, אַז איך דאַרף װערען אַ אַנדער מענש. װי איבערגעבאָרען; אַז אױך אין מיר האָט זיך בערוהיגט. אַז מײַן צװײפֿעל זיך װעט פֿון אײַנפֿערשטעהן; אַז איהר, איהר האָט מיר געגעבען דאָס ריכטיגע גליק. פֿון װיכטיגע איך האָב נאָר געדאַכט אַנדערע רעדען, און װאָס איך אַלײן האָב אין אײַנציגע מינוט אין מײַן לעבען נישט געפֿיהלט. און איך האָב איך געדאַכט צו געפֿינען די ערלײזונג פֿון דעם גאַנצען ספּיריטואַליסטישען לעבען. פֿון די אַרץ מענשען, טראַכטען, געדאַנקען און געפֿיהלען. דאָס װעגען מיר דערפֿאַר געװאָרען ביז צום דער־ שטיקען. דאָס פֿאַר אַ מעות איך האָב געמאַכט! אָנשטאָט גליק האָט איהר מיר געגעבען שטערבענדע ליידען, דאָס...

סאַניע האָט איהם איבערגעבראָכען:

— איך, בענעדיקט, דאַרף מען נאָר געבען און נעמען. איהר שטעהט שטענדיג מיט אײגענע דעקער און װאַרט, מען זאָל איך געבען. און שטענדיג דראָהט איהר איך, און שטענדיג בעדענקט איהר געלט. פֿאַרװאָס געדענקט איהר נישט דאָס גליק, װאָס איהר װילט גלײַך. דאַרף מען געדענקען, דאַרף מען גלױבען, נישט שטענדיג די אײַגענע און װאַרטען, ביז מען װעט געבען. פֿאַרװאָס זאָל מען איך געבען? מיט װאָס האָט איהר דאָס פֿערדיענט?

ער האָט איהם איבערגעלאָזט מיט איהר פֿערשיעדענע געדאַנקען. ער האָט איהר איבערלעבען נישט געזאָגט, און האָט געקוקט מיט אַ געװיסטעסטער ריהרונג:

— װי איך פֿיהל איהר, קאָנט מיר זיך בעריהן פֿון געװע־ סען. אַפֿשר װעלט מיר מאַכען אַ ביסעל, סאַניע?

ווען זעהר ווייך, און אויף זיין פּנים איז שטענדיג געלעגען אַן אויס־דרוק, ווי ער וואָלט זיך ענטשולדיגען און בעטען, מען זאָל איהם מוחל זיין. מעדעלעך האָבען איהם ליעב געהאַט, אייטער מאַניע, וואָס האָט צו איהם ניט געפיהלט קיין גרויסע סימפּאַטיע, און נאָר כדי צורייצען בענדער׳ן, האָט זי זיך צו איהם מיילמאָל גוט פערהאַלטען. יעצט האָט זי ניט געוואָלט, ער זאָל זי בעגלייטען, און האָט געזאָגט:

— נו, ליעגט אייך, מאַ רזאָהן, ווייטער איף דער סאָפע, איהר זיים מיר שוין דערעסען געווארען. מיינע הערדען, ווער וויל מיך בעגלייטען?

בענדער איז געזעסען און ניט גערירט זיך פון אָרט. ער איז געווען פור אָנגעלאָדען מיט כּעס. אַלע איהרע רעד האָבען איהם געערגערט. „קיין איין עהרליך וואָרט, קיין איינציג וואָרט אָהן אַ זייטיגען מיין רעדט זי ניט״! האָט ער געטראַכט. אַלץ אין איהר האָט איהם אויסגעזעהן געפעלשט, ניעדריג, ניט ווירדיג. ער האָט זי יעצט טיעף געהאַסט און געפיהלט דאָס בעדערפעניש, זיך נוקם צו זיין אָן איהר.

נאָר פּלוצלונג איז זי צוגעגאַנגען צו איהם, אַרויפגעלעגט איהר האַנד אויף זיין אַקסעל ענערגיש און געזאָגט:

— בענדער, בעגלייט מיך אַהיים.

און די קליינע בעריהרונג פון איהר האַנד האָט געמאַכט אַן איבערקעהרעניש אין זיינע געפיהלען. מיט איינמאָל איז דער גאַנ־צער האַס פערשוואונדען, ער האָט נאָר געשפּירט יענע צערטלייכ־קייט פון זיין גאַנצען וועזען, וואָס אַ בעריהרונג פון איהר האָט שטענדיג אַריינגעבראַכט אין איהם. די צערטליכקייט, וואָס ער האָט אין דער לעצטער צייט לאַנג ניט געפיהלט, וואָס האָט איהם געפעהלט, וואָס די בענקשאַפט נאָך איהר האָט איהם געקווילט. נאָך אַ וויי־לע האָט ער זיך געראַנגעלט מיט דער דעה, געהן אָדער ניט. נאָר נאָך איין וויילער בענקעדיגער בליק פון איהרע אויגען האָט

באַלד דערנאָך האָט זי זיך געזעצט אויף אַ בענקעל בעקריכנס אין בעטל. זי האָט גאָר בעטראַכט איהר בויך פֿון איהרן אייגען: דער בויך האָט אויסגעריכט גאַנץ און אַבסאָלוט שטאַרק פֿון אַ גאַנצן-שטיקל.

זי האָט זי געזעהן איינע שטיקן און איז אויפגעוואַכן גיך, אויסגעריהט, מיט אַ ווייטערן געשריי.

בי געדאַרקיין אין זומער איז געקומען באַגינען און נאָך פֿיליגן בעקומען. כּך האָט פֿייגל געזונגען. פֿייגל געלאַכט און פֿייגל געריסן. באַגינען. וואָס האָט געשטעלט די ערשטע פֿייגל אין דער פֿאַרנאַכט. האָט געלאַכט און איז ליבליך געווען נאָך מעהר ווי געדאַכט, בעגינען איז געווען איהר לאַנגן, איהרע בעקאַנטע: אַלץ וואָס זי האָט געטראַכט. איז געווען געפֿלויגן הינטער איהר, אויסגעשטעקט איהר צו זעהן. ער איז געקומען מיט מיר, אויסגעקריצט אין אַ בויך. שטיל אין בוים. זי האָט נישט געקענט פֿאַרטראַגן דעם אויסגעליכטן ווינט, און האָט זיך אין מיטן געטראָגן צו איהם דאָ מיט אַ ווייבל, דאָ מיט אַ פֿראַגע, דער האָט קיין געפֿערליכעס און האָט זיך נישט געריהרט פֿון אָרט. און די ליכטיגע צייט האָט באַגינען אָנגעהויבן צו פֿירלען, אַז בעגינער האָט זיך פֿון איהר אָב, און דעם בעדאַנק האָט זי גלייך געזעהן נישט געקענט פֿאַרטראָגן.

פֿיליפּינע נאָך איז איהר אַרויסגעפֿאַרען צו נעהמען איהם, און זי האָט געזאָגט מיט איהר קליינינקער שטימען:

— ווער בעקלאָגט מיך היינט אַרום! שנעל!

דער פֿייגעלע האָט זיך אָנגעהויבן באַרויאָדן, דאָס איז געווען די ערשטע פֿרייד, דאָס איז געשטאַנען צווישן זיי. ער איז געווען יונג, שיין, גליקליך און גאָר פֿרוי. געקומען האָט ער פֿון דעם דאָרף דער האָט געגאַנגען בי באַגינען, און איז הערליכער געז־

– מען דאַרף דאָך ניט זיין ליַיכטזיניג, און מען קאָן זיך דאָך ניט לאָזען קושען פון יעדען!

– און איך בין „יעדער"?

זי האָט ווידער געשמייכעלט, צופריעדען פון זיך און פון איהר טאָן, און האָט געענטפערט:

– איך אבט אייך זעהר–זעהר.

און ווי איהם איבערצובעטען, האָט זי זיך געזעצט נעבען איהם אויף דער סאָפע. ער האָט גענומען איהר האַנד אין זיינע. זי האָט ניט געשטערט און האָט געוואַרט צו זעהן, וואָס פון דעם וועט אַרויס.

– זאָג, מ אַ נ י ע–האָט ער זאַנפט געפרעגט–קאָן מען קושען אַ מענשען, וועלכען מען אַכטעט?

– און צו וואָס פרעגט איהר דאָס?

– איך וויל, דו זאָלסט מיך קושען.

– נו, לאָזט אָב, ב ע נ ד ע ר, איך בעט אייך...

– ניין, איך לאָז דיך היינט ניט אָב–האָט ער געזאָגט מיט צוריקגעהאַלטענער אויפרעגונג–איך מוז וויסען, איך מוז זיך איבערציַיגען, מ אַ נ י ע...

– זייט איהר היינט אַ מאָדנער מענש, ב ע נ ד ע ר! הערט אויף, איך בעט אייך...

נאָר ער האָט זי מעהר ניט געלאָזט רעדען, ער האָט אַרומגענומען איהר קאָפּ מיט זיינע ביידע הענד און האָט איהם צוגעפרעסט צו זיין קאָפּ:

– איך לאָז דיך ניט אָב, מ אַ נ י ע, ביז דו וועסט ענטפערען. איך מוז וויסען, מ אַ נ י ע, דו מוזט ענטפערען: יאָ צי ניט; יעצט, די מינוט!

איהרע ליפען האָבען קוים בעריהרט זיין שטערן, און ער האָט געפיהלט אַ לייַכטען ציטער פון די ליפען,–אַ קורצען, איילענדיגען קוש.

בענעדעט, האָט ער געשריען:

— שווייג! איך וויל ניט, דו זאָלסט יעצט רעדן!

און ער האָט זיך דערשראָקן פאַר זיין אייגענער שטימען. דאָס איז געווען דער ערשטער פון אַ פערליכען, נאָר קענען אַ נעמען פאַר אַ דירעקטן ווערטער. דער מאָמענט איז געווען גרויס, אַז ער זאָל זיך אויסשרייען און זאָל ווייטער דער טראַכטן וועגן אַלטן פאַרלאָרן געדאַנקען. ער האָט געקוקט מיט רחמנות אויף דעם שטילן בּעטעלוויניק. וואָס איז געזעסן נעבן איהם ביי־טראַגן, ווייכלעך און געפּיינט.

— דו פערשטעהסט מיך ניט, מאַניע! זאָג דו וואָרהייט...

— איך ווייס ניט, בענעדעט! איך אבּער איך ווערד־ווערד.

— און דיר איז ניט אנגענעהם, אַז איך קען רעדן? דאָס ניט ליידן!

אַ קליינער שמייכעל האָט זיך בּאַוויזן אויף איהרע ליפּען. זי האָט זיך ווייטער אנגעהויבּן צו פּוצען פּרי, שמאָלץ און בּראָ־טן. זי איז איינגעגאַנגען צו דעם קליינעם שפּיגעל. וואָס איז גע־שטאַנען אויפן טיש, האָט בּעטראַכטעט איהרע האָר און געזאָגט:

— דאָס פּאַרן נאַרישקייטן איהר רעדט היינט! איך ווילט איהר ווייסט. גרויסע זאַכן געבּליבּן איך אייבּער...

אַך האָט זי אויסגעלאַכט פון מיין מאַמע, און זי, אַ בּע־פרייט, האָט ווייטער געווען בּעסער, טראַכטן ווי אַ קאַמע־דאָר בּענעדעט געבּראַכט.

— נו, מאַניע — האָט ער געזאָגט — איך ליעב ניט קיין אונ־וואַרשטעהן. איך האָב דאָס מעהר ניט אויסגעטראַגן. דו פערשטעהסט מיך. דו האָסט מיך ווי געשריבּן. איך בין צופרידען. אויסגעריסן מיט וואָס. יאָ, איך האָב דיר: בין איך דיר צופרידען? דאָס דו מוזט קענען ניט ליידן!

זי האָט איהרע געשפּילט, האָט געמאַכט אַ גרויסע פּני־מירדיגען טוואַן און געזאָגט:

אַמאָל איז ער געזעסען הארט נעבען מאַניע'ן אויף דער סאָפע בײַ איהר אין שטוב. ערשט פאַר עטליכע מינוט איז מאַניע געווען לוסטיג־לעבעדיג, פול בעוועגונג, פיל געלעכטער און טראַטץ. זי האָט זיך געזעצט און צוריק אויפגעשטאַנען, האָט גערעדט, און געוויצעלט זיך, און יעדעס גליעד איהרס, יעדער צוג פון איהר געזיכט האָט ווי גערופען: „איך בין אַ פרײַער פויגעל, פול לעבען, פריש און גליקליך“. יעצט איז זי פערשוויגען געוואָרען און זיך ווי אונטערגעגעבען. איהרע האָהר זענען ניט געווען אין אָרדנונג, זיי האָבען זיך אַראָבגעלאָזט אויף איהרע אַקסלען, בעדעקט איהרע אויערען און האָבען ציטערענדיג געשפיעלט אויף איהרע באַקען, אויף איהרע אויגען. איהר קלײַן שוואַרצליך געזיכט האָט ווי אײַנגעזאַפּט אין זיך די שענהײַט; עפּעס אַנ'ערענסטקײַט איז יעצט געלעגען אויסגעגאָסען אויף דעם פּנים. איהרע אויגען זענען ווי טיעפער געוואָרען, אַ לײַכטער שאָטען פון שמערץ און בענקשאַפט האָט זיי בעדעקט. זי איז געווען אָנגעטהון אין אַ לײַכטע בלוזע... ער האָט געגלעט איהרע האָהר, געקושט איהרע באַקען, איהרע אויגען, איהר שטערן, און זי האָט גערעדט ווייך און בעטענדיג:

— צו וואָס דאָס בענדער? ניט שעהן פאַר אײַך... הערט אויף!

נאָר דאָס זענען געווען אומזיסטע ווערטער, אָהנע בעדײַטונג וואָס האָבען געקלונגען ווי אַ שוואַך ווײַט ווידער־קול פון עפּעס אַ ווייסטעניש, וואָס ער איז שוין לאַנג דורכגעגאַנגען און וואָס ער האָט שוין פערגעסען. זי האָט יעצט איהם געהערט, געווען אין זײַן מאַכט: ער האָט צוגעבויגען איהר קאָפּ צו זיך, איהרע אַקסלען האָבען געציטערט אונטער זײַן אומאַרעמנדער האַנד, און איהרע פלינקע ריהרעוודיגע הענד זענען יעצט געלעגען אָהן ענערגיע, אָהן מאַכט, ווילענלאָז; איהרע ליפּען נאָר האָבען ניט אויפגעהערט צו בעטען:

— לאָזט אָב, בענדער... בײַ גאָט... וואָס טהוט איהר!

האָט זי דערזעהן, אַז ער איז פערטראַכט. אַ פּשוט'ער [illegible] האָט זי פּלוצלונג באַקומען צו וויסען, וואָס ער טראַכט, און גיך [illegible] האָט [illegible] צו דעם האַרץ:

– וואָס טראַכט איהר, בענדער? – האָט זי געפרעגט.

– מיר איז גאָר אויך גוט, מאַניע – האָט ער געענטפערט, [illegible], אַז ער זאָגט [illegible] – מיר ווייסט זיך ניט וועגען, [illegible], נאָר [illegible] אייך און דען געליבט.

– וואָס פאַר אַ [illegible] איהר מיר! שמייכעלט [illegible] איהר נאָר [illegible], און [illegible] איהר [illegible] ניט.

– דאָס איז וואָהר – האָט בענדער געענטפערט קורץ.

[illegible]. וואָס זי האָט אַמאָל געהערט פון בענדערן. האָט זי [illegible] און [illegible]. [illegible] וואָס [illegible], ווי ער האָט [illegible] פון איהר? [illegible] האָט געקענט'ס [illegible]:

– [illegible] געענטפערט איהר אַזוי: „דאָס איז וואָהר, דאָס איז וואָהר"; דאָס ווייסט איך אויך איצט. איך וויל וויסען: פאַר וואָס איז דאָס ניט וואָהר. איהר האָט מיך אַפילו ניט געפרעגט צו פערשטעהן [illegible] דאָס!

– איהר האָט רעכט, מאַניע.

[illegible] איז [illegible] געוואָרען, און זי האָט גע[illegible] [illegible]. בענדער האָט זי [illegible] ניט [illegible]. ער האָט זי [illegible] פאַר איהר [illegible], און [illegible] האָט ער [illegible] איהר דאַנקען צו [illegible] ליבען און האָט זי געקושט.

צי וואָס ער האָט דאָס געמיינט – האָט ער ניט פערשטאַנען, און ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז דער קוש איז געווען אַ גאַנ[illegible] [illegible], ווי [illegible], ווי [illegible] גע[illegible] [illegible] און [illegible].

— אַ פּיִערטעל אויף איינס — האָט ער געזאָגט נאָך אַ ווײַלע שווײַגען.

זי איז געשטאַנען אַ ביסעל פערטראַכט, דערנאָך האָט זי זיך אומגעקעהרט צו איהם מיט אַן ענערגישער בעוועגונג, האָט צוריק אײַנגעשטעקט דאָס זײַגערל אין דער בלוזע און האָט געזאָגט:

— גוט, לאָמיר נאָך געהן. סײַ ווי סײַ שלאָפט מען שוין דאָרט. וואו אהין?

— אַלץ איינס.

און ווידער זענען זיי דורך פּלעצער און גאַסען; ווידער בעהאַלט זיך די לבנה און בעווײַזט זיך צוריק; ווידער אַ דראָשקע, אַ שכּורער... און דאָס לאַנגווײַליגע געשפּרעך וועגען זאַלען, וואָס אינטערעסירען איהם גאָר ניט, וועגען טעאַטער, וועגען בעקאַנטע א. ז. וו. — דאָס געשפּרעך ציהט זיך אָהן אַן ענדע. דאָס גליק קוסט ניט — בענדער האָט שוין ווידער אָנגעהויבען צו בונטעווען געגען זיך אַליין.

דער אַלטער גראָהער געדאַנק, וואָס ער האָט הײַנט כמעט געהאַט ווי דערשטיקט אין זיך, האָט ווידער גענומען ענגבערען אין קאָפּ נאָך שטאַרקער. צווישען אונז — האָט ער געטראַכט — איז קיין ליעבע, קיין האַרמאָניע, איז גאָרניסט דאָ, נאָר פּשוט: אַן אָפּמאַך. זי, אַ קלוג מעדעל, וואָס וויל לעבען, וויל טהון מיט מיר, מיט אַ יונגענמאַן, וואָס פערדיענט געלד, אַ גוטען שדוך פאַר זיך... און איך בין אַ נאַר, אַ יונגעל, פערשטעה קיינמאָל ניט, וואָס טהוט זיך אַרום מיר.

ער האָט געשוויגען און זיך פערטראַכט. און דאָס שטילשווײַגען פון דעם דאָזיגען מענש, וואָס זי האָט אַלץ ניט געקאָנט בעגרײַפען; האָט זי גערייצט און בעליידיגט. זי איז געגאַנגען האַרט נעבען איהם, האָט איהם געקוקט אין די אויגען אַרײַן, נאָר ער האָט נאָך געשוויגען, געשוויגען מיט אַ פערביסענער אײַנגעשפּאַרטקייט, און נאָר אין זײַן אַראָבגעלאָזטען קאָפּ, אין זײַנע פּעסט געשלאָסענע ליפּען,

שוין צוויי שעה ווי ער געהט מיט איהר שפּאַציערען גאַס־איין גאַס־אויס, און פיהלט זיך גליקליך נעבען איהר.

ניט גליקליך, נאָר כמעט גליקליך. עס דוכט זיך איהם, אַז אָט אָט, נאָך אַ מינוט, נאָך פינף מינוט, וועט געשעהען עפּעס ווילדטיגעס, ווי אַ נס, און דאָס לעצטע דינגע ווענדטער, וואָס שטעהט צווישען האַרץ אין האַרץ, וועט פערשוואונדען ווערען. עס וועט שלאָגען די ליכטיגע שעה, אויף וועלכער ער האָט אַזוי לאַנג געוואַרט, אַזוי לאַנג געהאָפט, אַזוי לאַנג געבענקט.

איין מאָמענט נאָר, און אַלץ, אַלץ וועט זיין נאָר אַנדערש ווי געוועזן. אַנשטאָט קליינליכע, ניעדריגע געדאַנקען, אַנשטאָט גאַרישע ספקות און האַלבליכקייטען, אַנשטאָט אָרימע צובראָכענע געפיהלען, אָהן נוצען, אָהן שענהייט, אָהן קראַפט, — וועט איין איינציג געפיהל בעוועלטיגען זיין האַרץ, און איין איינציגער שע־נער, קלאָרער געדאַנק וועט זיך צוגיסען אין איהם, ווי אַ העלע ליכטיגקייט, וואָס דערקוויקט און דערפרישט און וועקט צו לעבען און מוטה: דער געדאַנק, אַז אָט דאָס שטאָלצע פרישע בעשעפע־ניש איז פעראייניגט מיט איהם, איינס מיט איהם.

נאָך אַ מינוט, נאָך פינף מינוט, וועט מעהר ניט זיין קיין „ער", וואָס בענקט נאָך איהר און געהט איהר נאָך ווי אַ שאָטען, און „זי", וואָס דערנעהנטערט זיך אויף איין טריט און דערווייטערט זיך אויף צוויי, וואָס שטויסט איהם אָב און לאַסטשעט איהם וויעדער צוריק, נאָר איין גאַנצקייט וועט זיין, אַ האַרמאָניע פון צוויי הער־צער־ליעבע!

דאָס שפּיעל אין ליעבע.

V.

באַלד אין דער פֿריה האָט איהם דער טאַטע אַראָבגעפֿיהרט צו דער באַהן און האָט איהם איבערגעגעבען אַ מענשען, אַז ער זאָל איהם אַראָבלאָזען בײַ דער סטאַציע. אַ גאַנצען וועג האָט ער געשלאָפֿען, און איז געקומען קיין יאַלטאָוו פֿאַרנאַכט מיט אַ בעל־עגלה. ער איז נישט באַלד אַהײם געגאַנגען און געוואָלט געהן אין חדר אַרײַן, נאָר אויפֿ'ן וועג האָט איהם בעגעגענט מענדיל סוחר'ס ווײַב און האָט אַהײם געשיקט אָנזאָגען דער מאַמען, אַז יצחק איז געקומען. געוואַרט האָט ער בײַ מענדלען אין געוועלב, באַלד איז די דיענסט געקומען און האָט איהם אַהײם געפֿיהרט בײַ דער האַנד; בײַ דער טהיר האָט איהם בעגעגענט די מאַמע, און אַ ייד אין אַ סאַמעטען היטעל מיט אַ שוואַרצער באָרד האָט אַרײַנגעבויגען דעם קאָפּ פֿון דער אַנדער שטוב. דערזעהענדיג די מאַמען, איז יצחק צוגעפֿאַלען צו איהר, אײַנגעטולעט דעם קאָפּ אין איהר שויס און האָט אָנגעהויבען הויך צו וויינען. די מאַמע האָט אויסגעדרעהט דעם קאָפּ צום ייד און האָט אויך אָנגעהויבען צו וויינען, דער ייד איז אַוועק פֿון דער טהיר און האָט אָנגעהויבען צו שפּרײַזען אַרויף און אַראָב אין דער אַנדערער שטוב, און יעדער טריט זײַנער האָט ווי מיט אַ האַמער אָבגעשלאָגען אין קינדס האַרצען.

זי קוקט שוין ניט אין קיין בישטער צײַטונג, און די יעדערן זיך פֿון קינדער, קינדער׳ נישט גען. די זעלבע געוויסן פֿיס טיש און געזעצטס האָט געווען. שטיל האָט געדאַנקט אין דערלאַנגט. די פּלעצן האָט געשטאָלקט. דער מאַמע אויך, און יעדער האָט געפּאַקט אין דער דעקער: „אָט אויך, גאָט אויף״...

ער שטאַרבט אין ירו״ם.

נאָך אין אַ ווײַלע אַרום דרעהט ער אוים דעם קאָפּ און דער־זעהט אַ פּול קישען שוואַרצע האָהר, און אַ קינדיש פּנים מיט גאָר רויטע ליפּען, דאָס קינד עטהעמט רוהיג פּאַמעליך, איהם ווערט גאָר פרעהליך און לײַכט אויפ׳ן האַרצען.

איהם דערמאָנט זיך זײַן ברודעריל, וואָס איז געשטאָרבען און ליעגט בעגראָבען אין דער ערד. אַז ער איז געשלאָפען מיט איהם, האָט זיך אויך די קאָלדרע אַזוי געריהרט אַרויף און אַראָב, אַרויף און אַראָב... ער רוקט זיך צו נעהנטער, ריהרט אָן די האָהר, ריהרט זיך צו צום שטערן, ער וויל בעסער אָנקוקען דעם פּנים, קניעט אַנידער אין בעט און בויגט זיך צו, און דאָס קלײנע פּנימיל שלאָפט און שלאָפט, עטהעמט און עטהעמט. ער בויגט צו זײַנע ליפּען, קושט דאָס פּנימ׳יל, וואָס אַמאָל שטאַרקער און חזר׳ט:

— כ׳האָב דיך אַזוי ליעב, כ׳האָב דיך אַזוי ליעב, אַזוי ליעב...

נאָר דאָס מעדעלע האָפּט זיך אויף מיט אַ הויך געוויין, אין שטוב ווערט אַ גערודער, דער טאַטע פרעגט זיך וואָס דאָס איז? די הויב שרײַט און שילט, און דאָס מעדעל הייבט נאָך העכער אָן צו וויינען, זי שרײַט און ווײַזט אָן מיט׳ן פינגער אויף יצחק׳ן:

— ער... ער... מאַמישי...

— וואָס האָט ער דיר געטהון? — פרעגט דער קאָפּ אין די הויב.

— דאָ, דאָ... — ווײַזט דאָס מעדעל אָן מיט דער האַנד אויף דער באַק.

די מוטער געהט אַראָב, נעהמט דאָס מעדעל צו זיך אין בעט אַרײַן, אַ פּאָר בייזע אויגען קוקען־אָן יצחק׳ן, ער בלײַבט אַלײן, איהם ווערט זעהר טרויריג, ער האָט מורא צו וויינען, אָבצווזיפּ־צען. ערשט, אַז ער ווערט אַנגשלאָפען רײַסען זיך די זיפצען אַרויס פון דער ברוסט.

געח׳לום׳ט האָט זיך איהם, אַז ער האָט אונטער דער שאַנק געפונען אַ סך געלד, ער נעהמט און עס ווערט אַלץ מעהר, ער האָט שוין אָנגעלעגט פולע קעשענעס, אײַנגעטײַלט דער מאַמען און דעם טאַטען אַ סך, און בײדע האָבען זיך געפרעהט

שטייט אין די קלויז פון דער אונטערער שטוב שרייען אידען אין
דאס ערשטע ווערן די אויגען, די א פאריגע דראבינע שטענדער. וויאס
זיט זיך און שיט זיך און דערט נאך נישט אויס... ער ווערט מיער.
דערנאך איז דער דאס אייגען באשטען, און פערשטאפט זיך שיט ביי-
דען דעקער די אויגען.

די געקערטע ווערען שטילער, ווי דינערן צום סוף דערוייל,
זיי דערזען זיך אין שטילען, אבגעדראפטע קליות, פרעלאזען און ווע-
צען. דער פאסט קוקט ארום. גערטנט אין יצחקן פאר די דאיר,
און זוכט אידם אין דער שטוב ארום, א קאפ אין א ווינקעל דוי
קערייבט זיך פון קיסען און פרעגט:

– וואו ווערסט די אידם דעגען, או ס׳וואר דיך...

יצחק ווייזט ווערטען, ער קאן נישט, דער פאסט דערט אליין:

– בריינג, בריינג, ליבעט דיך, בריינג, לייזעל אידם דעגעט
צו דערבערן אין בעטעל ארען, בריינג, ליבעט דיך...

– דען דיר אידם א פון קאפ...– און דער קאפ און דער הויב
הערט זיך אם צו דער וואנד.

דער פאסטער שרוט יצחקן אוים, דענט אידם אין בעטעל
ארען, און גערט אלען צוריק אין זיין בעט.

און דער שטוב איז פוסל, סיליבאל נאך נים דער באמען א
קרעכן, א קלען העסטעל ברענט. און די ווענד און די פארלאגע
וענען פול סים פראדינע שאטענט, יצחק ליגט רואיג, רירט
זיך נישט פון א לאנגע ווייטע.

קערטעט ווען ער איז זיך בעטער, או אלע שלאפען שוין, דער-
לייבט ער זיך צו בעריזען די דאור און ערקלעט אויף ווינט א פום,
זענקט דאבט זיך אידם, או ער דאס געפינען און זיין נים נאר א
גיך יאר, ער ווירט זיך גי בים דער דאור צום אנדערען פום,
און בריינגט פיט וערטן אידם יעצט אים נאר ליבערי איבריג, אידם
דאכט זיך, או בווילט געגעגט געקריגט, ער וואר הרבען זיין, נאך קרבן,
ווי צו געפערן, דאס מען קען בעקראלבען, וויאו בען וויל.

„קטאָ טאַם״? יִצחק דערקענט דעם פֿאָטערס קול און וויפּצט אָב לײַכטער.

נאָר מענדיל, דערהערענדיג די טריט, לויפֿט שנעל אַראָב פֿון די טרעפּ אויף די שפּיץ פֿינגער און זאָגט יִצחק׳ן: „בלײַב דאָ״! יִצחק בלײַבט שטעהן שטיל, האָט מורא צו אָטהעמען, אַרום איז פֿינסטער.

– קטאָ טאַם? – דערהערט זיך נאָך אַמאָל אונטער דער טהיר.

אַנ׳אַנדער קול, אַ ווײַבערשער, רופֿט ווײַט פֿון דער טהיר.

– עֶפֿען, שלימזול, וואָס שטעהסט דו?

די טהיר עפֿענט זיך, יִצחק דערזעהט אַ פּאָר ווײַסע גאַטקעס, דער טאַטע בויגט זיך אײַן, שטעלט זיך צוריק אויף, און פֿרעגט מיט אַ דערשראָקענעם קול:

– יִצחק, דו?

– צו אַלדע שווארצע יאָהר! מאַך צו די טהיר, וואָס איז דאָס? – הערט זיך פֿון דער אַנדערער שטוב. יִצחק געהט אַרײַן, די טהיר פֿערמאַכט זיך, דער קול פֿון דער אַנדערער שטוב פֿרעגט נאָך אַמאָל שוין בייז; דער פֿאָטער ענטפֿערט נישט, קראַצט זיך איבער׳ן קאַפּעל און אָטהעמט שווער.

יִצחק בלײַבט שטעהן אין דער ערשטער שטוב, דער פֿאָטער געהט אַרײַן אין דער צווייטער, פֿון וואַנען עס שלאָגט אַ טונקעלע ליכט.

באַלד דערהערען זיך פֿון דאָרט געשרייען:

– דײַנע ממזרים ברויך איך נאָך! זאָל ער געהן ברעכען הענד און פֿיס... נאָכדעם שיטען זיך וויעדער קללות, געשרייען, און אין מיטען שווימט אַרום דעם טאַטענס קול: „בײַלע, בײַלע״, און דעם טאַטענס קול איז אַזוי וויינ, ער בעט זיך אַזוי, ס׳איז אַ רחמנות.

די געשרייען געדויערען לאַנג, יִצחק שטעהט בײַ׳ם קאַסטע און האָט זיך מורא צו ריהרען פֿון אָרט, ער קלערט נישט אוי טראַכט נישט און וויל נישט קלערען און טראַכטען... און די גע-

IV.

ארום עלף איז מען ארויס פון וואָגזאַל. יצחק'ס פערשלאָפע-
נע אויגען האָבען זיך אַרום גאָר ניט געקאָנט אין גאַנצען עפענען.
די ליכט האָט געבלענדעט די אויגען. פון אַלע זייטען זענען גע-
שטאַנען זעהר הויכע הייזער. אין דראָשקעס איז געפאָרען נאָר א סך.
קעלע ווייטער אויף דער דראָשקע. דאָס זיך יצחק דערמאָנט, אז
ער פאָהרט צום טאַטען. און זיין האַרץ האָט אָנגעהויבען צו קלאַ-
פּען אַזוי אומרוהיג. עפּעס אַ שרעקליכע ערוואַרטונג. מען איז דורכ-
געפאָהרען אַ סך גאַסען. און יעדעס מאָל, אז דער פורמאַן האָט
געבויגען אין אַן אַנדער גאַס אַריין, איז יצחק צופרידען געווען,
אַז סיוועט געדויערען נאָך אַ ביסעל לענגער. ער האָט זיך געשעמט
שלאָפען און פערמאַכט די אויגען.

ביים טויער פון טאַטענ'ס הויז, עס קלינגעלט, דער
ריגעל האָט זיך דערהערט איינעם פּנים, אַ קאַלטער ווינד בלאָזט אויף
דאָס גאַנצע פּאַלעמאַנדיר, און דאָס פּעקיל וואָס ווערט פרייער. עס
דערציילט זיך פון איינעמענס טריט און א געקראַץ פון שליסען.
דאָס טויער עפענט זיך, און יצחק'ן פערדראָסט זיך דער אַנדערער:
„יצחק'ל!"

אַ ניי טיש אויסגעטאָן דאָס טויער, עס
דוכט ארום און ארום. די געדאַנקען ארויס אויף די טרעפּ. יצחק
שפּרינגט זיך נאָך די פיס און זיינע ניסט, וואָס שמעקט ווי ארום,
ער פאָהרט נאָך טאַטע'נ'ס שטיבעל דאָרט ארום ווינט. און
דאָס נעכטיגע איז ווידער א שטילקייט. ביי דער טיר קלאַפּט מען ווידער
אַ פּאָר מאָל, עס דערהערט זיך טריט פון באָרוועסע פיס, מען פרעגט:

יצחק דרעהט זיך אוים צו מענדיל סוחר און רעדט נאָר שטיל:

— ר׳ מענדיל?

נאָר ר׳ מענדיל דרעמעלט.

— ר׳ מענדיל? — זאָגט ער נאָך אַמאָל און ציהט איהם בײַ׳ם אַרבעל.

— וואָס?

— וואָס איז, אַז די „קאָליע״ פאַלט אום?

ר׳ מענדיל ענטפערט נישט און לעהנט זיך צוריק אָן אויף דער באַנק.

— געהט די וועלט אונטער? יאָ? — פרעגט דאָס קינד, ווי זיך זעלבסט. —

ר׳ מענדיל שנאָרכט.

ארום זעהן אויס אזוי זעהר פערכמוטערט, און איהם ווערט א רחמנות אויף איהם, אויף מענשליך מיהר אויך. ער איז איהם יעצט פון מוחל, וואס ער האט פאר איהם געוואלט גאר אראפציהען גליקען און פאר זיך — א גאנצען.

דער גוי שמעקט זיך, מען נעהמט אהין און אהער פון וואַ־ גען. מען שלעפט מעהלער. נעהמט א קליין פרעגט הויך:

— אז וואס גאנצע מען, יאקדי?

— געדיינט דעם זשאנדי! קאנסקעמט אז אנדער קיי.

— וואס פרעגסטו? ווי נעהמט עס דיר?

— גיעט קיינער, געדיינט דעם זשאנדי!

און די פאר בלאַסע אייגען ווערקט ערהעז אויף רוגע ווי מיט פערגעסענס. וויאזוי ער זיך גיעט געפעקט, וויארט ער דעם ווייד נעמעלט: „אונד פרט אנגעטער ווייד, די ווייד; אינד האט פרנסה, געדיינט דעם זשאנדי, געדיינט דעם זשאנדי״...

דער גוי האט ווייטער געריידט, און יצחק איז ציגעגאנגען צום פענסטערל און געזעהן ארויסקוקען. עס האט אנגעהויבען אליין מעגליך צו ווערען, און דער מונטעלדיגע וואגען זיך געבלאזען, פערלאָרען די געשטאלטען פון די בוימער און פון די פעלדער; די מעדזשראי־וואגען האט מען שוין גיעט ארויסגעזעהן. נאר די בליצען זיינען אויפגעשפרונגען איינער נאָכ'ן אנדערן און האבען זיך בערשלאגען. איבער'ן הימעל האבען זיך געשלעפט גאך א גאנצע וואלקען וואלקען. פון דער ווייטען האט צוטענער א פייער געקענען אלעס, עס האט געצינדעט און געשפרונגען, און וואס פייערדיגער עס איז געווארען, אלץ מערר גערויליך האט געקלונגען. די בליצען האבען מען פון דיס דערזעהן, דיסע און ער וואלט זיך דיא־געגאנגען און אין פינסטער כאסע, און דער וואגן איז ארום צווישען מיידען ערד. פאר די אייגען איז געווארען פינסטער, גאר פינסטער. און אין דער פינסטער־ ניש האט זיך געזעהן געדיינט, געשלאגען, דער ווייטער וואסער!

דער בעל־עגלה איילט צו דער באַהן, און אַלע האָבען מורא, מען זאָל נישט פערשפּעטיגען.

די באַהן געהט אַוועק פון דער סטאַציע אום פיַנף; פאַר יצחק'ן האָט מענדיל סוחר גאָר אַ האַלבען בילעט גענומען, און אָנ־געזאָגט איהם, אַז ער זאָל זאָגען דעם קאָנדוקטאָר „אָשיעם ליאַט" און זאָל זיך מאַכען קליין; ער זיצט אין וואַגאָן אין ווינקעלע און שרעקט זיך זעהר.

עס הויבט אָן טונקעל צו ווערען, זיינע האַלב־פערמאַכטע אויגען זעהען גאָר אַ רויך, וואָס טראָגט זיך אין דער לופט פון וואַגאָן און קעהרט זיך אין אַלע זייטען פערלאָזט און עלענד, אַ שטיינער ווי ער וואָלט קיין טאַטע־מאַמע נישט געהאַט. פון רויך קוקט גאָר אַרוים אין אַ זייט דאָס פּעקיל וועש, מענדיל'ם ריזע־קעסטיל. דער וואַגאָן קלאַפּט, און פון געשפּרעך דערהערט יצחק גאָר אָבגעהאַקטע ווערטער. עפּעס אַ ייד פרעגט „ווער איז דאָס יינ־געלע" און טייט מיט'ן פינגער, יצחק האָט מורא צו הערען דעם ענטפער, און רוקט זיך פּעסטער־צו צו דער וואַנד, עס הערט זיך אַ זיפץ, עפּעס אַ קול קרעכצט און זאָגט: „ביטערע צייטען". מען רעדט וועגען „באַנקראָטען". יצחק פערשטעהט נישט, וואָס דאָס איז אַזוינס, נאָר משער איז ער זיך, אַז דאָס מוז זיין עפּעס גאָר־גאָר שלעכטס, וואָס טרעפט זיך נאָר אין ביטערע צייטען. אַן אַנדער קול קרעכצט אויך און זאָגט. אַז ס'מוז זיין משיח'ס צייטען, אַז קיין פרנסה איז נישטאָ, נישטאָ... נייע גזרות קומען אויף... און יצחק'ן ווערט זעהר, זעהר טרויריג אויף דער נשמה. עס שטעלט זיך איהם פאָר, אַז די ביטערע צייטען וועלען לאַנג דויערען, אַלע געוועלבער וועלען ווערען לעדיג, אַלע יינגליך וועלען געהן אָהן קאַפּאָטקעך, אַלע מעדלעך—באָרפוס, אָהן שיך, און וועלען שרייען: „עס הונ־גערט מיך", און די מאַמעס און די טאַטעס וועלען זיפצען: „ס'איז נישטאָ קיין פרנסה, גאָט זאָל זיך דערבאַרמען".

ער עפענט אויף די אויגען און קוקט זיך אום, די אַלע פּנים'ער

III.

פֿון דער קיך דערהערט זיך אַ פּעָסטער עָפֿען די טהיר, און מענדיל סוחר'ס ברייט קול צעלעגט זיך אין ביידע שטובען:

— נו וואו איז ער? גיכער!

— דאָ! האַפּט זיך יצחק אויף פֿון אָרט, און וויל עפּעס טהון...

נאָר קיינער הערט איהם נישט, מענדיל סוחר איילט זיך זעהר, די מאַמע רופֿט איהם אַוועק אין אַ זייט און רעדט צו איהם שטיל. מענדיל שאָקעלט איילענדיג צו מיט'ן קאָפּ אויף „יאָ", און זיין שוואַרצע באָרד קנייטשט זיך אויף זיין ברוסט ביי יעדען שאָקעל.

„פּונקט אַזוי ווי דער טאַטע", — טראַכט יצחק, „נאָר אין טאַטענס באָרד איז דאָ אַ סך גרויע האָר".

די „מאַמע דערלאַנגט מענדלען אַ קליין פּעקעל וועש, יצחק'ן רעכנט זי אין ביידע קעשענעס אַריין צוויי שטיקלעך לעקיך און זי בייגט זיך איין איהם צו קושען... יצחק'ן גיעהט=דורך דורכ'ן גוף אַ שוידער, ביי'ם האַרץ האָט זיך עפּעס אַקעהר געגעבען, ער האַפּט פּעסט ביידע הענד צוריק צו זיך, ווי צים שיצען זיך פֿאַר עפּעס; די מאַמע קוקט אויף איהם בייז, אַ שלעכטקייט שפּראָצט פֿון איהרע אויגען...

— נו, פֿאָהר געזונדערהייד...

ביי יצחק'ן גיט זיך ווידער עפּעס אַ קעהר ביי'ם האַרץ, ער לויפֿט=צו צו דער מאַמעס האַנד, מאַכט צו די אויגען און קושט לאַנג אין מיט'ן גאַנצען כח.

— בלייב געזונד, מאַמישי!

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible] ניט, איך ווייס ניט, אוי ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

די מאַמע קומט ווידער אַריין פון קיך מיט אַ בלאַטע פיש אין ביידע הענד, און יצחק פיהלט עפּעס אַנ'אַרט רחמנות אויף דער מוטער, וואָס דאָס גוי'שע געוועלב נעהמט איהר צו דאָס גאַנצע לייזעלטין, וואָס זי האָט אַוועלכע ביטערע צייטען און מוז חתונה האָבען... און די אויגען שטעלען זיך איהם טרעהרען.

די מאַמע זעצט זיך און רופט איהם צו:

— יצחק!

דער מאַמעס קול איז, ווי אַלין אַרום, גאָרנישט ווי אַלע מאָל, עס קלינגט אין דעם קינדס אויערען פרעמד, ווי אַ ווידער־קול. יצחק מאַכט זיך צו'ם ערשטען מאָל נישט הערענדיג און האַפּט פליגען אויף דער שויב.

— יצחק! די מאַמע רופט איהם, און ער שטעט! וואָס איז דאָס? — זאָגט די מאַמע מיט פאָרוואורף.

יצחק געהט צו, שטעלט זיך אַניעדער און ווייסט נישט, וואָס ער האָט צו טהון מיט די הענד זיינע: וואו מען האַלט זיי.

— דו ווייסט, וואוהין דו פאָהרסט?

יצחק ענטפערט נישט.

— איך פרעג דאָך דיר! פאַרוואָס ענטפערסט דו נישט? ווייסט וואוהין דו פאָהרסט.

יצחק לאָזט טיעפער אַראָב די אויגען. די מוטער ווערט בייז:

— איך פרעג דאָך דיר, שקץ! האָסט דו געזעהן! פאַר וואָס ענטפערסט דו נישט?!

יצחק פערוויינט זיך ווידער, די מאַמע געהט בייז אַרויס פון שטוב מיט אַ שטילען, צאָרניגען: „וואַרט!"

יצחק בלייבט אַליין און האָט נישט וואָס צו טהון. פליעגען איז ווי אויף צו להכעיס נישט דאָ קיין איינע אויף די שויבען, אין קיך האָט ער מורא אַריין צו געהן, די לעצטע שטוב, וואו די בעטען שטעהען, איז פערמאַכט, די מאַמע האָט נישט געהייסען

[illegible] נישט [illegible]; די [illegible]
[illegible] נישט, די [illegible]
[illegible] נישט. און די מאמע [illegible] נישט!

די מאמע קומט אריין, און [illegible]
[illegible], די מאמע [illegible], [illegible] אין [illegible]
[illegible] א [illegible]. [illegible] פאר די
[illegible], און די [illegible] פאר איהם [illegible]
[illegible]; [illegible] א [illegible]
[illegible] פאר [illegible]
[illegible], [illegible] אז צו [illegible]
[illegible] און איהם [illegible] נישט פאר איהם.

די מאמע שרייט:

— די [illegible] ווייסט [illegible], וואס מיט איהם טוט זיך!

[illegible] איז דאס [illegible] און [illegible], אז די מאמע איז [illegible]; [illegible] נישט, וואס מיט איהם טוט זיך, נאר דאס איז [illegible] נישט [illegible]. נאר די מאמע [illegible]: צו וואס האט זי [illegible] חתונה?

— [illegible] אין [illegible] צו [illegible] דאס [illegible] די מאמע חתונה [illegible] אין [illegible] [illegible], אז אין [illegible] נישט דאס [illegible] די מאמע [illegible] פאר [illegible] פרנסה, אז דאס [illegible] דאס [illegible], און [illegible] דאס [illegible] און [illegible]: „ס'איז [illegible], [illegible]" און [illegible] איז [illegible] [illegible], אז די מאמע האט חתונה, כדי צו האבען פרנסה. א [illegible] איז [illegible] [illegible] פרנסה, און [illegible] נישט [illegible] — נאר אז נישט, וואלט דאך די מאמע נישט חתונה געהאט, צו וואס?

II.

אין דער קיך טראָגט זיך אַ ריח פֿון פֿערשידענע שבת'דיגע מאכלים, אויפֿ'ן קוימען שטעהען גרויסע טעפּ, אויף דער פּאַן פֿיש הויבען זיך גרויסע בלאָזען, דאָס פֿייער קנאַקט.

די מאַמע אָנגעטהון אין וואָכענעם קלייד, אין שבת'דיגען פאַריק און אין אַ נייער ווייסער שירץ, שטעהט ביי דער טהיר און רעדט מיט דער יידענע וועגען עפּעל, דערזעהענדיג יצחק'ן, פֿרעגט זי:

— וואָס עפּעס אַזוי פֿריה?

יצחק דערמאַנט זיך, אַז ער האָט ליגען געזאָגט, און ווייסט נישט, וואָס צו ענטפֿערען. צוגעהן און קושען דער מאַמעס האַנד און זאָגען „גוט מאָרגען" קאָן ער עפּעס נישט. די יידענע קוקט אויף איהם און רעדט צו דער מאַמען עפּעס אויף פּויליש, די מאַמע ענטפֿערט, ביידע קוקען אויף איהם, די יידענע פֿערקרימט איהר געריגצעלט פּנים, און יצחק ווייסט נישט, צי זי וויל שמייכלען, אָדער עפּעס אַנדערש טהון. ער שטעהט אַלץ נאָך אויף איין אָרט און האָט זיך מורא צו צורירהען צו עפּעס, אַ שטייגער, ווי ער וואָלט זיך געפֿינען ביי'ם פֿעטער ירוחם אין דער גרויסער סאַלע, וואו אַלץ איז שעֹן און רייך, און דאָך קען ער קיין טריט נישט מאַכען אָהן דעם פֿעטערס יינגלעך.

דאָס אָנבייסען, אַ פּראָסט וואָכענדיג אָנבייסען, עסט ער אין דער אַנדערער שטוב און איז זעהר אונרוהיג, ער לאָזט קיין איינ נישט אַראָב פֿון דער טהיר און האָט מורא, די מאַמע זאָל נישט אַריינקומען אין מיטען עסען: ער וועט פּונקט האָבען אַ פֿיל ביי

ניסט. און ליעזר שמעקט אויס פון יעדן ווינקל, וויסקערין מיטן
פינגער די אויגן.

און חייסקע איז א שעהנער ווינטער-אבענד, די ביים ווערפן
זיך פון ווינט, און דאס פעלד דערמאנט אויף דיין ווערטער פון א בקא.

די חתונה פון יוסלען שמואליקען. א הוילצערנער יאדרינקער
צים-בים-בים-פידלער. ער לייגט אויס נאך אין שמעקט מיטן נאג-
דל ענדע!

— שמואליקן, שמואליקן! יוסקע-מען מאכט דאס חתונה!

נאך די יאריד-חודש ווען פאר יענע אויפגעבן וויכטיקער און
שקטס זיך. שמואליקן פרעגט זיך, די מען מאכט לעכער. יצחק
קאמפערט, או דו יוסל גיסט. און שמואליקן וואגט מיט א זוי-
גער קוק!

— מען נאכט, אוראי מאכט מען! ברענג, יצחק, יוארט, אך
יעדער דיר שיין קומט געקומען!

— איך פאר קען יאריטן, קומפערט יצחק מיט אגיטער
נאך. ער ווער סיין פאר ווערטער פון שמואליקן אין לייענט ארום.
נאך שמואליקן זאגט אויס גיסט.

— לאמיר געמאכט, — זאגט יצחק, — ער מיינט, ביינן א גנב,
פונקט אזוי ווי ער!

שמואליקן גיט אויס א קאפ מיטן פיס אין קעמפיין.
א קאנטרוויינע איז א גוט קומט דאס סוף ארום.

— יצחק, זאָלסט זאָגען דער מאַמען, זי זאָל מיר בעצאָהלען פאַר'ן חודש; וויפיעל טאָג האָבען מיר אין חודש? חנה, וויי דעם לוח.

די רבי'צין געהט צו צו'ם טיש, רוקט אַוועק דאָס טיכעל פון איבער די אויגען און זאָגט בעז:

— זעהסט דו! חוה'טשע: ווער ס'קען זי נישט?! זי לויפט דיר שוין בעצאָהלען! נאַ דיר, האָרעוועט מיט די שקצים כּתּנם! בחנם ברויך מען נאָך מיט זיי צו לערנען! אַ נייַ זײַדען חופּה־קלייד ברויך זי צו דער חתונה! זי לויפט דיר שוין בעצאָהלען...— זי רעדט און שעלט נאָך אַ סך, און וואַרפט מיט די הענד, אַ שטייגער, ווי זי וואָלט די קללות אַרויסשיטען פון פאַרטוך אַרוים אויף יצחק'ס קאָפּ. יצחק זיצט זעהר אונרוהיג: די מאַמע'ס חתונה, דאָס פּאָה־רען צו'ם טאַטען, די רבי'צין און איהר זידלען די מאַמע, האָבען אין איהם דערוועקט אַ פערמישונג פון פערשיידענע געפיהלען, און ער וואָלט גערן, זעהר גערן, שוין אַרוים פון חדר. ער זיצט שוין מיט איין פוס איבער דער באַנק און קוקט אויפ'ן רבי'ן מיט אַ פראַגע און מיט אַ געבעט, נאָר דער רבי וויל פּטור ווערען פון דער רבי'צין, און הייסט איהם ווייטער זאָגען ביז צו'ם ענין.

יצחק מאַטערט זיך ווידער צו פערשטעהן דעם ענין, אַריינ־טהון זיך, נאָר דער מוח פאָלגט נישט און דאָס האַרץ זיינס הויבט אָן נאָר פעסט צו קלאַפּען, ער פערוויינט זיך פּלוצלונג, אויפ'ן קיל.

די יינגלעך קוקען זיך אָן איינער דעם אַנדערען פערוואונ־דערט, אין שטוב ווערט שטיל, עס הערט זיך דער „טיק־טאַק" פון זייגער, די רבי'צין האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען אַ קללה.

— וויין נישט יצחק, — זאָגט דער רבי, — וויין נישט, אין וואַרשע זענען דאָ גוטע מלמדים, וועסט דיך אָרענטליך אויפפיהרען... נו נעה, געדענק צו זאָגען דער מאַמען, ס'קומט מיר פאַר אַ חודש...

די רבי'צין מורמעלט עפּעס נאָך שטיל, נאָר יצחק הערט

— דו ניסט פֿערקריכטס, יצחק, און וואַרטען זיכער דאָ גיבען
שלום, גוטן, — און דער מאַמען זאָגט אויף דיר אלעמאל נעבעך.
— נו נו. —

נאָר דער קינד וואָגט זיך ניסט. דאָס האַרץ קלאַפּט שטאַרק.
און די פּאַן פֿון דער וויי, וואָס ליגט אויף אַ ראָטען גערא, רופֿט
אויף דער נאָך מיט.

דער ייִנגער ווייסט אַ לעבעדיקער אויף צוריק. אַנגעטאָן גערנט
מיט וואַר ווערן, און דער ייִנגער שלאָפֿט זיך נאָר פֿאַרטאָגער.

— די מאַמע האָט מיך געשיקט פֿאַר אַ הייטקייטן — שטאַ-
מערט דער קינד אויף אַ ליגן.

די מאַמע האָט אים, איינגעמעריך, געדרייט געזאָגט. און
דער פֿרויט, ייִנגער אַלט, אז ער האָט זיך אויסגעקריכען אין דאָס
יערוזאַן און מיך אַנגעלייגט ווינטער דאָרט פֿיס, האָט ער זיך פֿער-
וואַנדערט. און געלערנט, וואָס דאָס איז; די ייִנגע האָט אים
אָנגעקוקט קלוג קרום, דערנאָך געלאָכט מיט דער מאַמען שטאַרק
אויף פֿריידט, כדי ער זאָל ניסט פֿערשטעהן; די מאַמע האָט באַלד
קלייבט די דאַנקבאַר צו מעריל מיר פֿרעגן, ווען ער פֿאָרט,
און אז די דאַנקבאַר האָט געבראַכט דעם קינדער, אז ער פֿאָרט
אַרויס צו דער פֿינצטער באַרן. האָט די מאַמע צו אים געזאָגט:

— ס'איז נאָר צייט; גייט אין חדר.

ער איז איינגעקלאָגט יעדר פּריידעס. ער האָט זיך מיטער
געדייט, אז די מאַמען האָט חתונה, נאָר געקייאַכט אויף ווינטער האָט
ער ניסט. אַגאַנצע צייט ווייט ער דערינער אייפֿגעריכט און אינ-
דערין. און די קאָכן אין חדר שרעקן זיך נאָר אָרן אַנאייפֿרער.
דער רבי גליכט אים, ער רופֿט אים נאָר יאָגט ביז צום ענין.
יצחק גערעדט צוזאַמען די גאַנצע קעריניך. שטערקנט אן דעם דאָס,
קס געליבט אים, ער פֿערשטייט זיך אין פֿעריקט זיך אין דער
גמרא און אויך צופֿרידען. נאָר דער רבי האָט אים אובער אין
מיטן:

I.

יִצחק, אַ יִינגעל פֿוּן עלף יאָהר, האָט געהאַלטען אִין מִיטען וואָגען דעם שִיעוּר. ער האָט זִיךְ אַ סך מאָל פֿערהאַקט, אוּן אִיהם אִיז אַ חִידוּש געווען, פֿאַרוואָס דער רבּי בּייזערט זִיךְ נִישט אוּן העלפֿט אִיהם אַלץ אוּנטער. דעם רבּי'נס קוֹל, אַז ער האָט גערעדט צוּ אִיהם, אִיז געווען ווייך, גאָרנִישט ווִי געוועהנלִיךְ. נאָךְ מעהר פֿערוואוּנדערט האָט אִיהם, וואָס דִי בּייזע רבּי'צִין, געהענדִיג אַריין אוּן אַרוֹיס פֿוּן דער שטוּב, האָט זִיךְ יעדעם מאָל אָבגעשטעלט, געקוּקט אוֹיף אִיהם אוּן געזִיפֿצט:

— ער אִיז שוֹין מִיעד, נעבּעךְ, — האָט זִי געזאָגט.

דער רבּי האָט אוֹיף דעם געענטפֿערט יִצחק'ן:

— זעה צוּ קענען דעם שִיעוּר, דוּ פֿאָהרסט היינט קיין וואַרשע, דער טאַטע וועט דִיךְ פֿערהערען ...

אוּן בּיי דעם וואָרט „טאַטע" גִיעט דעם קִינדס האַרץ אַ פֿעסטען קלאַפּ. ווייל זייט דִי מאַמע האָט זִיךְ געגט מִיט'ן טאַטען, האָט ער דאָס דאָזִיגע וואָרט נאָךְ נִישט אַרוֹיסגערעדט; דערפֿאַר אָבער בּיי דִי לעצטע ווערטער „פֿאָהרען קיין וואַרשע" ווערט אִיהם פֿרעהלִיכער אוֹיפ'ן האַרצען. ער פֿיהלט זִיךְ אָנגעטהוּן אִין שבּת'דִיגען פּאַלטאָנדעל, ריין אוּן פֿרִיש; עס שטעלען זִיךְ אִיהם פֿאָר אַ בּעל עֲגָלָה, פֿעלדער אוּן וועלדער; דערנאָךְ ערשט דִי בּאַהן; עס פֿייפֿט אוּן מע' פֿאָהרט...

ער האָט דערווייל פֿערגעסען, וואָס ער האַלט, דער רבּי ווייזט אִיהם אוּן טרייסט אִיהם:

צווישׁעֶן טאַטעֶ=מאַמעֶ.

LIBRARY
APR 21 1998
UNIVERSITY OF TORONTO

ה. ד. נאַמבערג.

שריפטען.

ערשטער באַנד

צווישען מאטע און מאסע. – דאָס שפּיעל און ליעבע. – און א פּוילישע ישיבה. – פּליענגלטאַן. – דער רב און דעם רב'ס זוהן.

פערלאג „ביכער-פאר-אלע", ווארשע, דלוגע 11.

ווארשע. — תרס"ח.

דרוק פון „האור", דלוגע 11.

СОЧИНЕНІЯ

Г. Д. Наумберга.

Томъ первый.

Изданіе „Бихеръ-фаръ-алэ", Долгая 11.
Типографія М. Крынскаго, Варшава, Долгая 11.
1908.

COLL. 4029
A. JUDKIN,
MANAGER
145 ST. PATRICK ST.